

E. KOVÁCS PÉTER

*ZSIGMOND
KIRÁLY
ÉS VELENCE*
(1387–1437)

E. Kovács Péter
Zsigmond király és Velence
(1387–1437)

Az oroszlán ugrani készül
(1387–1411)

Előkészületben:
Zsigmond király és Velence
(1387–1437)
Az oroszlán ugrott
(1412–1414)

Zsigmond király és Velence
(1387–1437)
Az oroszlán győzött
(1415–1437)

E. Kovács Péter

Zsigmond király és Velence

(1387–1437)

Az oroszlán ugrani készül
(1387–1411)

Tarsoly Kiadó
Budapest, 2017

A kötet megjelenését támogatta

az MTA-DE Lendület „Magyarország a középkori Európában” kutatócsoport
(MTA Támogatott Kutatócsoportok Irodája, LP2014-13/2014.)

<http://memhung.unideb.hu/>

© 2014, MTA-DE Lendület

„Magyarország a középkori Európában” kutatócsoport

Szerkesztő

Kollega Tarsoly István

© *E. Kovács Péter*

ISBN 978-963-9570-82-5

A kötetet és a borítót tervezte: Ferenci Fruzsina

Tarsoly Kiadó

Felelős kiadó: Kollega Tarsoly István

Nyomtatás és kötés: Kódex Könyvgyártó Kft.

Felelős vezető: Marosi Attila

Ouverture¹

Élettapasztalatom és egyre növekvő szkepticizmusom okán tökéletesen biztos vagyok, hiába adtam „Az oroszlán ugrani készül” alcímet a Zsigmond király és Velence kapcsolatát taglaló könyveim első kötetének, így sem vásárolják meg annyian, mint ahányan a Dragan Ivkov és Đorđe Lebović szerzőpáros alapötletéből (Pestis XX.) készült filmet „hopp egy légy” Bujtor Istvánnal megnézték. Mellékesen ez így van jól, a szakmunkáknak születésük pillanatától ez a sorsa. A fanyalgók nyugtatására megjegyzem, minimum ketten átbetűzik. (A szerző és a szerkesztő.) A felső határt nem ismerjük, akár a csilagos ég, senki sem tudhatja előre. A művelt kisközönség kiszámíthatatlan. A realitások talaján maradvá, már azzal is elégedett lennék, ha a történészek közül többen a polcukra tennék, és alkalomadtán hivatkoznának rám. Szerény a vágy, noha egy mondat néha fontossá tud válni, írják azt a zsarnokságról, netán a lagúnák városáról.

Maradjunk az állatok királyánál. Szárnyat viselt és meghatározó szerepet játszott 14–15. századi históriánkban. Magyarország és a Köztársaság kapcsolatát sokféleképpen jellemezhetnénk, ebbe belefér az „egy szomszédság küzdelmes története” kifejezés is.² Nekem az „oroszlán sajnos ugrott” szavak jutottak az eszembe, amikor a Zsigmond-kori – elsősorban politikai – kapcsolatokat kezdtem vizsgálni. A horvát tengerpartot jogosan szerető honfitársaim legnagyobb bánatára, ekkor kerültek ugyanis végleg velencei kézre azok a városok és szigetek, amelyek meglátogatásakor a mai napig azzal szembesülhetünk, Josip Broz Tito-Walter (1892–1980) dacára mit jelent, amikor a 15. század elején a gondolák életét egy európai nagyhatalom vette a kezébe.

A *Panthera leo* rendszabályozása királyt próbáló feladat, de remek idomárokkal próbálkoztunk. Korszakunkban I. (Nagy) Lajos nyitotta a sort, aki erős kézzel adta mindenki tudtára, ki az úr ezen a tájon. A bajusz megrángatását a luxemburgi folytatta jóllehet egy ideig békében és barátságban éltek. De a lagúnák városa nem felejtett, alaposan visszakarmolt. Ekkor jött a Pipo. Nem a Baudo, nem az Inzaghi, hanem az Ozorai. Meg több

¹ Allegro ma non troppo.

² JÁSZAY.

ezer lovas. Az oroszánt a saját háza táján próbálták betörni. Erről szól az első kötet. Miért 1411-ig? Számos elfogadható magyarázatot tudnék adni a cezúra évére, de nem teszem. Jöjjön az igazság. Véleményem szerint a jelen formájában hiteltelen MTMT-ben (Magyar Tudományos Művek Tára) „*non ponderantur, sed numerantur.*” Három ismertetés, three cikkecske, trois cikk, drei tanulmány, tre könyvrészlet, tres monográfia, az egyformán три publikációnak számít. Nevetséges! Még mielőtt emiatt elkapna a harci idegesség, inkább köszönetet mondok szponzoraimnak és Soros Györgynek, akinek többek között velencei ösztöndíjat is köszönhetek. A várost mindig vidámnak akartam, nem szerettem Gustav von Aschenbach világát, mégis ha ott vagyok, Thomas Mann váltig megjelenik egy sikátorban. Különösen téli estéken, amikor a nedves, sűrű ködben nehéz megkülönböztetni Giacomo Casanovától. Számomra soha a süllyedő múlt és a dekadencia színtere, de a szerelem-és a nászutasok városa fordulatokkal sem tudok mit kezdeni. Általánosítanak, életsors-lábjegyzet nélkül. Létezésénél egyes-egyedül látványa érdekesebb, no meg a sarde in saor (*sardèe in saór*) és a fegato alla veneziana (*figà àea Venessiana*). Mindenkinek mást és mást jelenthet. Utoljára nekem a szomort. Képes voltam Velencében térkép nélkül bárhonnét – kerülő és eltévedés nélkül –, bárhová odatalálni. Hiába gyakoroltam hát annyit, a mobil applikációk feleslegessé tették tudásomat, az amerikai, japán, kínai, orosz stb. turisták legyőztek. A végére egy tanács. Egy gondolán ülve, a Szent Márk teret látva, ahogy a nápolyi „O sole mio” szóljon, inkább a „Marietta monta in gondola,” vagy ha minden evező törik, a „La biondina in gondoleta.” Valójában ennyit szeretnék bevésni, a többi bónusz. És még valami. Ez egy retro-neopozitivisták könyv. Bármit is jelentsen a kifejezés.

Ad lectores

A „retro-neopozitivist” kifejezést a kényszer szülte. A szóösszetétel utolsó részét sokan pejoratív jelzőként használják az olyan történeti munkákra, ahol adatok tömkelegével kell megbirkóznia az olvasónak. Semmi korszerű feldolgozási technika, levéltári adatok sokasága látszólag céltalanul összeboglyázva, legfeljebb a kronológiai rend adhat némi eligazítást. Most egy ilyen könyvet fogalmaztam. Ezt azért fontos megjegyezni, mert én ahhoz az iskolához tartozom, akik a dokumentumok ismeretében fogalmazzák meg soraikat. Már leírtam, és továbbra is így gondolom, a másik utat hasonlóan érdekesnek tartom. Előbb az invenció, majd jöhet a gyűjtés. Mindkét megközelítésnek van létjogosultsága. Források ismerete nélkül nehéz bizonyítani, invenció hiányában meg felesleges a történeti búvázkodás. Velence és Hungária kapcsolatáról egy összefoglaló munkát ismerek.³ Úgy tűnik, az alapkutatások hiánya nem bátorított fel senkit egy merész monográfia írására.⁴ Abban mindenki egyetért, a Köztársaság jelentős szerepet játszott a magyar királyság életében az Árpád-kortól kezdve egészen 1526-ig,⁵ jóllehet tematikus feldolgozás eddig a témában még nem készült.⁶ Semmilyen kritikai él nincsen a mondataimban. A történetírás témaválasztása az egyik legszubjektívebb dolog a világon, jóllehet alkalomadtán túl kell esni a kötelező penzumokon, mint Karinthy fiatalemberének. De illendő azzal kezdeni, ez egy olyan kérdés, amivel még senki sem foglalkozott. Ugyan kérem! Ne áltassuk magunkat. Ennek nem kizárólag a szerző „zsenialitása” az oka, hanem az esély exponenciális növekedése. Az egykori kutatási lehetőségeket a jelennel összehasonlítva „szomorú” eredményre jutunk. Véleményem szerint a „régieknek” maximum 20% esélye volt hozzánk képest bármilyen adathordozóhoz hozzájutni.⁷ Ma már bátrabban vág-

³ Ilyen Jászay Magda munkája. JÁSZAY.

⁴ Merész monográfiának azt nevezem, amikor a szerző alapkutatás hiányában írja meg a könyvet.

⁵ A Mohácsot követő helyzetet nem ismerem. Az Archivio di Stato di Venezia iratai között fontos dokumentumokra bukkanhatnak még a kíváncsi kutatók.

⁶ Ilyennek tartanám a következőket: Velence és Magyarország kapcsolata az Árpád-korban. Velence és Magyarország kapcsolata az Anjou-korban. Velence és Magyarország kapcsolata a Zsigmond-korban. Velence és Magyarország kapcsolata a Hunyadiak-korában. Velence és Magyarország kapcsolata a Jagelló-korban.

⁷ A Mohács előtti oklevelek a világhálón. Minden alkalommal leírom, mert így gondolom. Rác

hatunk bele bármilyen problémakör megoldásába, gyakorlatilag minden rajtunk múlik.⁸

Monografikus feldolgozást, Marija Wakounig munkáján kívül nem ismerek. Disszertációja Velence és Zsigmond küzdelméről, a dalmát partvidék feletti fölény megszerzéséről szól, kifejezetten az Adriai-tenger medencéjére koncentrálna.⁹ Mindenki figyelmébe ajánlom. Jelentős munka, sok adattal. Részfeldolgozások, nem is akármilyenek, annál inkább születtek. Ezek szellemi hátországa azok az oklevélgyűjtések jelentették, amelyeket kifejezetten külföldi levéltárakban végeztek. Elsősorban, Velencében, de más archívumokban hasonlóan eredményesen kutakodtak. Így Bécsben is.¹⁰ Négy nevet kell mindenképpen megemlíteni. Ők Czech János, Wenzel Gusztáv, Horváth Mihály és Óváry Lipót.¹¹ Ezeket a próbálkozásokat nyugodtan nevezhetjük alap kutatásoknak, jóllehet ide sorolhatók a Monumenta Hungariae Historica, a Ragusa és Magyarország összeköttetéseit vizsgáló oklevéltárak.¹² Ne feledkezzünk meg azokról sem, akik a 19. században a magyar koronán kívül eső területeken élve számunkra remekül használható forráskiadványokat produkáltak, Velence kapcsán is. A „Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae” vonatkozó részeit sem lehet kihagyni a felsorolásból, habár sok nívót még nem találtam az eddig megjelent részekben,¹³ ellentétben Šime Ljubić kiadványaival.¹⁴ Elévülhetlen érdemei vannak Dalmácia történetének a feltárásában. Akár rosszul is érezhetem, de számomra úgy tűnik, köteteit ritkábban használta a magyar történetírás. Ennek nyilván több oka lehetett. Az első kézenfekvő. Aki mással foglalkozik, mint Dalmácia, az miért is venné a kezébe. Másrészt a Zsigmondkori Oklevéltárban regesztázva lettek szerkesztők által fontosnak tartott iratok. És így elérkeztünk a következő, minőségi ugráshoz, Mályusz

Györgynek és csapatának kijárna érte egy Széchenyi-díj. A régebben elérhetetlennek tűnt kiadványokat még én is le tudom tölteni. Lehet utazni, még eddig nem digitalizált iratokat az Archivio di Stato kutatótermében ki lehet jegyzetelni, a belső háló (*rete interna*) szintén a segítségünkre lehet, főleg, ha korán megy a kutató, és jut neki hely a központi számítógépnél.

⁸ A Zsigmond-korral foglalkozó magyar történeti irodalomra: KOSÁRY, 136–145.

⁹ WAKOUNIG.

¹⁰ Kifejezetten a Zsigmond és Velence témakört veszem figyelembe.

¹¹ CZECH; WENZEL 1847; HORVÁTH 1861; ÓVÁRY 1888; ÓVÁRY 1990.

¹² MDE III.; RAGUZA (OKLEVÉLTÁR).

¹³ SMIČIKLAS XVII–XVIII.

¹⁴ LJUBIĆ IV–VIII.

Elemér szenzációs munkájához.¹⁵ Kivonatai között jelentős mennyiségben találunk Velencével kapcsolatos mondatokat. Maradjunk még a kiadásoknál. Megkerülhetetlen Riccardo Predelli gyűjtése. Ő az Archivio di Stato di Venezia „Libri commemorali” döntően latin nyelvű bejegyzéseit „zanzásította” olasz nyelven.¹⁶ Ide sorolom a „Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Sigmund” és a „Regesta Imperii” köteteit is.¹⁷ Nyilvánvalóan számos más adattárban hasonlóan fellelhetők Magyarország és Velence kapcsolatával foglalkozó Zsigmond-kori adatok, de ezek profilja nagyon távol áll az előbb felsoroltaktól.¹⁸

Mondhatnánk ez nem sok, de maradva a realitás talaján, és a fentebb említett szubjektivitásra visszautalva, miért is kellene több? Ami van, az elegendőnek bizonyult számos, szakmailag megalapozott tanulmány elkészítéséhez. Ilyennek tartom Óváry Lipót és Áldásy Antal cikkei.¹⁹ Az utóbbi szerző már nagyban támaszkodhatott Gustav Beckmann, valamint Hermann Herre köteteire.²⁰ Alkalomadtán én is használni fogom ezeket. De a német történészek sem tettek másképpen. Otto Schiff a Deutsche Reichstagsakten friss kötete segítségével fogalmazta meg Zsigmond itáliai politikáját – Velencére is kitérve – egészen a Romfhartig.²¹ Ennyit jelent, ha megjelenik egy komoly szövegkiadás (alapkutatás), azonnal napvilágot látnak a feldolgozások. Tovább szálkázva a témát, ne feledkezzünk meg Schönherr Gyuláról, aki fontos tanulmánnyal járult hozzá Nápolyi László trónkövetelésének külföldi vonatkozásait összefoglalva.²² Létezik egy másik felülmúlhatatlan munka is Zsigmond ellenlábásának életéről. Alessandro Cutolo hét évvel az 1943-as bombázás előtt, amikor a szövetséges légierő – erről eltérőek a vélemények – pillanatok alatt megoldotta az Archivio di Stato di Napoli iratanyagának végleges selejtezését, megírta a király életrajzát.²³ Nem túloztam sajnos, amikor a fentebb említett

¹⁵ A szenzációs jelző természetesen vonatkozik Borsa Ivánra, Lakatos Bálintra, Neumann Tiborra és C. Tóth Norbertre is, ZsO I–XII.

¹⁶ PREDELLI III–IV.

¹⁷ DRTA VII–XII.; RI XI/1 és RI XI/2.

¹⁸ Felsorolásuktól eltekintek, reményeim szerint valamennyi megtalálható az irodalomjegyzékben.

¹⁹ ÓVÁRY 1889; ÁLDÁSY 1901; ÁLDÁSY 1909.

²⁰ DRTA XI.; DRTA X.

²¹ SCHIFF.

²² SCHÖNHERR 1898.

²³ CUTOLO I.; CUTOLO II.

jelzőt használtam.²⁴ A 15. század végéig olvashatunk a velenceiekről és a magyarokról Filippo Nanni Mocenigo könyvében.²⁵ Gazdaságtörténeti kutatásokban magányos harcosként Teke Zsuzsanna tartotta a frontot. A két ország kereskedelmi kapcsolatát feldolgozó könyve a mai napig megkerülhetetlen.²⁶

A Velence-történeteket lapozgatva ugyanaz jut eszembe, mint a Magyarországról írt összefoglaló történeteknél. Érthetően és logikusan, azokkal a kérdésekkel foglalkoznak a Zsigmond-kori Magyarország és Velence kapcsán, amelyeket lényegesebbnek tartanak. Ezek Mária királynő kiszabadítása, a magyar király kisegítése a nikápolyi csatából (1396) menekülve, a torinói béke (1381) fizetési kötelezettségének a felrúgása, Dalmácia megszerzése (1409–1420), Ozorai Pipo és Zsigmond csapatainak a megjelenése Itáliában (1411–1413) az 1433-as béke és annak hatása.²⁷ Legyen az Giuseppe Cappelletti, Samuele Romanin, Heinrich Kretschmayr, Roberto Cessi, vagy az 1998-ra elkészült nyolckötetes nagy összefoglaló.²⁸ Hasonló a helyzet Magyarországon is. A teljesség igénye nélkül. Ilyen a Szilágyi Sándor által szerkesztett „Magyar nemzet története”, ahol Schönherr Gyula kapta feladatként a Zsigmond-kort, hasonlóan Hóman Bálint-hoz a „Magyar történetben”.²⁹ A kifejezetten a királyról írt biográfiákban sem lépnek túl Velence és a magyar király kapcsolatának elnagyolt bemutatására. Újból aláhúznám, monográfia hiányában ez tökéletesen érthető.

²⁴ Értsd: felülmúlhatatlan. Az Archivio di Stato di Napoli sajnos túl közel volt a kikötőhöz, így a gyűjtőbombák hatásosan végezték dolgukat úgy a hajók, mint az iratok között. A legfelső emeleti raktárak az enyészete lettek. 1943. augusztus 4-én az épület félig elpusztult, a benne található feljegyzésekkel együtt. És ekkor még nem volt vége a tragédiának. A levéltár legértékesebb anyagai, köztük a Cancellerie angioina e aragonese (1205–1515) és a Regia Camera della Sommaria fondjai – pusztán a középkoriakat sorolva fel – hasonlóan megsemmisültek. A töredék töredékének a töredéke maradt ránk használható állapotban. Mint oly annyiszor a történelemben, a levéltárosok előre gondolkodtak, az őrizetükre bízott anyagot még időben kimenekítették, és a San Paolo Bel Sito városkában található Villa Montesano épületébe helyezték el. Ez 25 kilométerre van Nápolytól. 1943 őszén, amikor a német csapatok visszavonulóban voltak, bosszúból felgyújtották a villát. Ezért értékes minden olyan munka, amelyet a pusztulás előtt adtak ki, és a levéltári forrásokra épül. Köztük előkelő helyen Berzeviczy Albert monográfiája Betarix királynéről. BERZEVICZY.

²⁵ MOCENIGO.

²⁶ TEKE 1979.

²⁷ Valamennyi fordulópont nem jelenik meg mindenkinél, de összességében és főleg általánosságban megtalálhatók.

²⁸ CAPPELLETTI; ROMANIN; KRETSCHMAYR; CESSI 1944; STORIA (Venezia).

²⁹ SCHÖNHERR 1895; HÓMAN.

Nincs mit Joseph Aschbach, Horváth Henrik, Mályusz Elemér, Wilhelm Baum és Jörg K. Hoensch szemére vetni.³⁰ Ezzel szemben köteteim megjelenése élénk vitára serkenthetnek a „terminus ante quem” és „post quem” aspektusából.³¹

³⁰ ASCHBACH; HORVÁTH; MÁLYUSZ; BAUM; HOENSCH.

³¹ A lábjegyzetekben a következő metódust próbálom követni több forrás esetén. Az első helyen, ha van ilyen, ismerem és használom, az eredeti jelzetét adom meg. Ezt követi, ha van, ismerem és használom, az originális kiadás. A következő lépés, ha van ilyen, ismerem és használom, a regesztát sorolom fel. Ha ezekből többet találtam ugyanarról az iratról, akkor a számomra legértékesebbet csatolom. Az „Uo.” rövidítés jelentése: Ugyan ott. Amikor ezt írom, mindig az előző lábjegyzetben utolsó helyen álló munkára utalok.

UNGHERIA–VENEZIA: 7000:0

Mária királyné kiszabadítása

Magyarország és Velence kapcsolatában Zsigmond uralkodásának első hónapjaiban az 1381-es torinói béke rendelkezései továbbra is irányadóak maradtak.³² A városállam évi 7000 dukátot fizetett Magyarországnak, de ennél sokkal súlyosabbak voltak azok a döntések, amelyek a Köztársaság gazdasági befolyása ellen irányultak. A királyság fennhatósága alá került Cattaro és Dalmácia, és az itteni városok kereskedelmi kedvezményeket kaptak a Köztársaság területén. A só kivételével évi 35 ezer dukát értékben adhattak el árut és ugyanilyen mértékben vásárolhattak a városállamtól.³³ I. (Nagy) Lajos király halálát követően (1382) sem rúgták fel az egyezséget, sőt baráti lépéseket tettek. Ilyennek tartom, amikor Csáktornyai Lackfi István erdélyi vajda kérését elfogadva, gályát kapott jeruzsálemi útjához. Tíz éve már járt ott.³⁴ Figyelemre méltó, amikor a velencei flotta Korfu-szigete felé hajózott a Trogir–Spalato–Ragúza útvonalon, nem felejtik el megemlíteni az akció során, valamint az utoljára említett város meglátogatásakor „*ad honorem et bonum statum regni Hungarie*” figyelembe veszik.³⁵

³² A Zsigmond király és Velence (1387–1437) munkámat három kötetesre tervezem. Az „Ouverture” fejezetben leírtam az okot, a figyelmes olvasó biztosan megtalálta a másik kettő címét is. A következő könyvben a velencei háborúval foglalkozom, míg az utolsóban a konstanzi zsinat és a császár halála közti éveket dolgozom fel. Ide kerül majd a név- és helységnevmutató és egy konkordancia jegyzék. Ez utóbbiban megadom a kiadott oklevelek eredetijének mai jelzetét, ezek az Archivio di Stato di Venezia irategységei között találhatók. Sajnos az idő és a levéltárosi szorgalom alaposan elforgatta a régi rendszert, így a forráskiadásokban szereplő utalások ma már vagy nincsenek, eltűntek, vagy megújultak. Szeretném hangsúlyozni, úgy Riccardo Predelli, mint Šime Ljubić kiadásai a mai napig kiállják az idő próbáját. Mindent összevetve akkor utalok az eredeti iratra, ha abban valamit máshogy olvastam.

³³ MÁLYUSZ, 90.

³⁴ A néhai Dénes vajda unokája (*nepos*). AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Mistre, Registri 40. 93. sz. 1386. 7. 13. Velence. A kötetet mikrofilmen használtam, mert az eredetit nem adták kézhez. Ezért van az „sz” és nem a recto-verso.; LJUBIĆ IV. 327. sz. 1386. 7. 13. Velence. Csáktornyai Lackfi István erdélyi vajdaként, és unokaöccse, a Simontornyainak is hívott Lackfi István (lovászmester) 1376-ban jártak a Szentföldön. CSUKOVITS, 2003. 151–152.

³⁵ AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Mistre, Registri 40. 153. sz. 1387. 3. 30. Velence; LJUBIĆ IV. 334. sz. 1387. 3. 30. Velence.

A torinói pontok betartására – nyilván Velence nógatóására – Mária királyné is esküt tett Saraceno Dandolo előtt.³⁶ A követet otthon minden bizonnyal megdicsérték. A lagúnák partján ekkor még fontosnak számított a baráti viszony. Ezt megelőzően kerülhetett sor a Köztársaság másik, de magunk közt szólva, kötelező gesztusára. Antonio Veniero dózse 1387 júniusában kiadott levelében olvashatjuk, Leonardo Dandolo, Paolo Mocenigo és Pantaleone Barbo velencei követek Zsigmond, Mária, főpapok, bárók, királyi és királynéi titkárok és tanácsosok előtt esküvel erősítették meg a békét.³⁷ A két ország között akkor sűrűsödtek a követjárások, amikor a nőági öröklést ellenző Horvátiak (Pál zágrábi püspök és János macsói bán) elvbarátaikkal az I. (Nagy) Lajos udvarában nevelkedett III. (Anjou/Durazzói) Károlyt hívták meg a magyar trónra. Lemondatták Máriát, és 1385. december 31-én Székesfehérvárott Demeter esztergomi érsek királlyá koronázta a nápolyi Anjou-ház sarját, akit a magyar történelemben II. (Kis) Károly néven ismerünk.³⁸ Meggyilkolása (1386. február 24.) után az itáliai ág mellett kitartó párt a lemészárolt kiskorú fiát, Lászlót nyilvánította királynak, és felkelést szervezett a Délvidéken.³⁹

Erzsébetnek és Máriának fel kellett számolnia a pártütők ellenállását, ergo 1386-ban kíséretükkel elindultak az ellenállás megtörésére.⁴⁰ Fügedi Erik szerint utazásuk egyik célja I. Tvrtko bosnyák uralkodó megnyerése lehetett a lázadók ellenében.⁴¹ Ezt támasztaná alá a diakóvári helyszín, vala-

³⁶ Ennek pontos időpontját nem ismerjük. Saraceno Dandolót 1383. május 23. után küldték Magyarországra, hogy a követ előtt Mária tegye le az esküt. Ez Velence részéről ekkor már megtörtént egy magyar püspök részvételével. ÓVÁRY 1890, 110. sz. 1383. 5. 23. Velence. rajta kívül még két másik diplomatát is küldtek. Uo. 111. sz. 1383. sz. 6. 16. Velence; Uo. 112. sz. 1383. 7. 6. Velence. 1383 júliusában tudomásuk szerint már Magyarországon van. Uo. 113. sz. 1383. 7. 26. Velence. Innét 1383 októberében indulhatott vissza. Uo. 115. sz. 1383. 9. 30. Velence. A velencei levéltárban 1389. 7. 27-én hat zsák tartalmáról felvettek egy jegyzéket. A másodikban említik az esküt. PREDELLI III. Libro VIII. 323. sz. (Az eredetiben: 310. sz.). Az ötödik zsákban található annak a juramentumnak a szövegét, amit Zsigmond tett le, hogy tiszteletben tartja a torinói békét. Óváry Lipótnak van egy másik munkája, ahol hasonlóan regesztákat közöl. ÓVÁRY 1888. Én a két évvel később kiadott munkáját használtam ÓVÁRY 1890.

³⁷ Ertsd: a torinói békét. AS VENEZIA. Miscellanea, Atti diplomatici e privati, Busta 27. 812. sz. 1387. 6. 12. Velence. Antonio Veniero dózse levele.

³⁸ 56 napig uralkodott.

³⁹ FÜGEDI–MÁLYUSZ, 16–21.

⁴⁰ HOENSCH, 68.

⁴¹ FÜGEDI, 128.

mint az a tetemes mennyiségű kincs, amit magukkal vittek.⁴² Süttő Szilárd azt gondolja, egy komolyabb vállalkozásról is szó lehetett, de helyesen, nyitva hagyja a kérdést.⁴³ A szörnyűség július 25-én reggel kezdődött, amikor a Horváti testvérek, valamint a velük szövetségre lépett Palsinaiak megtámadták a királynékat és embereiket, akik éppen Diakóváról Gara irányába vonultak.⁴⁴ Thuróczy János szerint Forgács Balázs elsőként fordult szembe az ellenséges lovasokkal, de egy lándzsadöféstől a földre esett, majd a fejét vették.⁴⁵ A csatában számos Garai rokon halt meg. Köztük volt unokatestvérének, Bánfi Istvánnak a fia, Pál, valamint másik unokatestvérének, Bánfi Pálnak a fia, János is. Itt érte utol a halál Botos Andrást, egy távoli rokont. Kusalyi Jakcs Dénessel kard végzett.⁴⁶ Garai Miklós sem kerülhette el sorsát. A történetíró szerint egy kocsinak támaszkodva védte a nőket. Szent Sebestyén juthatott eszébe a testébe fúródott számtalan nyílvezzőt érezve. Nem sokat foglalkozott velük, egyszerűen letördelte azokat. Ekkor valaki a szekér alá mászva elrántotta lábát, és a földre zuhanó nádort egyszerűen lenyakazták.⁴⁷ Fejét, nemes egyszerűséggel, Nápolyba küldték.⁴⁸

A források valójában ellentmondóan számolnak be a veszteségekről. Mária egyik oklevelében Bánfi Pál fiát, Jánost említik.⁴⁹ A *Chronicon Siculumban* a nádor mellett Forgács Balázsról és talán Bánfi István fiáról, Pálról írnak.⁵⁰ Antonio Fiorentino a királynék elfogását úgy kommentálta, hogy olyan dolog történt, amiről ő örömmel ír (*una cosa la quale mi piace*). Úgy tudta, Garai koponyája mellett, egyik unokatestvérének, valamint „Fracasso Balagio” kobakját indították Nápolyba.⁵¹ A királynék kíséretében volt még a nádor fia, Garai János (Miklós el tudott menekülni), Treutel János,

⁴² SÜTTŐ I., 140.

⁴³ Uo. 140–141.

⁴⁴ Uo. 141.

⁴⁵ Forgács Balázs ekkor udvari lovag és pohárnokmester. ENGEL II. 76.; THURÓCZY 299.

⁴⁶ SÜTTŐ I. 141. 1387. 9. 14. Debrecen. Mária királyné oklevele; SMIČIKLAS XVII. 67. sz.

⁴⁷ THURÓCZY, 299–300.

⁴⁸ SÜTTŐ I. 141. 1387. 9. 14. Debrecen. Mária királyné oklevele; SMIČIKLAS XVII. 67. sz.

⁴⁹ SÜTTŐ I. 141. 1387. 9. 14. Debrecen. Mária királyné oklevele; SMIČIKLAS XVII. 67. sz.

⁵⁰ CHRONICON SICULUM, 65.; SÜTTŐ I. 142.

⁵¹ CRONICA (VOLGARE), 17–18. Elina Bellondi, a szöveg gondozója, Piero di Giovanni Minerbettiként azonosította a szerzőt, akit 1471-ben IV. Sixtus pápa lovaggá avatott, majd nyolc év múlva elnyerte a gonfalone di giustizia címet. Munkáját közel száz évvel később írta, mint ahogyan az események története.

a néhai Alsáni János bán fia Pál fiai,⁵² László és Miklós, Kanizsai Lőrinc fia, a néhai János mester fia, István, Ákos bán fia, Mikcs, Kórógyi Fülöp fia, István. Ők valamennyien rabságba estek.⁵³ Hasonló sorsa jutott Szerdahelyi Ders fia György fia, Márton, valamint Maróti János.⁵⁴ Megmenekülésüket követően mindketten szép karriert futottak be.⁵⁵ Marótinak a börtön nem lehetett ismeretlen terep. Négy évig a törökök „vendégszeretetét” is élvezhette, 40 ezer forint fejében szabadult ki.⁵⁶ A foglyok megmentésére tett kísérletét tekinthetjük Zsigmond első, jelentős és önálló politikai lépésének. Szlavóniába vonult, de 1387 telén eredménytelenül tért vissza. A hadjáratban, Gornec várának sikertelen ostroma lehetett az egyetlen figyelemre érdemes hadi esemény.⁵⁷ A szerencsétlen helyzet Zsigmondnak kedvezett. 1387. március 31-én királlyá koronázták.⁵⁸ A Köztársaság az új hatalmi konstellációban azonnal lépett. Követük (Pantaleone Barbo) a koronázásakor már bizonyosan Magyarországon mozgolódott, még lovaggá is ütötték.⁵⁹ Laurenzio di Monaco (*notarius curie*) beszámolójából rekonstruálni tudjuk munkáját. A dózséhoz küldött jelentésből kiderült, a diplomata 1387. április 7-én (*in die Pasce*) találkozott a királlyal a budai palota díszkertjében (*viridarium*). Alsáni János kardinális, pécsi püspök, István vajda és más, név nélkül említett bárók hasonlóan jelen voltak a kihallgatáson. Zsigmond azonnal az aktuális helyzetre tért. Erzsébet és Mária megmentésére ligát ajánlott, és azt tanácsolta, előterjesztésével küldjék vissza a jegyzőt Velencébe, ellenben Pantaleone Barbo maradjon Magyarországon. Befejezván, a pécsi püspökhöz

⁵² Ekkor ajtónállómester. ENGEL II. 11.

⁵³ SMIČIKLAS XVII. 67. sz. 1387. 9. 14. Debrecen. Mária királyné oklevele.

⁵⁴ SÜTTŐ I. 142.

⁵⁵ ENGEL II.155., 230.

⁵⁶ KATONA, 482–488. 1427. 7. 7. (Barca)Rozsnyó. Zsigmond oklevele. Minden bizonnyal Boszniában eshetett fogságba. Az oklevélre Szovák Kornél (Pázmány Péter Katolikus Egyetem) hívta fel a figyelmet. Önzetlen segítségét nagyon köszönöm.

⁵⁷ MÁLYUSZ, 21.

⁵⁸ Uo. 22.

⁵⁹ ROMANIN, 314. „eundem Pantaleonem Barbum militari cingulo merito exornavit.” CHRONICA, 67–68.; MOROSINII. 62/16.; VITAE, 757.; MDE III. 391. sz. 1388. 6. 14. Velence. A lovaggá ütés köszöneteként Pantaleone Barbo két ékszerrel küldött neki ajándékként (*duo jocalia ex dono*). Az ékkövek 18 nagy líránál drágábbak voltak (*lapides preciosi valoris librarum XVIII grossorum et ultra*). Ezeket a követség másik két tagja adta át. Laurenzio di Monaco jegyző, és sógora, Simone da Trento. Zsigmond egy cinkből készült edényt (*unam stagnatam*) és egy ezüst tálcat (*unam taciarn argenti*) adott cserében 50 dukát körüli értékben. Uo.; LJUBIĆ IV. 364. sz. 1388. 7. (Sic!) 14. Velence.

fordult, kérve, folytassa a beszédet, ő nem tud szabatosan fogalmazni (*nescio bene loqui litteraliter*).⁶⁰ Alsáni János megismételte a javaslatot, hozzáfűzve, az uralkodó egyetlen szava többet ér, mint ha a jelenlévők tízet ejtenének ki. Erre mondják mifelénk: „beszölt, mint Alsáni Zsigmondnak.” Pantaleone Barbo válaszában megerősítette, segítenek a királynék megmentésében, és tengeri szövetséget proponált Magyarországnak. Ekkor István vajda – érzésem szerint indulatosan és türelmetlenül – közbevágott. Ők szintén erről beszélnek.⁶¹ A követ ekkor ügyesen azt fejtegette, őt a szabadtás érdekében vezényelték ide, a jegyzőt küldjék haza, amíg ő itt marad. A király ekkor félrevonta Pantaleone Barbót, és ez alatt István vajda vette át a szót. Előadása szerint Giovanni di Veglia ispán (Frangepán János modrusi és vegliai gróf) azt írta, van remény Erzsébet és Mária életben lehetnek, ha katonákat küldenek neki, valamint tengeri segítség is lenne, kiszabadítani őket.⁶² Indítsák útra a fent említett jegyzőt, aki minderről tájékoztassa megbízóit. A terv szerint a vajda majd a szárazföldön fog csapatokat küldeni, figyelve, ezek egy időben érjenek oda a tengeri erőkhöz. A velencei követ végezetül megerősítette: ha a liga ötlete elnyeri a Signoria tetszését, erre bizonyosan sor fog kerülni (*verum melius est, quod primo fiat liga, si placet dominationi*). Laurenzio di Monaco szerint a király és a bárók szavaiból Pantaleone Barbo megérthette, azt akarják, a szövetség a dalmát területekre, a tengerre, és a királyság ellen lázadókra, valamint az engedetlenekre is kiterjedne (*quod liga excedatur contra terras Dalmacie, a mari, rebelles et inobedientes regno*).⁶³ Laurenzio di Monaco később „kegyes leírást” fogalmazott a királynék fogságáról. Címzettje Pietro Emo krétai kapitány volt.⁶⁴

Az Erzsébetet és Máriát fogva tartó Horvátiak elleni együttes fellépés igényét Zsigmond két nappal később újból megismételte. A királyi kápolnában, a mise alatt (*dum missa celebrabatur*) az uralkodó a követhez fordulva beszélt. A jegyző itt egy fél mondattal megemléltette: „*hoc nobis*

⁶⁰ Minden bizonnyal latinul beszéltek.

⁶¹ A velencei–magyar tengeri szövetségről már 1383-ban tárgyaltak. CESSI 1944, 348.

⁶² I. (Nagy) Lajos király özvegye, Erzsébet ekkor már nem él. 1387. január elején Palsinai János vránai perjel Novigrádban megfojtatja. Heinrich Kretschmayr szerint 1387. 1. 16-án. KRETSCHMAYR, 259.

⁶³ MDE III. 357. sz. 1387. 4. 9. után. Velence; LJUBIĆ IV. 340. sz.

⁶⁴ Laurenzio di Monaco munkáját Süttő Szilárd fontos kritikái kiadásában használtam. SÜTTŐ 2009, 51–88. Pietro Emo 1385 és 1387 között szolgált krétai kapitánnyként. Uo. 59.

sic secretum”, Azért nem tartották olyan sokáig titokban az elhangzottakat. Zsigmond és a bárók eldöntötték, pünkösöd után két héttel hadba szállnak a Horvátiakkal szemben, leerve őket oda vonulnak, ahol a foglyokat őrzik. A Köztársaság a tengeren figyelje a pártütőket, nehogy a rabokat más helyre vigyék. A Velencébe küldött jegyző erre kérje majd Signoriát, „*quod hoc esset summe necessarium fieri per presentem nam si expectaretur primo ligam firmari nimium temporis haberet*”. A követ kijelentette, mindezekről tájékoztatni fogja Laurenzio di Monacót, aki mindenről referálni fog Velencében. A kihallgatás végén Kanizsai János egri püspök és István vajda közölte, az uralkodó követe (*miles Ambaxiator*) hármas feladattal indul Velencébe. Adjon hírt a koronázásról, újítsa meg az 1381-es békét, szerezze meg az esedékes hétezer dukátot, valamint szövetséget is ajánlanak. Mind ezt azért tudatják vele, hogy mindent elmondhasson a jegyzőnek.⁶⁵ A fentebb említett magyar delegáció már áprilisban lóhátra szállt a lagúnák városát kijelölve úti célként. Tagjai Demeter császári prépost, valamint Szántói Pető János udvari vitéz (*miles*) voltak, a torinói béke megerősítését kapták feladatként.⁶⁶ Előttük kellett a dózsának és a tanácsnak esküvel megerősíteni az egyezséget.⁶⁷ Tudjuk, Zsigmond királlyá választása után Budáról több követet ugrasztottak a Köztársaságba. Egyiküknek, Jánoki Demeter választott nyitrai püspöknek, mi lehetett volna más a feladata, mint az 1387-es adó beszédése.⁶⁸ Az új királynak égetően szüksége volt a pénzre.

Zsigmondot a felkelők elleni kezdeti kudarc sem tántorította el az újabb hadjáratról. Felesége még mindig fogságban sínylődött, záros határidőn belül meg kellett mentenie. Féjként és uralkodóként egyaránt. Katonai akciót még nem tudott kezdeményezni, ezért – már magyar királyként – politikai lépésekkel próbálkozott. Dalmáciába és Horvátországba írt leve-

⁶⁵ PREDELLI III. Libro VIII. 257. sz. (Az eredetiben: 255. sz.). 1387. 4. 9. után; MDE III. 357. sz. Az oklevelet tartalmilag közli Samuele Romanin is. ROMANIN, 312–314. István vajda (Csáktornyai Lackfi István) egykori erdélyi vajda, ekkor már nádor. ENGEL I. 4. 13.

⁶⁶ Szántói Pető János és testvére István szolgálataik fejében, amelyeket I. (Nagy) Lajos királynak, Erzsébet és Mária királynőknek, valamint Zsigmondnak is tettek, már augusztusban a Szatmár megyei Mahtyn birtokot kapják. A követség is előmozdíthatta az adományt. ZsO I. 177. sz. 1387. 8. 7. Körs. Zsigmond oklevele.

⁶⁷ MDE III. 360. sz. 1387. 4. 23. Buda. Zsigmond oklevele; LJUBIĆ V. 106. sz. 1385. 8. 18-a és 1394. 5. 1-e között. (A dodata k listinam u knj. I–IV. 1226–1397. részben.)

⁶⁸ Az oklevél, ahogyan említettem, az ötödik zsákban található.

leben arra utasít, álljanak ellent a lázadóknak.⁶⁹ Erdemben ekkor még nem tudott sokat tenni, maximum a lázadók politikai elszigetelődésében bízhatott. Kedvese megmentését Zsigmond Velencének köszönhette. A lagúnák városa fontos gesztust tett, amikor nem zárkózott el a katonai fellépéstől. A Köztársaságnak ekkor még alapvető érdekének számított a rendezett viszony Magyarországgal, ellenben soha nem mondtak le a számukra kedvezőtlen torinói béke felrúgásáról. Tudták, erre akkor kerülhet sor, ha sikerül Dalmáciában és Friuliban megváltoztatni az 1381-el kialakult status quót. Erre már történtek tapogatózó lépések. Ilyennek tekinthetjük, amikor 1385-ben titkos szövetséget kötöttek Willens der Elennel és számos friuli várossal Magyarország ellen.⁷⁰ De 1387-ben a Köztársaság még nem érezte magát elég erősnek egy közép-európai nagyhatalommal szemben, emiatt fontosnak tartották a béke megerősítését. Tetejében Zsigmond uralmát kedvezőbbnek ítélték, mint ha III. Anjou (Kis) Károly nápolyi király jutott volna hatalomra, mert akkor délről kiindulva lehetséges lett volna az uralma alatt álló itáliai területek és Magyarország egy kéz alatti egyesítésre, miként ezt fordított irányból I. (Nagy) Lajos is szeretne volna.⁷¹ Hozzá kell tennem, 1387 tavaszán Nápolyi László már felvette címei közé a magyar királyi méltóságot, jelezve, folytatni kívánja apja elképzeléseit.⁷² Velence remek alkalmat kapott és bizonyoságot tehetett baráti elkötelezettségéről. A gyakorlati feladatokat Giovanni Barbarigóra (*capitaneus*) bízták. Neki kellett ellenőriznie a dalmát partokat és kimentenie Máriát.⁷³

A királynékat először a zágrábi püspökség fennhatósága alá tartozó Gornje Varába vitték,⁷⁴ később feltehetőleg egy rövid ideig Krupa erősségében őrizték őket.⁷⁵ Innét kerültek a Zára közelében fekvő Novigrádba. A foglyok másik részét Pozsega várban, Orjavában, Csáktornyában,

⁶⁹ SMIČIKLAS XVII. 46. sz. 1387. 4. 4. Buda. Zsigmond oklevele. A fogságban lévő királynék velencei követe (Giovanni da Imola) 1387. március 22-én kapott engedélyt a visszatérésre. MDE III. 354. 1387. 3. 22. Velence; LJUBIČ IV. 333. sz.

⁷⁰ 1389. 7. 27-i dátum alatt a III. zsákbán; KRETSCHMAYR, 260.; PREDELLI III. Libro VIII. 324. sz. (Az eredetiben: 312. sz.).

⁷¹ MÁLYUSZ 90.

⁷² ZsO I. 30. sz. 1387. 4. 18. Ovi. Nápolyi László király oklevele.

⁷³ ROMANIN 314.

⁷⁴ SÜTTŐ I. 142.

⁷⁵ ROMANIN 311.

valamint Pacsitelben börtönözték be.⁷⁶ Mária kiszabadításában Velence (szárnyas) oroszlánrészt vállalt. Az ostromot a fentebb említett kapitány vezette, aki remekül felfegyverzett hajókkal támadott és 1387. június 4-én sikerrel járt.⁷⁷ Az egyik korabeli forrás szerint mindezt hat gályával tette.⁷⁸ A Novigrad bevételének technikájáról semmit sem tudunk, jöllehet, érdekes akciónak gondolom. A Zárától 25–30 kilométernyire fekvő vár egy szűk, a szárazföldre mélyen benyúló öböl partján fekszik. Vízi úton lehetetlen észrevétlenül megközelíteni, talán harapófogóba fogva támadhatták. Az erősséget elméletileg Velence jól ismerhette, hiszen 1358-ig a Köztársaság birtokolta, a zárai békével került át a horvát bánok fennhatósága alá. Míg az oroszlan a vízen, Zsigmond hívei a szárazföldön vitézkedtek. Először legyőzték a pártütők oldalán álló aurániai perjelt. A hadmozdulatban Losonci István,⁷⁹ Frangepán János, a Kaplai testvérek és a Korbáviai grófok katonái vettek részt. Ezzel egy időben Lackfi István nádor csapataival a macsói részekre vonult, ifjabb Garai Miklós embereivel egyesülve, átvette a hadjárat vezetését.⁸⁰ Máriát Zenggebe vitték, ahol a kapitány azonnal megkapta a jutalmát. Lovaggá ütötték. Giorgio Dolfin szerint ezen felül Spalatót, Traut és Sebenicót is felajánlották neki, de ezt Giovanni Barbarigo a Signoria parancsának eleget téve, elutasította. A krónika írója 600 dukát évjáradékról is tud.⁸¹ Azt a három várost érdemes lett volna elfogadni, később nem kellett volna annyi pénzt kidobni megszerzésükre. Még mielőtt az olvasó összevonná gondoláját, jelzem, Giorgio Dolfin értesülései mesébe illően hamisak. Ha

⁷⁶ SÜTTŐ I. 142.

⁷⁷ Lucius munkájában azt írta, a kiszabadítás 1387. 6. 4-én történt. A királynét Nonába, majd a hónap 15. napján a velencei hajók Zenggebe vitték. LUCIUS, 253. Samuele Romanin szerint is június 4-én szabadították ki Máriát. ROMANIN 314. Mária a hónap 22. napján még a városban volt. SMÍČIK-LAS XVII. 52. sz. 1387. 6. 22. Zengg. Mária királyné oklevele. Még június 30-án is itt találjuk. MDE III. 369. sz. 1387. 6. 30. Zengg. Mária királyné oklevele. Regesztája: ZsO I. 129. sz. Ettől kezdve akkor adom meg a regeszta dátumát, ha az valamiben eltér az eredetitől. Némelyiknél értelmetlennek tartottam a hivatkozást, mert nem sok információval szolgálnak a már kiadott iratokhoz képest. Megmenekülését követő első iratát már június 4-én kiadta, Lucsén datálva. ENGEL–C. TÓTH 38.

⁷⁸ MOROSINI I. 62/16.; VITAE 757.

⁷⁹ Ekkor szörényi bán. ENGEL I. 32.

⁸⁰ HÓMAN–SZEKFÜ II. 332. Ifjabb Garai Miklós ekkor még nem biztos, hogy macsói bán. Erre az első adat 1387. 8. 22-ről van. ENGEL I. 28.

⁸¹ DOLFIN, 115. Giorgio Dolfin 1455 és 1458 között számos pozíciót töltött be Velencében és részt vett a város politikai életében. CARILE; ZANNONI 5–23.

konceptiót keresünk kijelentésében, egyet azért találok. Velence nagyvonalúságát jelezte a visszautasítással. Mária a következő években sem feledkezett meg Giovanni Barbarigóról. 1391-ben arra kérte a dózsét, engedélyezze megmentője számára adományának átvételét (pénz és ékszer), valamint elfogadhassa a meghívását Budára.⁸² A Maggior Consiglio pozitívan állt a királynő leveléhez.⁸³

A novigrádi hős nem hagyta abba a lázadók zargatását, Scardona ellen fordult, mivel azt a felkelők elfoglalták. A velencei hadvezér most is sikerrel járt. Újból győzött, majd a várat átadta az uralkodói párnak. Zsigmond hitvese már szabadulásának napján elküldte emberét Thomas Sovich de Sibenicot (*nobilis vir*) Sebenicóba, Spalatóba és Trauba. A követ „*sub sigillo Butcho comitis Corbaviae*” indult útnak, minden bizonnyal a jó hírről tudósította a városokat.⁸⁴ De levél ment Zenggből is. A címzett Antonio Veniero velencei dózse, akinek a királyné köszönetet mondott.⁸⁵ A Köztársaság, miután értesült az eseményről, azonnal követeket küldött Leonardo Dandolo (*miles et procurator Sancti Marci*), Giacomo Delphino (*miles*), Paulo Maureceno, Petro Bragadeno, Marino Maripetro és Remegio Superanzio személyében. Június 19-én már Mária előtt lehettek. Leonardo Dandolo, aki a néhai dózse, Andrea Dandolo fia volt, és Paulo Maureceno a királyné kíséretében maradtak, a többiek visszatértek Velencébe. Ők ketten ott vannak július elsején Zágrábban, amikor Mária találkozott Zsigmonddal. Az újdonsült magyar királlyal együtt érkezett harmadik társuk, a fentebb említett Pantaleone Barbo, majd mindhárman követték az uralkodói párt Budára. Paulo Morosininek viszont Zágráb az egyik kedves városa lehetett, Zsigmond itt őt is lovaggá ütötte.⁸⁶ A kapitányon túl alig ismerünk valakit, aki a velenceiek akciójában részt vett. Ilyen volt Pietro Civran. Egyike lehetett a királynőt

⁸² LJUBIĆ IV. 409. sz. 1391. 1. 22. Buda. Mária királyné oklevele; MDE III. 422. sz.; PREDELLI III. Libro VIII. 353. sz. (Az eredetiben: 352. sz.).

⁸³ AS VENEZIA. Maggior Consiglio, Deliberazioni, Registri 21. 48v. 1391. 2. 26. Velence.

⁸⁴ SMIČIKLAS XVII. 51. sz. 1387. 6. 4. Luche (in villa Dolac). Mária királyné oklevele. Korbáviai Budiszlóról lehet szó, aki 1391-ben udvari lovag és nonai comes lett, majd három év múlva horvát bán. ENGEL II. 132.

⁸⁵ LJUBIĆ IV. 347. sz. 1387. 6. 30. Zengg. Mária királyné oklevele; PREDELLI III. Libro VIII. 266. sz. (Az eredetiben: 269. sz.).

⁸⁶ A hat követ még Zenggből elérhette Máriát. CRONICA (VOLGARE), 68. Egy másik forrásban: Leonardo Dandolo (miles), Paulo Morosini (miles), Giacomo Dolfin (miles), Pietro Bragadin, Marin Malipiero és Remigio Sovranzo. MOROSINI I. 62/17.; VITAE 757.

hajóval szállítóknak. Egy biztos, valami miatt 1387. június 30-án Zenggben Mária királynőtől évi 100 forintos évi járadékot kapott.⁸⁷ Magyar részről Raveni Pál fia Gergely (*magister*) zágrábi kanonok is fontos szerepet játszott az akcióban. A királynő oklevelében kiemeli, Gergely „*vitam suam exponens periculis manifestis*” és neki, valamint rokonainak adományozta Raven birtokát, továbbá „*verorum nobilium regni nostri Slavonie sub nostro vexillio et insuper eosdem esse volumus familiares aule nostre*.” Emellett örökre felmentette őket minden szolgáltatási kötelezettség (*ab omni servitio reali et personali*) alól.⁸⁸ Alig egy hónap múlva Mikcsfi Ákos szlavón bán Zsigmond és Mária döntése értelmében a Körös megyéhez írt parancslevelében a kedvezményezetteket „*de iobagionatu castri eximendo in veros nobiles et servientes regni literis eorum mediantibus prefecerunt*.”⁸⁹

Mária megmentését VI. Orbán pápa azonnal megköszönte a Köztársaságnak. Levelében a velencei hajó mellett Giovanni di Veglia (Frangepán János) ispánt is említette. A Szentatya reményei szerint továbbra is jó viszonyt ápolnak majd Magyarországgal.⁹⁰ Már tavasszal azt közölte Velence római követével (Guglielmo de Claruti), nagyon szeretné, ha Mária kimenekülhetne.⁹¹ Zsigmondnak is írt. Gratulált a tettehez, és itt is kiemelte a zenggi ispán (Giovanni di Veglia/Frangepán János) szerepét,⁹² aki leszármazottjaival együtt nemsokára megkapja majd a velencei polgárjogot.⁹³ A pápa a béke reményében egy török elleni keresztes hadjáratban gondolkodott, ahol a két hatalom is együttműködne vele.⁹⁴ Velence nem állt meg ennyinél. A Köztársaság diplomatai nem sokkal Mária megmentése után (1387. június 12.) megkapták követi utasításukat Antonio Veniero dózsától. Leonardo Dandolónak (*miles et procurator Sancti Marci*), Paulo Morosininek,

⁸⁷ MOCENIGO 27.; CICOGLA 609.

⁸⁸ SMIČIKLAS XVII. 52. sz. 1387. 6. 22. Zengg. Mária királyné oklevele.

⁸⁹ Uo. 54. sz. 1387. 7. 21. Zágráb. Mikcsfi Ákos szlavón bán oklevele.

⁹⁰ LJUBIĆ IV. 345. sz. 1387. 6. 14. Lucca. VI. Orbán pápa oklevele; MDE III. 367. sz.; PREDELLI III. Libro VIII. 261. sz. (Az eredetiben: 266. sz.).

⁹¹ LJUBIĆ IV. 344. sz. 1387. 5. Róma. Guglielmo de Claruti velencei követ jelentése. A diplomata a Köztársaság jegyzője volt 1361/1362 és 1388 között.

⁹² LJUBIĆ IV. 346. sz. 1387. 6. 14. Lucca. VI. Orbán pápa oklevele; MDE III. 366. sz. (A kötetben hibásan 466. sz.); PREDELLI III. Libro VIII. 262. sz. (Az eredetiben: 267. sz.).

⁹³ AS VENEZIA. Maggior Consiglio, Deliberazioni, Registri 21. 19r–v. 1387. 7. 7. Velence. A kötetben mindig az új számozás szerint adom meg az oldalakat.

⁹⁴ PREDELLI III. Libro VIII. 273. sz. (Az eredetiben: 261. sz.). 1387. Guglielmo de Claruti velencei követ jelentése.

valamint Pantaleone Barbónak (*miles*) a 1381-es torinói békét a királyi pár, a főpapok, bárók, titkárok, valamint a királyi és királynéi tanácsosok előtt kellett megerősíteniük.⁹⁵ A velencei követi utasítások forráskénti felhasználása több problémát hordoz magában. A tartalmi részekkel a szokásos dilemma. Mi valósult meg a szövegben olvasható javaslatokból? Szerencsés helyzetben a történelem visszajelez, de a legtöbb elképzelésből soha semmi nem lett, jól lehet a historikusok megőrzítésére és összezavarására tökéletesen alkalmasak. Ezek az ukázok egyben végrehajtási utasításként szolgáltak, így számos válasz variációt is felvázolnak bennük. A másik nehézséget az okozza, hogy a Köztársaság hivatalaiban kiadott oklevelek nagy részénél számos véleményt felsoroltak, szépen megfogalmazva és leírva. Ezeknél a meglátásoknál általában nagy a hasonlóság, de ember legyen a talpán, aki kideríti, melyik valósult meg a felvetésekből. Az egyértelmű parancsoknál a legkönnyebb a helyzet, itt viszont életbe lép a kétely. Vajon végrehajtották-e a határozatot?

Zsigmond személyesen nem vett részt az akcióban. Májusban még Semptén volt, ahol 16-án egyezségre lépett unokatestvéreivel. A hónap 27. napján már Budán találjuk, de tíz nap múlva már elindult Szlavóniába.⁹⁶ Június 6-án még Budán ad ki oklevelet, de két nappal később már Almáson teszi ugyanezt.⁹⁷ Ezek szerint a jó hír hamar megérkezhetett, de valószínűbb, hogy már útnak indultak, ekkor értesülhettek a sikerről.⁹⁸ A király július 4-én találkozott Máriával Zágrábban. Közel egy hónapot maradt a városban, míg hívei sorra támadták ellenfelei szlavóniai várait. Augusztus 10-e és 13-a között személyesen irányította Gornec ostromát, majd elhagyta Szlavóniát.⁹⁹ Elképzelhetőnek tartom, hogy a Mária kiszabadításában részt vett szárazföldi erők szintén elkísérték a királynét Zágrábba, így Zsigmond embereivel egyesülve már jelentős erőt képviselhettek. Csáktornya, Gornec, Medvevár, Peker és több erősség elfoglalására elegendőnek bizonyultak, majd augusztus közepére Zsigmond Szlavónia és Észak-Horvátország bizo-

⁹⁵ AS VENEZIA. Miscellanea, Atti diplomatici e privati, Busta 27. 812. sz. 1387. 6. 12. Velence.

⁹⁶ ENGEL 1987, 70.

⁹⁷ ZsO I. 104. sz. 1387. 6. 6. Buda. Zsigmond oklevele; Uo. 109. sz. 1387. 6. 8. Almás. Zsigmond oklevele. Talán Magyaralmás lehet.

⁹⁸ Az örömteli nap június 4-én volt.

⁹⁹ ENGEL 1987, 70. Július 28-án Zsigmond még Zágrábban ad ki oklevelet. ZsO I. 161. sz. 1387. 7. 28. Zágráb. Zsigmond oklevele. A hónap utolsó napján már Retkovecban van. ZsO I. 165. sz. 1387. 7. 31. Retkovec. Zsigmond oklevele.

nyos részei felett megszerezte az ellenőrzést.¹⁰⁰ A fent említett három velencei követ akkor találkozott a királlyal, amikor az elhagyta Zágrábot (*villa campestri Retkolch prope Zagrabiam, penes curiam, ubi predictus dominus rex fuerat hospitatus*). A diplomaták szerettek volna nyugtát kapni arról a 7000 dukátról, amit a nyitrai püspökön keresztül kifizettek, de Zsigmond nagy elfoglaltságára való tekintettel ezt még nem tudta aláírni.¹⁰¹ Erre augusztus 3-án került sor Grabranch falunál. Ekkor a királytól és Máriától is sikerült a megerősítést beszerezniük.¹⁰² A velencei követek fogadásánál név szerint felsoroltak közül többen a királyné udvartartásához tartoztak vagy később lettek annak tagjai. Ez érthető, Zsigmond nyilvánvalóan Mária embereit is magával vitte a találkozásra.¹⁰³ A Köztársaság diplomatái ezzel még nem fejezték be küldetésüket, hátra volt még a nagy feladat. Úgy Zsigmonddal, mint Máriával el kellett ismertetni a torinói béke pontjait.¹⁰⁴ Erre már 1387. június 12. előtt sor kerülhetett. Velencének ekkor már birtokában volt Zsigmond és Mária királynő esküje, de ezt még külön-külön tették le. A lagúnák városában azt szerették volna, hogy az uralkodói pár a juramentumot együtt is megerősítse. Nem jártak sikerrel. Lett volna erre alkalom, a házaspár július elején már találkozott Zágrábban, és hetekig együtt is maradtak, de 1387. augusztus 23-án Csázmán (*in domo ospiti serenissimi domini regis*) egyedül Zsigmond esküdött megerősítendő a torinói békét.¹⁰⁵

Velence és Magyarország kapcsolata Zsigmond hatalomra jutásának első évében, gyakorlatilag politikai gesztusokra épült. A Köztársaság ekkor még nem tudta és nem is akarta megváltoztatni a számára előnytelen helyze-

¹⁰⁰ HÓMAN–SZEKFÜ II. 333.

¹⁰¹ AS VENEZIA. Miscellanea, Atti diplomatici e privati, Busta 27. 813. sz. 1387. 7. 31. Retkovec (Ma Retkovec Svibovečki.). Az oklevél írója „*archidiaconus Goricensis in Zagradiensi ecclesia*.” Regsztája: ZsO I. 165. sz.

¹⁰² AS VENEZIA. Miscellanea, Atti diplomatici e privati, Busta 27. 814. sz. 1387. 8. 3. Graberanec. Zsigmond oklevele; Uo. 815. sz. 1387. 8. 3. Graberanec. Mária királyné oklevele.

¹⁰³ A kiséretekre: E. KOVÁCS 2006, 925–937.

¹⁰⁴ A velenceiek mellett a magyarok is arra törekedtek, hogy Máriától és Zsigmondtól együttesen megkapják az oklevelet. Ilyen oklevél-párt sokat ismerünk. 1388 közepétől azonban egyre kevesebben kérték ezt. MÁLYUSZ 28.

¹⁰⁵ Velencét Leonado Dandolo, Pantaleone Barbo és Paolo Mocenigo képviselte. AS VENEZIA. Miscellanea, Atti diplomatici e privati, Busta 27. 816. sz. 1387. 8. 23. Csázma. Laurentius Wilkani „*clericus de Iwanich, Zagradiensis diocesis*” birodalmi közjegyző oklevele. Kiadása: MDE III. 372. sz.; LJUBIĆ V. 106. sz. 1385. 8. 18. és 1394. 5. 1. között. (A dodatak k listinam u knj. I–IV. 1226–1397. részben.)

ret. Jósomszédi viszonyra törekedett egykori ellenfelével, mindent megtett, hogy a király megválasztásával kialakult új helyzetben bizonyítsa lojalitását. Flottájuk szerepvállalásával, valamint a lázadók elleni fellépésükkel ennek eleget is tettek. A Mária trónra lépése óta több alkalommal felmerülő magyar–velencei szövetségből viszont nem lett semmi.¹⁰⁶ Az, hogy a Signoria Ragusát, Spalatót, Traut és Sebenicót a magyar király hűségére noszogatta, véleményem szerint nem volt más, mint taktika.¹⁰⁷ Zsigmond ugyan biztatott, ahhoz nagyon értett, nem került pénzbe. 1387. szeptember 22-én azt ígérte a velencei dózsénak, személyesen áll seregei élére és október közepén már Diakóvárott lesz I. Tvrtko megrendszabályozására. Hát nem így történt. A bosnyák király az év augusztusának második napján megtámadta Spalatót és jól feldúlták a dalmát területeket is. Örömmel állhatott a támadók oldalára Horváti János. Ostrovicza várát december 17-én ráadásul el is foglalták. Mivel az erősségből Zárát és Nónát is sakkban lehetett tartani, megbocsáthatunk a magyar királynak. Inkább a Horvátiak leverésével foglalkozott.¹⁰⁸ Ez 1388-ra sikerült is.¹⁰⁹ A velencei ígéretes gusztusos gesztus volt, semmi más. Így már érthetőbb, Zsigmond ebben az évben miért melegítette fel újból a liga ötletet. Hiába, próbálkozása megbukott a dalmáciai bárók, püspökök és városok ellenállásán. A terület teljes visszahódítására a Köztársaság soha nem adott volna számottevő fegyveres erőt.¹¹⁰ Az ok egyszerű: az Adriai-tenger partvidéke feletti ellenőrzést Velence magának akarta. Azért Mária megmentése bekerült a Köztársaság történelmi diskurzusának pozitív részébe. Fontosságát egy epithafiumra felkerült mondat is bizonyítja. Antonio Veniero halálakor többek között ezt vették a szarkofágára: „*Reddidit Ungarice regine septa suorum Rapta dolis.*”¹¹¹

¹⁰⁶ Első alkalommal 1383-ban tárgyaltak a szövetségről. CESSI 1944, 348.

¹⁰⁷ PREDELLI III. Libro VIII. 255. sz. (Az eredetiben: 253. sz.). 1387. 4. 24. Ragusa. A város oklevele; Uo. 256. sz. (Az eredetiben: 259. sz.). 1387. 4. 30. Spalato. A város oklevele; Uo. 258. sz. (Az eredetiben: 260. sz.). 1387. 5. 2. Trau. A város oklevele; Uo. 259. sz. (Az eredetiben: 258. sz.). 1387. 5. 3. Sebenico. A város oklevele.

¹⁰⁸ SCHÖNHERR 1895, 407–408.

¹⁰⁹ MÁLYUSZ 30.

¹¹⁰ Ezt gondolta Jászay Magda. JÁSZAY 87.

¹¹¹ MOROSINI I. 62/35.

„O rosa bella, o dolce anima mia”¹¹²

A Mária számára szerencsésen végződő történetet követő években Velence és Zsigmond kapcsolatát látszólagos nyugalom jellemezte, de várható volt, hogy a Köztársaság lassan szabadulni próbál a számára terhes kötelektől. Az évi 7000 dukátnyi adó és Dalmácia ügye időzített bombaként ketyegett. A csalókán jó viszonyt a közös ellenség megjelenése egy darabig konzerválta. A török elleni küzdelemben a két hatalom ideig-óráig egy oldalra került. A mélyben ellenben lassan kialakultak azok az erővonalak, amelyek az 1400-as évek elejére szép lassan korrodáltak, majd széttörték a látszólagos szövetséget. Pedig milyen szépen indult a történet! Különösen Jánoki Demeternek, akit Nyitráról helyeztek át a veszprémi püspöki székbe. A Velencében megforduló magyar követek a király és a királyné kérését tolmácsolták, a Köztársaság támogassa a cserét. Sikerral lobbiztak.¹¹³ A követjárások nem szüntek,¹¹⁴ folyamatosan tájékoztatták egymást. 1388 tavaszán Zsigmond ligát ajánlott a lagúnák városának.¹¹⁵ Követük – jó ismerősünk – Pantaleone Barbo lehetett.¹¹⁶ A tárgyalások megkezdődtek, a Köztársaság hajlandó lett volna egy újabb szöveg közös megfogalmazására. Az első tudomásuk szerint nem nyerte el néhány magyar és a dalmáciai úr tetszését. Elvetették a szövetség tervét. A Velencében állomásozó veszprémi püspökkel közölték, követeket fognak a fenti ügyben a magyar ki-

¹¹² „Szépséges rózsá, édes lelkem.” Johannes Ciconia zeneszerző ugyanilyen című munkájának az első sora a 14–15. század fordulójáról.

¹¹³ Zsigmond és Mária Jánoki Demeter választott nyitrai püspököt a veszprémi egyházmegye élén szeretne volna látni. Követeik éppen most (*nuper*) érkeztek Velencébe és a római kúriába készülnek. AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Miste, Registri 40. 190. sz. 1387. 8. 30. Velence. Kiadása: MDE III. 373. sz.; LJUBIČ IV. 348. sz.; ASV. Obligationes et Solutiones. 48 k. 94r. 1387. 10. 25. Perugia.

¹¹⁴ Paolo Morosini 1388 áprilisában tért vissza Velencébe. MDE III. 380. sz. 1388 4. 10. Velence; LJUBIČ IV. 353. sz.

¹¹⁵ Ekkor már régebb óta Velencében volt a magyar követ, ellenben a Köztársaság diplomatai Magyarországon tartózkodtak. A lagúnák városa egyelőre kitért a kérés elől, mert az utoljára küldött határozatról (*capitulum*) nem tudtak megegyezni. MDE III. 381. sz. 1388. 4. 10. Velence; Uo. 383. sz. 1388. 4. 20. Velence; LJUBIČ IV. 354. sz.; Uo. 356. sz.

¹¹⁶ Egy 1388 júniusában kiadott oklevélben megemlíti, Magyarországon volt, ahol „*stetit magno et longo tempore*.” Itt olvashatjuk azt is, hogy Velence elrendelte, visszatérő követének adják vissza Zsigmond király 50 dukát értékű ajándékát, amelyet lovaggáütése alkalmából, és viszonzásul az uralkodónak Laurenzio di Monaco és rokona (Simone Talento) által átadott ajándékaiért kapott. MDE III. 391. sz. 1388. 6. 14. Velence.

rályhoz vezényelni.¹¹⁷ Zára ügyében szintén levelet és diplomatát váltottak. Zsigmond viszont a boszniai helyzetről tájékoztatta a Köztársaságot,¹¹⁸ míg Velence a durazzói párt dolgairól üzent Budára.¹¹⁹ Látszik, kényesen ügyeltek, a másik félnek fontos dolgokról üzenjenek. A Köztársaságot a bosnyák helyzet érdekelte, míg a luxemburginak mindig figyelnie kellett az itáliai Anjouk mozgolódására. Májusban egy érdekes próbálkozásról olvashatunk. Elterjedt, genovai gályák Durazzói Margit (Margherita di Durazzo) nápolyi királynét és lányát (Johanna) Dalmáciába vinnék. A lagúnák városa saját státuszára nézve károsnak ítélte a felreppent hírt, gyorsan követet küldtek Genovába.¹²⁰ Sőt! Amikor Ligúria központjával tárgyalásokat kezdtek, többek között leszögezték: *„neutra partium possit acquirere terras vel loca in regno Hungarie seu locis suppositis chorone regni Hungarie”*¹²¹ Úgy látszik, érdemes volt odafigyelni a nápolyiakra. Döntésük mindent elmond a két ország kapcsolatáról.¹²²

1389 februárjában egy jegyzőt küldtek a magyar királyi párhoz azzal a hírrrel, amelyről Tommaso da Santo Severino leveléből értesültek. Ebben bizonyos zárai gályák ügyéről, valamint a néhai zágrábi püspök elfogásáról, és mások rabul ejtéséről számoltak be. Ezért hajóikat a szicíliai és más részekre vezényelték, a fentebb említett gályák okán.¹²³ A jegyzőben régi ismerősünket tisztelhetjük. Laurenzio di Monaco indult a hosszú

¹¹⁷ LJUBIĆ IV. 381. sz. 1388. 9. 9. Velence. Regesztája: ZsO I. 734. sz.

¹¹⁸ Jánoki Demeter veszprémi püspök készült újból Velencébe. MDE III. 399. sz. 1388. 9. 22. Diósgyőr. Zsigmond oklevele. Regesztája: ZsO I. 743. sz.

¹¹⁹ Követet is küldtek Magyarországra. MDE III. 403. sz. 1389. 1. 30. Velence. Regesztája: ZsO I. 910. sz.

¹²⁰ *„vehementissime tangit statum nostrum.”* LJUBIĆ IV. 359. sz. 1388. 5. 4. Velence. Regesztája: ZsO I. 531. sz.

¹²¹ LJUBIĆ IV. 362. sz. 1388. 6. 8. Velence. Regesztája: ZsO I. 593. sz.

¹²² *„quod intentio nostri dominii semper fuit et est servare pacem domino regi et corone Hungarie et omnes Dalmatinos habere et tenere pro caris et bonis amicis et vicinis nostris.”* LJUBIĆ IV. 366. sz. 1388. 8. 21. Velence. Regesztája: ZsO I. 715. sz. Velence és az adriai-tengeri városok kapcsolatáról nem írok, kizárólag akkor, ha ezt a téma szempontjából fontosnak tartom. Hasonlóan teszek Zsigmonddal, amikor a magyar király és a dalmát városok viszonyáról értekezem. Ha lesz időm, egyszer megírom. Szeretem a horvát tengert. A viszony alapos kibogozásra szorul. Néhány plasztikus példa. 1391 őszén Bari várnagya (Gabriele da Parma) nem Zsigmondhoz fordul a ragúzaikkal és a sebenicóikkal szembeni panaszával, habár a két város a magyar király fennhatósága alá tartozónak (is) véljük, hanem Velencéhez. Igaz, „tengeri” ügyről volt szó. LJUBIĆ IV. 417. sz. 1391. 10. 13. Velence. 1393-ban Velence követeket küldött Trauba a városi polgárok közötti viszály megszüntetésére. Uo. 429. sz. 1393. 1. 3. Velence.

¹²³ Horváti Pál volt zágrábi püspök. AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Miste, Registri 40. 74. sz. 1389. 2. 8. Velence. Kiadása: MDE III. 404. sz. 1389. 2. 8. Velence; LJUBIĆ IV. 375. sz.

útra. Utasításából kiderül, a záraiak hónapokkal ezelőtt felfegyvereztek egy hajót és Gaetába akarták küldeni. A fentebb említett királynét, vagy a fiát (Nápolyi László) Dalmáciába hozták. Velence ekkor megparancsolta kapitányának, a rendelkezésére álló hat gályával Szicíliánál és más részeknél figyeljék, és „*tenerent modum de habendo ipsos is manibus suis.*” A másik ügy is ide kapcsolható. Az a bizonyos hajó január elején, a tarantói vizeken hajótörést szenvedett. Mindezt Mons Caucensis comesének a leveléből tudták meg, aki kitűnő barátjuk.¹²⁴ A szerencsétlenül jártak között volt az egykori zágrábi püspök (Horváti Pál), valamint „*Johannes de Grisogonis et Cresius eius frater,*” akiket a gróf elfogott.¹²⁵ Megtalálták náluk Durazzói Margit királyné levelét, ebben Magyarországot érintő dolgok szerepeltek. A Köztársaság most a követtel mindkét irat másolatát elküldi a magyar királyi párnak.¹²⁶ Velence még ennél is tovább ment. Azt javasolta Genovának, hogy egyikük se terjeszkedjen Magyarországon.¹²⁷ Lépéseiket minimum barátinak értékelhetjük.¹²⁸ Laurenzio di Monaco 1390-ben sem úszta meg a magyarországi utazást. Be kellett számolnia arról a hírről, amiről Velencében újból tudomást szereztek. Ince pápa (Sic!) Apulia királynak nyilvánította Nápolyi Lászlót és két kardinálist küld a megkoronázására. I. Tvrtko bosnyák király Klissa és Vrána várait elfoglalta, mindezt az Anjou trónkövetelő nevében tette, akinek dalmáciai megjelenésével is

¹²⁴ Nem tudtam azonosítani. Nem gondolnám, hogy Coca/Cauca/Caucensis városát takarná Segovia tartományban.

¹²⁵ Ismerünk egy hasonló nevű episcopust. 1373 és 1401 között Grisogonus traui püspököt. ENGEL II. 86. Konrad Eubel szerint Chrysogonus de Dominis 1403-ig viselte ezt a tisztséget. EUBEL I. 490. Előtte arbei püspök (1363–1372). Uo. 101. 1403-ban kalocsai érseknek írja. Uo. 197. Nem volt az.

¹²⁶ Akkor éppen Velencében tartózkodott Zsigmond követe (Francesco Bernardi). Az általa hozott királyi levél másolatát is átdadták Laurenzio di Monaconak. MDE III. 405. sz. 1389. 2. 10. Velence. Laurenzio di Monaco követei utasítása.; LJUBIĆ IV. 386. sz.

¹²⁷ LJUBIĆ IV. 362. sz. 1388. 6. 8. Velence. Regesztája: ZsO I. 593. sz.

¹²⁸ 1389 nyarán Velence visszautasítja a bosnyák uralkodó közvetítő ajánlatát a Köztársaság és Margit királyné között. LJUBIĆ IV. 382. sz. 1389. 7. 6. Velence. A következő év elején a boszniai részekről érkező híreket is megosztották a királyi párral. Két kardinális érkezéséről írtak, akik Nápolyi Lászlót akarják megkoronázni, továbbá arról, hogy követet küldenek Magyarországra. MDE III. 414. sz. 1390. 1. 30. Velence. Sime Ljubić két oklevelet is közöl a témában. Az egyiket 1389. 1. 30-án adták ki. LJUBIĆ IV. 384. sz. 1389. 1. 30. Velence. A másikat 1390. 1. 30-án. Uo. 392. sz. 1390. 1. 30. Velence. A közlés más-más fondból készült, de a tartalma gyakorlatilag megegyezik. És még egy példa. 1393-ban egy Velence által lefoglalt levél tartalmát osztják meg Zsigmonddal. Az iratot egy brigantino hajón találták. Uo. 454. sz. 1393. 9. 20. Velence.

számolnak.¹²⁹ Zsigmond ellenlábasa Zára és más dalmát városok elfoglalására készül, mindehhez Velence támogatását kérte. A Köztársaság a magyar királlyal és a koronával való jó viszonyra hivatkozva visszautasította a kezdeményezést. Hasonlóan kitértek az elől is, hogy Nápolyi Lászlóval és anyjával tárgyalásokat kezdjenek, ők ugyanolyan békésen és nyugodtan viselkednek velük, mint tették ezt III. (Durazzói) Károly idején. A „*ligam generalem*” megkötését hasonlóan elhárítottak.¹³⁰ Ebből a kevés adatból leszűrhetjük a konklúziót. A nápolyi Anjouk aktivizálódni kezdtek egy olyan területet kinézve, ahol Velencének és Zsigmondnak is érdekeltségei voltak. Ekkor még a Köztársaság minden próbálkozást és közeledést visszavert, nyilvánvalóan Zsigmond meglegedésére.

Nem menjünk el az apróbb gesztusok mellett sem. Velence a királyi pár gyóntatóját is segítette. Tamás ferences szerzetesnek, aki zenggi, majd győri püspök volt és a lagúnák városa hívének számított, támogató levelet írtak a pápának és a kardinálisoknak.¹³¹ Zsigmond követé (*nuntius*) 1393-ban vámfizetés nélkül mehetett át Velencén „*cum aliquibus panis lane et seria aureati, quos in Florentiae laborari fecit*”.¹³² A magyar–velencei kereskedelmi kapcsolatokról a második kötetben szándékozom írni. A velencei háború idejére bevezetett gazdasági zár hatását ott az előzmények bemutatásával fogom felvázolni. A magyar király másik kívánsága is meghallgatásra talált, amikor azt kérte, nagybátyját (*avunculus*) „*Venceslaum iuniorum Stetinech Casubie et Pomeranie ducem*” támogassa a szentföldi utazásában.¹³³ Nem véletlenül idézetben adtam meg a nevet, mintegy nyil-

¹²⁹ Helyesen VI. Orbán, netán IX. Bonifác pápa. MDE III. 415. sz. 1390. 2. 3. Velence. Laurenzio di Monaco követi utasítása.; LJUBIĆ IV. 393. sz.

¹³⁰ I. Tvrtko bosnyák király azt is megírta, hogy házassági szerződést (*contractus parentelam*) kötött III. Albert osztrák herceggel, mint régi szövetségese Ausztriának. Ha megkötődik a frigy, örömmel fogadják. Uo. 405. sz. 1390. 8. 30. Velence. regesztája: ZsO I. 1643. sz.

¹³¹ 1381 és 1386 között zenggi püspök. 1386. június 5-én győri püspök, de november 26-án már Hédervári János viseli a stallumot. ENGEL I. 71. 87.; ASV. Obligationes et Solutiones. 47 k. 31v–32r. 1386. 12. 4. Genova; AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Miste, Registri 41. 163. sz. 1390. 2. 8. Velence. A kötetet mikrofilmen használtam, mert az eredetit nem adták kézhez. Ezért van az „sz” és nem a recto-verso; LJUBIĆ IV. 307. sz. 1390. 2. 8. Velence; Uo. 407. sz. 1390. 9. 20. Velence. Regesztája: ZsO I. 1661. sz.

¹³² AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Miste, Registri 42. 90. sz. 1393. 1. 3. Velence. A kötetet mikrofilmen használtam, mert az eredetit nem adták kézhez. Ezért van az „sz” és nem a recto-verso. Kiadása: MDE III. 451. sz.; LJUBIĆ IV. 432. sz.

¹³³ A kérés különlegessége, hogy harciaszközökkel szeretne utazni. A gálya felfegyverzést saját költség-

vánvalónak véve, mindenki tudja, kiről is lehet szó. Ez biztosan így van, egy kivétellel. Az én lennék.¹³⁴ Nem tudom hová tenni Atyinaszentmártoni Kurjak Gergely mester gresencei comes utazását sem, aki a király ügyeinek elintézésére „circa Venetos” készült.¹³⁵ Sajnos a Korbáviai családból származó horvát nemes – a Garai famíliával állt rokonságban felesége révén – nem diktálta le végrendeletében, konkrétan miért is menne Velencébe. Mivel bízhatta meg Zsigmond? Adja magát a feltételezés, hogy az 1393–1394-es adó beszédését sürgettették vele, hiszen ezekből az évekből a pénz eljuttatásáról nincsenek – igazság szerint nem találtam – adatok.¹³⁶ Gyenge érv következik, nekem sem tetszik valójában. Tudjuk, vagyona egy részét a lagúnák városában tartotta 5%-os kamatra. Ha valóban arra járt, biztosan útba ejthette a bankját.¹³⁷ A Korbáviai szoros kapcsolatban állt a Köztársasággal. 1393. április 28-án Riva Alta (Ma Vidorhoz tartozik.) falucskában utasítást adtak egy közjegyzői oklevél kiállítására, aminek ő volt az egyik kedvezményezettje.¹³⁸

re engedélyezik neki. AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Miste, Registri 42. 127. sz. 1393. 4. 26. Velence; LJUBIĆ IV. 440. sz.; WENZEL 1854, 473.

¹³⁴ Azt tudjuk, hogy IV. Károly császár negyedik felesége, Zsigmond édesanyja, Pomerániai Erzsébet. Ő volt III. (Nagy) Kázmér lengyel király unokája. Az uralkodó többek között az első házasságából származó lánya javára is végrendelkezett. Erzsébet 1343-ban feleségül ment V. Boguslaw nyugat-pomerániai fejedelemhez. Utóbbi fia, Kazmer von Stettin, szintén a végrendelet élvezője lett. Hogy neki volt-e Vencel nevű gyermeke, azt nem tudtam kideríteni. Zsigmondnak volt ugyan ezen a néven egy nagybátyja, aki IV. Károly császár mostohatestvéreként élt, de soha nem volt stettini-kasubi-pomerániai herceg. Ő a luxemburgi hercegséget kapta. Én arra hajlok, hogy VI. Vratiszlávra utalhatnak, talán azért iuniorként, mert V. Vratiszlávot tekintették szenioroknak. Ezúton szeretnék köszönetet mondani Pósn Lászlónak (Debreceni Egyetem), aki segítségemre sietett a családfák kibogozásánál. Mályusz Elemér szerint Vencel pomerániai hercegről van szó. ZsO I. 2907. sz. 1393. 4. 26. Velence.

¹³⁵ György fia. Ezen a napon végrendelkezik. ZsO I. 3067. sz. 1393. 9. 7. (Kiadási hely nélkül.) Atyinaszentmártoni Kurjak Gergely mester gresencei comes oklevele. Engel Pál Atyinaszentmártoni Kurjak Gergelynek és Korbáviai György fia Gergelyként is említi. ENGEL I. 252.; ENGEL II. 132.

¹³⁶ Az utóbbi évben Velence a következő három évre előre törlesztett, tehát 1395-re, 1396-ra és 1397-re. MDE III. 468. sz. 1394. 4. 25. Buda. Zsigmond és Mária királyné oklevele.; LJUBIĆ V. 106. sz. 1385. 8. 18-a és 1394. 5. 1-e között. (A dodatok k listinam u knj. I–IV. 1226–1397. részben.)

¹³⁷ Az oklevélben azt olvashatjuk, hogy „totum thesaurum meum in Venetiis depositum, videlicet decem milia floreni puri auri et boni ponderis, de quibus omni anno veniunt quingenti floreni similiter puri auri et boni ponderis.” ZsO I. 3067. sz. 1393. 9. 7. (Kiadási hely nélkül.) Atyinaszentmártoni Kurjak Gergely mester gresencei comes oklevele. Az ispán vagyoni helyzetét most nem elemzem.

¹³⁸ Névszerint Korbáviai Gergely és Korbáviai Budiszló fia Miklós, akik „ad petendum et recipiendum prode et reditus denariorum, quos ipsi constituentes habent ad officium frumenti communis Veneti.” Uo. 2911. sz. 1393. 4. 28. Riva Alta.

De a birodalomból érkezőkkel hasonlóan jól bántak, főleg ha azok főemberek voltak. 1398-ban megkülönböztetett figyelemmel bántak IV. Albert osztrák herceggel. Ő is a Szent Sírt szerette volna látni, Velencéből akart indulni. 2000 dukátot költhetett a Köztársaság pénzéből „*ultra solutionem datiorum rerum, quas conduci faciet Venetisa pro usu et furnimento viagii.*”¹³⁹ Egy biztos. Kihasználta a lehetőséget. Megtaláltam egy olyan bejegyzést, ahol felsorolták költségeinek egy részét. Ezek között többek között megtaláljuk a malvasia és trebbianói borokat, a gyertyákat és a fáklyákat, a friss és fehér kenyereket (*pan fresco e blanco*), a sajtot (*formaio dolce*). Az étel és ital mellett összegezve megadják azokat a pénzeket, amelyeket Trevisóban, Coneglianóban és Mestrében fordítottak rájuk, vagy a hajókra.¹⁴⁰ Visszatérésekor (*in isto reditu suo Venetias a Santo Sepulcro*) 1550-et spendíroztak meg neki.¹⁴¹ És hogy helyreálljon az egyensúly, 1401-ben a másik dux Austriae feleségét, édesanyját, valamint a vele utazó nemeseket, akik a velencei gályákkal a városba jöttek (*cum nostris galeis, que iverunt ad levandum eam et eius matrem*), „*pro honorando*” 2000 dukátig költhettek „*in illis rebus et per illum modum.*”¹⁴² A lagúnák városában arról is tudtak, amikor 1392–1393-as években Nápolyi László megkérte a török szultán lányának a kezét.¹⁴³ Szomorú kötelességüknek tettek eleget, amikor Mária királyné halála (1395. május 17.) ürügyén ünnepélyes követséget küldtek Zsigmondhoz, és ha már arra jártak, a torinói béke egyik pontjának a módosítási kísérletére is felhatalmazást kaptak.¹⁴⁴ Jelizem, a kondoleálási útra 1396. január 14-e után került sor. Hát nem kapkodták el, az biztos.

Nem csak a mindennapokban, hanem a keresztény világ sorsát nagyban befolyásoló eseményeknél is maradt a baráti, szövetséges viszony. A ni-

¹³⁹ AS VENEZIA. Maggior Consiglio, Deliberazioni, Registri 21. 103r. 1398. 8. 18. Velence.

¹⁴⁰ Nagy a kísértés az elemzésre, de majd a IV. Albert osztrák herceg rajongók teljesen feldolgozzák a bejegyzést. Talán már meg is történt. Uo. Collegio, Notatorio, Registri 3. 15r. 1398. 8. 20. Velence.

¹⁴¹ „*quia hoc facit pro honore nostri domini possint expendi ducati MCmL de pecunia nostri communis in illis rebus et donis, que videbuntur dominio.*” Uo. Maggior Consiglio, Deliberazioni, Registri 21. 104r. 1398. 11. 3. Velence.

¹⁴² Talán IV. Lipót osztrák herceg feleségéről, Valois Katalinról lehet szó. Vilmos osztrák hercegnek ekkor még nincs felesége. Uo. 119v. 1401. 5. 5. Velence.

¹⁴³ Kranzieritz Károly szerint ez jól mutatja, hogy Nápolyi László milyen elszántsággal harcolt a magyar trónért. KRANZIERITZ 103. Sime Ljubićnál hibásan Vencel király szerepel, mint jövőendőbeli vőlegény. LJUBIĆ IV. 451. sz. 1393. 9. 11. Velence.

¹⁴⁴ Scutari várossal történő kereskedés kapcsán merült fel a kérdés. Uo. 503. sz. 1396. 1. 14. Velence.

kápolyi ütközetnél is megtaláljuk a Köztársaságot. A tárgyalások már jóval korábban megkezdődtek. Idetartozónak gondolom, amikor 1393-ban Frangepán János comes követei törökellenes ligába szerették volna Zsigmond számára megnyerni Velencét, de ott udvariasan elhárították a felkérést, sőt annak a három gályának a rendelkezésre bocsátása elől is kitértek, amelyekkel ő (Frangepán János) az engedetlen záraiakat szerette volna a magyar király képviselőjeként megrendszabályozni.¹⁴⁵ A dalmát-horvát és szlavón bán júniusban egy ferences szerzetest küldött Velencébe, aki beszámolt Nápolyi László király és a magyar bárók között megkötött ligáról.¹⁴⁶ Kiderült, számítának a Köztársaság csatlakozására. Hiába.¹⁴⁷ A következő év tavaszán élesebbé és konkrétabbá váltak a dolgok. Zsigmond és Mária királyné követi előadták, a török támadás eredményeképpen az uralkodó és a bárók eldöntötték, jövő májusban támadást indítanak az oszmánok ellen. Velencétől támogatást remélnek. A lagúnák városában ez alkalommal már nem zárkóztak el a segítségtől, de egyedül ők nem lennének ehhez elegendőek. Más fedelmek csatlakozásától tették függővé elkötelezettségüket.¹⁴⁸ Nem tartom feladatomnak a nikápoli csata politikai előzményeinek a feltárását, de az év decemberében a török követ mellett Velencébe várták a francia, a burgund,

¹⁴⁵ A szövegben „*Johannes comes*” szavakat olvashatjuk. Frangepán János dalmát-horvát és szlavón bánra utalnak. MDE III. 454. sz. 1393. 4. 29. Velence; LJUBIĆ IV. 441. sz. Ezt a tisztséget 1392–1393-ban viseli. ENGEL I. 19. A következő évben arra kéri, járjon közben az almissaiak által elfogott francia és flamand nemesek szabadonbocsátásában. Hajójukat (griparia), amely „*de Motbono (Modon) a Sancto Sepulcro*” haladt, az almissaiak egy hajója (*galeota*) elfogta. Velence egy követét (*nuncius*) egy jól felfegyverzett hajóval (*cum una barcha armata*) küldte Almissába. Az iratban „Johannes Banusnak” titulálják. MDE III. 465. sz. 1394. 2. 27. Velence. Ekkor már nem él, 1393. 11. 29-én meghalt. ENGEL I. 19. Mellékesen a várat Francesco Bembo velencei alkapitány (*vicecapitaneus culphi*) már 1393 őszén meg akarta ostromolni, de a Köztársaság veszélyesnek tartva az akciót, ezt megtiltotta. LJUBIĆ IV. 450. sz. 1393. 9. 7. Velence. Szeptemberben azt is parancsba kapta, ne akadályozza a török követ mozgását, aki a hírek szerint László nápolyi királyhoz (A szövegben, ahogy jeleztem, Vencel király neve áll.) készült Apuliába a szultán lánya, és Zsigmond ellenlábásának az esküvője ügyében. Ha elfogta volna, engedje szabadon. Uo. 451. sz. 1393. 9. 1. Velence.

¹⁴⁶ Sime Ljubić kiadásába véletlenül Vencel király neve került. Úgy a történelmi körülményekből, mint az irat végén olvasható részből is kiderül, itt nyomdahibáról lehet szó. „Vencel” király édesanyját említik, mint Margitot. Velencében Durazzói Margitra utaltak, akinek az egyik gyermeke Nápolyi László. A német/cseh uralkodó anyukája Anna von Schweidnitz volt. Uo. 444. sz. 1393. 6. 27. Velence.

¹⁴⁷ Uo.; Uo. 446. sz. 1393. 7. 1. Velence.

¹⁴⁸ Zsigmond azt is meglebegtette, Vencel császárral együtt szeretne Itáliába jönni annak megkoronázására. Pozitív választ kap. MDE III. 473. sz. 1394. 9. 6. Velence; LJUBIĆ IV. 486. sz.

az angol és a magyar diplomácia képviselőit is.¹⁴⁹ Az utóbbiakkal történt tárgyalásokon fontos hangsúlyt kaptak a kereskedelmi szempontok, hiszen a velencei merkátoroknak jelentős érdekeltségei voltak a török birodalom területén.¹⁵⁰ A hadjáratról folyamatosan érkeztek a hírek Velencébe. Emanuel Philotropimos, a bizánci császár követe, aki Magyarországon tárgyalt Zsigmonddal, hajót kért tőlük, minél hamarabb visszatérendő Konstantinápolyba. Ezt azonnal megszervezték. Polában horgonyzott az a bizonyos gálya. Az eszmecsere lényege: a magyar király erős sereggel egész május hónapban a Duna folyó feletti Ulnavi helységnél fog állomásozni, innen fog Bizánchoz vonulni június hónapban.¹⁵¹

A Köztársaságot végül is sikerült bevonni a nemzetközi koalícióba.¹⁵² A közel tízezer seregben Mályusz Elemér szerint a magyarok mellett 2500 nyugati (francia és német) is harcolt.¹⁵³ Veszprémy László a teljes keresztény létszámot – legfelső határként – 15 000 és 20 000 körülire becsüli.¹⁵⁴ Közülük a franciákat a lagúnák városából Zenggbe egyetlen nagy szállító hajóval (*galea grossa*) juttatták el.¹⁵⁵ Az óvatos Velence sem tudta megtagadni

¹⁴⁹ Velence akkor fog válaszolni a bizánci császár (II. Mánuel) követének, ha a francia, a burgund, az angol és a magyar diplomácia szószólói már megérkeztek. Uo. 482. sz. 1394. 12. 23. Velence; Uo. 483. sz. 1395. 1. 21. Velence; Uo. 484. sz. 1395. 2. 4. Velence; MDE III. 477. sz. 1395. 3. 5. Velence; LJUBIĆ IV. 496. sz.; MDE III. 478. sz. 1395. 3. 10. Velence; LJUBIĆ IV. 497. sz.; LJUBIĆ IV. 498. sz. 1395. 3. 12. Velence.

¹⁵⁰ MDE III. 478. sz. 1395. 3. 10. Velence; LJUBIĆ IV. 497. sz.

¹⁵¹ A követ levelet írt Blanco di Ripa és Giovanni Mocenigo velencei polgároknak. Ebből szereztek tudomást a magyarországi hírekről és tervekről. Március 3-ig kellett várnia a gályának, de ha addig Emanuel Philotropimos nem érkezne meg, gondoskodni kell, hogy Isztriából eljusson Pulába. Uo. 508. sz. 1396. 2. 27. Velence; Uo. 509. sz. 1396. 3. 1. Velence. A magyar követekkel történt további tárgyalásokra és egyezkedésekre: Uo. 513. sz. 1396. 4. 11. Velence. Kiderül, Zsigmond Francesco Bernardit küldte Velencébe. Uo. 516. sz. 1396. 4. 27. Velence. Az egyezkedések májusban is folytatódtak, ekkor Velence négy, jól felfegyverzett gályáról írt, amelyeket Zsigmond segítségére fognak felhasználni a romániai részekenél. Július közepéig fognak azon a területen cirkálni. Továbbá három krétai hajójukkal is besegítenek az akcióba. Uo. 117. sz. 6. 18. Velence; Uo. 521. sz. 1396. 7. 20. Velence. Giovanni Mocenigo pályájára: GIRGENSOHN, 873–892.

¹⁵² Úgy tűnik, Velence – legalább 1396. március 1-ig – közvetíteni próbált II. Mánuel bizánci császár és I. (Villám) Bajazid török szultán között. Ezen a napon felhagyott a kísérlettel, mivel Zsigmond a seregével júniusban már Konstantinápolyban szeretne lenni. LJUBIĆ IV. 509. sz. 1396. 3. 1. Velence; Uo. 510. sz. 1396. 3. 1. Velence.

¹⁵³ Rajtuk kívül Mircea havasalföldi vajda és Lazarevics István szerb fejedelem csapatai is Zsigmond oldalán harcoltak. Számuk a sereg arányát alig befolyásolhatták. MÁLYUSZ, 106.; HÓVÁRI, 578–582. Az angol részvételle: BÁRÁNY, 517–572.

¹⁵⁴ VESZPRÉMY, 60.

¹⁵⁵ Értelmeszerűen ezt Velence biztosította. Uo.

az együttműködést.¹⁵⁶ A Köztársaság Tommaso Mocenigo admirális vezetése alatt végül is 44 gályát küldött. A Boszporuszon keresztül, a Fekete-tengeren át a Duna torkolatáig szállították a lovakokat.¹⁵⁷ 1395-ben Velencében azt gondolták, ezekből 25 darab tudná megakadályozni az ellenség átkelését „görögből törökbe” és fordítva. Ezek fenntartása havonta 35 000–40 000 dukátnyi összegre rúgna. A Köztársaság ezek negyedének a kiállítását magára vállalta.¹⁵⁸ A következő év tavaszán Velence kitartott eredeti felajánlása mellett, továbbá azt is közölte a magyar követtel, pénzsegélyt nem fog adni.¹⁵⁹ Talán a diplomata (Francesco Bernardi) ügyességének, vagy Velence taktikus magatartásának köszönhetően annyit azért sikerült elérni, a lagúnák városa az évi adó erejéig (7000 dukát) hajlandó volt jól állni az uralkodó bármelyik hitelezőjénél.¹⁶⁰

Jörg K. Hoensch csatarekonstrukciós rajza alapján flottából a folyóra is jutott.¹⁶¹ A menekülő királyt is az ő hajójuk vitte Konstantinápolyba. Zsigmond hazatérését is segítették.¹⁶² Mellékesen a vesztes hadjárat után nem sokkal Magyarországra akartak küldeni egy megfelelő embert, aki megtudja, milyen is a helyzet arrafelé. Az a hír járta, hogy I. (Villám) Bajazid betört Hungáriába.¹⁶³ Lépésük érthető, sejthették, Nikápoly következtében akár gyengülhet is Zsigmond pozíciója. Miklósy Zoltánnak nem nagyon tetszett a Köztársaság szerepvállalása. Felfogása szerint az uralkodó Adriai-tengeren nem szorult a „kegyelmükre,” a zárai gálya a rajta lévő királyi tengernaggyal egyetemben a magyar hajóhadhoz tartozott.¹⁶⁴ Hagyjuk meg a derék embert

¹⁵⁶ MÁLYUSZ, 105.

¹⁵⁷ Sajnos nem tudtam kideríteni, hogy Jörg K. Hoensch honnét vette ezt a számot. HOENSCH, 83.

¹⁵⁸ MDE III. 478. sz. 1395. 3. 10. Velence; LJUBIĆ IV. 497. sz.

¹⁵⁹ Ha 25 gálya megy, akkor hatot és így tovább. Uo. 513. sz. 1396. 4. 11. Velence. A hajók feladatait is megállapítják. Uo. 517. sz. 1396. 5. 18. Velence.

¹⁶⁰ Uo. 516. sz. 1396. 4. 27. Velence.

¹⁶¹ HOENSCH, 85. Sajnos a flotta „nemzetiségi” összetételét nem említi, de logikusnak látszik a velenicei részvétel. Többen – köztük Zsigmond is – az egyik Dunán ringatózó hajóra feljutva menekült meg a csatából. Uo. 84. Ez nekem azért sántít, mert később soha nem említették, nem dörzsölték Zsigmond orra alá, mint a Mária-féle akciót és a csata utáni hazastállítását.

¹⁶² A nikápolyi csata 1396. szeptember 25-én kezdődött és feltehetően szeptember 28-án lett vége. Uo. 84. A hadjárat utáni tengeri utasításokra: LJUBIĆ IV. 534. sz. 1396. 10. 28. Velence; Uo. 535. sz. 1396. 10. 29. Velence; 538. sz. 1396. 10. 31. Velence.

¹⁶³ Uo. 540. sz. 1396. 12. 16. Velence. Hasonló feladattal küldték Magyarországra a következő évben Marino Contit is. Uo. 551. sz. 1397. 3. 8. Velence.

¹⁶⁴ MIKLÓSY, 100.

ebben a hitben, de megjegyzem, a királyt és kíséretét három velencei és egy zárai gálya közösen szállította Modon városához 1396. december 6-án.¹⁶⁵ Zsigmond további útját is figyelemmel kísérték. Követet küldtek az adriai-tengeri részekre, tudják meg, hol száll partra, majd azonnal keressék meg, köszöntsék és mindenről számoljanak be.¹⁶⁶ Buda városának már a hónap 16. napján megírták, Zsigmond kíséretével együtt, több hajón az Adriai-tengerre érkezett.¹⁶⁷ Azzal is számoltak, hátha a magyar király el akarna látogatni városukba.¹⁶⁸ Eldöntötték, azonnal egy jól felfegyverzett hatevezőst (*una nostra barcha bene armata ad sex remos*) irányítanak az adriai partokhoz, ahol meg kell keresniük a kapitányt, és átadni a Köztársaság levelét. Ebben határozták meg, mi tegyen, ha a király valóban jönni akar, és mit, ha nem.¹⁶⁹

Az uralkodó 1397. január 4-e tájban szállhatott partra Spalatóban, és hamarosan elkezdte az új törökellenes szövetség megszervezését.¹⁷⁰ Velencét keresték meg, ahol pozitív választ kaptak. A Köztársaság január 26-án 13 gá-

¹⁶⁵ LJUBIĆ IV. 543. sz. 1396. 12. 27. Velence.

¹⁶⁶ Uo.

¹⁶⁷ Uo. 541. sz. 1396. 12. 16. Velence. Hasonló szöveggel ment levél a hírről IV. Vencel német királynak és az osztrák hercegeknek is írtak. Uo. IV. Vencel követei akkor éppen Velencében időztek. Uo. 542. sz. 1396. 12. 21. Velence. Zsigmond diplomatái a következő év első hónapjában a városban állomásoztak. Uo. 548. sz. 1397. 1. 26. Velence.

¹⁶⁸ Uo. 543. sz. 1396. 12. 27. Velence; 546. sz. 1397. 1. 5. Velence.

¹⁶⁹ Uo.

¹⁷⁰ Ezen a napon levelet írt Velencébe, hogy Tommaso Mocenigónak fizessek ki az 1000 dukátot. Erről bővebben később írok. Uo. 544. sz. 1397. 1. 4. Spalato. Zsigmond oklevele.; ENGEL–C. TÓTH, 72. A magyar király Jörg K. Hoensch szerint 1396. december 26-án már Ragúzában volt. Innét ment Spalatóba, ahol 1396. december 30-a és 1397. január 4-e között időzött. HOENSCH, 622. Más helyen 1396. december 21-re teszi a ragúzai érkezést. Uo. 86. Marino Sanuto szerint Zaráig szállították a királyt. VITAE, 763. Mályusz Elemér arról írt, hogy Zsigmond 1396. december 21-én szállt partra Ragusában. MÁLYUSZ, 37. Az uralkodó itineráriumát nézve ez igaz lehet. ENGEL–C. TÓTH, 72. Schönherr Gyula december 21-re tette az érkezést, és öt nap múltával a távozást. SCHÖNHERR 1895, 436.; LJUBIĆ IV. 547. sz. 1397. 1. 11. Velence. Jorjo Tadić szerint december 19-e reggelén érkezett a hír a városba, hogy az elmúlt nap pirkadatkor három velencei gálya érkezett Lokrum-szigete közelébe. A város Senatusa úgy döntött, hogy a királyhoz egy fegyveres hajót küldenek két nemessel, hogy megtudják, mi történt vele. A három hajó Kalamota-szigeténél vetett horgonyt. Zsigmond december 21-én érkezett a városba, és a hónap 29-ik napján hagyta el Ragúzáat. TADIĆ, 154–156. 1397. január 4-én Spalatóban volt. LJUBIĆ IV. 544. sz. 1397. 1. 4. Spalato. Zsigmond oklevele. Frangepán (Görzi) Anna január 5-én azt írta, hogy a király a birtokaira jön. Az oklevelet Modrusban adták ki. Uo. 545. sz. 1397. 1. 5. Modrus. Frangepán (Görzi) Anna és Frangepán Miklós oklevele.; PREDELLI III. Libro IX. 59. sz. Zsigmond itineráriumába beleilleszthető lenne a látogatás. Velencében úgy tudták, Zsigmond még 1397. januárjában is Dalmáciában van. LJUBIĆ IV. 548. sz. 1397. 1. 26. Velence; Uo. 549. sz. 1397. 1. 28. Velence. Jól sejtették. 1397. 2. 3. és 1397. 2. 6. között Kninben tartózkodott. ENGEL–C. TÓTH, 72.

lya felállítását ígérte, ebből ötöt Genova bevonásával szeretett volna felfegyverezni.¹⁷¹ Úgy tűnik, II. Mánuel bizánci császár sem nem zárkózott volna el egy újabb hadjáratról. Velence ellenben Konstantinápolyban teljes gőzzel a háború ellen dolgozott. Tárgyalójának (Benedetto Superanzio) meghagyta, ha az imperátor Zsigmond háborús terveiről kérdezné, válaszában fejtse ki, a magyar király Szlavóniába ment rendbe tenni a tartományt, és innét Magyarországra vonult. Országgyűlésen fogják megtárgyalni, hogy felállítsanak egy újabb sereget. Velence, akitől II. Mánuel követeket kért, rajtuk keresztül informálódni fog a fejleményekről, de ők semmilyen kötelezettséget nem vállaltak egy újabb oszmánok elleni háborúban.¹⁷² Említettem, a Köztársaságban számoltak a király személyes megjelenésével.¹⁷³ Erre nem került sor, maradtak a követjárások. 1397 márciusában Francesco Bernardi érkezett Budáról. Zsigmond ekkor arra kérte Velencét, küldjék el hozzá diplomatáit. A Köztársaság Michele Steno, Fantino di Giorgio és Tommaso Mocenigo mellett döntött.¹⁷⁴ Az „*ambasiatores solemnesek*” számára kiadott utasításukból kiderült, udvariasan ki kellett hátrálniuk az újabb török elleni hadjáratból. Meg kell értetniük Zsigmonddal, ők és kereskedőik hatalmas károkat szenvednének, inkább a békét választják az oszmánokkal.¹⁷⁵

Jól látszik, Nikápoly után sem romlott meg a két ország viszonya. Ebbe a sorba kapcsolható, amikor a firenzei származású Francesco Bernardinak (Bernhardi Ferenc), aki számos alkalommal képviselte Zsigmondot, engedélyezték, hogy azt az 54 petia firenzei posztót, amit az elmúlt évben vett náluk, és kifizette érte a vámot (*omnia datia*), de „*propter querras et discorias, que fuerunt in regno Hungarie,*” akkor nem szállíttatta el, most

¹⁷¹ KRANZIERITZ, 98–99. 1397. januárjában a konstantinápolyi pátriárka a lengyel királyt, mint Zsigmond szövetségesét, egy törökellenes hadjáratra buzdította. ZsO I. 4588. sz. 1397. 1. (Napi dátum és kiadási hely nélkül). A konstantinápolyi pátriárka oklevele. 1397. januárjában megtárgyalták, milyen választ is adjanak a Velencében tartózkodó magyar diplomatáknak a törökellenes szövetségi javaslatukra. Három követ küldéséről döntöttek az ügyben. LJUBIĆ IV. 548. sz. 1397. 1. 26. Velence. Regesztája: ZsO I. 4616. sz. Tudomásom szerint kiválasztásukra márciusban került sor. Róluk később írok.

¹⁷² LJUBIĆ IV. 553. sz. 1397. 4. 7. Velence; Uo. 554. sz. 1397. 4. 7. Velence; KRANZIERITZ, 98–99.

¹⁷³ LJUBIĆ IV. 543. sz. 1396. 12. 27. Velence; Uo. 546. sz. 1397. 1. 5. Velence.

¹⁷⁴ Ők azok, akik küldéséről, még név nélkül, 1397. január 26-án döntöttek. Uo. 548. sz. 1397. 1. 26. Velence; Uo. 552. sz. 1397. 3. 13. Velence.

¹⁷⁵ A szokásos útvonalon haladtak. Először hajóval Zenggbe, majd onnét elindulva kellett Zsigmondot megkeresniük. Uo. 554. sz. 1397. 4. 7. Velence. A magyar király 1397. 4. 1-e és 1397. 5. 9-e között Budán tartózkodott. Talán csak május 2-án nem volt a városban. ENGEL–C. TÓTH, 73.

ezt megteheti.¹⁷⁶ Mondhatnánk magánügy, de a kamaraispán kereskedelmi ügyletei intézése mellett már 1385-ben diplomáciai feladatokat kapott, ezért említem a tranzakciót.¹⁷⁷ Amikor az 1381-es torinói szerződésben meghatározott évi 7000 dukátos adó kifizetésének a negligálása elkezdődött (1400), Budáról nézve azonnal változott a gondolkodás fekvése. Velencének kapóra jöttek az 1401-es év történései. Április 28-án a budai várban az országnagyok elfogták Zsigmondot. Követelték az idegen származású embereinek, továbbá az új arisztokrácia bizonyos tagjainak eltávolítását az országból. Mivel ellentmondott, előbb Visegrádon, később Siklóson tartották vári őrizetben.¹⁷⁸ A kényszerű akadályoztatás természetesen azonnal meghozta a trónkövetelők kedvét. Ilyennek számított Habsburg Vilmos osztrák herceg, aki 1401 júniusában Velencébe küldte Berthold von Wehingen freisingi püspököt, és követtársát.¹⁷⁹ Az egyháznagy feladatként a Köztársaság megkörményezését (*aliquid attentare circa dominium regni*) kapta Zsigmond ellenében. Elutasították, mivel a király még él, de valóban a bárók hatalmában (*in potestate baronum*) van, akik jogkörének visszaállításáról tárgyalnak.¹⁸⁰ Az uralkodó rabsága lezárásával sem feledkezett meg a lagúnák városáról. December 12-én már velük is közölte a jó hírt, és barátságáról biztosította őket. Egyúttal kérte, ne segítsék III. Pfalzi Ruprecht

¹⁷⁶ AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Miste. Registri 44. (Nincs száma.) 1397. 10. 23. Velence. A kötetet mikrofilmen használtam, mert az eredetit nem adták kézhez. Ezért van az „sz” és nem a recto-verso.; LJUBIĆ IV. 559. sz. 1397. 10. 23. Velence. Idézi: TEKE 1979, 35.

¹⁷⁷ Bernhardi Ferenc firenzei kereskedőről már 1373-ból van magyarországi adatunk. 1382-ben Szercecsen Jánossal együtt kamaraispán. MÁLYUSZ, 160. További magyarországi tevékenységére: Uo. 161–162. 1389-ben Zsigmond Bernhardi Ferenc érdekében levelet írt Velencének. MDE III. 405. sz. 1389. 2. 10. Velence. Laurenzio di Monaco követi utasítása.

¹⁷⁸ Bebek Detre nádor és Kanizsai János esztergomi érsek/főkancellár vezette őket. MÁLYUSZ, 49–50.

¹⁷⁹ A szövegben dominus „de Valse” néven szerepel.

¹⁸⁰ LJUBIĆ IV. 619. sz. 1401. 6. 27. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 132. sz. Habsburg Vilmos herceg az, aki 1401. október/november 13-án eljegyezte Anjou Johannát, aki II. Giovannad’Angiò néven később nápolyi királynő lett. Nápolyi László nővére volt. Ez volt az egyik oka az osztrák-magyar viszony megromlásának. A házassági szerződést 1403. augusztus 23-én kötötték meg. II. Cillei Hermann hiába próbálta Bécsben a szövetséget megakadályozni. A másik oka a viszony elmérgesedésének az volt, amikor az osztrák hercegek 1403. november 11-én hozzásegítették Zsigmond testvérét, IV. Vencel cseh királyt, hogy elmenekülhessen Bécsből, és ezzel a magyar uralkodó cseh uralmi reményei ekkor semmissé váltak. CUTOLO I. 260–261.; CUTOLO II. 121–127.; MÁLYUSZ, 52. Berthold von Wehingen freisingi püspök már 1401 áprilisában járt Velencében. Ekkor ura nevében ismét (*denuo*) azt ajánlotta, hogy közvetít a Köztársaság és Nápolyi László között. Velence válaszában kiemelte, semmilyen ellenségeskedés nincsen közöttük. LJUBIĆ IV. 595. sz. 1401. 4. 10. Velence.

német király (*emulus noster*) itáliai útját, aki hajókat kért a Köztársaságtól. Rómába menne megkoronáztatni magát (*vult a vobis accomodare navigia super quibus ad Urbem pro accipiendis coronis imperii valeat se transferre*). Röviden: semmivel se támogassák, mivel őt (Zsigmond) I. Vencel német király birodalmi vikáriusnak nevezte ki.¹⁸¹ Mondhatnánk minden hiába, 1401. december 13-án 1500 dukátos költségi keretet szavaztak meg Zsigmond ellenfelének, feleségének (Burggravine Elisabeth von Nürnberg) 1000-et, míg a delegáció többi tagja is kapott valamicskét, összesen 1100-at. Az a kérdés, mi lett azzal a 80 000 dukáttal, amelyet Velencében kellett volna átvennie? Ebből ugyan 6325 magyar forintot Konrad von Freiburg utasítására át kellett adni Ludwig von Baiern-Ingolstadt hercegnek.¹⁸² A maradék sorsáról nem tudok, talán ebből gondolta fedezni az itáliai akciót.

A velencei kirándulás hamar véget ért, igaz nem a magyar uralkodó kérése miatt. A következő év februárjában a „*pro recessu Serenissimi domini regis Romanorum de Venetiis ituri ad partes Alemanie*” tervet támogató, újabb 200 dukáttal gazdagodott a császár.¹⁸³ És még közel sincs vége! A Padovától egészen Latisanáig vízi úton haladó előkelőségnek még 300 dukátot szavaztak meg.¹⁸⁴ Zsigmond ezt sem hagyhatta annyiban, 1402-ben megismételte, kiszabadult és trónját is visszaszerezte. Felajánlja barátságát, de újból tiltakozik az Appennini-félszigeti megjelenés apropóján.¹⁸⁵ A Köztársaság jóval később válaszolt, mivel a levelet hamisnak vélték, hiszen írója Pál kancellár milánói alattvaló volt. Kiderült, az írás valódi, és ekkor további jó kormányzást kívántak Zsigmondnak.¹⁸⁶ Örök szkeptikusként a mindenkori hatalom lépéseivel szemben, én inkább időhúzásnak gondol-

¹⁸¹ LJUBIĆ IV. 612. sz. 1401. 12. 12. Nagyszombat. Zsigmond oklevele.; PREDELLI III. Libro IX. 225. sz. (Az eredetiben: 232. sz.). Úgy tűnik, a kérésre pozitívan válaszolhattak. 1402. április 16-án a király megköszönte Velence levelét, amelyből kiderül, barátilag álltak a kívánsághoz. PREDELLI III. Libro IX. 231. sz. (Az eredetiben: 239. sz.). 1402. 4. 16. Prága. Zsigmond oklevele; LJUBIĆ IV. 620. sz. Regesztája: ZsO II/1. 1576. sz. III. Ruprecht von Pfalz rajnai palotagróf és választófejedelem 1401-ben hadjáratot indított Milánó ellen. A császári fejdísz szerette volna megszerezni, és Rómába készült megkoronáztatni magát. A következő évben eredmény nélkül visszatért Németországba. Életére: LEXIKON VII. 1108–1110.

¹⁸² REGESTEN II. 1529. sz. 1401. 8. 20–23. (?) Neumarkt; ZsO II/1. 1203. sz.

¹⁸³ AS VENEZIA. Maggior Consiglio, Deliberazioni, Registri 21. 127r. 1402. 2. 9. Velence.

¹⁸⁴ Uo. 129r. 1402. 4. 23. Velence.

¹⁸⁵ Uo. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 1. 55v. 1402. 3. 13. Velence; LJUBIĆ IV. 616. sz. 1402. 3. 13. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 134. sz.

¹⁸⁶ Egy futárral (*cursor*) küldték el a jókívánságokat. Uo.

nám a késlekedést, elkerülendő a konfliktust III. Pfalzi Ruprecht fogadása ürügyén. A diplomáciában oly jártas Velence természetesen gratulált a fogság megszűntéhez, habár ez nekem kicsit későnek tűnik.¹⁸⁷ A magyar uralkodó örült a köszöntésnek, így biztos a barátságukban, amikor más hír járja (*cum fama aliter diceret*).¹⁸⁸ A lagúnák városa ekkor ugyan már nem fizetett, de politikailag még igyekezett korrekt maradni, jöllehet Nápolyi László gályáihoz ekkor az Adriai-tengeren már inkább barátságosan, mint semlegesen viszonyultak.¹⁸⁹ Zsigmonddal ellenben – legalábbis a szavak szintjén – a jó viszonyra törekedtek. 1402 októberében, amikor IV. Albert osztrák herceg követe (Wenzel von Spilimberg) közölte ura és a magyar király között megkötött örökösödési szerződést, válaszukban kifejezetten udvariasan gratuláltak.¹⁹⁰ Magyarországi Pál (Paulo Ungaro) sem szenvedett hátrányt származása miatt, amikor a Drivastóban élő nemesnek azt kéri városából,¹⁹¹ hogy ne fizessen tizedet, elutasították, ellenben rektoruk beszámolója alapján más kedvezményhez jutatták hazánkfiát. Miért is? Mert Paolo Ungaro és emberei mindig készek voltak a török elleni harcokra, ezért jutalomként két részletben évi 20 yperpiát kapnak a Velence fennhatósága alatt álló város bevételeiből mindaddig, amíg honfitársunk hűséges a Köztársasághoz.¹⁹² Azért Velence az Velence. Ezt gondolhatták a pécsi egyházmegyében található Szőlösön is. IX. Bonifác pápától a plébániatemplomát felkereső hívek a velencei Szent Márk egyházához hasonló búcsút szereztek be.¹⁹³ Példájukat 1402-ben a szentmártonhegyi (Szepes megye) kolostor követte annyi kiegészítéssel, hogy a prépost 12 időszak gyóntatót alkalmazhatott.¹⁹⁴ A szentmihályikövi pálosok sem panaszkodhattak. Ők is megkapták az indulgencia jogát.¹⁹⁵

¹⁸⁷ Elképzelhető, hogy ment/mentek levél/levelek korábban is, de azt/azokat nem ismerem.

¹⁸⁸ Értsd: ellenséges érzelmeket táplálnak vele szemben. LJUBIĆ IV. 620. sz. 1402. 4. 16. Velence.

¹⁸⁹ Uo. 623. sz. 1402. 6. 1. Velence; Uo. 638. sz. 1403. 4. 20. Velence.

¹⁹⁰ DRTA V. 810. sz. 1402. 1. 17. Velence.

¹⁹¹ Értsd: Drivato.

¹⁹² 10-et húsvétkor, a maradékot pedig Szent Mihály (szeptember 29.) napján. LJUBIĆ V. 7. sz. 1403. 5. 7. Velence.

¹⁹³ ZsO II/1. 1130. sz. 1401. 6. 16. Róma. IX. Bonifác pápa oklevele.

¹⁹⁴ A prépostság székhelye Szepeshelyen volt. Uo. 1474. sz. 1401. 3. 1. Róma. IX. Bonifác pápa oklevele.

¹⁹⁵ Uo. 1519. sz. 1402. 3. 16. Róma. IX. Bonifác pápa oklevele.

„Hétezer jó és igaz súlyú, jó aranyból való dukát”

Az 1381-es torinói békekötés szerint Magyarországnak ítélték egész Dalmáciát Cattaróval együtt, valamint a tartomány városainak – különösen Zárának számos kedvezményt biztosítottak.¹⁹⁶ A döntés egyik fontos kitételének számított, hogy Velence a magyar királynak, országa és koronája örököseinek, valamint az országot megjelenítő koronának és a korona főembereinek (*presidentibus*) évente mindig (*in perpetuum annuatim*) köteles 7000 jó és igaz súlyú, jó aranyból való dukátot adni.¹⁹⁷ A járandóságot minden 365 nap elteltével Szent István ünnepéig (augusztus 20.), vagy az előtt, ki kell fizetni bárkinek, aki a pénz átvételéről szóló felhatalmazással bír. Az átadáskor nyugtát fognak kapni. A Köztársaság embereinek kötelessége Záráig eljuttatni a sarcot, innét Budáig a magyarok felelőssége a szállítás.¹⁹⁸ A fizetés megtagadásra is gondoltak a béke megfogalmazói. *Vis maior (casus maior)* esetén, Velence utalványozhat 7000 dukátnyi értékű aranyat és ezüstöt zálogként Budán.¹⁹⁹ A szándékos negligálás Velencét évente tízezer dukátnyi büntetéssel fenyegette. Ha ez triplán, egymás után megtörténne, feljelentést tehetnek a Köztársaság ellen, három alkalommal, hat hónapos intervallumokban. Amennyiben valamennyi lehetőséget visszautasítanak, és minden határidő lejárna, a békét Magyarország felrúghatja.²⁰⁰

Az egyezség megkötésének előzményeiről érdemes néhány mondatban megemlékezni. Nyugodtan kijelenthetjük, amióta I. (Könyves) Kálmán magyar király (1095–1116) folytatva elődje I. (Szent) László (1077–1095) horvátországi hódításait, és 1105-ben elfoglalta a dalmát városokat, Velence és Magyarország kapcsolatában a legsúlyosabb ütközőpontot ez a terület jelentette. A 14. század első évtizedeiben a Köztársaság újból kiterjesztette politikai befolyását a partvidéken, de a magyar királyság semmilyen körülmények

¹⁹⁶ A dalmát városok húsz évig a Magyarországról érkező árut, a sót kivéve, 35 000 dukát értékben adhattak el Velencében, és itt hasonló értékben vásárolhattak. A Köztársaság sem lett teljesen megálázva, megőrizte befolyását az Adriai-tengeren Rimini városáig. MÁLYUSZ, 90.

¹⁹⁷ WENZEL 1862, 15.

¹⁹⁸ Az átadás-átvétel körülményeit több szempontból is körüljárják, de ez témánk szempontjából érdektelen. Uo. 16.

¹⁹⁹ Ilyennek számított, ha a pénz szállítása csúszott valamicskét. Nyilvánvalóan a budai velencei közösségre (kereskedők, pénzemberek stb.) utalhatnak.

²⁰⁰ WENZEL 1862, 16–17. A béke magyar szövege: KÖBLÖS–SÜTTŐ–SZENDE. 40. sz.

között sem akart lemondani erről a térségről. Bonyolította a helyzetet, amikor 1311-ben Zára a magyar király védelme alá helyezte magát, és grófjának Mladen Subicsot választotta meg.²⁰¹ 1322-ben I. Károly Róbert hiába vezetett hadjáratot a dalmát városok visszafoglalására. A magyar királyság jogai csak elvben terjedtek ki erre az országrészre. Jelentős veszteségnek értékelhetjük, amikor 1344 Sebenico, Zára, Trau és Nona Velence fennhatóságát választotta. A következő évben I. (Nagy) Lajos hadjáratot indított a Subicsok, valamint a horvát- és a tenger melléki urak rendszabályozására. Ekkor Zára újból a magyarok oldalára állt, de mielőtt a király csapatai elvonultak, Velence azonnal ostrom alá vette a várost. Az időpontot okosan választották, az uralkodó az első nápolyi hadjáratban vitézkedett. A magyar felmentő seregek és Zára védői sikeresen verték vissza a támadásokat. Az eredménytelen diplomáciai lépéseket megunva I. (Nagy) Lajos 1346 tavaszán megjelent a falak alatt, de katonái nem bírtak az ellenséggel. A király inkább itáliai terveit preferálva, egy kisebb sereget hagyott hátra, elhagyta a hadszínteret. Zára még fél évig bírta, majd megadta magát. Velence ekkor 160 ezer dukátot kínált Dalmácia átadása fejében, de a magyar uralkodó nemet mondott. A kis intermezzo 1348. augusztus 5-én ért véget. Nyolc évre kötötték meg a fegyverszünetet. Velence a Nápoly felé vonuló királyi hadaknak szabad elvonulást adott.²⁰²

A végleges megegyezésre nem került sor, mivel a magyar uralkodó továbbra sem mondott le Dalmáciáról, sőt a fegyvernynyugvás leteltével 1356 nyarán a Terrafermán megtámadta a velencei területeket. A Brenta és a Piave folyók közti részek a magyarok kezére kerültek, de Trevisóval már nem bírtak. A sorozatos és sikertelen tárgyalásokra válaszként 1357 júliusában a király újból Dalmáciába vonult, ahol Spalato, Trau és Zára városait is elfoglalta. Az év végére Sebenico jutott hasonló sorsra. 1358 elején Nona, Brazza és Lèsina szigetek ellenállása szűnt meg.²⁰³ A hadi kudarccokat látva a Köztársaság kénytelen volt egy számára kedvezőtlen diktátum aláírására. Ez volt a zárai béke (1358. február 18.), amelynek rendelkezései alapján le kellett mondaniuk egész Dalmáciáról, a Kvarner-öböltől egészen Durazzó határáig. „Minden városról,

²⁰¹ Kompromisszumként a város névleg került a magyar uralkodó fennhatósága alá, de vezetőként egy velencei gróft kellett megválasztania. Mivel Mladen Subics megkapta a velencei polgárjogot, már semmilyen akadálya nem volt, hogy Zára élén maradjon. KÖBLÖS–SÜTTŐ–SZENDE, 125.; CSUKOVITS 2012, 120–121.

²⁰² Uo. 125–126.

²⁰³ Uo. 126.

földről, várról, szigetről, kikötőről és jogról, amelyet bármiképpen birtokoltak és birtokolnak, kiváltképpen Nona, Zára, Scardona, Sebenico, Trau, Spalatot és Ragusa városokról, melyek a szárazföldön fekszenek, továbbá Össero, Cherso, Veglia, Arbe, Pago, Brazza, Lèsina és Curzola városokról, földekről, valamennyi szigettel és azok tartozékával, valamint a haszonvételekkel egyetemben.” A mindenkori velencei dózse a Dalmácia és Horvátország hercege címnek búcsút mondhatott, ezek használati joga I. (Nagy) Lajosra és utódaira szállt.²⁰⁴

A két ország történetét ismerve nyilvánvaló, a Köztársaság soha nem nyugodott bele a számára valóban súlyos döntésbe. Az első összecsapásra Itáliában került sor. Amikor 1372–1373-ban Velence és Padova egymás ellen háborúzott, a magyar király csapatokat küldött az utóbbi megsegítésére. Válaszként a lagúnák városa a törökkel szövetkezett, majd vereséget mértek a Trevisót körbefogó magyar–padovai csapatokra.²⁰⁵ 1378-ban Genova és a tenger királynője konfliktusa, tovább borzolta a kedélyeket. I. (Nagy) Lajos ebben a helyzetben Padovával, Veronával és az aquilejai pátriárkával az elsőnek említett oldalára állt. A velencei flotta az év tavaszán rendesen helybe hagyta a genovai gályákat, maradékuk dalmát kikötőkben talált menedéket. Ekkor a Köztársaság újból a tengerpartra támadt, számos helyet megszálltak.²⁰⁶ A magyar csapatok júniusban a Terrafermán vágta vissza, Mestrét is elfoglalták. 1379 májusában, a könnyebb megértés szellemében, Genova verte tönkre a velencei hajóhadat, de a Pula melletti csata végén a városkát nem támadták meg. A Köztársaság ekkor béke delegációt küldött a magyar uralkodóhoz. A hadi eseményekre ez semmilyen hatással nem volt. Augusztusban Chioggianál a tengeren újból a ligúrok győztek, de Velence valahogy összeszedte magát és ugyanitt visszavágott. És hogy tovább bonyolódjon a helyzet, Genova gyorsan elfoglalta Triesztet, Polát és Arbét. A Köztársaság szintén tüsténkedni kezdett, az Adria-i-tengeren zargatták ellenfelüket, és ha

²⁰⁴ A béke és az ahhoz tartozó oklevelek: MDE II. 390. sz. Én I. (Nagy) Lajos király oklevelét használtam. Az idézet helye: Uo. 502.

²⁰⁵ Padova 1373. szeptember 23-án kiegészített Velencével, de nem sokára újabb harcokba keveredett, ezúttal az osztrák herceggel, mert a Padovától elfoglalt földek egy részére ő is igényt tartott. A két fél a magyar király közbejárására 1376 novemberében másfél évre fegyverszünetet, majd békét kötött. KÖBLÖS–SÜTTŐ–SZENDE, 138.

²⁰⁶ Ezek: Arbe, Cattaro és Sebenico.

már arra jártak Trau ostromával is próbálkoztak. Sikertelenül.²⁰⁷ A háborúskodás alatti diplomáciai tárgyalások végül sikerre vezettek, Torinóban Velence és az ellenséges koalíció képviselői tárgyalóasztalhoz ültek. A liga tagjai külön-külön kötöttek békét. A magyar királyság és a Köztársaság viszonyát szabályozó oklevelet 1381. augusztus 24-én állították ki.²⁰⁸ Ezt I. (Nagy) Lajos november 26-án erősítette meg Diósgyőrben. Két évvel később (1383. április 25.) Mária királynő követe előtt Antonio Veniero dózse újból ratifikálta a szöveget, majd 1387. augusztus 23-án Zsigmond a feleségével együtt szintén megtette ezt. Az 1400-as évek elejéig a két ország közti viszonyt többé-kevésbé ez a megegyezés határozta meg.²⁰⁹

A 7000 dukátnyi hadisarc sarkalatos pontja lett a magyar király és a Velence közti kapcsolatnak.²¹⁰ Az általam ismert adatok szerint a Köztársaság a következő években eleget tett kötelezettségének. 1381,²¹¹ 1382, 1383, 1384,²¹²

²⁰⁷ KÖBLÖS-SÜTTŐ-SZENDE, 138–139.

²⁰⁸ A békét Velence 1381. október 4-én ratifikálta.

²⁰⁹ KÖBLÖS-SÜTTŐ-SZENDE, 139.

²¹⁰ Erről Czech János közölt számos regesztát, de én Wenzel Gusztáv sokkal kiérleltebb cikkét használtam. CZECH; WENZEL 1847.

²¹¹ Uo. 344–346.

²¹² 1382-ben három évet fizettek ki egyszerre. Valójában az történt, hogy I. (Nagy) Lajos király régebbi adósságát így egyenlítette ki Francesco II. da Carrara Padova ura felé. Uo. 346–347.

1385,²¹³ 1386,²¹⁴ 1387,²¹⁵ 1388.²¹⁶ A következő évekről nincsenek adataink, kizárólag 1391-ből.²¹⁷ Biztosnak látszik, a hiányzó időben is befolyhatott

²¹³ Ahogy említettem, a velencei levéltárban 1389. 7. 27-én hat zsák tartalmáról felvettek egy jegyzéket. A harmadik zsákban: „*Compositio dominorum episcoporum Quinqueecclesiensis et Zagrabiensis de prorogatione facta per illustrem dominum comitem Sabaudie de prima solutione VIIIm ducatorum ad festum Nativitatis Domini et contentatio, quod portetur et sinc a Segna usque in Budam et in Segna ad rescium domini regis sicut in Jadra esse debebat et a Jadra in Buda.*” PREDELLI III. Libro VIII. 324. sz. (Az eredetiben: 312. sz.). 1389. 7. 27. Velence. Ezt gondolom az 1385-ös év kifizetésének. A negyedik zsákban van egy olyan dokumentum, amelyben Mária nyugtát ad Velence az 1385. évre esedékes befizetéséről. Uo. 325. sz. (Az eredetiben: 313. sz.). 1389. 7. 27. Velence. A Köztársaság egy 1385. 8. 12-én kiadott leveléből azt is tudjuk, követük Zarában van, de a veszélyes útra hivatkozva nem ment tovább. Védelmet kérnek Máriától, mert diplomatájuk pénzzel igyekszik Budára. ÖVÁ-
RY 1890, 121. sz. 1385. 8. 12. Velence. Számunkra a kifizetést többek között Mária királyné 1385. augusztus 18-án, Visegrádon kiadott oklevele bizonyítja. WENZEL 1847, 347–348.; LJUBIĆ V. 106. sz. 1385. 8. 18. és 1394. 5. 1. között. Hasonló dokumentum szintén Mária királynétól. 1385. 11. 7. Buda. Uo. (A dodatok k listinam u knj. I–IV. 1226–1397. részben.)

²¹⁴ A sokszor említett zsákok egyikében (A hatodikban.) van egy nyugta Mária királynétól az 1386-os fizetésről. PREDELLI III. Libro VIII. 327. sz. (Az eredetiben: 316. sz.). 1389. 7. 27. Ennek körülményeire: WENZEL 1847, 348–349.; LJUBIĆ IV. 332. sz. 1386. 11. 22. Veszprém. Zsigmond brandenburgi örgróf oklevele.; 1386. 9. 4. Kapronca. Erzsébet és Mária királyné oklevele. LJUBIĆ V. 106. sz. 1385. 8. 18. és 1394. 5. 1. között. (A dodatok k listinam u knj. I–IV. 1226–1397. részben.)

²¹⁵ Amennyiben a pénzt átadó/átvevő személyeket ismerem, nevüket kizárólag a Zsigmond koronázását követő időtől említem. Az ötödik zsákban egy irat arról, hogy Zsigmond és Mária nevében Jánoki Demeter választott nyitrai püspök átvette az 1387. évi 7 ezer dukátot és az erről szóló elismervényt. PREDELLI III. Libro VIII. 327. sz. (Az eredetiben: 316. sz.). 1389. 7. 27. Velence; AS VENEZIA. Miscellanea, Atti diplomatici e privati, Busta 27.813. sz. 1387. 7. 31. Velence; Uo. 814. sz. 1387. 8. 3. Grabranch. Zsigmond oklevele.; Uo. 815. sz. 1387. 8. 3. Grabranch. Mária királyné oklevele. Mindkettőt idézi: LJUBIĆ V. 106. sz. 1385. 8. 18. és 1394. 5. 1. között. (A dodatok k listinam u knj. I–IV. 1226–1397. részben.) A pénzt a püspök 1387. augusztus 9-én Zágrábban vette át Leonardo Dandolo, Paolo Mocenigo és Pantaleone Barbo velencei követektől. WENZEL 1847, 349.; Uo. 349–350.; LJUBIĆ V. 106. sz. 1385. 8. 18. és 1394. 5. 1. között. (A dodatok k listinam u knj. I–IV. 1226–1397. részben.)

²¹⁶ Ebben az évben is Jánoki Demeter veszprémi püspök kapta a feladatot. 1388. 5. 28. Buda. Zsigmond és Mária királyné oklevele. LJUBIĆ V. 106. sz. 1385. 8. 18. és 1394. 5. 1. között. (A dodatok k listinam u knj. I–IV. 1226–1397. részben.) Zsigmond már augusztusban elismerte, hogy megkapta a pénzt. HORVÁTH 1861, 43. 1388. 8. 4. Óbuda. Zsigmond oklevele.; MDE III. 399. sz. 1388. 9. 22. Diósgyőr. Zsigmond oklevele.; LJUBIĆ V. 106. sz. 1385. 8. 18. és 1394. 5. 1. között. (A dodatok k listinam u knj. I–IV. 1226–1397. részben.) A pénz átadásával Velence Francesco Cornert bízta meg, aki a néhai Marco Corner dózse fia volt. Uo. 402. sz. 1388. 10. 9. Velence; WENZEL 1847, 350–351. Giovanni Plumazio velencei jegyzőt már szeptember előtt Zarába küldték a pénzzel, de mivel tudomást szereztek a veszprémi püspök érkezéséről, aki többek között a pénzért is jön, visszarendelik az évi adót Velencébe. LJUBIĆ IV. 370. sz. 1388. 9. 6. Velence. Giovanni Plumazio később (1405. 7. 22.) a Köztársaság főkanclárja lett. GALLICCIOLLI, 207. A veszprémi püspök október 10-én „in monasterio Sancte Mariae Cruciferorum” tette le az esküt a pénz átvételének igazolására. LJUBIĆ V. 106. sz. 1385. 8. 18. és 1394. 5. 1. között. (A dodatok k listinam u knj. I–IV. 1226–1397. részben.)

²¹⁷ A magyar király 1389. január 15-én Budán kiadott okleveléből kiderül, ekkor Francesco Bernardit küldte Velencébe többek között az adó ügyében. WENZEL 1847, 351.; LJUBIĆ V. 106. sz. 1385. 8. 18. és 1394. 5. 1. között. (A dodatok k listinam u knj. I–IV. 1226–1397. részben.) 1391-ben

a pénz. Az elmaradásról a magyar forrásokban nem tettek említést. 1392-ben 4000 dukátot tudtak fizetni, a hátralékot valamikor eljuttathatták Budára, mert később igazolták az átadást.²¹⁸ 1393-ra és 1394-re – már említettem – nem találtam bejegyzést, jóllehet az utóbbi esztendőben Velence a következő három évre előre törlesztett.²¹⁹ Esetleg Zsigmond kérése lehetett a közlegő török elleni háborúra gondolva? Logikusnak tűnő felvetésem teljes mértékben hamis, más történt. A 21 000 dukátot egyszerűen átengedte Pietro Contarini velencei polgárnak, így törlesztve neki adósságát.²²⁰ Mielőtt felhördülnénk, az állami pénz (az évi adó) közpénz jellegének elvesztését tapasztalván, majd csodálkozni annak saját célú felhasználásán, szép és hasznos történelmi előzményként emlékezzünk a következőre: a királyi és a magánvagyon felhasználása ekkor még szétválaszthatatlan. A census eljuttatása több módon történhetett, ezzel az 1381-es béke szövegében meglehetősen alapossággal foglalkoztak. Az egyszerűsített megoldás – követek viszik a pénzt – mellett az átutalásról szintén vannak adatok. 1386-ban Velence a firenzei Medici bankház budai megbízottján keresztül (Maurizio di Paolo

Zsigmond nevében a cseh Nicolaus de Libris ment a pénzért. MDE III. 424. sz. 1391. 7. 1. Buda. Zsigmond oklevele.; LJUBIĆ V. 106. sz. 1385. 8. 18. és 1394. 5. 1. között. (A dodata k listinam u knj. I–IV. 1226–1397. részben.) Egy másik iratból kiderül, át fogják adni a pénzt. AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Mist. Registri 42. 198. sz. 1391. 8. 3. Velence. A kötetet mikrofilmen használtam, mert az eredetit nem adták kézhez. Ezért van az „sz” és nem a recto-verso.; LJUBIĆ IV. 413. sz. 1391. 8. 3. Velence; MDE III. 429. sz. 1391. 8. 3. Velence. Ez így is történt. Uo. 430. sz. 1391. 8. 16. Velence; 432. sz. 1391. 8. 16. után. Zsigmond oklevele.; WENZEL 1847, 351–352.

²¹⁸ A magyar király 1392-ben a pénz beszedésével Conrad Grau és Leonard nürnbergi kereskedőket bízta meg. MDE III. 435. sz. 1392. 3. 30. Buda. Zsigmond oklevele. Az uralkodó májusban a szintén nürnbergi Peter Puthelbergert ugyanezzel az üggyel szalajtottta. Uo. 436. sz. 1392. 5. 28. Érsomlyó mellett a táborban.; LJUBIĆ IV. 422. sz. 1392. 7. 2. Velence; MDE III. 437. sz. 1392. 7. 3. Velence; Uo. 439. sz. 1392. 8. (Napi dátum és kiadási hely nélkül.). Zsigmond és Mária királyné oklevele.; Uo. 440. sz. 1392. 8. 23. Velence. Közjegyzői oklevél. Ez utóbbi iratból kiderül, az éves adót végül a városban tartózkodó Conrad Graunak adták át.; WENZEL 1847, 352–353.; LJUBIĆ V. 106. sz. 1385. 8. 18. és 1394. 5. 1. között. (A dodata k listinam u knj. I–IV. 1226–1397. részben.)

²¹⁹ Tehát 1395-re, 1396-ra és 1397-re. MDE III. 468. sz. 1394. 4. 25. Buda. Zsigmond és Mária királyné oklevele.; LJUBIĆ V. 106. sz. 1385. 8. 18. és 1394. 5. 1. között. (A dodata k listinam u knj. I–IV. 1226–1397. részben.). Ekkor is adódhattak problémák az „átutalással.” Ismerek egy adatot, amelyben a magyar követ 1396-ban sürgette a 7000 dukát kifizetését. Ezt egy 1396. április 11-re datált iratban olvashatjuk, melynek végén április 14-es kiegészítés is található. A kifizetésre vonatkozó részek ezután következnek, ezért írom, hogy április 14-e tájban. Ebben az áll, hogy Zsigmond embere kérésére azt kell válaszolni „*quod propter multas expensas factas per nos anno presenti ultra solitum*” nem fognak tudni időre fizetni. Uo. IV. 513. sz. 1396. 4. 14-e tájban. Velence.

²²⁰ MDE III. 469. sz. 1394. 5. 1. Buda. Zsigmond oklevele.; WENZEL 1847, 353.

da Firenze) fizetett.²²¹ A következő évben az említett pénzügyi velencei embere (Agostino di Paolo Maurizio) tette ugyanezt.²²² És valóban minden megtettek, hogy a pénz Szent István király ünnepéig megérkezzen Zarába.²²³ Mályusz Elemér szerint azért törlesztettek, mert kedvezőbbnek tartották Zsigmond uralmát, mint III. Anjou (Kis) Károly nápolyi királyét, félve a két ország egy kézben történő egyesítéséről.²²⁴

Az első problémák a nikápolyi csata (1396) után kezdődtek. Ekkor a történelem alaposan összekeverte a dolgokat. A magyar király érdekes megoldást eszelt ki. II. Philippe le Hardi burgundi herceg fia, II. Jean sans Peur de Nevers gróf kíséretével együtt a törökök fogságába került. I. (Villám) Bajazid oszmán szultán 200 000 arany váltságdíjat állapított meg. Ez olyan hatalmas összegnek számított, hogy a pénzt több helyről kellett összeszedni. A szultán sejtetett valamit. 28 000 forint fejében elengedte őket, a hátulék kifizetésére nyolc hónapot kaptak. Az ügyletet Francesco Gattilusio genovai kereskedőn keresztül bonyolították, aki át is adott 95 000 aranyat a törököknek, jöllehet Burgundiának már 108 500-at számított fel. A herceg – fia érdekében – rendkívüli adót vetett ki, de ez sem bizonyult elegendőnek. Zsigmond lovagiasan 100 000 dukátot magára vállalt. Pénze ugyan nem volt, ellenben kölcsönt vett fel és ennek törlesztésre azt az évi hétezer dukátot kötötte le, amelyet Velence fizetett Magyarországnak.²²⁵ És még

²²¹ MDE III. 351. sz. 1386. 11. 22. Veszprém. Zsigmond brandenburgi örgróf oklevele.; LJUBIĆ IV. 332. sz. Az oklevél kiadásának a helye beleilleszthető Zsigmond itineráriumba. ENGEL–C. TÓTH, 57.

²²² Andrea Donato és Bertuccio Contareno kapják a feladatot, hogy a Medici bankház megbízottja fizessen ki 6800 dukátot. AS VENEZIA. Collegio, Notatorio, Registri 2. 87v. 1387. 7. 2. Velence. A kötetben mindig az új számozás szerint adom meg az oldalakat. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 124. sz. Agostino di Paolo Maurizionak 1387. június 24-én küldték el Budára a kifizetést engedélyező írást Velencéből. Ebben is 6800 dukátról olvashatunk, de ahogy írták „*E ricordiamo in la quantita vol esser de ducati VIIIm per ho che ducati IIc nebene li ambaxiador loro da questa Signoria*”. A levél alján ez áll: „*Misser Veri di Medici e Jacopo di Franc e compagni in Vinegia*”. Uo. 1387. 6. 24. Velence.

²²³ Az iratból kiderül, a pénzt küldeni fogják. Azt gondolom, így történhetett, magyar részről nem reklamáltak. AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Miste. Registri 42. 198. sz. 1391. 8. 3. Velence.

²²⁴ Erről már Mária királyné kiszabadításánál írtam. „Tetejében Zsigmond uralmát kedvezőbbnek ítélték, mint ha III. Anjou (Kis) Károly nápolyi király jutott volna hatalomra. Ez utóbbi esetben ugyanis délről kiindulva lehetőség lett volna az uralma alatt álló itáliai területek és Magyarország egy uralkodó keze alatti egyesítésre, ahogy ezt I. (Nagy) Lajos is szeretne volna.” MÁLYUSZ, 90.

²²⁵ II. Jean sans Peur de Nevers gróf. MÁLYUSZ, 107. A burgundi trónörökös (II. Jean sans Peur de Nevers gróf) már 1397. január 15-én kezességet vállalt Dino Raponi da Lucca kereskedőért, hogy az, a Velencétől Zsigmondnak járó évi 7000 dukát adóról lemond, mihelyt a kölcsönadott 100 000 dukátot visszakapja. ZsO I. 4604. sz. 1397. 1. 15. Treviso. II. Jean sans Peur de Nevers grófjának

koránt sincs vége! A menekülő uralkodót a velencei Tommaso Mocenigo parancsnoksága alatt álló gálya hozta el Ragusáig.²²⁶ Tettét 1000 dukátos járadékkal honorálta, az ajándékozás 1397-ben történt.²²⁷ A király levélben értesítette Antonio Veniero dózsét tervéről. A 7000-es hadisarc kontrájára fizesse ki élete végéig a fenti összeget a török ellen vitézen harcoló megmentőjének, aki a dalmáciai átkelésben segítette őt.²²⁸ Ugyanebben az évben történt egy másik figyelemreméltó pénzügyi lépés is. II. Jean sans Peur de Nevers és Giacomo II di Borbone-La Marche grófok 15 000 dukátot vettek fel Velencétől.²²⁹ Szokványos történetként indult, de rendes kalamajka lett belőle, alaposan megnehezítve a kifizetéseket megérteni vágyó történészek életét. Egyelőre maradjunk 1398-nál. Adatok híján tanácsatlanság, majd jön a megúszós válasz. Velence bizonyára törlesztett, utólag nem érkeztek a dörögdelmes levelek Magyarországról, ellenben a következő évben menetrendszerűen megjött a feddés. Zsigmond felszólította Antonio Veniero dózsét az esedékes részlet átadására. A pénzt Dino Rapondi da Lucca kereskedőnek, valamint a velencei Martino és Francesco Martininek kellett volna átvennie.²³⁰ És ekkor elérkezett a várva várt pillanat! A Köz-

az oklevele.; Uo. 4605. sz. 1397. 16. Treviso. II. Jean sans Peur de Nevers grófjának az oklevele.; LJUBIĆ IV. 563. sz. 1398. 6. 13 Pozsegavár. Zsigmond oklevele.; PREDELLI III. Libro IX. 116. sz. (Az eredetiben: 145. sz.). Antonio Veniero dózséhez írt levelében Zsigmond II. Jean sans Peur de Nevers gróftól rokonának nevezi, és mindaddig, amíg a 100 000 dukátos váltságdíjat nem törleszti, az évi 7000 dukátos velencei adót Dino Rapondi da Lucca kereskedőnek, vagy megbízottjának adja át. ZsOI. 5373. sz. 1398. 6. 17. Pozsegavár. A burgundi részvételre: SCHNERB, 583–592. Számos, az üggyel foglalkozó oklevelet közöl Wenzel Gusztáv. WENZEL 1847, 357–361.

²²⁶ Feltételezett útvonaláról fentebb már írtam.

²²⁷ VITAE, 763.; WENZEL 1847, 355–356.; LJUBIĆ IV. 544. sz. 1397. 1. 4. Spalato. Zsigmond oklevele.

²²⁸ PREDELLI III. Libro IX. 56. sz. (Az eredetiben: 160. sz.). 1397. 1. 4. Spalato. Zsigmond oklevele.; Uo. 57. sz. (Az eredetiben: 161. sz.). 1397. 1. 5. Spalato. Zsigmond oklevele.; Uo. 58. sz. (Az eredetiben: 162. sz.). 1397. 1. 4. Spalato. Zsigmond oklevele.; WENZEL 1847, 356–357. Velence, ahogy már említettem, 1397-ig törlesztett.

²²⁹ PREDELLI III. Libro IX. 70. sz. (Az eredetiben 62. sz.). 1397. 10. 8. Capodistria. II. Jean sans Peur de Nevers és II. Giacomo di Borbone-La Marche grófok oklevele. Velence szíve meglágyulhatott. 1397. január 11-én még azt javasolta a francia követeknek, hogy a foglyok, köztük a nevers-i gróf kiváltása ügyében, a Dalmáciában állomásozó Zsigmonddal egyezkedjenek. LJUBIĆ IV. 547. sz. 1397. 1. 11. Velence.

²³⁰ LJUBIĆ IV. 577. sz. 1399. 8. 15. Esztergom. Zsigmond oklevele.; PREDELLI III. Libro IX. 161. sz. (Az eredetiben: 164. sz.). Ugyanazon a napon a király elismervényt állított ki a pénzről. Dino Rapondi da Lucca kereskedőn keresztül kapták meg. Uo. 162. sz. (Az eredetiben: 165. sz.). 1399. 8. 15. Esztergom. Zsigmond oklevele.

társaság lassan megkezdte a játszadozást. Tommaso Mocenigo járandóságát még 1398-ban és 1399-ben kifizették²³¹ Ezután aztán rendesen összehavart engem Riccardo Predelli, aki szerint 1399. augusztus 27-én a járadékos azt nyilatkozta, elégedett, hogy a Köztársaság felfüggesztette az előző és az ez évi 1000 dukátjának az utalását, mindaddig, amíg a fentebb említett 15 000 dukátot, amelyet II. Jean sans Peur de Nevers grófja kölcsönzött tőlük, viszsza nem törlesztette.²³² Habár az sem kizárt, a király hajósának néhány nap alatt gyökeresen megváltozott a véleménye. Láttunk már ilyet. Hasonlóan a pénze szüneteltetéséről nyilatkozott 1400-ban is.²³³ Két év múlva azt olvashatjuk, addig nem kéri Velencétől a neki járó 1000 dukátot,²³⁴ amíg Zsigmond a 7000-ról nem ad nyugtát a Köztársaságnak.²³⁵ Ezt 1402-ben hasonlóan megismételte.²³⁶ Utólag elmondhatjuk, szerénysége jó döntésnek bizonyult. 1414-ben dózsénak választották, gesztusa talán akkor még sokak fejében megragadhatott. Azért utólag fülön fogtuk a Köztársaságot. A burgundi grófnak 1399-ben azt írták, aki nyilván sürgette a 7000 dukátot, hogy 5000-et visszatartanak a 15 000-es adósságból, a maradék 2000-et viszont átadták Tommaso Mocenigónak.²³⁷ Nem volt mit tenni, a magyar királynak le kellett nyelnie a velencei májat (*fegato alla veneziana/figà àea Venessiana*).

²³¹ LJUBIĆ IV. 578. sz. 1399. 8. 21. Velence; WENZEL 1847, 356.

²³² A Sime Ljubić és Riccardo Predelli által megadott jelzet sem segít a helyzet feloldásában, mivel mindketten ugyanarra az oldalra hivatkoznak. PREDELLI III. Libro IX. 163. sz. (Az eredetiben: 163. sz.). 1399. 8. 27. Velence.

²³³ Az ok továbbra is az a fránya 15 000 dukát kifizetése. LJUBIĆ IV. 591. sz. 1400. 9. 13. Velence; PREDELLI III. Libro IX. 197. sz. (Az eredetiben: 197. sz.).

²³⁴ Az 1401-es évre esedékesre utal.; WENZEL 1847, 356.

²³⁵ Nyilvánvalóan Velence annak ellenére, hogy effektív nem Zsigmondnak küldték a pénzt, kifizetettnek tekintette az éves adót. PREDELLI III. Libro IX. 232. sz. (Az eredetiben: 240. sz.). 1402. 5. 17. Velence; WENZEL 1847, 356–357.

²³⁶ PREDELLI III. Libro IX. 240. sz. (Az eredetiben: 241. sz.). 1402. 8. 25. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 1858. sz.; WENZEL 1847, 357.

²³⁷ PREDELLI III. Libro IX. 164. sz. (Az eredetiben: 166. sz.). 1399. 9. 4. Velence. Erről Zsigmondot és Dino Rapondi da Luccát is tájékoztatták. Az 1399-es évi adóból 5000 dukátot fizettek ki, mivel Tommaso Mocenigónak átadtak 2000 dukátot a tavalyi és az idei járadéka okán. Uo. 166. sz. (Az eredetiben: 168. sz.). 1399. 9. 12. Velence; Uo. 165. sz. (Az eredetiben: 167. sz.). 1399. 9. 4. Velence. Mellékesen a Köztársaság 1403-ban arra szólította fel a burgundia urát, hogy fizessék ki a hátralékos 10 000 dukátot a Köztársaságnak. A herceg még 1406-ban is próbálkozott, a Zsigmondtól számára átengedett 7000 dukát megszerzésével. Hiába. WENZEL 1847, 363–365.

Mindent összevetve a lagúnák városában praktikusán kihasználták a magyar király által teremtett káoszt.²³⁸ 1400-tól egy vasat sem fizettek²³⁹ Ezt onnan tudjuk, hogy amikor 1402 őszén Zsigmond követét (Bartolomeo Guidotto da Bologna) Velencébe küldte, már négyéves (1400–1403) elmaradásról olvashatunk.²⁴⁰ A diplomata megérkezett a hátralékot megszerzendő. A Köztársaságnak ekkor már 21 000 dukátnyi tartozása gyűlt össze. Ez a hároméves összeg. A követnek a negyedikre esőt is meg kellett volna szereznie. Érthetően, a torinói béke rendelkezéseire hivatkozott, de a válaszban nemet mondtak a fizetésre. Többek között, mert Zsigmond régóta Magyarországon kívül tartózkodik, és „*videmus etiam et sentimus magnas et diversas mutationes factas in regno, ita quod propter istam et alias rationabiles causas non videtur nobis.*”²⁴¹ Úgy tűnik, Bartolomeo Guidotto da Bologna hiába jött januárban és márciusban is.²⁴² 1403 áprilisában újabb magyar követnek kellett volna meggyőzni a Köztársaságot. Tudjuk, azzal próbálkozott, hogy Velence fizesse ki a 7000 dukátot, és foglalja le a luxemburgi hercegség vételárát, amelyet az I. Lajos orleansi herceg Jodok morva

²³⁸ Óváry Lipót foglalkozik a nem fizetés problémájával és Dalmácia eladásával. Adatait mind ismerem és használtam is, jóllehet nem ad jelzeteket. ÓVÁRY 1889.

²³⁹ Arra, hogy véleményem szerint pontosan miért ettől az évtől, arra később, a burgundi törlesztéssel foglalkozó résznél térek ki.

²⁴⁰ Ez azért négy, mert a hároméves elmaradás mellett, az aktuális évnek a behajtására is megbízást kapott. PREDELLI III. Libro IX. 251. sz. (Az eredetiben: 268. sz.). 1402. 11. 29. Korneuburg, Zsigmond oklevele.; WENZEL 1847, 361–362.

²⁴¹ AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 1. 87v. 1403. 1. 9. Velence. Kiadása: LJUBIČ IV. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 133. sz. 1402. (Sic!). 1. 9. Könnyű beleszni a velencei időszámítás csapdájába. Bizonyára én is megteszem néha. Az újév ekkor még ott márciusban kezdődött. És ez így ment 1797-ig!

²⁴² 1403 januárjában és márciusában jelent meg Velencében a magyar király követe Bartolomeo Guidotto da Bologna. Az iratban „*Bartholomeus nuncius et ambaxator dicti domini regis Sigismodi*” (Sic!) sorokat olvashatjuk. AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 2. 114r–v. 1405. 5. 22. Velence. Kiadása: LJUBIČ V. 61. sz. Ismerünk még egy levelet, melyben Zsigmond 1403 februárjában írt Velencének. Ebben sürgeti, hogy fizessenek Bartolomeo Guidotto da Bologna követének. A kancelláriai jegyzetben ez áll: „*De mandato domini Regis per dominum Johannem prepositum Quinqueecclesiensem cancellarius Johannis Jubar.*” (Ő nem más, mint Jubar János pozsonyi prépost.). PREDELLI III. Libro IX. 258. sz. (Az eredetiben: 269. sz.). 1403. 2. 25. Laun. Zsigmond oklevele. „Bartholomeus” = Bartolomeo Guidotto da Bologna. Egy másik velencei irat szerint is januárban és márciusban fordult meg a lagúnák városában követként. WENZEL 1847, 363–365. 1403. 10. 24. Velence; AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 2. 114r–v. 1405. 5. 22. Velence. Kiadása: LJUBIČ V. 61. sz. 1403 márciusában is Velencében találjuk, de semmit sem tudott a hétezer arany ügyében előrelépni. LJUBIČ IV. 637. sz. 1403. 1403. 3. 26. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 139. sz.

örgrófnak letétbe tett.²⁴³ Az év végéről újabb próbálkozást ismerünk. Ez alkalommal Sigmund Lerberer budai polgár-kereskedőt választották a velencei útra. Két levelet hozott magával, az egyikben a 7000 dukát kifizetését szorgalmazták. Jelzem, 4 éve tartoztak a pénzzel. Az uralkodó megbízottja sikertelenül lobbizott, semmitmondó válasszal kellett beérnie.²⁴⁴ Amikor 1403 őszén Antonio Spalatino a Köztársaság aragóniai követének Párizson keresztül kellett utaznia, és ott a neversi-i gróft és a burgund herceget is felkereste. Valami azért ekkor kiderül. Egyrészt, a 15 000 dukátnyi kölcsönből mindössze 5000-et fizettek vissza, ezért Antonio Spalatino a hátralék törlesztését kérte. Másrészt, közölte, a 7000 dukátra a körülmények megváltozása végett Zsigmond soha többé nem számíthat, eszükbe se jusson ezt beszámolni a tartozásukba, hiába engedte át ezt nekik a magyar király.²⁴⁵ Októberben újabb követet menesztenek a burgundi duxhoz. A veronai Pietro Gualfredinit, aki a pápai kúria jegyzője volt, és később ott volt a konstanzi zsinaton. A következők elmagyarázására utasították. Velence a torinói szerződésnek megfelelően addig fizetett Zsigmondnak is, „*donec habuit potentiam et abilitatem in regno faciendi nobis observari promissa,*” majd később, ehhez a gondolathoz csatlakozva így folytatták: „*(promissa) et tenedi portus et loca sua Dalmatia liberos et apertos nobis et navigiis nostris, prout in pactis hinc inde firmatis cavetur.*” De megváltak a dolgok, amióta „*ipse dominus fuerit extra suam libertatem detentus, et quando fuit in libertate permissus, ipsum oportuit de regno recedere, dimittendo totum regnum multipliciter laceratum et divisum. Etiam terre et loca Dalmatie fuerunt et sunt a dominio suo subtracte et alteri dominio supposite, qui dominus, scilicet serenissimus dominus rex Ladislaus presentialiter et in persona dominatur*

²⁴³ LJUBIĆ IV. 639. sz. 1403. 4. 26. Velence. Személyére halovány nyomként a sokat idézett 1405. május 22-i iratban találunk valamit. Bartolomeo Guidotto da Bologna megjelenését követően, sajnos az időpontot nem ismerjük, két újabb követ érkezett Magyarországról. Ruggero Cavazza zágrábi prépost és Paolo da Pavia kancellár személyében. Talán rájuk utalhatnak. Róluk később még írok. AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 2. 114r–v. 1405. 5. 22. Velence. Kiadása: LJUBIĆ V. 61. sz.

²⁴⁴ A második levélről máshol értekezem. PREDELLI III. Libro IX. 270. sz. (Az eredetiben: 281. sz.). 1403. 11. 22. Esztergom. Zsigmond oklevele.; AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 1. 129v. 1404. 1. 29. Velence. Kiadása: LJUBIĆ V. 30. sz. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 137. sz. 1403. (Sic!). 1. 29. Velence (Az újév ekkor még ott márciusban kezdődött.); WENZEL 1847, 362.

²⁴⁵ WENZEL 1847, 363. 1403. 9. 10. Velence.

*et regit in illis.*²⁴⁶ Hát itt van a gondola elásva! Ebből azért meg lehetet érteni, a 7000 dukátot a Köztársaság soha többé nem fogja fizetni, így ők sem juthatnak hozzá a sajátjukhoz.

Zsigmond természetesen nem adta fel. 1404 januárjában erősítésként egy királyi titkár is érkezett a lagúnák városába.²⁴⁷ A követ feladata – ki is lepődik meg ezen – győzze meg a Signoriát a torinói béke betartására, és ezt esküvel erősítse meg. A válasznak – ki lepődik meg ezen – nem örülhettek Budán. A Magyarországon történt változásokat látva semmi juramentum, ellenben ha a magyar korona is teljesíteni fogja a torinói szerződésben foglalt kötelezettségeit, akkor készek lesznek megtenni ezt, az I. (Nagy) Lajos-sal kötött béke értelmében.²⁴⁸ A dolog pikantériája, ezek főleg hajózási és áruforgalmi engedmények voltak, valamint azoknak a földeknek az átadása, melyeket Velencétől katonai erővel vettek el. Az igazi terhet 1381-től a tenger királynőjének kellett viselnie.²⁴⁹ Úgy tűnik, innentől rátaláltak a kommunikáció megfelelő formájára. A Dalmáciában történt kereskedelmi sérelmek következményeként nem fizetik tovább az évi 7000 dukátot.²⁵⁰ Nem sokat kellett várni az újabb próbálkozásra. Zsigmond 1404 áprilisában arra kéri Velencét, válaszoljon a fentebb említett két levelére, valamint a négyéves tartozást látva, jelentse ki, fizet vagy nem.²⁵¹ A magyar követ nem örülhetett a júliusi riposzttnak. Hátralékukat nem küldik. Az elmaradást a Magyarországon és a Dalmáciában történt változásokkal indokolják (*quanta et qualia ab illo tempore citra occurrerunt in regno Hungarie et in partibus Dalmatie*).²⁵²

Ne feledkezzünk meg a burgund szálról sem. Emlékezzünk vissza, amikor 1398-ban Zsigmond azt írta, hogy I. (Villám) Bajazid szultántól el-

²⁴⁶ SUPPLEMENTI, 154.; WENZEL 1847, 363–365. 1403. 10. 24. Velence.

²⁴⁷ A nevét nem adják meg. AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 1. 130r. 1404. 1. 31. Velence.

²⁴⁸ Az eskü letétele Zsigmond nevében a királyi titkár feladata lett volna. LJUBIĆ V. 31. sz. 1404. 2. 2. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 138. sz. 1403 (Sic!). 2. 2. Velence (Az újév ekkor még ott márciusban kezdődött.); LJUBIĆ V. 32. sz. 1404. 2. 3. Velence.

²⁴⁹ WENZEL 1862, 15–16.

²⁵⁰ AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 2. 114r–v. 1405. 5. 22. Velence. Kiadása: LJUBIĆ V. 61. sz.

²⁵¹ LJUBIĆ V. 39. sz. 1404. 4. 9. Pozsony. Zsigmond oklevele.; PREDELLI III. Libro IX. 287. sz. (Az eredetiben: 284. sz.); WENZEL 1847, 363.

²⁵² Nem derül ki, hogy a követ más lenne, mint aki az áprilisi levelet hozhatta. Most négyéves hátralékot követelnek. AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 2. 37v. 1404. 7. 31. Velence. Kiadása: LJUBIĆ V. 45. sz.

szenvedett vereség után kiutalt 100 000 dukátot a fogságban lévő II. Jean sans Peur de Nevers és Giacomo II di Borbone-La Marche grófok kiváltására. Ekkor a Párizsban tevékenykedő Dino Rapondi da Lucca kereskedő kötelezettséget vállalt a pénz kifizetésére. Az összeg törlesztését a király úgy oldja meg, hogy a mercantére ruházza át Velence éves hadisarcának (7000 dukát) inkasszálist, mindaddig, amíg a teljes összeget be nem szedte.²⁵³ Zseniális lépés volt! Ebből megérezhették, egy kicsit más a gondola fekvése. Majd egy profi bankárhoz illő lépés következett, menteni a menthetetlent. 1400. február 14-én Dino Rapondi da Lucca felhatalmazta megbízottjait Velence 7000 dukátos adójának elzálogosítására, amelyet neki Zsigmond a 100 000-es váltságdíj törlesztésére rendelt.²⁵⁴ A dátum sokatmondó. Ettől az évtől a Köztársaság nem volt hajlandó a további fizetésre. Azt gondolom, ez a húzás adhatta meg a végső lökést a torinói békében meghatározott adó negligálására. Zsigmond ekkor dupla nyomás alá helyezte a lagúnák városát azzal, amikor Burgundia fejére ruházta az elmaradás beszédésének a jogát.²⁵⁵ Erre utal egy 1403-as irat. II Philippe le Hardi arra kérte a Signoriát, a torinói béke értelmében a magyar királynak adandó évi adó háromévi részletét, amit Zsigmond Dino di Rapondi da Luccára, a herceg udvari tanácsosára ruházott át, fizesse meg. Nagyvonalúan jelezte, azt a 15 000 dukátot, melyet Velence fia (II. Jean sans Peur de Nevers gróf) török fogságból történő kiváltására kölcsönzött, vonják le a tartozásukból. Nem örülhettek a válasznak. Ebben részletesen kifejtették, a Magyarországon történt változások miatt, az 1381-es békét nem tartják magukra nézve kötelezőnek.²⁵⁶ Antonio Spalatino párizsi követségére már fentebb utaltam.²⁵⁷ Szeptemberben újabb sürgetés érkezett, de hiába. A Köztársaság nem fizetett.²⁵⁸ Szépen illik a sorba Pietro Gualfredininek adott ukáz.²⁵⁹ Erre hasonlóan hivatkoztam.

1405-ben a burgundi hercegnek újból összefoglalták az álláspontjukat a 7000 dukát kérdésében, amelyet Zsigmond döntése értelmében Dino

²⁵³ 100 000 dukátról beszélünk. LJUBIĆ IV. 563. sz. 1398. 6. 13 Pozsegavár. Zsigmond oklevele. Regesztája: PREDELLI III. Libro IX. 116. sz. (Az eredetiben: 145. sz.).

²⁵⁴ ZsO II/1. 76. sz. 1400. 2. 14. Párizs. Dino Rapondi da Lucca kereskedő oklevele.

²⁵⁵ Az elmaradás ekkor három éves volt.

²⁵⁶ ÖVÁRY 1890, 141sz. 1403. 4. 21. Velence.

²⁵⁷ WENZEL 1847, 363. 1403. 9. 10. Velence.

²⁵⁸ ÖVÁRY 1890, 146. sz. 1403. 9. 21. Velence.

²⁵⁹ WENZEL 1847, 363–365. 1403. 10. 24. Velence.

Rapon di da Lucca kereskedőnek kellene Velencének eljuttatni mindaddig, amíg a 100 000-et így le nem törlesztik. Francesco Contareno Velence Franciaországba küldött követére várt az újabb magyarázkodás. A Köztársaságnak éves adóként (*in censu vel redditu aliquo annuo*) pénzt ad kellet adnia magyar királynak, jóllehet más uralkodónak, hercegnek, úrnak, városnak ilyet soha nem tettek. Az egész világ tudja (*totus mundi novit*), ez a kötelezettség a torinói béke értelmében hárult rájuk. A Zsigmond és Velence közötti konfliktusok előidézőjét a kereskedelmi megegyezés felrúgásában látják.²⁶⁰ Eddig alattvalói számára a dalmát kikötők és helyek szabadon használhatók voltak (*portus et loca Dalmacie liberos et appertos nobis et navigiis nostris*), tetszésük szerint odamehetnek, maradhatnak és eljöhetnek (*ire, stare et recedere possint pro libito voluntatis*). Ez változott meg. Felsorolták azokat a kifizetéseket is, amelyeket eddig megtettek.²⁶¹ Mivel Dalmáciában kereskedelmi sérelmek érték a Köztársaságot, nem hajlandók tovább fizetni az éves adót, így nem várható el tőlük a burgundi törlesztés sem.²⁶² Megtudjuk, Bartolomeo Guidotto da Bologna megjelenését követően – az időpontot nem ismerjük – két újabb követ érkezett Magyarországról. Ruggero Cavazza zágrábi prépost és Paolo da Pavia kancellár személyében.²⁶³ 1407-ben Zsigmond Alsáni Bálint pécsi püspököt és Andrea Benzi di Gualdo spalatói érseket választotta. Meglepődve olvashatták Budán a fizetés megtagadását magyarázó sorokat: „*propter aliquas iustas et rationabiles causas notas*.” Most is elmaradt a törlesztés.²⁶⁴

²⁶⁰ A kereskedelmi megegyezésről már írtam. Erre: MÁLYUSZ, 90.

²⁶¹ A már többször említett 15 000 dukátból levont 5000-et, és a Tommaso Mocenigónak járó pénzekeket. Hasonló szellemű levelet írtak Burgundiába 1406-ban is. LJUBIĆ V. 90. sz. 1406. 9. 13. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 4982. sz.

²⁶² AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 2. 114r–v. 1405. 5. 22. Velence. Kiadása: LJUBIĆ V. 61. sz.

²⁶³ Amikor Bartolomeo Guidotto da Bologna visszatért Magyarországra, akkor érkezhettek meg Velencébe. Mindenképpen 1403 márciusa után. Uo. Egyenlőre nincsen tudomásunk arról, hogy Ruggero Cavazza zágrábi prépost lett volna. Igaz, 1403. március 10. és 1408. május 1. között nincsen adatunk a prepositus személyéről. C. TÓTH 2013, 74. 1383-ban már Magyarországon találjuk. Pécsi kanonok (doctor utriusque iuris) és baranyai főesperes. Uo. 57. A követség idején inkább félérvári olvasókanonoknak gondolnám, 1395 és 1406 között ott volt lector. Uo. Paolo da Pavia neve mellett a következőt olvashatjuk: „*unum ex cancellariis suis*”. AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 2. 114r–v. 1405. 5. 22. Velence. Kiadása: LJUBIĆ V. 61. sz. Ennél többet nem tudok róla.

²⁶⁴ LJUBIĆ V. 105. sz. 1407. 7. 23. Velence.

Az adásvétel környékén újból felizzott a levegő Dijon és Velence között.²⁶⁵ II. Jean sans Peur herceg a Magyarországnak adandó hadisarc tízévnnyi részletét, összesen 104 000 arany kifizetését kérte a Köztársaságtól.²⁶⁶ A lagúnák városának vezetői gondolom köpni-nyelni sem tudtak, de mindenestre elből visszautasították a követelést, és követek küldéséről döntöttek.²⁶⁷ Egy másik iratból kiderül, miért is az irgum-burgundi önbizalom. Újból Zsigmond ügyeskedett. 1409-ben a 7000 dukátot átruházta Burgundiára a 100 000-es tartozása fejében (Ezt fizethette ki Dino Rapondi da Lucca kereskedő).²⁶⁸ Ez azt jelentette, a Köztársaságnak addig kellett volna évenkénti törlesztésben fizetnie, amíg a végösszeg el nem éri a 100 000 dukátot, a magyar király adóságát. Így Velencéből legalább 14 évig nem Zengg irányába ment volna a pénz, hanem a mustár városába. II. Jean sans Peur diplomatája meg is jelent Velencében, és előállt a fentebb említett követeléssel, majd várta a választ.²⁶⁹ A Köztársaságban a gondolájuk közepére kívánhatták az egészszet, ellenben a praktikum legyőzte az érzelmeket. Tekintettel flandriai kereskedelmi érdekeikre, a válasznak körültekintőnek kellett lennie. Alapból kijelentették, Velence nem köteles a magyar királynak sem másoknak fizetni (*in aliquo nostrum dominium non est obligatum domino regi predicto nec alicui alteri*), de a baráti viszony – azok a fránya gályák, kereskedők és áruk együttesen alaposan megerősíthették a cimboraságot Flandriában – arra kötelezi őket, ez ne pusztán megmaradjon, hanem erősödjön. Egy hűséges embertől (*ab aliqua persona fida*) megtudták, a burgundi követ hasonlóan a jó nexus mellett állt ki. A következőt javasolták. A herceg embere tisztában van azzal, hogy a Köztársaságnak bizonyos követelései vannak Genovával szemben. Ennek jogát átadnák II. Jean sans Peurnek, míg ő ugyan ezt tenné Zsigmond 100 000 dukátos tartozásával. Mivel követtársai – akik nagyobb felhatalmazással rendelkeznek mint ő – éppen Pisában vannak, Velence el tudja hozzájuk küldeni embereit a részleteket

²⁶⁵ Dalmácia eladására utalok.

²⁶⁶ ÓVÁRY 1890, 167. sz. 1409. 9. 9. Velence. Az 1381-es béke értelmében, ha egy évben nem fizettek, akkor 10 000 dukátot kellett fizetni a 7000 helyett. WENCZEL 1862, 16–17. A maradék 4000-re nincs ötletem.

²⁶⁷ ÓVÁRY 1890, 167. sz. 1409. 9. 9. Velence.

²⁶⁸ AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 4. 60v–61r. 1409. 9. 17. Velence. Kiadása: LJUBIĆ VI. 18. sz. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 171. sz.

²⁶⁹ AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 4. 60v–61r. 1409. 9. 17. Velence. Kiadása: LJUBIĆ VI. 18. sz. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 171. sz.

megtárgyalni.²⁷⁰ A javallat megerősítéseként Michele Steno diplomatákat meg-
nesztett II. Jean sans Peur-höz az átruházott pénzekről egyeztetendő. A dózse
levelében tagadta a fizetési kötelezettséget, majd megismételte indítványukat.
Ha a Zsigmonddal szembeni igényét átengedné Velencének, akkor készek
lemondani Burgundia fejének 10 000-es hátralékáról.²⁷¹ Ezen felül 25 000
dukátot is fizetnének neki. A másik variációt már ismerjük. Cserében meg-
kaphatja azt a közel 100 000-es követelést, amivel Genova tartozik a lagúnák
városának.²⁷² 1410 áprilisában Velence arra utasította a burgundi hercegnél
állomásozó követét, fogadják el tárgyalópartnerük indítványát, továbbá a köz-
benjáróknak 1000, vagy 2000 dukát kifizetést engedélyezi. A javaslat szerint
II. Jean sans Peur a Zsigmond elleni követelését kész átruházni Velencére, ha a
Köztársaság 5 év alatt 30 000 dukátot fizet neki, valamint adósságát (10 000
dukát) szintén elengedik.²⁷³ És ha még rajtam kívül valaki követni tudta a tör-
ténéseket az ne örüljön, mert a következő esztendőben Zsigmond többek kö-
zött újból felelevenítette a 100 000-es vágyalmát.²⁷⁴ Sőt II. Jean sans Peur VI.
(Őrült) Károly francia királyt is megkereshette az ügyben. Azért gondolázom
ezt, mert Velence 1411 januárjában levelet küldött a francúzsnak. Mi másról,
mint Dalmáciáról és a 7000 dukátról. Az elsőt jogosan birtokolja, míg a pénzt
már nem köteles fizetni, hiszen Zsigmond nem teljesíti a torinói szerződésben
vállalt kötelezettségeit.²⁷⁵ Velence ügyes kommunikációs taktikát választott.
Telehahnizta az európai udvarokat az 1381-es béke negligálásával.

A lassú víz az nem gyors taktika fontos lépésének gondolom azt, ami-
kor 1412. július 11-én a francia király – akit sikeresen bevontak az ügybe – és

²⁷⁰ AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 4. 60v–61r. 1409. 9. 17. Velence. Kiadása: LJUBIĆ VI. 18. sz. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 171. sz.

²⁷¹ Ahogy említettem, 5000 dukátot már visszatartottak a 15 000-ből. AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 2. 114r–v. 1405. 5. 22. Velence. Kiadása: LJUBIĆ V. 61. sz.

²⁷² ÓVÁRY 1890, 176. sz. 1409.10. 3. Velence.

²⁷³ A sokszor emlegetett 100 000 dukátról van szó. Uo. 180. sz. 1410. 4. 23. Velence.

²⁷⁴ LJUBIĆ VI. 123. sz. 1411. 1. 8. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 178. sz. 1410. (Sic!) 1. 8. Velence. (Az újév ekkor még ott márciusban kezdődött.)

²⁷⁵ 1410. december 11-én kapták meg az uralkodó levelét. Válaszukban arról is tájékoztatták a francia királyt, hogy a pápa fog közvetíteni Zsigmond és Velence között. Most is megemlítették, a Köztársaság nagy szolgálatokat tett a magyar királynak, amikor még kevés szövetségese volt. Ilyenek voltak a királyné kiszabadítása, és a nikápolyi csata utáni segítségük. LJUBIĆ VI. 1411. 1. 8. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 178. sz. 1410. (Sic!) 1. 8. Velence (Az újév ekkor még ott márciusban kezdődött.)

a burgund herceg embereivel (Simon abbé Saint Jeans de Revigny decretorum doctor és Filippo Patavia da Arezzo lovag) egyeztettek Velencében.²⁷⁶ A két uralkodó felajánlotta közvetítését Velence és Zsigmond között. Kiderült mindkét félhez elküldték követeket. A lagúnák városában ezt megköszönték, majd a diplomatákkal ismertették, van már nekik ilyen. Ott van XXIII. János, aki rövid időn belül elküldi megbízottjait Zsigmondhoz.²⁷⁷ A franciák naturellement nem ezért jöttek. Ők bizony a pénzről szerettek volna tárgyalni, de a Köztársaság ebben a kérdésben keményebbnek bizonyult, mint a vídia. A magyar király által átengedett 7000 ukátot nem hajlandók kifizetni senkinek sem.²⁷⁸ Valójában egyet tudtak elérni: menlevelet és kíséretet kértek és kaptak a velencei területek elhagyását segítő és biztosítandó.²⁷⁹ Egy keltezetlen levélből – amelyet Zsigmond írt VI. (Őrült) Károly francia királynak – úgy tűnik, a fentebb említett követség valahogy megtalálta a magyar uralkodót. A magyar király fegyverszünetet javasolt a burgundi és I. Károly orléansi hercegek között, és többek között arra kéri, érje el II. Jean sans Peur-nél a Flandriában munkálkodó velencei kerekedők megbírságolását, és így hajtsa be az évek óta elmaradt éves 7000 dukátnyi adót.²⁸⁰ Tanítani való ötlet, de a magyar nép szerencséjére nincs az az elvete-mült pénzügyi szakember, aki felfedezhetné ezeket a sorokat.²⁸¹ Egy langyos próbálkozásról 1424 nyaráról is tudunk, amikor is megjelentek a burgund herceg követei.²⁸² Pénzüket akarták, de Velence most sem ismert el semmit, egy vasat sem adott.²⁸³ „La commedia è finita!”²⁸⁴

²⁷⁶ A szövegben ezt olvashatjuk: „*Quod respondeatur reverendo patri domino Simoni abati sancti Johannis Reoviensis decretorum doctori ac egregio militi domini Philippo de Pitaviis de Aretis.*”

²⁷⁷ XXIII. János pápa közvetítő kísérletére utalnak Velence Zsigmond között.

²⁷⁸ Emlékezzünk a Zsigmond által átvállalt 100 00 dukát törlesztésének a magyar király által kitalált metódusára.

²⁷⁹ LJUBIĆ VI. 239. sz. 1412. 7. 11. Velence.

²⁸⁰ Az aacheni koronázásról is tudósítja. November 11-én Frankfurtba akar lenni, és békeközvetítőként lép majd fel az említettek között. FINKE I. 217–218.

²⁸¹ Zsigmond ötletét nem fogadták meg.

²⁸² Hugues de Lamoy lovag, Robert de Salion reimsi székesegyház vicedominusa, Quentin Manart, a cambrai-i egyház főesperese.

²⁸³ PREDELLI III. Libro XI. 160. sz. (Az eredetiben 184. sz.).1424. 8. 30. Velence.

²⁸⁴ Ruggero Leoncavallo: Pagliacci. Canio utolsó mondata az operában.

MEGBOMLIK A MEGBONTHATATLAN

Maiestà! A' sacrà coronà e rimàst a Visegrád²⁸⁵

Az éves hadisarc kiesése az első lépést jelentette a jószomszédi viszony annullálásához. A következő – Dalmácia elvesztése – súlyosabb következményekkel járt. Velence a 7000 dukát törlesztésével még csak alulról súrolta a torinói béke gondolatját, ellenben a lentebb kifejtett adásvételt nem lehetett annyiban hagyni. Mondom én ezt Zsigmond *fun*ként, ellenben ha kapnék a Canal Grande partján egy szerény palotácskát... A terület elvesztése nem érzelmi kérdésként merült fel Budán, Dalmáciát a Szent Korona részének tekintették, a magyar királyok intitulációjában a második helyen említették.²⁸⁶ Címere fontos szerepet kapott a magyar királyok heraldikai reprezentációjában.²⁸⁷ Némi bevételhez is juttatták a kincstárat. Korabeli jogi helyzete véleményem szerint teljesen tisztázatlan, legalább is nekem. A terület a Zsigmond-kor elején valójában laza függésben állt a magyar koronától annak dacára, hogy uralkodóink már hosszú ideje a horvát-dalmát bánok tisztévé tették a helyi irányítást. Az 1387-től kinevezettek nem sokat foglalkoztak a napi kormányzati munkával, ellenben amikor ifjabb Garai Miklós pozícióba került, új korszak vette kezdetét.²⁸⁸ Egy magyarországi báró földet szerzett a tartományban. Érdekesnek tartom felvázolni a kezdeteket. Pago és Zára viszályában (1394) Szepesi János zágrábi püspök, titkos kancellár, dalmáciai királyi vikárius és iudex generalis, valamint a horvát-dalmát bán 1396. június 24-én Nonában tartott törvénynapon a szigetet végérvényesen felszabadította a város joghatósága alól. A következő évben, amikor Zsigmond a nikápolyi csatából visszatérőben Kninben megvizsgálta az ügyet, helybenhagyta ifjabb Garai Miklós döntését, továbbá érvénytelenítette Zárának a Pago feletti uralmát biztosító kiváltságleveleket. Védelmet kaptak, besorolódtak a dalmáciai és horvátországi királyi városok

²⁸⁵ Nápolyi dialektusban: Felség! A Szent Korona Visegrádon maradt.

²⁸⁶ Pld: Sigismundus rex Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie etc.

²⁸⁷ KÖRMENDI, 391–408.

²⁸⁸ Ifjabb Losonci László (1387), Losonci István (1387), Losonci Dénes (1387–1390), Bebek Detre (1390–1391), Frangepán János (1392–1393), ifjabb Garai Miklós (1394–1402). ENGEI I. 24–25.; MÁLYUSZ, 86.

közé.²⁸⁹ A dalmát-horvát bán – elődeitől eltérően – 1397-ben megszerezte Cherso szigetet és az azon található Òssero városkát, majd a „szigeteken” beszedett harmincadot és a tengerisó-kamarát szintén megkapta.²⁹⁰ Ifjabb Garai Miklós hamarosan ráértett a „nyugtával dicsérd a királyt” mondás ízére. Zsigmond 1399-ben felajánlotta Zárának, hogy egy jelentős összeg fejében visszakaphatják Pagót.²⁹¹ Konkrétabban: tíz évre és évi 4000 aranyért cserében. Kikötötte, mindezt akkor, ha az első törlesztés összege húsz napon belül megérkezik. A közvetítést az uralkodó Zoelo di Nassira bízta (1399), aki lovagként ekkor az udvarban élt, ráadásul a kedvezményezett város szülöttje volt.²⁹² Mindig szerettem a középkori névadásoknak azt a típusát, amikor ókori névvel tisztelték meg a csecsemőt. Nagy kedvencem a perugiai Agamenonne degli Arcipreti, akit Zsigmond majd 1433. augusztus 29-én városhoz közeli olivetanusok kolostorában (Monte Morcino) tartott mise részeként ütött lovaggá. Örömet duplázza, a forrás kiadója egy Pompeo (Pellini).²⁹³ A Zoilus/Zoilos név hogyan jött elő Domenicónak és/vagy feleségének,²⁹⁴ arról megoszlanak a vélemények.²⁹⁵ Az időszámítás

²⁸⁹ A többi város módjára élhettek szabadságukkal, statútumaival és törvényes pecsétjével. Cserében Pagónak évi 2000 aranyat kellett befizetnie a királyi kincstárba, az uralkodó vagy a bán által ki-nevezett comesnek 150 dukátot tartoztak adni, egy hadigályát készen kellett tartaniuk, valamint kötelesek a szigeten egy várat építeni. Uo. 87.

²⁹⁰ Mályusz Elemér szerint Cherso és Òssero „szigeteket” cseréltette el Zsigmonddal Tolna megyei fal-vak fejében 1397. 4. 21-én. Uo. 88. Az oklevélben ez áll: „*quandam insulam eorum Abserii et Kersii nuncupatam.*” MNL OL DL. 8212. sz. 1397. 4. 21. A budai káptalan oklevele. Egy másik iratban: „*quandam insulam suam Abserii et Kersii nuncupatam.*” Uo. 8223. sz. 1387. 5. 11. A somogyi kon-vent oklevele. És egy újabb említés: „*quandam insulam nostram regiam Abseri et Kersi appellatam.*” Uo. 33772. sz. 1398. 3. 24. Diakóvár. Zsigmond oklevele. Ezt egy szigetként kezelték. Jelenleg (is) Òssero városkát egy kis híd köti össze Chersoval. Ma Lošinj a neve. Cherso és Òssero tulajdona va-lójában érdekesen alakult. Nápolyi László már 1393-ban elkobozta a hűtlenné vált az itáliai/magyar úrtól (Giovanni Saraceno/Szerecsen János), majd kamarásának (Giorgio Gritti) adományozta azo-kat. 1400-ban a firenzei Luca di Gallo di Pecchia jött sorra, ekkor az ő kezére kerültek más várakkal és birtokokkal együtt. Ne felejtsük el, közben a Garaiak is saját földjüknek tartották a „szigeteket.” Hasonlóan gondolhatták ezt Velencében is. Michele Steno dózse 1409. augusztus 27-én – a dalmát részek megszerzésével egyidőben – azzal nyugtatja Chersót és Òssero, hogy nincs okuk félni, nem fognak más fennhatósága alá kerülni. nemsokára ebben az ügyben elküldenek hozzájuk egy velencei rektort. ZsO II/2. 7003. sz. 1409. 8. 27. Velence; MÁLYUSZ, 90.

²⁹¹ Ahogy említettem, évi 2000 aranyat fizettek adóként.

²⁹² Zsigmond hűséges embereként többek között 1402 és 1411 között budai várnagy, 1410 és 1412 kö-zött főkincstartó. ENGEL II. 174.; MÁLYUSZ, 89.

²⁹³ PELLINI, 357–358.

²⁹⁴ Így hívták az édesapját. ENGEL II. 174.

²⁹⁵ Pontosabban: az én véleményem.

előtti negyedik században élő sztoikus görög filozófusról, a Krisztus után a negyedik században mártírhálált halt (304) Szent Zoilusról nevezték el, de ott van az alexandriai pátriárka is a 6. századból.²⁹⁶ Achilles mester pataki plébánosnál tiszta a helyzet.²⁹⁷ Homérosz, gondolhatnánk. De ott van az ötödik században élt szent, ugyanezzel a névvel.²⁹⁸ Zárai lovagunknak Magyarországon a Zubor jutott, testvérét Giovanninak hívták. Ki érti ezt? A polgárok végül összegyűjtötték a pénzt – ezerrel többet is – és 1399. június 14-én ebből 4210-et át is vittek Zenggbe, de Zsigmond nem állt meg itt. Elvárta, Zára fizesse erődítményének védelmi kiadását. A tárgyalások itt megszakadtak.²⁹⁹

A magyarországi válság meggyorsította Dalmácia elvesztését. Bebek Detre nádor leváltása (1402) olaj volt a gondolára, idő kérdése, mikor fog-nak egy uralkodó ellenes ligát összeeszkábálni. A lázadókat meglepően so-kan, köztük Kanizsai János főkancellár is támogatta. Zsigmond utódjában is meg tudtak egyezni. II. (Kis) Károly magyar király fia, Nápolyi László mellett döntöttek. Nyilvánvalóan a megkeresések jóval hamarabb megkezdődtek, és nyitott gondolatokra találtak. Ráadásul a trónkövetelő már régóta tervezte, valahogy visszacsap Hungáriának, talán apja halálának bosszúja is vezette a dinasztikus érdekek mellett. Erre jó színtérnek bizonyult Dalmácia, ahol a többes hatalom okán mindig lehetett pártütőket találni, mert valakivel úgy is elégedetlenek voltak.³⁰⁰ Már 1402 májusában két katalán gályát fogadott fel. Erről az adriai-tengeren állomásozó velencei flotta kapitánya a hónap 17-ik és 18-ik napján Zárából jelentést küldhetett a lagúnák városába. Válaszuk-ban kiemelték: barátságosan viszonyuljon hozzájuk, figyeljék azokat, nehogy zavarják azokat a hajókat, amelyek Velencébe jönnek, vagy onnét futnának ki.³⁰¹ Júniusban Zsigmond ellenlábasa „*de recuperatione et statu salubri regno-rum nostrorum Hungarie, Dalmatie, Croatie, Slavonie et aliorum regnorum eis anexorum*” okán a fentebb említett országok vikáriusát is kinevezte Lo-

²⁹⁶ És itt befejeztem. A punjabi uralkodókat az időszámítás előtti első századból már nem is említem.

²⁹⁷ MNL OL DL. 8786. sz. 1310. 6. 24. (Kiadási hely nélkül.). Achilles pataki plébános oklevele.

²⁹⁸ Szent Nereus és Szent Achilleus ötödik századi keresztény mártírok.

²⁹⁹ Zára 1402-ben visszavette a szigetet. MÁLYUSZ, 89.

³⁰⁰ Azzal, hogy milyen lépések után jutott el a magyar trón megszerzéséhez, nem foglalkozom.

³⁰¹ LJUBIĆ IV. 623. sz. 1402. 6. 1. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 1682. sz. Hasonló szellemben írnak akkor is, amikor a zárai vizeken feltűnik Nápolyi László öt gályája. LJUBIĆ IV. 626. sz. 1402. 7. 30. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 1811. sz.

dovico Aldemarisco da Napoli gróf, szicíliai marsall és tengernagy személyében.³⁰² Megbízása hadüzenetnek számított, teljes hatalmat kapott a vágyott területek felett. Júliusban már öt „nápolyi” gálya cirkált a zárai vizeken. Amíg barátságosan viselkednek a velencei hajókkal, addig ők sem támadják őket, derül ki egy iratból.³⁰³ Hervoja bosnyák vajda is kitett magáért, erőteljesen segítette a nápolyiak partraszállását és Zára megszerzését. Összehívatta a Maggior Consigliót a Santo Stefano templomba,³⁰⁴ ahol majdnem egyhangúan elfogadták, nagy tisztelettel fogják Nápolyi László vikáriusát fogadni. Néhány nappal később Zára vezetői, előttük a városi trombitásokkal, együtt az érsekkel (Luca Vagnozzi) és a bencés apáttal³⁰⁵ üdvözölték az új hatalom képviselőit, mást nem nagyon tehettek. A kompániát a nemesek és a polgárok hosszú sora követte. Nem maradhattak el a szokásos látványosságok sem (Ünnepségek, örömtűz stb.). A főtéren három zászlót vontak fel, így Magyarország, Nápolyi László és Zára lobogóit fűdögálta a tengeri szél. Ha ez így volt, jó bizonyíték a legalább kettős hatalom meglétére. 1402. szeptember 3-án a Consiglio Generale, melynek több mint hetven nemes volt a tagja volt, Lodovico Aldemarisco da Napoli, a dalmát érsek, püspökök és apátok előtt hűségesküt tett a vikárius kezébe. Ettől a naptól kezdve a jegyzőknek Zsigmond helyett a nápolyi király nevét kellett az okiratokban feltüntetniük. A magyarországi beharcolat kihasználva a trónbitorló emberei³⁰⁶ Hervoja bosnyák vajda katonáinak segítségével Vránát és számos várost sikeresen megostromoltak. Ezt látva Sebenico, Trau és Spalato sietve hűségükről biztosították Nápolyi Lászlót. Ellenben a záraiak, Lodovico Aldemarisco da Napoli kegyetlenkedéseit látva, kinyilvánították Zsigmond iránti hűségüket.³⁰⁷ Még is igaz lehet az a zászló?

A Köztársaságnak a dalmáciai események kellemes közjátéknak tűnhettek, folyamatosan tárgyaltak Nápolyi László embereivel, és gyakor-

³⁰² LJUBIĆ IV. 625. sz. 1402. 6. 17. Nápoly. Nápolyi László király oklevele; CUTOLO I. 258.

³⁰³ LJUBIĆ IV. 626. sz. 1402. 7. 20. Velence.

³⁰⁴ A templom védőszentje 1639-től Szent Simeon (Sveti Šime).

³⁰⁵ A San Grisogono apátja lehetett. Talán ő az, akit később egy nápolyi dutyiba raktak. A börtön biztosnak látszik, ezt írják: „*est captivus in castro Capuane in Napoli.*” Ennek időpontját nem ismerjük. LJUBIĆ VI. 8. sz. 1409. 9. 5. Velence.

³⁰⁶ Zsigmond és Magyarország szemszögéből nézve Nápolyi Lászlót.

³⁰⁷ CUTOLO I. 258–259.; SCHÖNHERR 1895, 455.

latilag barátian semlegesek maradtak.³⁰⁸ Az Anjou szövetségi ajánlata alól ugyan kibújtak, ellenben Korfu-szigetének az ügyében örömmel vették, hogy a nápolyi király követei megfelelő megbízással rendelkeznek az ügyben.³⁰⁹ A tárgyalások már korábban elkezdődtek (1402. 6. 18.). A bizniszt a következő év februárjának végére tető alá hozták. Nápolyi László ezt a pénzt valójában a Magyarország és a Dalmácia elleni vállalkozásokra szánta.³¹⁰ Velence ugyan 30 ezer arannyal lett szegényebb, ellenben az olasz turisták örülhetnek. Κέρκυρα-án a mai napig sokan beszélnek taljánul. Itáliában jól sejtették, előbb-utóbb összenő, ami összetartozik. II. Francesco Carrara (Il Novello) Padova ura egyik levelében, amit Gerardo Boiardinak írt, így elméltetett.³¹¹ Számára úgy tűnik, Nápolyi László és Velence egy test és egy lélek (*me pare el re Ladislao e la signoria da Venesia sono fatti una anima e un corpo*). A király azon van, hogy megszerezze Magyarországot. Az ottani bárók és hercegek (*li baroni e principi*) felajánlották nekik Hungáriát, továbbá arra kérték, jöjjön Zárába, ahol majd az ország valamennyi előkelője (*tuti li baroni e principi del regname*) hűségesküt tesz neki. IX. Bonifác pápa megígérte, II. (Kis) Károly gyilkosain – akiknek Nápolyi László kegyelmet ajánlott – a király nem fog bosszút állni.³¹² Ezeket a híreket Padova ura emberétől, Andrea da Pisa (*Pixa*) mestertől (*maistro*) tudhatta, aki kétszer is járt bizonyos ügyekben tárgyalni Pug-

³⁰⁸ LJUBIĆ IV. 628. sz. 1402. 8. 3. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 1821. sz.; LJUBIĆ IV. 629. sz. 1402. 8. 8. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 1826. sz. Egy plasztikus példa a semlegességre. 1402 augusztusának a végén a zenggi ispán követei előadták, hogy Nápolyi László gályái megtámadták földjeiket, nagy kárt okozva nekik. Arra kérték Velencét, védjék meg őket. Válaszként a következőt olvashatták. A Köztársaságnak mindez nem tetszik, súlyosnak ítéli a történeteket, de nem tehetnek semmit. LJUBIĆ IV. 632. sz. 1402. 8. 31. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 135. sz. 1402. 8. 31. Velence.

³⁰⁹ LJUBIĆ IV. 628. sz. 1402. 8. 3. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 1821. sz.; LJUBIĆ IV. 629. sz. 1402. 8. 8. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 1826. sz. Korfu a velenceiek kezén volt, de követei útján kész voltak már 1401-ben a sziget sorsáról tárgyalni. LJUBIĆ IV. 611. sz. 1401. 12. 8. Velence.

³¹⁰ Velence először 20 000 dukátot kínált a szigetéért. Uo. 629. sz. 1402. 8. 8. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 1826. sz. Ezt hamarosan 30 000-re emelték, nyilván nem önszántukból, hanem Nápolyi László akart többet. LJUBIĆ IV. 630. sz. 1402. 8. 10. Velence; Uo. 631. sz. 1402. 8. 10. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 1828. sz.; PREDELLI III. Libro IX. 235. sz. (Az eredetiben: 258. sz.). 1402. 8. 16. Velence. Velence 15 ezret azonnal átadott előlegként. Uo. 236. sz. (Az eredetiben: 260. sz.). 1402. 8. 16. Velence; DIPLOMATARIUM VENETO-LEVANTINUM. 151–154. sz. 156–157. sz.; VITAE, 793.

³¹¹ Gerardo Boiardi Rubiera ura, zsoldosvezér. Ekkor Baldassare Cossa szolgálatában állt, aki éppen pápai legátus volt Bolognában. DRTA V. 808. 1410-ben ő lett XXIII. János pápa.

³¹² DRTA V. 297. sz. 1412. 9. 2. Padova. II. Francesco Carrara Padova urának az oklevele. Regesztája: ZsO II/1. 1874. sz.

liában.³¹³ És láss csodát! Az 1402-es év végén az elégedetlen főpapok és főurak Váradon I. László sírjánál, annak fejkereklyéjére tett kézzel esküdtek fel a nagykorúvá vált Nápolyi Lászlóra.³¹⁴

Az ifjú uralkodó elérkezettnek látta az időt az Anjou-ház magyarországi hatalmának a restaurálására. Nápolyban eddigre ez már többé-kevésbé sikerült, nem kellett kétfrontos harcot folytatni. Kapóra jött Zsigmond bebörtönzése. Ez gyorsan aktivizálta a nápolyi pártot.³¹⁵ Mielőtt még megérkezett volna Dalmáciába, igent mondott a záraiak kérésére, és nekik adományozta Novigrad várát. Az erősséget még Zsigmond juttatta a Corbáviai grófok kezére. Az uralkodót mellékesen ekkor a nápolyi kancelláriában már nem nevezték magyar királynak, mindössze brandenburgi ögrófnak, aki ismert bitorlója a magyar trónnak (*marchese di Brandeburgo noto usurpatore del trono ungarico*). Számos privilégiumot megerősített és adományokat is tett. 1403. július első napján népes kíséretével Manfredoniában hajóra szállt. Hervoja bosnyák vajda Zarában mindent előkészített a fogadására. A hónap 9. napján megérkezett az a 12 szállító gálya, amelyekkel a lovagokat, a zsoldosokat, a lovakat és a takarmányt hozták magukkal. 1403. július 19-én reggel Nápolyi László is partra szállt 20 hajónyi flottájával. Egyik levele szerint a városban sok prelátus és báró fogadta.³¹⁶ Örömmujongások közepette azonnal a katedrálisba ment misére,³¹⁷ majd fogadta a 21 magyar báró üdvözlését. Másnap a Maggior Consiglio termében (Palazzo Comunale) a nápolyiak és a magyarok együtt ültek asztalhoz, barátkoztak, részt vettek az ünnepségeken és a lovagi tornán, majd hosszasan arról diskuráltak, mi lenne a legjobb módja Nápolyi László megkoronázásának.³¹⁸ Erre augusztus 4-én került sor. A fiatalember ezzel az aktussal demonstrálta magyarországi trónigényét. Igaz, az esztergomi érsek (Kanizsai János) tette a koponyájára a fejéket, – de ez nem a Szent Korona volt, hanem egy koszorú – és mindez Zarában, és nem Székes-

³¹³ Uo.

³¹⁴ MÁLYUSZ, 52–53. Nápolyi László és hívei magyarországi tevékenységével nem foglalkozom, kivéve akkor, ha ez Velencét és Zsigmondot együttesen érinti.

³¹⁵ SCHÖNHERR 1898, 13–20. A tanulmányban szereplő oldalszámot adom meg, és nem az összefűzött kötet alapján hivatkozom a szövegre.

³¹⁶ PREDELLI III. Libro IX. 267. sz. (Az eredetiben: 283. sz.). 1403. 8. 5. Zára. Nápolyi László király oklevele.

³¹⁷ Ez a Szent Anasztázia katedrális (Katedrala Sveta Stošije) volt.

³¹⁸ CUTOLO I. 261–262.; SCHÖNHERR 1895, 460.

fehérvárott történt.³¹⁹ Hiába beszélgettek tehát terjedelmesen az ünnepség metódusáról, a mesterhármás semmiképpen sem teljesülhetett. Saját koronázásáról azt írta, mindenki egyetértésével megkapta a koronát, a jogart és az országalmát, egyszóval valamennyi kelléket a magyar szokásjog szerint.³²⁰ Pechére egy toszkán jegyző is jelen volt a városban, aki Firenzébe címzett levelében másképpen látta a dolgokat.³²¹ Matteo da San Miniato még 1403. július 30-án, még a ceremónia előtt, azt írta. A Szent Korona nincsen Zarában, Visegrádon van. Hiányolja a szertartáskönyvet (*il libro consueto*) is. Ezeken kívül a többi dolog, amelyek kellenének a szertartáshoz (*altre cose usitate*) – a jogarra és az országalmára utalhat – meg Székesfehérváron leledzenek.³²² Nem sokat foglalkoztak a hiátussal. A kis San Crisogono templomban, a pápai nuncius (Angelo Acciaiuoli) jelenlétében megtörtént a koronázás.³²³ A megbocsájthatatlan vis maiorra Zsigmond hívei azonnal lecsaptak. Eberhard zágrábi püspök egyik oklevelében nem felejt el megemlíteni, az ünnepség hamis és alkalmatlan koronával történt.³²⁴

A Sacra Corona dologban azért lehetett valami. Elég I. Károly Róbert magyar királyra gondolnunk, akit azért kellett háromszor megkoronázni, mert a magyarok számára elengedhetetlen feltételek közül valemelyik hibádzott, utoljára (1310. augusztus 27.) teljesült csak minden tökéletesen.³²⁵ De Itáliában később is jól ismerték a szokást. A jegyző teljesen tisztában van a ceremóniával. Talán azoktól a magyaroktól hallhatta, akik a kvaterkázás közben arról tereferéltek, mi is lenne a legjobb módja Nápolyi László megkoronázásának.³²⁶ Számomra érdekesnek tűnik, de a következő adat is a toszkán városhoz köthető. 1426. február 1-jén Rinaldo degli Albizzi lovag és Nello di Giuliano jogi doktor követi megbízást vettek át Firenzében. Zsigmondhoz mentek, és utasításukban (1426. február 16.) érdekes megjegyzést olvashatunk. A kötelező udvariassági formulák elsorolása végén meg kellett

³¹⁹ CUTOLO I. 263.

³²⁰ LJUBIĆ IV. 641. sz. 1403. 8. 5. Zára. Nápolyi László király oklevele.

³²¹ Viviano jegyzőnek írt, aki Riformazioni di Firenze alkalmazottja volt.

³²² CANESTRINI, 219–220. 1403. 7. 30. Zára. Matteo da San Miniato levele.

³²³ SCHÖNHERR 1898, 30.; WAKOUNIG, 55.

³²⁴ „in predictum regnum Dalmacie in civitatem videlicet Jadram introducendo, eundem cum quadam falsa et inepta corona coronantes ipsum.” MNL OL DL. 8937. sz. 1404. 1. 4. Kőrös. Eberhard zágrábi püspök oklevele.

³²⁵ Értsd: Szent Korona, esztergomi érsek és Székesfehérvár.

³²⁶ Máshonnét is tudomást szerezhettek a szokásról.

köszönniük városuk és a kereskedők iránt mutatott kegyet. Hűséges híve a Német-római Birodalomnak és a Szent Koronának.³²⁷ De Alesandro da Braga, aki 1449-ben egy csatakiáltásban emlékezett meg a fejékről. Az „Il Piccinino” (az apró termetű) címen érdekes verset írt.³²⁸ Ebben rímekbe szedi az 1432. május 31-én Luccába bevonuló Luxemburgi Zsigmond érkezését, valamint azt a csatát is, amikor a firenzei zsoldban álló Niccolò da Tolentino 6000 lovasból és több mint 1500 gyalogosból álló a sereggel megtámadta a várost.³²⁹ Amikor a császár emberei ezt meghallották,³³⁰ hatalmas vakmerőséggel és vidám szívvel – conte Matico vezetésével – fegyvert fogtak, miként a poéta hallotta, jó ötszáznyian.³³¹ Tallóci Matkónak, mert róla van szó, Zsigmond azt a parancsot adta, ne ejtsenek foglyot, mindenkit vágjanak le, aki az ő koronája iránt nem engedelmes. „A Szent Koronára! Ez kedvemre telik!” – válaszolta a hadvezér, és kivonult a városból.³³² A szerző nem véletlenül adhatta a hadvezér szájába az ominózus mondatot. A hevületet hihetőnek és elfogadottnak gondolta. A Toszkánában szolgáló magyarok egyik csatakiáltásában hallhatták a Szent Korona említését. Szeretném jelezni, ha a birok hevében néhány nem egészen szofisztikált jelző is kicsúszott a szájukon, mindezt a fejékszerhez kötve nyelvtanilag, mentségükre egy érvet hoznék fel. Az ellenség felaprítása közben nehéz ügyelni az embernek a szájára. Egyelőre nem ismerek több példát, de azt gondolom, ezek plasztikusan bizonyítják, a Sacra Corona ismertsége nem állt meg az országhatárnál. Az, hogy Szent István fejékének a hiánya, és a már említett egyéb körülmények mennyire játszottak közre abban, hogy a magyarok nem fogadták el Nápolyi Lászlót uralkodójuknak, arra nehéz válaszolni, de a sikertelen támadási kísérlet közrejátszhatott Dalmácia eladásában.

³²⁷ A Szent Korona említése ebben az esetben talán azonos a Magyarországot jól ismerő firenzeieknek köszönhető, akik tudtak az ország lakosai és a fejék különleges államjogi viszonyáról. E. KOVÁCS 2010, 1455–1536.

³²⁸ Niccolò Piccinino zsoldosvezérre utal.

³²⁹ PELLEGRINI 1901, 233.

³³⁰ A korabeli itáliai forrásokban Zsigmondot már a császárrá koronázása előtt is ezzel a címmel titulálták.

³³¹ A szöveg kiadója – hibásan – a „conte Matico” = conte Matillio de Tollomitz megoldás mellett szavaz.

³³² A szövegben a „*Lo imperador chiamò 'l guerrier valente: / Io ti comando che niun prigioniero / Meni di quella dispietate gente, / Tagliati sian senza remissione / Chi alla corona mia non è ubbidiente. / Rispuose il conte Matico / Santa corona, tale affair mi piace / E di tal cosa non sarò fallace.*” kifejezést olvashatjuk. PELLEGRINI 1901, 233. Tallóci életére: MÁLYUSZ 1980, 531–576.

A Dalmát Nápolyi

Velence vezetői már 1403. július 28-án azonnal három főből álló ünnepélyes követtséget terveztek küldeni a trónkövetelőhöz. A határozatban kitértek a kíséret összetételére és a díjazásukra. Szakácsot is vihettek magukkal, ki tudja, miért. Mivel még nem ismerik Nápolyi László terveit, nevezetesen tovább vonul-e Magyarországra és megkoronáztatja-e magát Zarában, várakozó álláspontra helyezkedtek.³³³ A Köztársaságban már tudtak a partraszállásról. Valójában nem történt más, mint egy újabb hatalom jelent meg azon a területen, amelyet Velence hosszútávon magának képzelt. Az újdonsült magyar uralkodó a koronázása napján levelet küldött Michele Steno dózsénak, ebből értesültek a fejleményekről. Bejelentette trónigényét Hungáriára.³³⁴ Ekkor még nem penderülhettek gondolára örömükben, nem tudhatták, a partraszállással valójában egy régen várt támogatót, vagy ellenséget találtak. Válaszukat a hónap végén küldték el, de nem egy sima laudáló levél ment. Követüket, akinek Nápolyi Lászlót kellett köszöntenie, egy felfegyverzett hajó vitte, demonstrálandó, van még a környéken egy másik hatalom is.³³⁵ Velence valójában két kapura játszott. A dalmát tengerpart másik két befolyásos urával (Nápolyi László és Zsigmond) került a konfliktust, de a háttérben már az édeshármasszétrobbantására készült. Erre nem kellett sokáig várni, a magyar trón megszerzésének kísérlete csúfos kudarcba fulladt.³³⁶ Nápolyi László 1403 októberének végén, novemberének elején, elhagyta Zárát. Pugliába hajózott. Nem kizárólag a magyar kudarc ürügyén. Nápolyban lázadás tört ki ellene.³³⁷ Birtokai Dalmáciában két részre osztódtak. Az egyik: Spalato és környéke Hervoja bosnyák vajda fennhatósága alatt. A másik: Zára, Sebenico és Trau a hozzá tartozó részekkel. Ezek felett Barut ura, Giovanni di Lusignano parancsolt Nápolyi László megbízásából.³³⁸ És ne feledkezzünk meg a dalmát városok elszakadási törekvéseiről sem. Ezeket kezdetben I. Tvrtko bosnyák király, most meg Hervoja támogatta, Velence hathatós segítségével.³³⁹

³³³ LJUBIĆ IV. 640. sz. 1403. 7. 28. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 142. és 143. sz.

³³⁴ LJUBIĆ IV. 641. sz. 1403. 8. 5. Zára. Nápolyi László király oklevele.

³³⁵ LJUBIĆ V. 12. sz. 1403. 8. 27. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 144. sz.; MÁLYUSZ, 52.

³³⁶ A felkelésre és annak leverésére. MÁLYUSZ, 53–55.

³³⁷ SCHÖNHERR 1898, 5–6.; SCHÖNHERR 1895, 464.

³³⁸ CUTOLO I. 265.

³³⁹ SCHÖNHERR 1898, 30–31.

A magyar udvarban tudták, előbb-utóbb Nápolyi László meg fogja keresni Velencét, és felajánlja Dalmáciát. 1403 decemberében Zsigmond már valamit hallott a tervről (*audivimus licet relatione minus certa*). A Köztársasághoz küldött iratban kifejti, a bitorlónak semmilyen joga sincs a területhez, ez a magyar koronához tartozik. Nem hiszi el, hogy Velence Dalmácia egy részét zálogba akarja venni a trónbitorlótól. A Köztársaság ne is foglalkozzon az ajánlattal.³⁴⁰ A nápolyi uralkodó lépését valójában reálisnak tekinthetjük. Itáliából gyakorlatilag hosszútávon lehetetlenné vált dalmát birtokainak védelme. Ha valóban már ebben az évben tárgyalásokat kezdeményezett a Köztársasággal, és nem Zsigmond hibás információjáról van szó, teljesen érthető a kísérlete. Megpróbált előre menekülni.

Két év múlva ligát ajánlottak a Köztársaságnak. Nápolyi László követi 1404 januárjában már Velencében egyezkedtek. A hónap 23. napján arra kérték őket, konkrétan fejtsek ki, melyek az általuk ajánlott liga kondíciói. Mivel diplomatái általános felhatalmazással érkeztek,³⁴¹ Velencéből szintén elindultak a trónkövetelőhöz, de „*cum pleno mandato*”³⁴² Benedetto Capellót választották,³⁴³ aki március 14-én kapta meg utasítását. Három vagy ötéves szövetséget szeretnének elérni. Ezért semmilyen segítséget nem adnának annak, aki Nápolyi László területeit támadná, hasonló viszonyossági feltételek fejében.³⁴⁴ A velencei követ 1405. március végén indult útnak. A tárgyalások jól sikerültek. Még azt is engedélyezték Nápolyi Lászlónak, hogy a következő év februárjában 200 láda hajítógéphez szükséges dárdát (*verrettone*), és két nagy hajót vásárolhasson.³⁴⁵ Az adatokat lehetne még sorolni, de a fentiek értelmében ezt nem teszem meg. Egy valami biztos. A két hatalom folyamatosan tartotta a kapcsolatot. Ez teljesen érthető, Itália két meghatározó államáról beszélünk. Nápolyi László mások mellett abban a tárgyalásban is részt

³⁴⁰ LJUBIĆ V. 29. sz. 1403. 12. 3. Visegrád Zsigmond oklevele. regesztája: PREDELLI III. Libro IX. 273. sz. (Az eredetiben: 282. sz.). Jelzem, ezidőtájt járt egy nápolyi követség Velencében. Szövetséget ajánlottak a Köztársaságnak. 1404. január 23-án választottak nekik hivatalosan. CUTOLO I. 268.; CUTOLO II. 130–131. Később erre még kitérek.

³⁴¹ „*non habeant libertatem dicendi aliud super facto istius lige, nisi in generalitate.*” LJUBIĆ V. 54. sz. 1405 1. 31. Velence; CUTOLO I. 268.; CUTOLO II. 130–131.

³⁴² LJUBIĆ V. 54. sz. 1405 1. 31. Velence.

³⁴³ Uo. 55. sz. 1405. 2. 4. Velence.

³⁴⁴ A fentebb említett levél befejező részében említik, azért egyezik meg a két jegyzet. Uo. 1405. 3. 14. Velence.

³⁴⁵ CUTOLO I. 290.

vett, ahol Velence és a firenzei családból származó I. Antonio Acciaiuoli athéni herceg megbízottjaikon keresztül békét kötöttek.³⁴⁶ Finoman fogalmazok, amikor kijelentem: ez nem hiányzott Zsigmondnak, akit a belviszályok alaposan lekötöttek, neki mindenekelőtt a pártütőket kellett levernie.³⁴⁷

A belső harcok csendesülése lehetőséget adott az újabb diplomáciai offenzívának. A magyar király 1405 nyarán szövetséget ajánlott Velencének, kizártnak tartom, hogy nem a kora tavaszi Nápolyi László-féle próbálkozásra válaszként. Kiderült, Zsigmond Dalmácia megszerzésére készül, és már 50 000 embert össze is gyűjtött. (Ugyan kérem!) A Köztársaság a Padova elleni háborúra hivatkozva utasítja vissza az ajánlatot. Konkrét kérések is elhangozhattak. A magyar király gályákat remélt Dalmácia elfoglalásához, hiába.³⁴⁸ A próbálkozások ősszel folytatódtak. Velencét ekkor sem érdekelte a liga. Kifejtették, városuk „*vivit de trafico et exercicio mercaturie cum omnibus et ubicumque*,” és Istennek hála, jelenleg mindenkivel békében élnek, és nem akarnak háborúskodást. A válasszal az egyik magyar követnek vissza kellett mennie Budára. Pár nap múlva azt sem engedélyezik neki, hogy saját költségén hajótesteket vehessen Velencében.³⁴⁹ 1406-ban Frangepán Miklóson keresztül érkezett a megkeresés. Rokonától, Garai Miklós nádortól tudja, Zsigmond szövetséget szeretne kötni Velencével Nápolyi László ellenében, Dalmácia megszerzése érdekében. Akár az egész területet is átengedné a Köztársaságnak.³⁵⁰ Közvetítőnek ajánlkozik az ügyben. Velence válasza a szokásos. Mindkét uralkodóval jó viszonyban vannak, és arra is törekednek. Nem kérnek a tervből.³⁵¹ A következő évben Alsáni Bálint pécsi püspök és Andrea Benzi di Gualdo spalatói érsek próbálkoztak. Az eredményt sejtethetjük.³⁵² Harag nem volt, az bizonyos. legalábbis a követek részéről. Arra kérték a Köztársaságot, írjanak ajánlólevelet a pápának mind-

³⁴⁶ Pontosabban Nápolyi László megbízottja tárgyalta ura nevében. ZsO II/1. 3764. sz. 1405. 3. 31. Velence.

³⁴⁷ Ez sikerült is. MÁLYUSZ, 53–55.

³⁴⁸ A követ nevét nem adják meg. A levél végén egy másik (magyar) diplomatáról is írnak. AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 2. 134v. 1405. 8. 3. Velence. Kiadása: LJUBIČ V. 65. sz.

³⁴⁹ A követek nevét nem adják meg. A másik diplomata is elhagyhatta Velencét. LJUBIČ V. 71. sz. 1405. 10. 17. Velence; Uo. 72. sz. 1405. 10. 20. Velence.

³⁵⁰ „*complacere nobis de parte terrarum Dalmacie vel toto.*”

³⁵¹ LJUBIČ V. 80. sz. 1406. 4. 26. Velence.

³⁵² Ahogy említettem, ha már ott voltak a 7000 dukát behajtását is előhozták. Az eredmény nyilvánvaló. Uo. 105. sz. 1407. 7. 23. Velence.

kettőjük számára. A Szentatyával szerettek volna találkozni, amikor a római kúriában lesznek.³⁵³ 1408-ban Guglielmo di Prata kapta a lehetetlen feladatot.³⁵⁴ Októberben újból Velencébe küldték, de a liga mellett másról is tárgyalnia kellett.³⁵⁵ Az 1409-es év kezdetén újból gondolázhatott. Rómából, pontosabban a kúriából visszatérőben az elmúlt év októberében felvetett szövetségre adandó válaszáért újból megjelent Velencében.³⁵⁶ Megint nemleges válasszal kellett beérnie.³⁵⁷ Ezidőtájt érkezett a pisai zsinatról Filippus di Georgio miles, a magyar király embere. Ő sem járt jobban.³⁵⁸ Követjárásának viszont van egy érdekessége. A szövetség megkötésének okaként sokkal erőteljesebben fejtette ki a fenyegető török veszélyt. Zsigmond tudomása alapján Görögországban és más elfoglalt helyeken az oszmánok nagy sereget gyűjtenek, hogy a nyáron megtámadják államát. A körülötte lévő országokkal már szövetségre lépett. Velencétől felfegyverzett gályákat remél, *in stricto Romanie*, hogy ne tudjanak átkelni Törökországból Hellaszba.³⁵⁹ Szeretném meglepni az olvasókat egy újdonsággal. 1409 áprilisában Zsigmond követét Guglielmo da Pratának hívták, aki a katolikus egyház egyesítéséről osztotta meg megbízója véleményét, de szokás szerint utalt a szövetségre is. Az eredmény elárulásakor csak ismételném magam.³⁶⁰

A számos akció arra utal, Zsigmond tervei közt valóban szerepelhetett egy jelentősebb dalmáciai beavatkozás. Nem most, ugyanis ekkor még Boszniában vitézkedett.³⁶¹ Az uralkodót maximum gyakorlatiasnak és elő-

³⁵³ Gondolom, XII. Gergely pápának. Uo. 106. sz. 1407. 7. 28. Velence.

³⁵⁴ Mellékesen egy bizonyos György érdekében kellett eljárnia, akit Kréta-szigetén fogságba vetettek. A helyi hatóságok súlyos bűncselekménnyel vádolták. AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Misti, Registri 47. 103. sz. 1408. 2. 9. Velence. A kötetet mikrofilmen használtam, mert az eredetit nem adták kézhez. Ezért van az „sz” és nem a recto/verso. Kiadása: LJUBIČ V. 117. sz.

³⁵⁵ A szövetséget itt is elutasították, ami érthető, ekkor Velence már Nápolyi Lászlóra tette a voksát. Egyéb megbízásairól később írok. ASV. Deliberazioni, Segrete, Registri 3. 121v. 1408. 10. 23. Velence. Kiadása: LJUBIČ V. 140. sz.

³⁵⁶ Az októberi követéségről később bővebben írok. AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 3. 121v. 1408. 10. 23. Velence. Kiadása: LJUBIČ V. 140. sz.

³⁵⁷ AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 3. 140r. 1409. 1. 24. Velence. Kiadása: LJUBIČ V. 153. sz.

³⁵⁸ Ha magyar, akkor György fia Fülöp. Uo. 156. sz. 1409. 2. 7. Velence.

³⁵⁹ Uo.

³⁶⁰ Uo. 162. sz. 1409. 4. 12. Velence. Óváry Lajos regesztájában van egy kis félreértés. Guglielmo di Prata nem Nápolyi László követe. ÓVÁRY 1890, 150. sz.

³⁶¹ 1405. szeptember első fele és október közepe között Boszniában volt, majd Horvátországon keresztül tért vissza Budára december 13. tájban. ENGEL–C. TÓTH, 84.; MÁLYUSZ, 110. 1406-ban

relátónak mondhatjuk. Praktikus, elvégre a partvidéket hajók nélkül lehetetlen lett volna okkupálni. Vátesz, mivel sejtései lehettek Velence hosszú távú szándékairól. A magyar király szövetségi ajánlatát ebben a helyzetben logikus lépésnek tekinthetjük. A Köztársaság ellenben inkább türelmesen kívárt. Jól ismerték a tengerparti közösségek napi problémáit, az ütköző állami státusz nehézségeit. A mérleg ekkor még egyensúlyt mutatott, abban reménykedtek, egyszer az egyik serpenyőbe nagyobb gondola kerül, és akkor eljön az ő idejük. Mellékesen Velence hasonlóan számtalan alkalommal keveredett konfliktusba Nápolyi László embereivel. A zárai és a vránai vizeken polgárai súlyos károkat szenvedtek bizonyos hajóktól, kifejezetten (*specialiter*) Giuliano által.³⁶² Ez a helyes ember Zsigmond ellenlábásának dalmáciai megbízottjaként (*rector et officialis*) fosztogatott a tengeren.³⁶³ Zárában állomásozott, együtt Zoffo da Apulia várnaggyal (*castellanus*).³⁶⁴ Ott ütöttek a velenceieket, ahol tudták, ámde semmi politika. Szerettek zabrálni, igaz a Köztársaság sem hagyta magát. Két brigantinójukat elfogták Benedetto Delfino vezetésével. A rosszleletűek levelükben képesek voltak azt állítani, ők nem okoztak veszteséget a velencei polgároknak. A nyilvánvaló hazugságra adott válasz senki sem lephet meg. Számos kereskedőjüknek ártottak. Egy alkalommal másik hajójukat is elfogták, és a legénységet bebörtönözték. Ekkor írta Nápolyi László, valamennyi kárukat meg fogják téríteni. Giulianónak a lagúnák városába kellett volna mennie bocsánatkérésre. Nem tette meg. Megérkezett viszont az arbei prépost „*cum multis verbis*.” Magyarul: mellébeszélve. Az atrocitások nem szüntek meg (*nunc autem denuo nostri cives damnificantur*).³⁶⁵ Egyszer csak még oka is lett volna a közös fellépésnek/szövetségnek.³⁶⁶ Említettem, a San Grisogono bencés apátság első emberét is fogságba ejtették, és elhurcolták.³⁶⁷ Félve jegyzem meg, Dalmácia eladása

Magyarországon tartózkodott. ENGEL–C. TÓTH, 84–86.

³⁶² LJUBIĆ V. 120. sz. 1408. 4. 5. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6037. sz.

³⁶³ LJUBIĆ V. 116. sz. 1407. 12. 28. Velence.

³⁶⁴ Az iratban Giulianót is várnagynak (*castellanus*) nevezik.

³⁶⁵ LJUBIĆ V. 125. sz. 1408. 6. 19. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6172. sz.

³⁶⁶ Velence türelmével viselte a rablásokat. Kiküldte az egyik jegyzőjét, mérje fel a károkat. LJUBIĆ V. 120. sz. 1408. 4. 5. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6037. sz. A feladatot végül Aloisio/Lodovico da Safignano kapta, aki el is kezdte a munkát. LJUBIĆ V. 122. sz. 1408. 5. 12. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6098. sz.; LJUBIĆ V. 137. sz. 1408. 7. 23. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6254. sz.

³⁶⁷ A börtön biztosnak látszik, a szövegben ezt írták: „*est captivus in castro Capuane in Napoli*.” Ennek időpontját nem ismerjük. LJUBIĆ VI. 8. sz. 1409. 9. 5. Velence.

sem gátolta meg őket, nem fogták magukat vissza. 1409-ben több gályájuk cirkált az Adriai-tengeren, és elfogtak néhány lèsinai polgárt. A rabokat Zarába vitték. Váltásádjí fejében szabadultak.³⁶⁸

Szeretnék mindenkit megnyugtatni, Velence a ligát végül tető alá hozta, jóllehet nem Zsigmonddal, hanem a nápolyi uralkodóval. Miért pont vele? Mert ő képes volt egy visszautasíthatatlan ajánlatot tenni, aminek nem lehetett ellenállni. Dalmáciát. A magyar uralkodó legfeljebb ígéretet tudott és követelni. Szövetséggel kecsegtetni és a 7000 dukátra igényt tartani. Ez nem lehetett megfontolandó opció a Köztársaság számára. 1408-ban Nápolyi László kezdeményezett. Természetesen nem ez volt az első próbálkozás a szövetségre, Benedeto Capello missziójára fentebb utaltam. Visszatérve 1408-hoz, Nápolyi László emberei július elején már a lagúnák városában tárgyaltak.³⁶⁹ És nem eredménytelenül! A tapogatózó tanácskozások elvtársi és baráti légkörét jól tükrözi a válasz. A velencei diplomácia egyik gyöngyszeméről nyugodt szívvel jelentem ki, ennyire semmitmondó, unalmas és udvarias írást öröm a kézbe venni. Egyik érvük tanítani való. Mivel néhány hatalom meg akarja zavarni Itália békéjét és szabadságát (*aliqua potentia vellet venire ad turbandum vel deprimendum bonum et liberum statum Italie*), készek azt tenni, amit előnyösnek gondolnak Itáliának. A Köztársaság nem zárkózik el az értekezésektől, várja a javaslatokat.³⁷⁰ De ennél sokkal érdekesebb dolgok is elhangzottak a diplomaták kihallgatásán.³⁷¹ Nápolyi László azt kérte tőlük, fogadják el Dalmáciát (*accipiamus terras Dalmacie*), amely az ő birtoka, és különösképpen Zárát vegyék védelmi pajzsuk alá (*et maxime civitatem Jadre sub deffensione et clipeo nostro*). A követi utasításban kifejtik, a következő három dologból egyet szeretnének „csinálni” (*facere nobis unum ex illis tribus partis*). Lazítsák (*relaxare*) a Magyarországnak fizetendő

³⁶⁸ Uo. 85. sz. 1410. 5. 3. Velence.

³⁶⁹ LJUBIĆ V. 128. sz. 1408. 7. 9. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6208. sz. Nápolyi László két követet küldött Francesco da Ortona és Pandello (iudex) személyében. LJUBIĆ V. 146. sz. 1408. 12. 4. Velence.

³⁷⁰ Uo. 130. sz. 1408. 7. 13. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6225. sz. A júliusi tárgyalásokra: LJUBIĆ V. 131. sz. 1408. 7. 17. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6237. sz.; LJUBIĆ V. 132. sz. 1408. 7. 18. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6239. sz.; LJUBIĆ V. 133. sz. 1408. 7. 18. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6240. sz.

³⁷¹ Nem foglalkozom a Dalmácia eladásával foglalkozó valamennyi lépéssel, kivéve ha Magyarország/Zsigmond konkrétan érintett. Az adásvételhez vezető lépések számunkra mellékesek. Az eredmény meg ismert.

adót, vagy engedjék meg, hogy hadi gályáik és más hajóik mindig szabadon kiköthessenek Zarában, továbbá járuljanak hozzá Cattaro megszerzéséhez. Ha Nápolyi László nekik akarja adni Zárát és tartozékait az ehhez tartozó jogokkal és kiváltságokkal, valamint azokat a dalmát földeket, amelyeket ő birtokol, Kninnel együtt, készek meghallgatni az indítványt.³⁷² Másnap még azt is hozzáfűzték, ha a nápolyi uralkodó tervei között szerepelne egy magyarországi támadás, Dalmácia fejében ők engedik neki az áthaladást.³⁷³

Zsigmond ekkor még semmit sem tudott a háttértárgyalásokról. 1408. október elején Velence, amikor a fentebb említett spalatói érsek (Andrea Benzi di Gualdo), aki követként járt a Szentszéknél, visszatérőben megállt a városban, és a római egyház helyzetéről (*unio*) érdeklődött, eleget tett a királyi kíváncsiságnak.³⁷⁴ Lassacskán Guglielmo di Prata is befutott. Ekkor is szóba jött a liga, majd uralkodója nevében kérte és sürgette a Köztársaságot, küldjenek követet a Szentatyához és a kardinálisokhoz, „*qui sunt separati a domino papa*”. Szüntessék meg ezt a helyzetet, és így tartsák meg a zsinatot. Az engedelmességre és ne a gyűlés elhalasztására serkentsék XII. Gergelyt. A másik ügy sem érdekelt. Velence segítse ki a királyt néhány nagy hajóval, hogy katonáit Chillából átszállítsák Gallipoli ellen. A szövetségi ajánlat most sem maradt el. A válaszból kiderül, a Köztársaság egy diplomatája (*solemnis orator*) a kúriában állomásozik, és ők is egyetértenek az egységes zsinat összehívásában. A katonai akciótól elhatárolódik, kettőjük ereje nem lehet elegendő a török ellen. Csatlakoznának, ha más fejedelmeket, urakat és a „*communia christianorum*” is sikerül maga mellé állítania „*cum potentia opportuna*”. Még azt a helyes dolgot is megtették – emlékezzünk vissza, már elindultak a tárgyalások Nápolyi Lászlóval –, hogy kijelentették, addig szeretnének még a ligán gondolkodni, amíg Guglielmo di Prata visszatérőben Rómából, újból meg nem jelenik a városban.³⁷⁵ Hogy mire ez az időhúzás?

³⁷² LJUBIĆ V. 133. sz. 1408. 7. 18. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6240. sz.

³⁷³ LJUBIĆ V. 134. sz. 1408. 7. 19. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6243. sz. Velencében folyamatosan csiszolták a választ. LJUBIĆ V. 135. sz. 1408. 7. 21. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6248. sz.; LJUBIĆ V. 136. sz. 1408. 7. 21. Velence.

³⁷⁴ Uo. 139. sz. 1408. 10. 2. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6353. sz.

³⁷⁵ A szervezés alatt álló pisai zsinatra (1409. 3. 25–1409. 6. 26.) utalnak. A magyar követ Velencéből Rómába készült, pontosabban a kúriába. AS VENEZIA. Deliberazioni, Segrete, Registri 3. 121v. 1408. 10. 23. Velence. Kiadása: LJUBIĆ V. 140. sz. Regesztája: ZsO II/2. 6379. sz.; LJUBIĆ V. 141. sz. 1408. 10. 23. Velence.

Repesve várták a híreket Nápolyi László udvarából, ámbár ha ezek negatívan érintették volna a Köztársaságot, akár Zsigmonddal is összefogtak volna az Anjou ellenében.

1408. december elején végre beindult a gépezet.³⁷⁶ Megérkezett a várva várt válasz. Nápolyi László követe (Pandello Malenotte da Benvento) 300 000 aranyat kért a terület fejében.³⁷⁷ Meghökkenően magas ár, de ne felejtjük el, Itáliában vagyunk, ahol alkudni nem szégyen, ellenben kívánatos. Velencében elfogadhatóbb ajánlatot várnak, a háború lepusztította a tartományt, kevés bevételt hoz neki, szinte semmit. Ha rábiccentenének az üzletre, a terület megvédése – ugyanis biztosak a támadásban – sok pénz emésztene fel. Mindazonáltal Zaráért, valamennyi földért, várért és helységért, amelyeket Nápolyi László Dalmáciában és Horvátországban birtokol, az ezekhez tartozó jogokkal együtt, 100 000 dukátot kínálnak, négy részletben. Ezt három éven belül teljesítenék. Arra is kitértek, miben változtathatja meg az adásvétel Zsigmondhoz fűződő viszonyukat. Jelenleg békében és barátságban élnek vele. Amennyiben már az övék lenne Dalmácia, még abban az esetben sem adnának szabad átvonulást a nápolyi uralkodónak, ha az a magyar királyra szeretne támadna. Ellenkező esetben a Luxemburginak sem engednék meg ugyanezt,³⁷⁸ amennyiben az Nápolyi Lászlóra akarna rátörni. Ha a magyar király Velencére, netán Dalmáciára rontana, és az eladó segítségét akarna küldeni, azt elfogadnák.³⁷⁹

Hamarosan besűrűsödtek a történések. Ahogy a Morosini krónika egyik bejegyzésében olvashatjuk, 1409 januárjában a magyar és a nápolyi követek egy időben érkeztek Velencébe.³⁸⁰ Guglielmo di Prata a kúriából visszatérőben szakította meg útját választ várva az októberi felvetésére,³⁸¹

³⁷⁶ A velencei előkészületekre: Uo. 145. sz. 1408. 12. 3. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6451. sz.; LJUBIĆ V. 146. sz. 1408. 12. 4. Velence; Uo. 147. sz. 1408. 12. 5. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6455. sz.

³⁷⁷ AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 3. 130r. 1408. 12. 12. Velence. Kiadása: LJUBIĆ V. 148. sz. 1408. 12. 12. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6472. sz.

³⁷⁸ „*passum, transitum nec victualia.*”

³⁷⁹ AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 3. 130r. 1408. 12. 12. Velence. Kiadása: LJUBIĆ V. 148. sz. Regesztája: ZsO II/2. 6472. sz.

³⁸⁰ Rajtuk kívül a török és a navarrai követ is a városban volt. MOROSINI I. 63/431. Ekkortájt a pápai követ, Giovanni Dominici bíboros (legatus ad partes Hungarie e Polonie), aki „*pro unione ecclesie sancte dei*” Magyarországra készült Hajót kért Velencétől, hogy Riminiből eljusson Zenggebe. LJUBIĆ V. 152. sz. 1409. 1. 22. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6560. sz.

³⁸¹ LJUBIĆ V. 153. sz. 1409. 1. 24. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6561. sz.

míg Pandello Malenotte da Benvento (*iudex*) az új árajánlatot hozta.³⁸² Zsigmond emberét gyakorlatilag lerázták. Mivel mindkét fél annyira jó viszonyban van egymással, nem látják be, miért is kellene szövetséget kötniük.³⁸³ Más volt viszont a gondolkodásuk Nápolyi Lászlóval. Most 200 000 dukátra tartotta portékáját. Velence ezt is túlzónak (*excessiva*) találta. A tarifa csökkentését most is a feljebb már kifejtett indokokkal kérték, kitartottak az eredetileg felkínált összeg (100 000 dukát) mellett, és az átvonulási variációkat, valamint az arra adandó lépéseket szintén megismételték, sőt az egymás közötti tárgyalások végén 60 000–80 000 dukát kifizetésére tettek javaslatot.³⁸⁴ Nem tudjuk, Pandello Malenotte da Benvento szeretett-e utazgatni, de abban biztosak lehetünk, amikor meghallotta Michele Steno válaszát tudta, lesz még dolga az ügyben. A követ 150 000-ig mehetett el, ennél kevesebbet nem kérhetett. Ez bizony még odébb volt a remélt pénztől. A dózse 100 000-et kínált, ebből elsőre 25 000 dukát kerülne kifizetésre, a maradékot három év alatt törlesztenék. Velence kicsit finomított a megtámadási/meg nem támadási pontokon is. Zsigmondnak nem adnának engedélyt az átvonulásra, ha Nápolyi László ellen készülődne, ellenben a nápolyi király ezt a lehetőséget megkapná tőlük Dalmáciában, és más területeken, ha a Köztársaság éppen hadba állna a magyar uralkodóval. Béke idején hasonlóan engedelkenyek lennének, amennyiben a hadjárat Dalmácián kívül történné, semmilyen akadályt nem támasztanának.³⁸⁵

Úgy tűnik, a tárgyalásokat sikerült titokban tartani Guglielmo di Prata, és rajta keresztül Zsigmond előtt is. 1409 februárjában a Velencébe érkező magyar követ (Filippus di Georgio miles) sem tudhatott semmit. Uralkodója a pisai zsinatra küldte, de azért ő is megpróbálkozott – már írtam róla – egy törökellenes szövetségbe berángatni a Köztársaságot, de egy szó sem hangzott el a jövőbeli tranzakcióról.³⁸⁶ Velence remekül taktiká-

³⁸² AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 3. 40r. 1409. 1. 30. Velence. Kiadása: LJUBIĆ V. 154. sz. Regesztája: ZsO II/2. 6572. sz.

³⁸³ LJUBIĆ V. 153. sz. 1409. 1. 24. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6561. sz.

³⁸⁴ AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Segrete, Registri 3. 40r. 1409. 1. 30. Velence. Kiadása: LJUBIĆ V. 154. sz. Regesztája: ZsO II/2. 6572. sz.

³⁸⁵ LJUBIĆ V. 155. sz. 1409. 2. 4. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6579. sz.

³⁸⁶ Ha magyar, akkor György fia Fülöp. A követ Velencében megismerhette a Köztársaság egyházszakadásra vonatkozó álláspontját. Zsigmond kérését, hogy hajóikkal akadályozzák meg a Magyarországot megtámadni készülő török csapatok átkelését, elutasítják. LJUBIĆ V. 156. sz. 1409. 2. 7. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6582. sz.

zott. Egyrészt titokban tudta tartani tervét, másrészt ügyesen odaláncolta magát az alacsonyabb összeghez. Tudhatták: Nápolyi Lászlónak nagyon kell a pénz, érdemes várni. Nem kellett sokáig izgulniuk. Márciusban továbbra is 150 000-es vágy állt szemben a 100 000-es valósággal.³⁸⁷ És ekkor újból megjelent Guglielmo di Prata. Elsőnek az egyház egysége ügyében a pápa és a bíborosi kollégium által tett lépésekről beszélt,³⁸⁸ majd újból elővette a szövetség kérdését, de Zsigmond követének be kellett érnie egy udvarias elutasítással. Felvetéseire később fognak választ adni.³⁸⁹ A diplomatát a szokásos protokoll szerint fogadták, velencei nemesek mentek hozzá hajókkal.³⁹⁰ Ekortájt érkezhetett a városba Pandello Malenotte da Benvento is.³⁹¹ Sikerült őket „szétválasztani,” jöllehet ekkor az utolsó simítások maradtak hátra Dalmácia eladása kapcsán. A vételár 100 000 dukát lett.³⁹² Biztos, ami biztos, a két fél tíz évre szólóan kölcsönös szövetséget is kötött. Ennek lényege: nem fogják egymás ellenségeit támogatni.³⁹³ A végleges megállapodás értelmében, Velence megkapta Zára és tartozékait, Novigrad, Laurana várait, Pago szigetét és Dalmácia feletti jogokat 100 000 velencei dukát fejében. Trau, Sebenico és Spalato ekkor még Zsigmond kezén maradt.³⁹⁴ A velencei öntu-

³⁸⁷ LJUBIĆ V. 159. sz. 1409. 3. 14. Velence. Óváry Lajos regesztájában van egy kis félreértés. Nem 70 000-et, hanem 100 000-et ajánlott Velence. ÓVÁRY 1890, 149. sz.

³⁸⁸ A Pisában történetekről referált, onnét érkezett.

³⁸⁹ LJUBIĆ V. 162. sz. 1409. 4. 12. Velence. Óváry Lajos regesztájában van egy kis félreértés. Guglielmo di Prata nem Nápolyi László követe. ÓVÁRY 1890, 150. sz.

³⁹⁰ Giacomo volt az, aki nemesekkel együtt a követhoz ment. AS VENEZIA. Collegio, Notatorio, Registri 4. 47v. 1409. 5. Velence.

³⁹¹ LJUBIĆ V. 163. sz. 1409. 4. 13. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 151. sz.

³⁹² Számos variáns felvetésén túl Velence először kifizet 40 000 dukátot 40 napon belül, a maradék összeget két év alatt egyenlő arányban (30 000–30 000) törleszti. Novigradról még nem zárták le a tárgyalásokat, mivel a várat Nápolyi László Guido Metaferrónak adta. (Pago-szigetét is.). Zsigmond és azok az ellenségek, akik károkat akarnának okozni a királynak Dalmáciában, az előző tárgyalásokon leszögezett állásponton állnak. Nem adnak neki segítséget azokon a dalmát helyeken, amelyeken birtokolnak. LJUBIĆ V. 163. sz. 1409. 4. 13. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 151. sz.

³⁹³ AS VENEZIA. Miscellanea, Atti diplomatici e privati, Busta 32. 954. sz. 1409. 5. 13. Cortona mellett. Nápolyi László király oklevele. Kiadása: LJUBIĆ V. 165. sz. Regesztája: PREDELLI III. Libro X. 87. sz. (Az eredetiben: 118. sz.); Uo. 89. sz. (Az eredetiben: 120. sz.). 1409. 7. 9. Velence; Uo. 90. sz. (Az eredetiben: 121. sz.). 1409. 7. 9. Velence.

³⁹⁴ Spalato, Trau és Sebenico Zsigmond megválasztáskor azonnal hűségéről biztosították az uralkodót. LJUBIĆ IV. 339. sz. 1387. 4. 30. Spalato. A város oklevele.; Uo. 341. sz. 1387. 5. 2. Trau. A város oklevele.; Uo. 342. sz. 1387. 5. 3. Sebenico. A város oklevele. Pago-szigetéről és Novigrad váráról hosszasan egyezkedtek. Velence magának akarta mindkettőt, de ekkor még a birtokviszonyok nem rendeződtek. Velence elfogadja így a szerződést. Ahogy említettem, Nápolyi László mindkettőt – a sziget és a várat – a Guido Metaferrónak adta. LJUBIĆ V. 167. sz. 1409. 5. 20. Velence. Regesztá-

dat eddig tűrte az 1381 óta tartó gyámkodást. Először a fizetés megtagadása, most pedig a nyílt szembefordulás. Ezen nincs mit csodálkozni, különösen, ha ismerjük az egy 1399-es misén elhangzott gondolatmenetet. Ez a Szent Márk bazilikában hangzott el Pietro Cocco grádói pátriárka szájából. A misén ott volt Antonio Veniero dózse is, aki bizonyára egyetértőleg hallgatta a szermót Velence dicsőítéséről. Az investitúráját itt elnyerő egyháznagy beszédében arra a következtetésre jutott, hogy a Köztársaság istentől és nem a császártól, királytól vagy mástól alapított és lett hercegség (*concludens, quod a deo et non ab imperatore vel rege seu alio processerat et erat ipse ducatus*).³⁹⁵ A így helyükben én sem félttem volna felrúgni a status quót.

A lagúnák városának régi álma vált valóra. Velence már 1401-ben titkos tárgyalásokat folytatott a zárai tanáccsal, miként lehetne a várost a Köztársaság hatalmi szférájába vonni.³⁹⁶ Ebben az évben négy zárai nemes városuk átállását ígerte Velencének. Polgárjogot és 400 dukátot (fejenként és évenként) kaptak volna, ha sikerül, de a Köztársaságban ekkor még sem Zsigmonddal, sem Nápolyi Lászlóval nem szerettek volna konfliktusba kerülni.³⁹⁷ Nem tartották célszerűnek a két uralkodó egy oldalra állítását. Taktikusan kívártak, mivel nem akartak a területen osztozó két ellenlábassal, Nápolyi Lászlóval és Zsigmonddal, egyszerre konfliktusba kerülni. Az adásvétel következtében kizárólag a magyar uralkodóval kellett szembenézniük, ráadásul a nápolyi királyban azonnali szövetségesre találtak. A torinói békét ezzel a lépéssel Velence végérvényesen felrúgta. A dalmát partok mindig az

ja: ÓVÁRY 1890, 153. sz. Velence 1409. július 4-én hivatalosan is dönt Dalmácia megvásárlásáról, pontosabban a végleges szerződés megkötéséről, a Cortonában kiadott oklevéllel megegyezően. A vételárból, a nápolyi követek kérésénk megfelelően, 5000 dukátot átadnak nekik. LJUBIĆ V. 171. sz. 1409. 7. 4. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 154. sz. Nápolyi László két diplomatája Bartolomeo di Duce da Napoli és Pandello Malenotte da Benvento (*dictus Zizus miles, locumtenens magni camerarii Sicilie ac dominus iudex*) véglegesítette az egyezséget. Egy hónapon belül át fogják adni Dalnáciát. LJUBIĆ V. 175. sz. 1409. 7. 9. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6880. sz. A megegyezésre: LJUBIĆ V. 174. sz. 1409. 7. 9. Velence. Regesztája: PREDELLI III. Libro X. 88. sz.; LJUBIĆ V. 175. sz. 1409. 7. 9. Velence. Regesztája: PREDELLI III. Libro X. 89. sz.; LJUBIĆ V. 176. sz. 1409. 7. 9. Velence. Regesztája: PREDELLI III. Libro X. 90. sz.; LJUBIĆ V. 183. sz. 1409. 7. 25. Nápoly. Nápolyi László király oklevele. Regesztája: PREDELLI III. Libro X. 91. sz. (Az eredetiben: 119. sz.). Michele Steno dózse elismeri, hogy Zárát, Auránát, Pago-szigetét és Novigradot Dalmácia tulajdonjogával átvette Nápolyi László király megbízottjaitól. LJUBIĆ V. 186. sz. 1409. 8. 24. Velence. Regesztája: PREDELLI III. Libro X. 92. sz. (Az eredetiben: 122. sz.); MÁLYUSZ, 90.

³⁹⁵ AS VENEZIA. Collegio, Notatorio, Registri 3. 29v. 1399. 5. 11. Velence. Július 17-én ugyanitt, Michele Steno dózsétól kapta meg az investitúráját. Uo. 1401. 7. 17. Velence.

³⁹⁶ WAKOUNIG, 63–64.

³⁹⁷ LJUBIĆ IV. 609. sz. 1401. 12. 6. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 1327. sz.

Adriai-tenger legfontosabb részének számítottak. A gazdag szigetvilág és a csatornák védték és segítették a navigációt, és számos kiváló kikötő adott oltalmat az időjárás viszontagságai elől. A hegycsúcsok, a dombok, a szigetek segítették a hajósok tájékozódását. Az itáliai részeken minden lapos és ekkor alig volt lehetőség természetes kikötőket találni. A három féle tengeri szél (sirokkó, bora, misztrál) könnyebb és hosszabb hajózást tettek lehetővé, ellentétben a túlsó oldallal.³⁹⁸ A felsorolt természeti adottságokra felügyelve, már évszázadokkal ezelőtt ezen az oldalon szerettek hajózni. Érthető, miért szerették volna sokan megszerezni.³⁹⁹ Velence számára evezősök és a tengert jól ismerő emberek pótolhatatlan háttérbázisát is jelentette.⁴⁰⁰ Visszatérve az adásvételre, az ügy komolyságának és fontosságának egy kedves bizonyítéka, az összeg hiánytalan kifizetése 1411 őszére.⁴⁰¹ Velence azonnal megkezdte az új területek birtokbavételét. Ha valakit jó sorsa (OTKA, Lendület stb.) a városba vezényel, akkor menjen el a San Silvestro templomhoz, ahol véglegesítették az adásvétel. A külső falon – Trianon szakértők figyelem – egy emléktáblát helyeztek el a következő szöveggel:

³⁹⁸ Magyarul: többet fúj a szél.

³⁹⁹ Giuseppe Gullino ebben az eszmefuttatásban Jorjo Tadić horvát történész eredményeit foglalta össze. GULLINO, 18.

⁴⁰⁰ Uo. 18.

⁴⁰¹ Szeptemberben 20 000 dukátot törlesztett az első 40 000-es részletből Velence Marco Miani prokurátoron keresztül, Bartolomeo di Duce da Napoli kezéhez. LJUBIĆ V. 187. sz. 1409. 9. 1. Francavilla. Niccolò Nini közjegyző oklevele.; Regesztája: PREDELLI III. Libro X. 93. sz. (Az eredetiben: 131. sz.). Októberben megkapták a második porciót is. Ekkor Luca da Canale prokurátor fizette ki a 20 000 dukátort Bartolomeo di Duce da Napolinak. A hátralékot 1411-ig kifizették. LJUBIĆ V. 188. sz. 1409. 10. 8. Francavilla. Niccolò Nini közjegyző oklevele. Regesztája: PREDELLI III. Libro X. 99. sz. (Az eredetiben: 132. sz.). Velencében elfogadták Nápolyi László kérését, hogy a Dalmácia fejében neki járó második részletet (30 000 dukát) hamarabb fizessék ki. Öváry 1890, 181. sz. 1409. 5. 14. Velence. (A kötetben nyomdahibaként 1490. május 14-i dátumot olvashatunk.); AS VENEZIA. Atti diplomatici privati, Busta 33. 966. sz. 1410. 5. 23. Velence; Uo. 967. sz. 1410. 6. 17. Velence; Öváry 1890, 188. sz. 1410. 12. 23. Velence; LJUBIĆ V. 189. sz. 1411. 7. 6. Francavilla. Bernardo del fu Giovanni degli Argoiosi közjegyző oklevele. Regesztája: PREDELLI III. Libro X. 130. sz. (Az eredetiben: 133. sz.); LJUBIĆ V. 219. 1411. 7. 18. Sessa. Nápolyi László király oklevele. Regesztája: PREDELLI III. Libro X. 132. sz.; LJUBIĆ V. 190. sz. 1411. 8. 5. Francavilla. Francesco Beaciani közjegyző oklevele. Regesztája: PREDELLI III. Libro X. 136. sz. (Az eredetiben: 134. sz.); LJUBIĆ V. 191. sz. 1411. 8. 21. Velence. Francesco Beaciani közjegyző oklevele. Regesztája: PREDELLI III. Libro X. 139. sz. (Az eredetiben: 135. sz.); LJUBIĆ V. 192. sz. 1411. 7. 18. Sessa. Nápolyi László király oklevele. Regesztája: PREDELLI III. Libro X. 132. sz. (Az eredetiben: 139. sz.); LJUBIĆ V. 193. sz. 1411. 9. 6. Francavilla. Regesztája: PREDELLI III. Libro X. 141. sz. (Az eredetiben: 138. sz.); LJUBIĆ VI. 170. sz. 1411. 9. 6. Francavilla. Pandello Malenotte da Benvento oklevele. Regesztája: ZsO III. 904. sz.

*Il 9 luglio 1409 in questa chiesa
venne sottoscritto fatto di cessione
alla Repubblica Veneta
da parte del Regno di Ungheria
dei diritti su
ZARA e la DALMAZIA
consolidando gli antichi legami tra
la Dalmazia e Venezia
destinati e durare nei secoli*⁴⁰²

Magyarázni a magyarázhatatlant

Nem tisztem a dalmáciai magyar városok további sorsát forrásszinten tárgyalni, ezt valójában egyszer érdemes lenne alaposan feltárni és megírni, de néhány jellegzetes lépésre azért utalnék.⁴⁰³ Kezdjük Zarával. Megszerzése stratégiaileg és pszichológiai fordulópontot jelentett Velence életében. Az itt elnyert jogok lehetővé tették hatalmának folytonosságát Isztriától kezdve egészen Albániáig, valamint az Adriai-tenger feletti ellenőrzést.⁴⁰⁴ A Köztársaságban első lépésként 1409. július 6-án a városba, és egyéb dalmát területekre küldendő tisztviselőkről rendelkeztek.⁴⁰⁵ Jelzem, ez a végleges aláírás előtt három nappal történt. Az örömhírt a trevisói és a bellunói postákkal is megosztották.⁴⁰⁶ Nemsokára új döntés született. Visszatérhettek azok a velencei polgárok, akik valamikor kivándoroltak onnét.⁴⁰⁷ A végleges

⁴⁰² Az emléktáblát a La Società Dalmata di Storia Patria helyezte el 2013. november 29-én.

⁴⁰³ Nagyon vázlatosan, és akkor, amennyiben Zsigmondnak és Magyarországnak is szerepet adtak.

⁴⁰⁴ GULLINO, 19.

⁴⁰⁵ LJUBIĆ V. 172. sz. 1409. 7. 6. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 155. sz. Ezen a napon még egyéb határozat is született. Zára és Aurána egy hónapon belüli átvételére. LJUBIĆ V. 173. sz. 1409. 7. 6. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 156. sz. Három nap múlva arról intézkednek, hogy Nápolyi László egyik követe Zarába mehessen a város átadásának előkészítésére. LJUBIĆ V. 177. sz. 1409. 7. 9. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 157. sz. Ez a követ Pandello Malenotte da Benvento volt. Később csatlakozott hozzá Bartolomeo Duce is. Velencétől 1200 aranyat kaptak jutalomként. LJUBIĆ VI. 2. sz. 1409. 8. 21. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 161. sz.

⁴⁰⁶ Michele Steno dózse kifejtette, Zára és Dalmácia többi részének az átvételére készülnek. ZsO II/2. 6875 és 6876. sz. 1409. 7. 7. Velence.

⁴⁰⁷ Számszerint négyen. LJUBIĆ V. 179. sz. 1409. 7. 18. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 158. sz. További adatok Zára és Dalmácia konszolidációjára. Négy provizort (*solemnnes provisoires*) jelöltek ki

hatalomba vétel a hónap utolsó napján már meg is történt. A Köztársaság a várat és a várost birtokba vette.⁴⁰⁸ Nem mindenki örülhetett a hatalomváltásnak. Nápolyi László embereivel sem lehetett könnyű az élet – említettem –, rendszeresen összetűzésbe keveredtek a dalmáciai lakosokkal, ezért a záraiak erővel a szárazföldön és a vízen is megtámadták őket, mégis sokan nem fogadták el a nápolyi–velencei egyezséget, más paktumot szerettek volna.⁴⁰⁹ Erre semmi esélyük sem volt. Nyilván a magyar korona fennhatóságát sem szerették igazán, de a távolság sokat segíthetett az elfogadhatóbb partneri viszonyban. Zsigmond seregeinek megjelenésére sokkal kisebb volt az esély, legalább is ritkábban, mint a velencei flottának és a tenger királynője alapos adminisztrációjának, mindezt a város feletti jogok birtoklásának a büszke tudatával tetéztve. Nem véletlenül vezényelték a városhoz hajóikat „*ad inducendum populum ad nostram intentionem*.”⁴¹⁰ A záraiak kitűzték Szent Márk zászlaját, és „*omnes clamant in Jadra: vivat Sanctus Marcus*.” A város jegyzőjétől a lakók pozitív hozzáállásáról is tudomást szereztek. Megjegyzem, ebben sokat segíthetett, amikor meglátták az egyesült velencei és nápolyi csapatokat.⁴¹¹ Giuseppe Cappelletti szerint a Köztársaság 300 lovas íjászt és ugyanannyi gyalogost vezényelt oda.⁴¹² Ragúza tudomása szerint Nápolyi László flottája hét nagy gályából, egy galeottából és egy brigantinóból állt. Természetesen tele katonákkal és fegyverekkel.⁴¹³ Így már azonnal érthetőnek tartom Velence realizmusát. Kifejtik, ha valakiben rossz érzések lennének, azok viszonya meg fog változni irántuk különösen, ha képviselőik (Velence) erre rávezetik őket. Ha ez nem sikerülne, és a záraiak más egyez-

Zára, Novigrad és Pago-szigetének az átvételére. Ők Leonardo Mocenigo, Francesco Corner, Fantino Michiel és Antonio Contareno. LJUBIĆ V. 180. sz. 1409. 7. 20. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6910. sz. Fantino Michiel pályájára: GIRGENSOHN, 852–872. Két várnagyot is küldtek Zarába. Ők Pietro Diedo és Branca Lauredano. LJUBIĆ V. 181. sz. 1409. 7. 23. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6919. sz. A Ragúzában található ezüst átszállítása Zarába: ZsO II/2. 6954. sz. 1409. 8. 2. Velence. Zára birtokbavételének a módja: LJUBIĆ V. 184. sz. 1409. 8. 3. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6955. sz. És még napestig sorolhatnám

⁴⁰⁸ ZsO II/2. 6959. sz. 1409. 8. 4. Velence.

⁴⁰⁹ Egy, 1409. július 29-én Porto Cigalében feladott levélre utalnak. Augusztus 2-án kapták meg. LJUBIĆ V. 184. sz. 1409. 8. 3. Velence. Regesztája: Regesztája: ZsO II/2. 6955. sz.

⁴¹⁰ LJUBIĆ V. 184. sz. 1409. 8. 3. Velence.

⁴¹¹ „*quando videbunt potentiam armate et exercitus nostri unitam cum potentia regis Ladislai*” Uo.

⁴¹² CAPPELLETTI 343.

⁴¹³ A városnak négy gályája, egy galeottája és egy brigantinója van. RAGUZA (OKLEVÉLTÁR) 127. sz. 1409. 7. 21. Ragúza. A város oklevele. Regesztája: ZsO II/2. 6912. sz.

ségre vágyának velük, azonnal el kell foglalniuk a várat, így jobban akceptálnák szándékaikat.⁴¹⁴ Egyszóval: minden remek lesz, ha tudomásul veszik az új hatalom jelenlétét. Állítólag Velencében 12 zárai tette le a hűségeskút, majd kaptak egy Szent Márk-os lobogót.⁴¹⁵ Augusztusban utasítást kapnak, Zsigmond csapataival kössenek fegyverszünetet, pontosabban „*pro nobis non facit intrare in guerram cum ipso domino rege.*”⁴¹⁶ Ekkor a város élén már saját provizorai álltak, a polgárok véleménye nem osztott és szorzott. Velence a fegyvern nyugvást kifejezetten Szlavóniára értette, az említett előljárók „*non accipiant aliquid de terris Sclavonie.*”⁴¹⁷ A kapcsolatfelvétel Korbáviai Károly dalmát-horvát bánon keresztül történt.⁴¹⁸ Zára megerősítéséről és a jogi működéséről is rendelkeztek.⁴¹⁹

De Sebenico és Trau magyarbarát polgárai sem aludhattak nyugodtan. Mindkettő megszerzésére lépéseket kezdeményeztek. Az elsőnek említett város követei elég gyorsan megjelentek Velencében, és jóindulatukról biztosítottak a Köztársaságot, ahol ezt el is fogadták. Francesco Corner zárai provizorukat arra utasítják,⁴²⁰ ha éppen nem lenne Sebenicóban, akkor térjen oda vissza az említett követekkel, és mondja nekik „*quod benigne acceptavimus eos et dictas turres sub dominio et gratia nostra.*” Ha ez nem történne meg íjászokat és gyalogosokat vezényeljen át Zárából. Mivel még nem birtookolják a várost, megbízzák, tegyen meg minden Sebenico és Trau megszerzése érdekében, de úgy hogy „*dicte terre dent et submittant se nobis libere et expedit et stent et se confidant in gratia nostra.*” Ebben ekkor még nem bíztak, emiatt évi 1000 dukátot szavaznak meg. Ezt a pénzt a provizor szétoszthatta

⁴¹⁴ Értsd: Velence szándékait. LJUBIĆ V. 184. sz. 1409. 8. 3. Velence.

⁴¹⁵ CAPPELLETTI, 344.

⁴¹⁶ LJUBIĆ VI. 3. sz. 1409. 8. 24. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 162. sz.

⁴¹⁷ LJUBIĆ VI. 4. sz. 1409. 8. 24. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 163. sz.

⁴¹⁸ Az iratokban hibásan szlavón bánként említik. LJUBIĆ VI. 3. sz. 1409. 8. 24. Velence; LJUBIĆ VI. 4. sz. 1409. 8. 24. Velence; ENGEL I. 25.

⁴¹⁹ LJUBIĆ VI. 7. sz. 1409. 9. 2. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 7016. sz.; LJUBIĆ VI. 8. sz. 1409. 9. 5. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 7028. sz.; LJUBIĆ VI. 9. sz. 1409. 9. 5. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 7029. sz.; LJUBIĆ VI. 11. sz. 1409. 9. 7. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 7036. sz.; LJUBIĆ VI. 13. sz. 1409. 9. 9. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 166. sz.; LJUBIĆ VI. 14. sz. 1409. 9. 12. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 7053. sz. És még sorolhatnám, de nem tartozik a témához.

⁴²⁰ Ő volt az egyike annak a négy provizornak, akiket Zára, Novigrad és Pago-szigetének az átvételére neveztek ki. LJUBIĆ V. 180. sz. 1409. 7. 20. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6910. sz. Francesco Corner pályájára: GIRGENSOHN, 683–698.

azoknak, akik mindkét várost a kezükre adnák.⁴²¹ Azért Velencében semmit sem bíztak a véletlenre, ha Trauról volt szó. Egy követutasításból kiderült, a Köztársaság háborúra készül ellenük. Erre a dalmát városban hamar rájöttek, hiszen megakadályozták élelmiszer- és fegyverbehozatalukat, és Spalatoba sem tudtak egykönnyen eljutni. Levelükben sarkosan fogalmaztak: ha Trau elesik, akkor elvész Dalmácia maradék része is.⁴²²

1411 januárjában Sandalj Hranić bosnyák nagyvajdától Ostrovica várát is megvették. Ebben az erősségben Zára város és a hozzátartozó területek kulcsát (*castrum est clavis civitatis Jadre et illarum partium circumstantium*) tisztelhetjük.⁴²³ Az eladó és fiai a velencei polgárságot is megkapták.⁴²⁴ Zengg nem volt a szerződés tárgya, de a város ispánja (Frangepán Miklós) 1409 őszén újabb ajánlatot tett Velencének. Először Arbe apropóján. Követe megjelent a lagúnák városában, és ura jóakarataról biztosította a Köztársaságot, aki ugyan a magyar királyság alattvalójának számít, de Velence akarata szerint tenne. Frangepán Miklós jelezte, a király iránti tiszteletből (*pro honore*) át kellene adnia a szigetet Zsigmond egyik megbízottjának, ellenben ő ezzel hajlandó lenne várni. Velence nem sokat kertelt. Köszönik a szolgáltatakészséget, de vigyázzon az átpasszolással, az insula az ő birtokuk.⁴²⁵ Később – visszautalva egy szeptember eleji levélre – másra is figyelmeztettek.⁴²⁶ A Magyarországról érkező hírekről titokban informálni fogja a Köztársaságot, felajánlja, tartсанak egy megbízható emberüket Zenggben, akinek mindenről be fog számolni.⁴²⁷ Diplomataján (Paolo Veneto) keresztül Velence annyit üzent, nem

⁴²¹ Egy városra az összeg 700 dukát lenne. LJUBIĆ VI. 15. sz. 1409. 9. 13. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 168. sz.; MÁLYUSZ, 90–91. És még sorolhatnám, de nem tartozik a témához.

⁴²² Trau ekkor Zsigmondot ismerte el urának. Megerősítést vártak tőle, hogy fogadja el az általuk megválasztott zárai Filippo De Gregorio admirálist, mint ispánt. ZsO III. 162. sz. 1411. 2. 18. Trau. A város oklevele.

⁴²³ 5000 dukát lett a vételár. LJUBIĆ VI. 121. sz. 1410. 1. 6. Velence. Regesztája: ZsO III. 17. sz. Néhány nap múlva Michele Steno dózse felhatalmazza Luca Trunót, aki egy hadigályávak Zarába megy, hogy átadja Ostrovica vételárát (5000 dukát), valamint Sandalj bosnyák vajdának a velencei polgárjogot tartalmazó privilégiumot. LJUBIĆ VI. 124. sz. 1411. 1. 10. Velence. Regesztája: ZsO III. 24. sz.; MÁLYUSZ, 90–91. A pénzt 1411. április 13-án ki is fizették. LJUBIĆ VI. 137. sz. 1411. 4. 13. Zára. A város oklevele. Regesztája: ZsO III. 343. sz. Hasonlóan polgárjogot kapott A néhai Lázár szerb fejedelem, fia Volko is. LJUBIĆ VI. 101. sz. 1410. 8. 8. Velence; Uo. 102. sz. 1410. 8. 10. Velence.

⁴²⁴ Uo. 120. sz. 1411. 1. 5. Velence.

⁴²⁵ Uo. Uo. 16. sz. 1409. 9. 13. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 169. sz.

⁴²⁶ Nem gondolnám, hogy nem a fentebb említett utalnak, de abban nincsen szó a titkos kémkedésről. Valószínűleg erről szóban egyezhettek meg.

⁴²⁷ LJUBIĆ VI. 28. sz. 1409. 10. 2. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 174. sz.

újdonság nekik az irántuk viselt jó szándéka. Arbe már évszázadok óta a birtokukban van (*iam tot centenariis annorum fuit nostri dominii*). Nem tartják szükségesnek a követ tartását Frangepán Miklós mellett, zenggi konzuluk (Bartolomeo Marzer), aki velencei polgár, ezt megteszi nekik.⁴²⁸ Mellékesen szeptember 16-án azért felhatalmazták a zárai provizorokat Arbe és Nona megszerzésére.⁴²⁹ A dalmát területek különleges helyzetét jól megvilágítják a Novigrádnál történtek. Zára két provizorát (Leonardo Mocenigo és Antonio Contarini) értesítették, hogy Korbáviai Károly dalmát-horvát bán és más bárók, akik Zsigmondot tartották királyuknak, és a környékben voltak birtokaik, be akarták szedni a termést (*vendemiare et colligere suos fructos*), de a földeket Nápolyi László emberei jogtalanul elvették, és néhány zárai polgárnak adták. Leonardo Mocenigo és Antonio Contarini kérésére Velence megerősítette a törvénytelenséget, és addig, amíg máshogyan nem rendelkeznek, megalapozottnak tekintik – elsősorban a béke megőrzése érdekében – a főurak igényeit.⁴³⁰ Ezekből a példákból jól látszik, Velence azonnal tulajdonosként kezdett működni.⁴³¹

A július 4-én megkötött paktum híre villámgyorsan Budára ért. Zsigmond embere elképesztő sebességgel, már a hónap 24. napja előtt megérkezhetett a lagúnák városába. A fogadó fél kijelentette, Zára ügyében külön követtséget fognak a magyar királyhoz küldeni.⁴³² Nem tudom, mikor és hogyan szerezték be ez információt a szomorú hírről. Arra a levélre, amiben Zsigmond a dalmát bán (Korbáviai Károly) számára két felszerelt gályát (*geminas galleas*) kért, Ragúza 1409. július 21-én azt válaszolta, a hónap hetedik napján Nápolyi László flottája Záránál állomásozik. Hét nagy

⁴²⁸ Megszabták, ott találkozzon Frangepán Miklóssal, „*ubi non differat nimium iter suum*.” Uo. A találkozóra sor kerülhetett. LJUBIĆ VI. 41. sz. 1409. 12. 13. Velence. A hónap utolsó hónapjában sarkosabban fogalmaztak Arbe ügyében: „*quod locus, terra et insula Arbi erat et spectabat nostro dominio, quia emeramus Jadram et omnes terras, loca et insulas et iurisdictiones Dalmatie cum pleno dominio ipsius a serenissimo domino rege Ladislao*.” És emiatt Arbe „*perveniret ad manus nostras*.” Uo.

⁴²⁹ A provizorok levélben számoltak be a lehetőségről. Velence ezekre válaszolva engedélyezte az akciókat. LJUBIĆ VI. 17. sz. 1409. 9. 16. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 170. sz.

⁴³⁰ A hírt Novigrád várnagyától hallották. Az erősség ekkor már velencei kézen volt. Uo. 10. sz. 1409. 9. 5. Velence. És még sorolhatnám, de nem tartozik a témához.

⁴³¹ A működésre kíváncsiak érdeklődését a sokat idézett VI. kötet (LJUBIĆ VI.) tökéletesen kielégíti. A következő évben fegyveres harcokra is sor került. Sebenico ellen támadtak, de többek között Zárához, Nonához, Vránához és Arbéhez is katonákat vezényeltek. LJUBIĆ VI. 107. sz. 1409. 9. 20. Velence.

⁴³² LJUBIĆ V. 182. sz. 1409. 7. 24. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 159. sz.

gálya, egy galeotta, egy brigantino katonákkal és fegyverekkel. Július 13-án sikeresen megütköztek a trónkövetelő Curzola-szigetét támadó csapataival, és elűldözték a betolakodókat. Felvetik, ha a többi dalmát város és Zengg összefogna az ő két gályájukkal, akkor Zárát eredményesen lehetne ostromzár alá venni.⁴³³ Hasonló levelet szövegeztek Hervojának is. Utasítsa a horvát bánt, gyűjtse össze a dalmáciai városok és Zengg hajóit, és ekkor Ragúza kész lenne Zsigmond hűségére téríteni Zárát.⁴³⁴ Azt gondolom, ekkor még nem tudtak az adásvételtől, de a megrendelendőek ekkor már Nápolyi László fennhatósága alatt álltak, így érthető az ajánlkozás. Magáról a tényről Ragúzában július 27-én szereztek tudomást. Ezen a napon meg is írták Zsigmondnak, Zárát átadták Velencének.⁴³⁵ Augusztus 2-án a magyar király újabb levelet küldött Budáról. A város eladásáról írt Velencébe, nyilvánvalóan erősen negatív felhanggal. A Köztársaság válaszában újból kiállt a fenti terve mellett. Mivel jobb erről élő szóban értekezni (*melius et plenius vive vocis*), egy „*solemnem ambaxatam*” fognak útnak indítani.⁴³⁶ Az időhúzást, mint tárgyalás taktikai elemet, jó választásnak tartom, az idő a lagúnák városának dolgozott. Minél később sikerül az uralkodó szeme elé kerülni, annál több a lehetőség a dalmát területek részleges átszervezésére, érdekeik és pozíciójuk megerősítésére. Az altatás tovább folytatódott. 1409. szeptember 21-én meg tudhatjuk, két levelet is küldtek az uralkodónak. Ezekben *salvus conductust* kértek követeiknek. Zsigmond követe (*unus suus nuncius notabilis*) ezt meghozta, így „*magister Paulus de Venetiis ordinis heremitarum sancti Augustini provincialis istius provincie*” szerzetes utazhatott is.⁴³⁷ A neves humanista

⁴³³ A városnak négy gályája, egy galeottája és egy brigantinója van. RAGUZA (OKLEVÉLTÁR) 127. sz. 1409. 7. 21. Ragúza. A város oklevele. Regesztája: ZsO II/2. 6912. sz.; ENGEL I. 25.

⁴³⁴ ZsO II/2. 6913. sz. 1409. 7. 21. Ragúza. A város oklevele.

⁴³⁵ RAGUZA (OKLEVÉLTÁR). 128. sz. 1409. 7. 27. Ragúza. A város oklevele. Regesztája: ZsO II/2. 6939 sz. A város teljes birtokbavételéről – ez július 31-én történt meg – Ragúzában augusztus 10-én értesültek. Ezen a napon írtak erről Zsigmondnak. RAGUZA (OKLEVÉLTÁR). 129. sz. 1409. 8. 10. A város oklevele. Regesztája: ZsO II/2. 6972. sz.

⁴³⁶ A követség számára menlevelet kérnek a magyar királytól. Ebben az oklevélben utalnak Zsigmond 1409. augusztus 2-án Budán datált levelére. LJUBIĆ VI. 3. sz. 1409. 8. 24. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 162. sz.

⁴³⁷ Az iratban céloztak arra a két levélre is, amelyeket Zsigmond már eddig küldött Dalmáciáról fagatározandó. LJUBIĆ VI. 19. sz. 1409. 9. 21. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 172. sz. A Morosini krónika szerint (hibásan) Benedetto Capello és Andrea Contarini lett a két követ. MOROSINI I. 63/469. Paolo Veneto a lombard provinciának állt az élén. LJUBIĆ VI. 25. sz. 1409. 9. 28. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 173. sz.

filozófus és teológus, Paolo Veneto 1409 októberében kerekedhetett fel, de december 9-én már visszatért Velencébe.⁴³⁸ Nem tévedhetek óriásit, amikor azt gondolom, neki kellett volna megmagyaráznia az elfogadhatatlant. Azt nem tudom, hogy a Nápolyi Lászlóval kötött szövetség, vagy egyszerűen a király elleni antipátia készítette magister Nicolaus de Summa ferencest,⁴³⁹ hogy prédikációjában meggondolatlan szavakat (*temeraria verba*) használjon az uralkodóval szemben.⁴⁴⁰ Kétlem, hogy a barát Dalmácia miatt vette szájára Zsigmond ellenfelét, maradjunk az ellenszenvnél. Szövetségest szidni már akkor sem volt ajánlatos. Nem is maradt el a büntetés. Per alá fogták.⁴⁴¹

Michele Steno dózse parancsa értelmében a szerzetes a következő tartalmú utasítást kapta.⁴⁴² Velence saját és a magyar király érdekeit szem előtt tartva kötötte meg a szerződést, így biztosította a partvidéket a kalózok zargatásától.⁴⁴³ Azzal, hogy Nápolyi László kivonult Dalmáciából, Zsigmond megszabadult az ellenségétől. Valójában még kedveztek is a magyar uralkodónak, hiszen visszautasították a nápolyi király kérését, miszerint az adásvétel után seregeivel szabadon átvonulhasson Dalmácián, Hungária irányába. A követnek itt még nem értek véget a feladatai. Mentegetni kellett Velencét, amiért megpróbálta Traut és Sebenicót elfoglalni. Végezetül emlékeztesse Zsigmondot a Köztársaság mennyi jót tette vele,⁴⁴⁴ és tegyen meg mindent a régi jó viszony helyreállítására.⁴⁴⁵ A szerzetes és az általa képviselt elképzelés nem nyerhette el Zsigmond tetszését. A magyar király a Giorgio Dolfin által az „*una solemnissima ambasadaként*” aposztrofált

⁴³⁸ Ahogy említettem, 1409. szeptember 21-e tájban érkezett meg a *salvus conductus* Paolo Veneto számára. 1409. 10. 2-án még nem indult el. Valószínűleg Zenggen keresztül utazott. Azt írták Frangepán Miklósnak, a város ispánjának, hogy Paolo Veneto fogja válaszukat vinni, aki Magyarországra induló követük. Ezt megerősítendő: LJUBIĆ VI. 25. sz. 1409. 9. 28. Velence; Uo. 28. sz. 1409. 10. 2. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 174. sz. A megérkezésre: AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Miste, Registri 48. 119. sz. 1409. 12. 8. Velence; LJUBIĆ VI. 36. sz. Paolo Venetóról más helyen azt írták, „*nuper*” tért vissza. 100 aranyat kapott. Uo. 37. sz. 1409. 12. 9. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 7217. sz.; CESSI II. 1985a, 653–654.

⁴³⁹ Nem olaszosítok, nem ismerem a nemzetiségét.

⁴⁴⁰ AS VENEZIA. Consiglio di Dieci, Deliberazioni, Miste, Registri 9. 40v. 1409. 12. 11. Velence.

⁴⁴¹ A per tartalmáról és az ítéletről nem írtak. Uo.

⁴⁴² Értsd: Paolo Veneto. LJUBIĆ VI. 25. sz. 1409. 9. 28. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 173. sz.

⁴⁴³ Még 1411 nyarán is arról panaszkodnak Zsigmondnak Ragúzából, hogy a zárai nápolyiak kalózkodása tette tönkre számos polgárukat. 12 000 dukátnyi adósságot szedtek össze Velencében. ZsO III. 755. sz. 1411. 7. 25. Ragúza.

⁴⁴⁴ Mária királyné kiszabadítására, valamint a nikápolyi csata utáni helyzetre céloz.

⁴⁴⁵ LJUBIĆ VI. 25. sz. 1409. 9. 28. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 173. sz.

küldöttséget akart.⁴⁴⁶ Lefordítva: némi felhatalmazással és jogkörrel bíró képviselőket vártak. A választás Giovanni Barbarigo és Tommaso Mocenigo polgárokra esett.⁴⁴⁷ Az elsőt jól ismerhetjük Mária királyné történetéből, nyilván nem véletlenül döntöttek mellette, az utóbbi ezzel szemben gyakorlott tárgyalónak számított. Michele Steno többek között azért indította őket útnak, mert Paolo Veneto szerint Zsigmondot ki lehetne békíteni (*faciliter posset reduci illustrissimus dominus rex Hungarie ad concordium*).⁴⁴⁸ Miből gondolhatta így? Fogalmam sincs, de azt kizártnak tartom, hogy a magyar király kezdetben elfogadta volna a számára és országára kedvezőtlen helyzetet. Két magyarázat lehetséges. A követ magát akarta fényezni, vagy Zsigmond „nyájassága” megzavarhatta. Ha ez utóbbi az ok, szívéllyessége nem lehetett őszinte, talán az aktuális tárgyalási stratégia részeként alkalmazat. Michele Steno Dalmácia megvásárlását ugyanazokkal az érvekkel támasztja alá, mint amit Paolo Veneto kapcsán tudhatunk. A dözse hajlandó lenne kiegyezni Zsigmonddal, ha Velence békében megtarthatná az eddig elfoglalt területeket, valamint ha Sebenico és Trau okkupálását szintén elnéznék nekik. Addig nem prezentálhatták a javaslatot, amíg nem ismerik meg az uralkodó projektjét. A 7000 dukátos hadisarc fizetését élből utasítsák vissza, de ha elfogadnák a Köztársaság dalmát tervét, akkor ígérjenek 40 000–50 000 dukátot évi részletekben.⁴⁴⁹ Giorgio Dolfin nem sok jót ír a delegáció eredményességéről. Sokáig állomásoztak a király környezetében, de nem jutottak egyről a kettőre.⁴⁵⁰

⁴⁴⁶ DOLFIN, 143.

⁴⁴⁷ 1410. január 3-án kértek számukra menlevelet Zsigmondtól. LJUBIĆ VI. 44. sz. 1410. 1. 3. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 177. sz.; LJUBIĆ VI. 46. sz. 1410. 1. 7. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 7268. sz. Márciusban kezdtek foglalkozni a követség gyakorlati kérdéseivel. Ekkor tájt érkezhettek meg a *salvus conducus*, mert Velence gyors elindulást parancsol a két követnek. LJUBIĆ VI. 61. sz. 1410. 3. 10. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 7414. sz. Megbízólevelük március 27-re készült el. Uo. 66. sz. 1410. 3. 27. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 179. sz.; CESSI II. 1985a, 654.; MOROSINI I. 63/502/503.

⁴⁴⁸ LJUBIĆ VI. 46. sz. 1410. 1. 7. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 7268. sz.

⁴⁴⁹ A pénzt a dalmáciai jövedelmekből, ha ez nem lenne elég, akkor Velence kincstárából fizetnék ki. LJUBIĆ VI. 66. sz. 1410. 3. 27. Velence. Regesztája: ÓVÁRY, 179. sz.

⁴⁵⁰ A török elleni harcról is tárgyaltak. DLOFIN, 144. Giorgio Dolfin úgy tudta, Zsigmond szintén elküldte embereit XXIII. Jánoshoz, mert a Velencével megkötendő békéről akart egyeztetni. Hasonlóan tett a Köztársaság is, de a találkozóból nem lett semmi. Uo. 146.

Úgy tűnik, a két követ Nagyszombaton találkozott Zsigmonddal.⁴⁵¹ Munkájukat kiemelten kezelték, nem véletlen, már áprilisban futárokat rendeltek melléjük, akik a napról-napra küldendő jelentéseket fogják majd szállítani.⁴⁵² Jól dolgoztak, elvégre azt a levelet, amit 1410. május 18-án írtak, már május 31-én olvashatták a célállomáson. Nem ismerjük a hírvivők mozgását, de ha a Tirnavia–Pozsony–Bécs–Graz–Klagenfurt–Villach–Udine–Velenca útvonalat választották, az is hozzávetőlegesen 730 kilométer. Ennek e leküzdésére 13/14 napot figyelembe véve, közel 52-56 kilométeres átlagsebességgel kellett haladniuk.⁴⁵³ Mondhatnánk, igen gyorsan. Fernand Braudel munkájában térképre vitték az 1497 és 1537 évek között kiadott levelek feladási és megérkezési dátumát. A Budáról elküldött iratok megérkezéséhez 2–3 hétre volt szükség.⁴⁵⁴ Trnava közelebb volt, de még így is érzékelhető a jelentős gyorsaság. 1244-ben Wilhelm von Holland a Velenca–Brünn táv hozzávetőleg 740 kilométerét lovon 16 nap alatt tette meg. Ez 46-os tempót jelent 24 óránként.⁴⁵⁵ Nehéz elhinni. Vagy rosszak a dátumok, vagy más útvonalon jöttek, vagy ilyen gyorsak voltak. Van egy kényelmesebb összehasonlítási alapunk. A feladó, a címzett és a városok is megegyeznek. 1401. december 12-én indult egy okmány és a következő év január 27. napján már érkezett.⁴⁵⁶ Ennek a szép, és a levéltár szakon tanult szónak a pontos dátumát az utókor szorgalmamnak köszönheti. Megnéztem Ricardo Predelli kiadásának alapjául szolgáló eredeti köteteket is. Javasolom, ne rohanjunk el emellett a mélyben húzódó, de lassan a felszínre törő problémámmel. Használhatom-e az originális kifejezést, ha a szöveget számítógépen olvastam. Jól látszik, milyen hatalmas adóssággal küzd még az archívum tudománya. Nem leállni a füllel olvasható és a szájjal körmölhető (magnószalag/mikrofon/Iphone) iratok tipologizálásánál! Tessék megoldást találni kérdéseimre is. És tovább megyek! Mi van akkor, ha a világhálót használom a volumenek átböngészésé-

⁴⁵¹ 1410. május 18-án innét írtak levelet Velencébe, és a hónap utolsó napján meg is érkezett. LJUBIĆ VI. 94. sz. 1410. 6. 1. Velenca. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 183. sz. 1410. 6. 10. (Sic!) Velenca.

⁴⁵² Uo. 186. sz. 1410. 4. 19. Velenca.

⁴⁵³ Ha május 18-án indultak akkor 13, ha másnap, 14 nappal számolhatunk.

⁴⁵⁴ BRAUDEL, 424. (Térkép: 426.)

⁴⁵⁵ JANKOVICS, 223.

⁴⁵⁶ A kötetben a bejegyzés alá bevezették az érkezés időpontját. PREDELLI III. Libro IX. 225. sz. (Az eredetiben: 232. sz.). 1401. 12. 12. Nagyszombat. Zsigmond oklevele.

hez, és nem az Archivio di Stato di Venezia belső rendszerét (rete interna)? Ezt hogyan nevezzük? Nincs mese: ide Ember Győző kell!⁴⁵⁷

Visszatérve januárhoz, ez bizony így 46 nap.⁴⁵⁸ A jelentős különbség egyik magyarázata az 1410-es példához képest tél tábornok mellett a komótoság lehetett. Nem kellett sietni. Emlékezzünk vissza, ez az a levél, amelyben Zsigmond a szabadulásáról értesítette Velencét, és azt kérte, ne segítsék Pfalzi Ruprecht német király itáliai útját. És itt jön a lustaság másik lehetséges magyarázata. A magyar uralkodó fontos ügyben írt, jogtalanak tartotta ellenlábasa római tervét, érdekében állt a sietség. Véleményem szerint a Köztársaság – mint fentebb említettem – időt húzott, de nem a válasszal vártak, a „*recepta fuit*” nem az érkezésre, hanem a kézbevitelre utal.⁴⁵⁹ Vagy nem. A haszontalanak semmiképpen sem mondható kitérő izgalmát lohasztja le a fentebb jelzett két követ. (Giovanni Barbarigo és Tommaso Mocenigo) beszámolója, hanem Velence lázas várakozását is alaposan lehűtötték. A magyar király akkor tudja megőrizni barátságát a Köztársaság iránt, ha visszaszolgáltatják azokat a földeket, amelyeket jelenleg Dalmáciában birtokolnak.⁴⁶⁰ Ekkor már sejthették, sok vizezett bornak kell még lecsúszni a követek gégején, amíg bármit is le tudnak nyomni Zsigmond torkán. A tárgyalások további menetét így képzeltek el. Elsőnek ki kellett fejteniük, hogy a jó viszonyt nem kell konzerválni, ez mindig volt, van és lesz (*quod semper fuit, est et erit*).⁴⁶¹ És íme, a Lenin élt, Lenin él, Lenin élni fog örökbecsű kijelentésnek a velencei variánsa. Nyilvánvalónak vélik, erről a király és országa hasonlóan gondolkodik.⁴⁶² Az udvariassági tiszteletkörök letudása után érdekes érvvel állnak elő. Tudvalevő, Zsigmond még az apróbb tettek fejében is – amelyet országában, vagy azon kívül tesznek neki – saját földjeiből adományokat szokott osztogatni. Velence jövőbeli szolgálataira utalva, kérjék a tartományt. A követek ajánljanak egy fehér

⁴⁵⁷ Ember Győző levéltáros/történész, a levéltári terminológiai lexikon című alapvetése (Budapest, 1982) nem hiányozhat a 21. századi ember könyvespolcáról.

⁴⁵⁸ Ha valóban december 12-én útnak indították a levelet.

⁴⁵⁹ „*Recepta fuit Millesimo stessio die vigesimo septimo Januarii.*” A Zsigmonddal történő levelezések többi darabjánál a Commemoriali kötetekben ez az egyetlen, amikor külön jelezték a szöveg alatt az érkezés időpontját. A bejövő és a kimenő iratokat később másolták be a könyvekbe. A tisztázó és az említett dátum feljegyzője ugyanaz a kéz. PREDELLI III. Libro IX. 225. sz. (Az eredetiben: 232. sz.). 1401. 12. 12. Nagyszombat. Zsigmond oklevele.

⁴⁶⁰ LJUBIĆ VI. 94. sz. 1410. 6. 1. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 183. sz. 1410. 6. 10 (Sic!). Velence.

⁴⁶¹ Uo.

⁴⁶² Uo.

lovat (*unum equum album coopertum*), vagy egy aranyozott anyagot (*unum pannum aureum*) minden évben, ha ő és leszármazottai, továbbá az ország, valamint korona nevében elismeri Velence jogát Dalmáciához. Ebben az esetben Sebenico, Trau és Zára városai uralmuk és fennhatóságuk alá kerülnek. Továbbá ígérje meg, nem fogja őket támadni és békében fognak élni. Az évi 7000 dukátos adó alól is felmentést kérnek, örök időkre. Knin várát is kéri. Ez utóbbiról, ha úgy látják jónak, le is mondhatnak. Cserében Zsigmondnak 50 000–60 000 aranyig ígérhetnek pénzt. Ezt végül is a 100 000-es felsőhatárig növelték.⁴⁶³ A közvetítő főuraknak – családokoznék, ha nem lettek volna ilyenek – is kedvezhettek. Rájuk 5000 aranyat fordíthatnak, de később inkább a 4000 és 8000 közti összegre gondoltak. A követi utasításból kiderült, a magyar király követséget szándékozik küldeni Velencébe (*cum pleno mandato*), mégpedig a visszatérő Giovanni Barbarigóval és Tommaso Mocenigóval együtt.⁴⁶⁴

Alaposan megismerhették Magyarországot, mivel egyik jelentésük-ből megtudjuk, a király akkor ad választ, ha visszatér a hadseregétől és a rendekkel is egyeztetett.⁴⁶⁵ Ha ez valóban így történt, akkor még jócskán maradniuk kellett.⁴⁶⁶ Utasításukból visszakövetkeztethető a tárgyalások témája. Az biztos, ekkor már évi adóként felajánlották a fehér lovat, vagy egy aranyozott ruhát, továbbá 50 000 dukátot.⁴⁶⁷ Jelzem, a lószakértők előtt senki se ejtse ki ezt a jelzőt. Mondjon szürkét. Erre a felvetésre várták az uralkodó válaszát. Írásba kapták, amikor Zsigmond Budára, vagy a környékére érne, a kihallgatáson mondják el neki, álláspontját megírták Velencébe. Számos tárgyalási stratégiát felvázoltak nekik. Akkor, ha a király folytatni akarná a tárgyalásokat, akkor a követek ezt hasonlóan megtehetik. Amennyiben ezt nem érzik, engedélyezik visszatérésüket. Ha az említett materiális javaslatra reakciót kapnának, válaszuk a következő legyen: kívánságát meg fogják írni megbízójuknak. Így viszont meg kell várniuk az újabb mandátumot. A Köztársaságban nem tartották elkép-

⁴⁶³ A következő év januárjáig 25 000-től 30 000 dukátig terjedő összeget fizettek volna ki.

⁴⁶⁴ LJUBIĆ VI. 94. sz. 1410. 6. 1. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 183. sz. 1410. 6. 10 (Sic!). Velence.

⁴⁶⁵ Velencében egy 1410. július 2-ára datált, Budán feladott levelükre hivatkoznak. LJUBIĆ VI. 105. sz. 1410. 9. 2. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 189. sz.

⁴⁶⁶ Zsigmond itineráriuma alapján a király 1410. 8. 16-án elhagyta Budát és elindult délre. 1411. 6. 12-én újból a fővárosban van. ENGEL–C: TÓTH, 91–92.

⁴⁶⁷ LJUBIĆ VI. 105. sz. 1410. 9. 2. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 189. sz.

zelhetetlennek, a király nem fog változtatni régi álláspontján (*nil aliud diceret, quam dixit*). Amennyiben kérései túlzóak lennének, ekkor szintén haza kell menniük. Ha felveti a pápai közvetítés lehetőségét, akkor ezt fogadják el, bizonyítandó Velence „*optimam dispositionem ad pacem et concordiam rationabile*.”⁴⁶⁸

Arról, mit is jelent Velencének az ésszerű megoldás, arról sem feledkezem meg, de érdemesnek tartom eldönteni, kié is lehet az elsőbbség a mediátor megtalálásában. Az alább idézett levélből XXIII. Jánosra terelődik a gyanú. A pápa a Köztársaság követének már 1410 augusztusa előtt jelezte békítő szándékát, de ekkor ezt a lagúnák városa udvariasan visszautasította. Azzal érveltek, diplomatái éppen az egyenlőtlenség megoldásán dolgoznak Magyarországon. Amíg próbálkozásuk nem ér véget, addig nem tartanak igényt a segítségre. Bizonyos, ekkortájt a magyar király megbízottja a Szentatyánál járt, sőt arra számítottak, beszélni is fog viszályukról. Az iratból kiderül, a velencei követek a pápai diplomatával együtt készülnek Friuliba. A Köztársaságban biztosak, a Szentatya „*quies et securitas Foroiulii consistit in creatione novi patriarche italici, qui sit creatura vestre beatitudinis*.”⁴⁶⁹ A pápa Giacomo Isolani da Bologna (utriusque juris) professzort és lovagot küldte Antonio Pancierához. 1410 szeptemberének a közepe táján Velence neki és Bartolomeo Nani polgárának együtt kért *salvus conductus*t a pátriárkától.⁴⁷⁰ A jogtudós XXIII. János bizalmasa, míg kijelölt társa több alkalommal képviselte Velence érdekeit.⁴⁷¹ Gondolom, Zsigmond vetette fel a békítés ötletét a pápának, habár Róma első embere akár önszorgalomból jelentkezhetett a feladatra. Az év szeptemberében Velence örömmel vette, ha a magyar király követséget küld (*cum pleno mandato*) a pápához, ők hasonlóan tesznek.⁴⁷²

A követi utasításból kiderül, mit ajánlott fel a Köztársaság Zsigmondnak Dalmácia fejében, és milyen álláspontot kellene képviselniük. A lovat

⁴⁶⁸ LJUBIĆ VI. 105. sz. 1410. 9. 2. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 189. sz.

⁴⁶⁹ Az idézetet majd később értékelem. LJUBIĆ VI. 100. sz. 1410. 8. 2. Velence.

⁴⁷⁰ DEGANI 1898, Uo. 349–350. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁴⁷¹ PREDELLI III. Libro IX. 172. sz. 1399. 12. 27. Ferrara. III. Niccolò d'Este ögróf oklevele.; Uo. Libro X. 49. 1407. 6. 8. Genova. Bartolomeo Nani oklevele.; Uo. 79. sz. 1408. 8. 9. Chambéry. VIII. Amadeo di Savoia gróf oklevele.; Uo. 100. sz. 1409. 10. 14. Pisa. V. Sándor pápa oklevele. Bartolomeo Nani pályájára: GIRGENSOH, 945–964.

⁴⁷² DEGANI 1898, 105. sz. 1410. 9. 2. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 189.

– a színét nem írja, de ne legyenek kétségeink – vagy az aranyozott ruhát Velence hajlandó lenne minden évben örökre (*in perpetuum*) adni a királynak, leszármazottainak, az országnak és a koronának.⁴⁷³ Az állat arculati leírásáról most, és más alkalommal szintén megfeledeztek, egyszerűen arról lesz egy tudományos konferenciát összehívni az Adriai-tenger partján, a nyári időszakban. Ennek lényege: a sok break között egy kevés kongresszus. A követek kételyeire pontokba szedve adtak útmutatást, akik nem hiszik, hogy a területet (*com pleno et vero dominio*) megkaphatják. Velence válasza: ennek fejében hajlandóak lennének éves adót fizetni.⁴⁷⁴ Raguza, Spalato, a szigetek, valamint Curzola és Lesina esetében szintén lépniük kell. Egész Dalmáciát akarják. Ha a király Hervojáról is mondana valamit, válaszukban fejték ki, a Köztársaság a bosnyák bánt jó szövetségesének tekinti. Abban sem bíznak, hogy az uralkodó lemondana a terület feletti jogokról, mert ekkor nem használhatná a rex Dalmaciae címet. A lagúnák városa ebben a kérdésben sem engedne.⁴⁷⁵ Mindent összevéve, a magyarországi követek levelei szépen csordogáltak, újabb információkhoz juttatva Velencét.⁴⁷⁶

Zsigmond friss intelmeit 1410. december 11-én adta postára. Tudja, Velence megvette Zárát és Vrána várát. Ezek Dalmáciához tartoznak, a tartomány meg Magyarországhoz. Felemlégeti a 7000 ezer dukátot, amelyet a Köztársaság sem neki, sem Burgundiának nem hajlandó fizetni. A Köztársaság sem hagyta magát. Jogosnak tartják a vételt, attól, aki valós jogon birtokolta a területet (*qui vero et iusto titulo dominabatur Dalmatie*). Nem beszélve arról, hamarabb birtokolták azt, mint Magyarország (*prius fuit subdita nostro comuni Venetiarum, quam regno Hungarie*). Számokat is adnak: „*ipsamque possedimus ad partem ad partem circa annos III centum XXXV, a prima vice videlicet ab anno currente VIII centum LXXXVIII*”. Zára meg saját akaratából csatlakozott hozzájuk (*ipsa comunitas Jadre existens in libera potestate*

⁴⁷³ LJUBIĆ VI. 105. sz. 1410. 9. 2. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 189.

⁴⁷⁴ Dalmáciára utalok.

⁴⁷⁵ Arról, hogy mikor (A szerződés aláírása utáni hat hónap.) és hol (Velence vagy Zengg.) lenne a pénz kifizetése, és Zsigmond milyen oklevélben ismerje el azt (*pro omni paga litera regia, bullata magno sigillo regni, pendenti et consueto*), szintén utasítást kaptak. LJUBIĆ VI. 105. sz. 1410. 9. 2. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 189. sz.

⁴⁷⁶ Július 2-án és 25-én, valamint augusztus 2-án is írtak Velencébe. Az ezekre adott válaszok az előzőkhöz képest, nem sok újat tartalmaznak. LJUBIĆ VI. 105. sz. 1410. 9. 2. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 189. sz.

sua nostro dominio sponte et voluntate se contulit atque dedit). És nyilván senki sem lepődik meg, amikor Velence a szokásos érvekkel lepattintotta magáról a 7000 dukát évi adó kifizetését, és a „burgund megoldást” újból megfúrta. Felemlítették a Mária királyné megmentésében játszott szerepüket, valamint a török elleni hadjáratban történő részvételüket is. Kiderül, mindkét fél követséget fog küldeni a pápához, aki közvetíteni fog közöttük.⁴⁷⁷

XXIII. János valóban igen mondott és elvállalta a mediátor hálátlan szerepét. A pápa azt szerette volna, hogy Velence állandó követet vezényeljen a bolognai udvarába, de ezt elutasították.⁴⁷⁸ 1411 februárjában Michele Steno arra utasította követeit Antonio Morót és Marino Caravellót,⁴⁷⁹ ismertessék meg az egyház első emberével a konfliktus okát. Ez nem más, mit Dalmácia megvásárlása Nápolyi László királytól. Kiderült, a magyar uralkodó szintén elküldte követeit a pápához, akik sokat egyeztettek a velencei diplomatákkal a fenti kérdésben, és arra jutottak, mindkét fél elégedett a Szentatya szerepvállalásával, aki mint „*interpositor*” meghallgatja a különbözőségeket (*differentias*), valamint „*compositor*” lesz közöttük. A Köztársaságban több eshetőséggel is számot vetettek. Azt gondolták, a pápa először Zsigmond embereit fogja nyilvánosan meghallgatni (*in publica audientia*), ahogy ez szokásos (*prout moris est*). Ezután fog majd velük elvonulni (*in secreto*), ahol a részleteket fogják megbeszélni. Ha XXIII. János mégis a velencei követekkel kezdene, akkor fejtsék ki, ők mindenkivel a békére törekednek, kiváltképp Zsigmonddal. Bizonyítékként a szokásos felütesekkel kell folytatniuk a beszédüket: Máriával, a törökkel és a bizánci fuvarral. A pápának tudnia kell, ők az országot, a koronát és a királyt is szeretik (*quod regnum et coronam Hungarie ac eundem dominum regem amavimus*). Ha a Szentatya arról is tudni szeretne, miről tárgyaltak a Köztársaság képviselői az uralkodóval, akkor fejtsék ki, hogy Dalmácia fejében minden évben adóként egy fehér lovat (*unum equum album chopertum*), vagy egy rend aranyozott szövetet (*unum pannum auri*), továbbá 50 000 dukátot adnának. Ez utóbbit egy alkalommal.⁴⁸⁰ Nagyon méltányos ajánlatnak tartják, végtére I. (Nagy) Lajos királynak egy lovat – a színét nem írja, de ne legyenek kétségeink – ad-

⁴⁷⁷ LJUBIĆ VI. 123. sz. 1411. 1. 8. Velence.

⁴⁷⁸ FINKE I. 2. sz. 1411. 1. 15. Velence. Regesztája: ZsO III. 43. sz.

⁴⁷⁹ Marino Caravello pályájára: GIRGENSOHN 647–663.

⁴⁸⁰ A szövegben a pénzről azt írták, hogy „*ultra hoc semel tantum ducatos 50 000 per illos terminos.*”

tak évente (*pro censu unius equi in anno*) a terület fejében. A követeknek meg kellett értetni XXIII. Jánossal, Velence a békés megoldásban érdekelt. Akkor, ha a fegyverszünetet (*tregua vel sufferentia*) tartaná jónak, a válaszukban fejték ki, ez Velencének jelentős károkat okozna, elsősorban a hadseregének, amelyet most éppen Sebenico ellen tartják lábon, és mindez rengeteg pénzbe kerül. Haderejüket innét a fegyverszünet alatt sem vonnák vissza. A Köztársaság amúgy a békekötés (*pax*) pártján áll.⁴⁸¹ A 7000 dukát fizetésének elmaradásának indokaként fejték ki, ezt számos okból nem akarják megtenni, de „*specaliter, quia ipse dominus rex, regnum et corona Hungarie non attendit nec observat nec attendere nec observare potest ea, que rex, regnum et corona Hungarie nobis facere et observare tenentur in partibus Dalmatie.*”⁴⁸²

Ekkortájt Velencében is megjelent a magyar követ.⁴⁸³ A San Giorgio Maggiore-szigetén lakott, velencei nemesek is meglátogatták.⁴⁸⁴ Ő lehetett az, akiről a Morosini krónikában azt írták, 1411. februárban Zsigmond Bolognába küldte XXIII. János pápához.⁴⁸⁵ A Köztársaság diplomatái továbbra is a kúriában maradtak, ahonnan folyamatosan érkeztek a levelek a lagúnák városába, de Zsigmond emberei sem utaztak el. Mindkét delegáció rendelkezett azzal a joggal, hogy akár meg is egyezhettek volna (*habere libertatem ad plenum praticandi et veniendi ad finalem conclusionem differentiarum existentium inter partes*). Mindezt XXIII. János közvetítésével. A pápa Ozorai Pipót szerette volna Zsigmondhoz küldeni, aki néhány nap múlva indulni fog, majd neposát az egyik magyar követtel, míg a másikat tartani akarta.⁴⁸⁶

⁴⁸¹ A *tregua contra pax* elképzelés tudomásom szerint ekkor merül fel először hivatalosan Velence és Zsigmond között. Később erről még bőven fogok írni.

⁴⁸² A pénz mellett még évente a fehér ló vagy az aranyozott ruha is a tisztelet jeléül. LJUBIĆ VI. 129. sz. 1411. 2. 10. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 192. sz. 1411. 2. 15. (Sic!). Velence. A Morosini krónikában is megemlíti az eseményt. Tudomása szerint 1411 februárjában Zsigmond követséget küldött Bolognába XXIII. János pápához, de ezt tette Velence is, hogy tárgyaljanak Sebenico és más dalmát helyek kérdéséről. A követek nevét (Marino Caravello és Antonio Moro) hasonlóan megadja. 50 000 aranyat adnának évente és egy fehér lovat skarláttal lefedve. MOROSINI I. 63/562. 1411 februárjában valóban választottak egy követet. Ő Francesco Foscari volt, de ekkor nem ő ment a pápához. AS VENEZIA. Collegio, Notatorio, Registri 4. 89r. 1411. 2. 3. Velence.

⁴⁸³ Talán Ozorai Pipo lehetett. A temesi ispán már járt a pápánál Bolognában 1410 nyarán. Ezt, egy 1410 augusztus 3-án kiadott iratból tudjuk. WENZEL 1884, 228–229.

⁴⁸⁴ Egy márciusi számadásban említik. AS VENEZIA. Collegio, Notatorio, Registri 4. 88v. 1411. 3. Velence.

⁴⁸⁵ MOROSINI I. 63/562.

⁴⁸⁶ Értsd: a másik magyar követet.

Képviselőjének az a feladata, érthetően fejtse ki, Dalmácia „*sue maiestatis sit parum utilis et nostro dominio dextra.*” Az uralkodó küldje el hozzá a temesi ispánt, vagy mást, „*cum pleno mandato.*”⁴⁸⁷

Az irat folytatásában ízelítőt kaphatunk a magyarok tárgyalási technikájáról. Úgy tűnik, elég idegesítő lehetett, kiváltképp a pápának. A követek minden alkalommal, amikor új dolgok merülhettek fel, visszautaztak. A pápa emiatt akarta, Zsigmond képviselője teljes felhatalmazással (*cum pleno mandato*) érkezzen, ne kelljen minden ügyben többször visszaküldeni Magyarországra (*quod non sit necesse pro tali et concordare dictum dominum regem cum nostra dominatione, remanente Dalmatia nostro dominio.*)⁴⁸⁸ Hiába! A vágyak erősek tudnak lenni. A háttérben viszont javában ment XXIII. János puhítása. 1411 áprilisában a pápa embere (Bartolomeo da Manzuolo) érkezett a lagúnák városába. Bejelentette, a Szentatya Bolognából átköltözik Rómába.⁴⁸⁹ A követ kérése előtt érdemes megemlíteni, amikor erre sor került (1411. március 31.), nem sokkal később a városiak fellázadtak az egyházi állam ellen. Ekkor küldték oda Uguccone de'Contari zsoldosvezért, akit 1410 decemberében XXIII. János pápai seregek vezetőjének (*capitano generale*) nevezett ki. Ő évek óta III. Niccolò d'Este leghűségesebb emberének számított. Bolognában valahogy kibékítette a szemben álló feleket.⁴⁹⁰ Ekkor már Zsigmond követei is elhagyták a volt pápai székhelyet, de erre utasították a velencei diplomatákat is. Az ok: járvány (*epidemia*) tört ki a városban. Azért megemlégtették, ha a magyar király emberei visszatérnek teljes felhatalmazással (*cum sindicatu et mandato ad plenum super tractandis*), akkor ők is megjelennek XXIII. Jánosnál.⁴⁹¹

⁴⁸⁷ A követek 1411. március 1-én és 4-én küldték el jelentésüket Velencébe. LJUBIĆ VI. 133. sz. 1411. 3. 10. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 196. sz.

⁴⁸⁸ LJUBIĆ VI. 133. sz. 1411. 3. 10. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 196. sz.

⁴⁸⁹ LJUBIĆ VI. 136. sz. 4. 6. Velence. Regesztája: ZsO III. 323. sz. XXIII. János pápa 1411 március 31-én hagyta el Bolognát április 11-én érkezett meg Rómába. SCHMITZ, 63–64.

⁴⁹⁰ ASCARI.

⁴⁹¹ LJUBIĆ VI. 136. sz. 4. 6. Velence. Regesztája: ZsO III. 323. sz.

Most már egy kicsit megállnék. Nem tudok unalmasabbat elképzelni, mint amikor a diplomaták oda-vissza tárgyalgatnak, és ezt nemcsak leírják, hanem beszámolóik el sem pusztultak, én meg kénytelen vagyok valamenynyivel foglalkozni. Miért is ragaszkodott ahhoz Zsigmond, hogy Velencétől – egyetlen alkalommal maradv a korrekt elnevezésnél – egy szürkét kapjon, habár tudjuk, holdvilágos éjszakán más színűről álmodik a lány.⁴⁹² Gondolhatnánk, a szép paripák szeretete készítette erre.⁴⁹³ Ez sem kizárt, de van itt azért más is. A magyar történelemben a honfoglalás mondaköréből ismerünk hasonló momentumot. A legismertebb, amikor a magyarok a Duna mellékén uralkodó morva fejedelemnek „szürke” hátast, aranyos nyeret és egy kötőféket küldenek. Cserébe földet, fűvet és vizet kérnek. Szvato-pluk – más változatban az apja Marót – az ajándék felében ezt megadta, így Árpád vezér már jussára hivatkozva foglalja el Pannóniát.⁴⁹⁴ Feltehetőleg a föld vásárlásával kapcsolatos ősi jogszokás lehet a mítosz alapja, ahol az állat átadásának aktusa, egyben a szerződés elfogadását jelenti. Ehhez hasonló jelképes birtokszerzésről Hérodotosznál (i. e. 484–i. e. 425) olvashatunk a perzsákról írva. A honfoglalással egyidejűleg keletkezett arab forrás, már, mint keleten érvényes szokásként említi. Az úzus alapja az a felfogás lehet, hogy a hazából, házból stb. kihordott föld, állat, tárgy stb. az országot az ellenség hatalmába juttatja.⁴⁹⁵ Engel Pál szerint a fehér-ló-monda nem véletlenül keletkezett. A morvák elárulásának emlékét kellett vele szublimálni, akikkel a magyarok hosszú ideig boldogan dúlták a frankok földjeit. A fehér-ló-monda az sugallja, hogy a magyarok ősi szokás szerint esküt tettek a

⁴⁹² Fekete Péter operett (1943). Szerzők: Somogyi Gyula és Zágón István. Zene: Eisemann Mihály.

⁴⁹³ A fehér ló mint adomány a következő forrásokban fordul elő: LJUBIC VI. 94. sz. 1410. 6. 1. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 183. sz. 1410. 6. 10 (Sic!). Velence; LJUBIC VI. 129. sz. 1411. 2. 10. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 192. sz. 1411. 2. 15 (Sic!). Velence; MOROSINI I. 63/562 (1411. évi februári bejegyzés.); VITAE, 863. (1412. évi tavaszi bejegyzés.); VITAE, 863. (1412. évi tavaszi bejegyzés.). A ló előfordulása (szín nélkül) adományként: LJUBIC VI. 105. sz. 1410. 9. 2. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 189. sz. A következő iratban két lóról esik szó. Az I. (Nagy) Lajosnak adott állat esetében nincsen szín, de az iratban a másik paripánál leírják (fehér). Emiatt szerepel ez a bejegyzés fentebb is. LJUBIC VI. 129. sz. 1411. 2. 10. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 192. sz. 1411. 2. 15 (Sic!). Velence; Uo. 221. sz. 1412. 3. 6. Velence; LJUBIC VI. 216. sz. 1412. 4. 17. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 235. sz.

⁴⁹⁴ A fehér-ló-monda a 14. századi Képes Krónikaában olvasható. Ennek adatai egy korábbi, talán 11. századi krónikából származhatnak. Anonymus munkájában nincsen benne, még Szvato-lukot sem említi. ENGEL 2003, 655.

⁴⁹⁵ FEHÉR.

morváknak, hasonlóan, ahogy később a frankokkal is. Arnulf király oldalán Szvatopluk ellen. Amikor a frank uralkodó segítséget kért Árpádéktól, kényelmetlen helyzetbe kerültek. VI. (Bölcs) Leó bizánci császár szerint semmibe veszik az esküt és a szerződéseket, de ez nem teljesen igaz. Amire saját törvényeik szerint mondtak igent, ahhoz tűzön-vízen keresztül kitartottak. Így aztán nem volt evidens a morva barátság felrúgása, ellenben a frankok ajánlatát – Szvatopluk országa – sem lehetett visszautasítani. A megoldás tanári. Álmost, aki valamikor megkötötte a morvakkal az egyezséget, eltávolították, – Kazár mintára megölték, mint alkalmatlan fejedelmet – így Árpád nyugodtan támadhatott.⁴⁹⁶ Egyszóval: mindennek ellen tudtak állni, kivéve a kísértésnek. És mindezt jóval Oscar Wilde előtt!

Hajlok arra, Velence magának szerette volna Árpád szerepét vindikálni, évi adóként a világos állatot (vagy egy aranyozott ruhát), akkor küldött volna Zsigmondnak, ha ezzel elfogadtatja, a magyar koronától megszerezte Dalmáciát.⁴⁹⁷ Mérlegelve a választ, a Köztársaságban valamit sejtettek a paripa ajándékozás jelentéséről. Álláspontjukon később sem változtattak. A terület fejében hajlandóak lennének – tiszteletük jeleként – évente egy *cavallo biancot* (vagy egy aranyozott ruhát) adni.⁴⁹⁸ A motívum Giorgio Dolfinnál is feltűnik. Krónikájában egy velencei követségről olvashatunk, amelyet Rómába küldtek XXIII. Jánoshoz. A békéről tárgyaltak, sikertelenül. Zsigmond állítólag 500 000 dukátot kért Dalmácia fejében, ráadásként évente a négy lábút és a változatosság kedvéért egy sólymot. A szerző szerint ez a kérés nagyon tisztességtelen volt (*la qual dimanda fu molto dishonestissima*).⁴⁹⁹ Vizsgáljuk meg, az uralkodó miért kérhette a különleges paripát. Az ősi hagyomány értelmében ily módon szándékozott jelezni, Dalmácia eleve az övé, hiába vásárolta azt meg Velence? Hasztalanul kezelik saját birtokukként? Így neki kellett volna egy hátast ajándékoznia, és Álmos fiához hasonlóan magáénak elismerni a „földet”. A furcsa helyzetre egyszerű lehet a magyarázat. Mindkét fél abból indulhatott ki, Dalmácia az ő tulajdona.

⁴⁹⁶ ENGEL 2003, 658–659.

⁴⁹⁷ LJUBIĆ VI. 105. sz. 1410. 9. 2. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 189. sz.

⁴⁹⁸ LJUBIĆ VI. 129. sz. 1411. 2. 10. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890. 192. sz. 1411. 2. 15. (Sic!) Velence.

⁴⁹⁹ A krónikában nem adtak időpontot, ellenben a legközelebbi konkrét dátum a bejegyzés előtt 1412. március 28. A szövegben nem írják, de Rómában ott kellett lennie a magyar követségnek is, és tőlük tudhatták meg a király feltételeit. DOLFIN 150.

Ekként már érthetőbb a ló körüli logikai zavar. A különleges színű állat említése egyébként további szellemi kalandozásra buzdíthatná a szakembereket. Emlékezzünk vissza. Nem csupán „egy királyfi tán hófehér paripán” lovagolt szíve választottjához,⁵⁰⁰ hanem Horthy Miklós Budapesten (1919. november 6.), mi több Georgij Konsztantyinovics Zsukov marsall a moszkvai díszszemlén (1945. június 4.) ugyanúgy a fehérét/szürkét preferálta. Ez mind szép, de ne feledkezzünk meg az aranyozott ruháról, mint Søren Aabye Kierkegaard felvetésének egyik eleme. Gondolhatnánk, Zsigmond azért jeltelte meg fakultatív szuvenírként, mert imádta a pitec öltözeteket. A „vagy/vagylagosság” számomra arra utal, a ménnel/kancával egyenértékű szimbolikus adományként tekintettek a díszes viseletre.⁵⁰¹ Erre utal Velence fentebb említett kijelentése. A gúnyát, hasonlóan a paripához akkor adna, ha a király ezzel respektálná Dalmácia végleges birtoklását.⁵⁰²

⁵⁰⁰ Fekete Péter operett (1943). Szerzők: Somogyi Gyula és Zágon István. Zene: Eisemann Mihály.

⁵⁰¹ Díszes/aranyozott ruha/szővet mint adomány a következő forrásokban fordul elő: LJUBIĆ VI. 129. sz. 1411. 2. 10. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 192. sz. 1411. 2. 15 (Sic!). Velence; LJUBIĆ VI. 94. sz. 1410. 6. 1. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 183. sz. 1410. 6. 10 (Sic!). Velence; LJUBIĆ VI. 105. sz. 1410. 9. 2. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 189. sz.; Uo. 215. sz. 1412. 1. 21. Velence; Uo. 221. sz. 1412. 3. 6. Velence; LJUBIĆ VI. 216. sz. 1412. 4. 17. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 235. sz. Marino Sanuto 1412 tavaszáról írt bejegyzésében évi adóként új fogalmat hoz be a skarláttal borított „fehér” ló mellé. A „vagylagos” vándorsólymot (*falcone pellegrino*). VITAE, 863. Solyom mint adomány a következő forrásokban fordul elő: DOLFIN, 150. (1412. évi tavaszi bejegyzés.); VITAE, 863. (1412. évi tavaszi bejegyzés.). Még egy példa a paripára és a madárra. 1405. április 10-én fogadták Frangepán Miklós követét Velencében, aki éppen nősülni készült. Egy lovat és egy sólymot (*astor*) hozott magával ura nevében ajándékként. Jelzem, az ispán ekkor éppen a Köztársaságot tekintette legfőbb patrónusának. Emberét Velencéből egy 50–60 dukát értékű ajándékkal küldték vissza, gratulációjukat közvetítendő. A szerencsés nevét nem írják, a szövegben ezt olvashatjuk: „*qui est germanus magni comiti*”. Ő nem más mint ifjabb Garai Miklós nádor, így egyes-egyedül Frangepán Miklósról utalhatnak. LJUBIĆ V. 58. sz. 1405. 4. 11. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 3783. sz.

⁵⁰² LJUBIĆ VI. 105. sz. 1410. 9. 2. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 189. sz.

A béke disznóól ⁵⁰⁴

Dalmácia elvesztésének réme azonnal tárgyalóasztalhoz ültette a feleket. Ebben a helyzetben Zsigmondnak lett sürgősebb a dolog. Tudhatták, ha nincs megegyezés, kitör a háború. Egy ilyen gazdag területről nincsen az az ország, amelyik könnyűszerrel lemondott volna. Valójában a „Hétezer jó és igaz súlyú, jó aranyból való dukát” és a „Dalmácia elvesztése” részekben megfogalmazottak nagy többségére valójában ebben a fejezetben is utalni lehetne, de magamat és az olvasót megmentve elég volt egyszer felsorolni az adatokat. Most kifejezetten a békével kapcsolatos lépésekre fókuszálok. A tapogatózó lépésekre már 1411 telén sor került. Ozorai Pipo egy udinei polgárral (Nicolino da Latore) üzent Velencének. A Köztársaság válaszában megerősíti, ha Zsigmond valóban békét akar kötni, ők ezt örömmel veszik.⁵⁰⁵ Az érintettek közül mindenki tudta, a harcok elkerülhetetlenek, törvényszerűnek vehetjük a közvetítők megjelenését. Önzetlenségükhöz nem férhet kétség. Ekkor már az új pápa is a színre lépett, szerepéről később írok. De kik is ajánlkoztak közvetíteni? Kezdjük a bosnyák vajdával. Hervoja nem várt sokáig. Már 1410 nyarának végén/őszének elején a spalatói érseken (Andrea Benzi di Gualdo) keresztül ajánlkozott a feladatra. Azért arról sem feledkezett meg, hogy a Zsigmond által neki ajándékozott Spalato városa és három sziget birtokában ne háborgassák, sőt ha lehet, fogadják el velencei polgárnak, tetejében engedjék meg neki a spalatói grófi cím használatát.⁵⁰⁶ A Köztársaság ügyesen lerázta az önjelöltet. Ők már elküldték követeket az uralkodóhoz így valamennyi kérdésre a tárgyalások eredménye lesz mérvadó.⁵⁰⁷ 1411-ben sem tétlenkedtek a segíteni vágyók. Szeptemberben Genova kezdte. Niccolò da Bologna garamszentbenedeki apát személyesen járt a városban, ahol előadhatta a magyar király álláspontját. Az akcióról hamar

⁵⁰³ Ezt azért nem magyarázom el. Könnyítésként: homousion–homoiusion.

⁵⁰⁴ „A béke disznóól. Rend csak a háborúban van. Békében a nép elvadul.” Bertold Brecht: Kurázsi mama és gyermekei.

⁵⁰⁵ ÓVÁRY 1890, 195. sz. 1411. 2. 28. Velence.

⁵⁰⁶ ÓVÁRY 1890, 190. sz. 1410. 9. 8. Velence.

⁵⁰⁷ Uo. Hervoja és gyermekei 1393-tól velencei polgárok. MDE III. 460. sz. 1393. 7. 13. Velence; LJUBIĆ IV. 447. sz. Van egy későbbi adat is a városi polgárság elnyerésére. Ő Ostoja bosnyák király. AS VENEZIA. Maggior Consiglio, Deliberazioni, Registri 21. 106r. 1399. 6. 10. Velence. Regesztája: LJUBIĆ IV. 576. sz.

tudomást szereztek Velencében. Genova kapitánya (II. Teodoro del Monferato örgróf) és a városi tanácshoz írt levelükben a szokásos érveket foglalták írásba.⁵⁰⁸ Dalmáciát a megkoronázott Nápolyi Lászlótól pénzért vették meg. Zsigmond vádjait légből kapottnak tartják, Velence minden kötelezettségét teljesítette. XXIII. Jánossal folytatták, aki elvállalta a közvetítést, és már mindkét fél követeit meghallgatta. Magyarországra küldte unokaöccsét. Feladata valószínűleg a királyt meggyőzendő, elfogadható feltételekre bírja. Eddig még nem tért vissza.⁵⁰⁹ A ligúrok hasonlóan bejelentkeztek Zsigmond és Velence viszályának moderálásához, de a Köztársaság udvariasan megköszönve a gesztust, elutasította őket, hiszen a pápa már elkezdte a munkát, a tárgyalások elindultak.⁵¹⁰ Októberben Zsigmond követe (Niccolò da Bologna garamszentbenedeki apát) Facino Cane grófot (Honoré de Balzac!) kérte fel Zsigmond és Velence közötti közvetítésre. Milánó urát a Köztársaság hasonlóan a fenti érveléssel kosarazta ki.⁵¹¹ Közbenjárókból 1412-ben sem volt hiány.⁵¹²

A másik neuralgikus pontnak Ausztria társhercegei számítottak. IV. (Ürestarisznyájú) Frigyes hozta a kötelezőt. Testvére (II. (Vas) Ernő) egyetértésével 1411 novemberének elején Friuliban ügyeskedett a zavaros helyzetet kihasználandó, a káosz jó alkalomnak kínálkozott a Habsburg hatalmi bázis kiterjesztésére.⁵¹³ A kapcsolat felvételére Guarnerio d'Artegna, a neves humanista, indult 1411 októberében a társhercegekhez.⁵¹⁴ Igen gyorsan jött is a válasz. Azonnal követséget menesztettek Udinébe. Tagjai, valószínűleg már a hónap 23. napján a városban mulatták az időt.⁵¹⁵ Sok vita nem lehetett az egyeztetések alatt. November 2-án Giovanni di Mercanovo albergójában

⁵⁰⁸ Mária királyné kiszabadítását és a nikápolyi csata utáni segítségre utalnak.

⁵⁰⁹ 1411. augusztus 26-án írtak Genovából Velencébe, onnét értesültek Zsigmond követének az aknamunkájáról. LJUBIĆ VI. 173. sz. 1411. 9. 26. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 200. sz.

⁵¹⁰ LJUBIĆ VI. 174. sz. 1411. 9. 26. Velence. Regesztája: ZsO III. 981. sz.

⁵¹¹ ÓVÁRY 1890, 201. sz. 1411. 10. 16. Velence.

⁵¹² 1412. 2. 13. Ebergard III. von Neuhaus salzburgi érsek. Velence elfogadja. Uo. 218. sz. 1412. 2. 13. Velence. 1412. március 8. Stefan III von Wittelsbach bajor herceg. Velence a pápai közvetítésre hivatkozva elutasítja. Uo. 223. sz. 1412. 3. 8. Velence. 1412. február 24. A zenggi gróf (Frangepán Miklós). Velence megfontolja az ajánlatot. Uo. 220. sz. 1412. 2. 24. Velence. 1412. április 14. Egy német gróf. Velence bizonyos feltételekkel elfogadja az ajánlatot. Uo. ÓVÁRY 1890, 232. sz. 1412. 4. 14. Velence.

⁵¹³ BAUM, 85.

⁵¹⁴ DEGANI 1898, 136. Életére: SCALON 2003.

⁵¹⁵ ANNALI (FRIULI) VI. 224. A bejegyzés dátuma: 1411. 10. 23. Udine.

megegyeztek.⁵¹⁶ A városban egy védelmi szövetséget hoztak a tető alá. A szövövegből kiderül, ígéretet kaptak egy sor erőd, különösképpen Portogruario, Pietrapelosa, Suffemberggo és Tricesimo átengedésére. Johann Mengen brixeni kanonokot kormányzónak nevezték ki, míg Burkhard von Rabenstein kapitánynak katonai támogatást kellett odahoznia.⁵¹⁷ A delegáció egy titkárt küldött Wenzel von Spilimberghez,⁵¹⁸ beszámolt neki a magyarok érkezéséről, valamint arról, hogy a társhercegek szövetséget javasolnak a lagúnák városának. A secretárius és a lovag, – utóbbi mint a Köztársaság hűséges híve – azonnal Velencébe mentek. Mindkettőjüket meghallgatták a tanácsban. Abban maradtak, követeket küldenek Triesztbe egy ligáról tárgyalandó.⁵¹⁹ A Köztársaságban azonnal kaptak az alkalmon, és odavezényelték képviselőiket.⁵²⁰ A magyar király osztrák ellenfelei ekkor jelezték, hogy az uralkodó csapatai a fentebb említett tartomány ellen készülnek.⁵²¹ Marino Sanuto szerint a velencei küldöttek (Fantino Dandolo és Giovanni de'Garzoni) Trento városába mentek megkötni a szövetséget. A társhercegek pénzt kértek a katonákra, továbbá biztonságos áthaladást a német kereskedőknek.⁵²² Zsigmond villámgyorsan válaszolt a barátságtalan lépésre IV. (Ürestarisznájú) Frigyes osztrák hercegnek. A Niccolò da Bologna garamszentbenedeki apát előtt, a birodalomnak tett hűségesküjére hivatkozik. Udine város és Friuli egy részének elfoglalása ennek ellentmond. Tegye jóvá, forduljanak együtt Velence ellen. Találkozni kívánna vele és a másik herceggel (II. (Vas) Ernő). Sopront, Zágrábot és a vend határvidéket javasolja.⁵²³ A magyar királynak három ellenféllel kellett volna megküzdenie, továbbá a választóknak is bizonyítania kellett hadi képességeit.⁵²⁴ Mindezt miképpen abszolválta, arra a következő kötet megjelenéséig várnia kell a kíváncsiskodóknak.

⁵¹⁶ Uo. 225. A bejegyzés dátuma: 1411. 11. 2. Udine

⁵¹⁷ STEINWENTER 3–9.; BAUM 85.

⁵¹⁸ Lovag. Spilimbergi nemes.

⁵¹⁹ „*quod dicti duces senserunt adventum gentium regis Sigismondi, ad partes Foroiulii.*” STEINWENTER, 92–93. 1411. 12. 3. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 206. sz. A tárgyalásokról a következő kötetben írok bővebben.

⁵²⁰ II. (Vas) Ernő Grázban adott megbízást IV. (Ürestarisznájú) Frigyesnek, hogy tárgyaljon Velencével. LEICHT 1941, 1–2.

⁵²¹ STEINWENTER, 92–93. 1411. 12. 3. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 206. sz.

⁵²² VITAE, 859–860. Fantino Dandolo pályájára: GIRGENSOHN, 709–724. Giovanni Garzoni pályájára: GIRGENSOHN, 784–798.

⁵²³ JANSSEN I. 445. sz. 1411. 11. 28. Visegrád. Regesztája: RI XI/1. 147. sz.

⁵²⁴ LEICHT 1941, 1–2.

Polak, Wenecja, dwa bratanki ⁵²⁵

A folyamatos elhárítás logikusnak tűnik, mivel a pápa a jelentkezőknél sokkal nagyobb tekintélynek számított, és ebben az időben a Köztársaság szemszögéből semleges hatalomnak számított. Később kiderül, miképpen sikerültek a próbálkozások XXII. Jánosnál. (Jagelló) Ulászló lengyel király ezzel szemben ekkor a magyar király ellenségének számított, és így érthető miért javasolt szövetséget Velencének 1411 áprilisában Zsigmonddal szemben. A két uralkodó viszonya ekkor semmiképpen sem mondható jónak. A magyar király ráadásul döntőbírói szerepet vállalt Lengyelország és a Német Lovagrend közti vitában.⁵²⁶ A Köztársaságban arra számítottak, Zsigmond az utóbbit támogatja, és a lovagrend pénzét akarja megszerezni.⁵²⁷ Egyszóval: ideális partnert találtak II. (Jagelló) Ulászló személyében. Egy velencei polgár (Zanacchio Quirino) járt a messzi tájon. Vele üzentek. Úgy döntöttek, titokban írnak egy megbízható emberüknek (Pietro Bicharano) az ajánlatról, aki Lengyelországban tartózkodik. Meg kell jelennie a király előtt, és tárgyalási útmutatóval is ellátták. Mindenekelőtt tudni szeretnék, milyen szövetségre is gondolt a Jagelló. Pietro Bicharanónak ezt meg kell tudnia, és gyorsan ismertetnie kell Velencével.⁵²⁸ Szeptemberben arra utasítják, vegye rá a lengyel királyt, akadályozza meg Zsigmond római útját.⁵²⁹ Ugorjunk egy kicsit előre az időben. 1412 januárjában a Velencébe érkező polyák diplomaták örömmel hallhatták, elfogadják a szövetséget és készek megindítani a diskurzust.⁵³⁰ Ők közvetíthették uralkodójuk akaratát, aki arra kérte Velencét, küldje el követeit, mert húshagyó kedden (február 16.) találkozója lesz Zsigmonddal. A Köztársaság a szövetséget elfogadja, de ilyen rövid idő alatt nem képes eleget tenni a kérésnek. Mivel ők már hadban állnak a magyarokkal, ezt tegyék meg ők is.⁵³¹ Azért egy héten belül kiválasztották szószólójukat. Paolo

⁵²⁵ Lengyel, velencei két jó barát.

⁵²⁶ MÁLYUSZ 76.; HOENSCH 162–165.

⁵²⁷ ZsO III. 276. sz. 1411. 3. 26. Bologna. Peter Wormditt lovagrendi prokurator oklevele. Végeredményben ekkor jól látták az ügyet. Zsigmond a Német Lovagrend mellé áll. Már 1409-ben szövetséget kötöttek. MÁLYUSZ 83–85.; HOENSCH 162–165. Erről később még írok.

⁵²⁸ LJUBIĆ VI. 140. sz. 1411. 4. 18. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 198. sz. 1411. 4. 28 (Sic!). Velence.

⁵²⁹ STEINWENTER 87–88.

⁵³⁰ LJUBIĆ VI. 198. sz. 1412. 1. 14. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 212. sz.

⁵³¹ Uo. 214. sz. 1412. 1. 15. Velence.

Veneto lett a követ.⁵³² Utasítása szerint a lengyel uralkodó elé kell mennie. Ha ott van, akkor jelezze, nem felkészületlenül érkezett, mivel a királyi levélből, Pietro Bicharanótól és a lengyel követől sokat megtudott. Tudják, II. (Jagelló) Ulászló ligát javasolt, aminek Velence nagyon örül, és így képzei el az együttműködést. A lengyel király megakadályozza, hogy Zsigmond „*descendat ad accipiendum coronam imperii*,” és a Köztársaság is hasonlóan fog tenni „*per terram et per mare*.” Kiderült, Velence udvariasan azt javasolja a teológiai professzoron keresztül, ha a Jagelló szeretné, küldjön egy újabb titkos követet (*nuncium secretum*). Említést tesznek Pietro Bicharano lengyelországi szerepéről, valamint a pápai kúriából visszatérő wrocławai prépostról és a krakkói vexillferről is, akikről nyilván bőséges információt kaphattak uruk tervéről. A közös cél, Zsigmond – akit császárrá választottak, és meg akarja szerezni a koronát is – itáliai útjának a megakadályozása.⁵³³ Ez mindkettőjüknek kedvezőtlen lenne. A magyar király sereget küldött Friuliba. Később személyesen is oda akar menni. Velencében értesültek arról is, hogy a két király békét fog kötni augusztus 15-ig, és február 16-ig (*Carnisprivium*). Velence érdeke azt diktálta, II. (Jagelló) Ulászló rúgja fel az egyezséget és támadjon. Ha nem, akkor legalább a fenti terminusig tegye ezt. Paolo Venetóra maradt a meggyőzés szép feladata. A Köztársaság támogatná a lengyel király császári ambícióit, és ha Itáliába jönne a koronázásra, biztosítanák számára az átkelést.⁵³⁴ Velence még azt is megtette – mikor tudomást szerzett a pápai követ feladatáról (Kibékíteni a lengyel és a magyar uralkodót.) – hogy megtiltotta átutazását a velencei területeken.⁵³⁵

1412 áprilisában viszont megérkezett II. (Jagelló) Ulászló levele, és minden azonnal megváltozott.⁵³⁶ Kiderült, már megkötötte a békét és az egyezséget Zsigmonddal, ellenben felajánlotta közvetítését. Ezért küldte el követét (*nuncius*) Velencébe. Azt javasolja, a Köztársaság menessze hozzá delegációját. Ha így döntenek, akkor ő Budán fogja várni őket Szent György ünnepe (április 24.) után öt napig. Az idő sürgetett, gyorsan indulni kel-

⁵³² CESSI II. 1985a, 657.; LJUBIĆ VI. 201. sz. 1412. 1. 23. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 216. sz.

⁵³³ Pontosabban német királynak.

⁵³⁴ LJUBIĆ VI. 201. sz. 1412. 1. 23. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 216. sz.

⁵³⁵ ÓVÁRY 1890, 217. sz. 1412. 1. 31. Velence. A parancsot komolyan vehették, egy év múlva meghagyták Veronának, a lengyel király követével utazó pápai diplomatát, akit a Köztársaság parancsára fel kellett tartóztatni, engedjék szabadon. Uo. 224. sz. 1412. 3. 12. Velence.

⁵³⁶ CESSI II. 1985a, 657. Marino Sanuto szerint 1412. április 12-én érkezett meg Velencébe a két lengyel követ. VITAE, 864.

lett, mielőtt a lengyel király elhagyja a várost, hogy megmutassák a világnak (*ostendatur toti mundo*), ők hajlandóak a békére. Villámgyorsan kijelölték a diplomataikat. Régi ismerőseink indultak útnak Tommaso Mocenigo és Antonio Contarini személyében. A lengyel király követének, költségei fejében, valamint azért, hogy emberét (*nuncius*) azonnal, még aznap este küldje uralkodójához Velence levelével, 600 dukátot utaltak ki. Ebből az írásból megtudjuk a polák diplomata nevét. Thomas de Diaco érkezett a lagúnák városába, és hozta a hírt a két uralkodó kibéküléséről. A Köztársaság egyúttal elfogadta II. (Jagelló) Ulászló közvetítői ajánlatát. Igent mondott arra a kérésére is, hogy pozitív válaszuk megérkezésekor Velence szintén indítsa el hozzá embereit. Ők mindig és mindenkivel békében szeretnének élni, így Zsigmonddal is.⁵³⁷ Becsületükre legyen mondván, a lengyel király javaslata által kialakult új helyzetről azonnal értesítették római kiküldötteiket. Beszámoltak nekik a titkos követtől megtudott hírekről, majd a fentebb említett indítványt hasonlóan megosztották velük. Mindezeket XXIII. János pápával is tudatniuk kellett.⁵³⁸

Michele Stenó dózse Tommaso Mocenigo és Antonio Contarini követi utasításban az ismert lemezt tette fel. Érthető, régi műsorhoz is régi férfi kell.⁵³⁹ Elő kellett adniuk, hogy Paolo Venetotól kapott írásból, a lengyel király 1412. március 28-án Kassán datált leveléből, valamint Thomas

⁵³⁷ Két hónapot szántak a követség idejére. A két diplomata mellett, még összesen 21-en keltek útra, együtt a nélkülözhetetlen szakáccsal. 100–100 dukátot kaptak fejenként, naponta nem költhettek többet tíznél, leszámítva a hajó és a lovak bérlését. LJUBIĆ VI. 214. sz. 1412. 4. 14. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 233. sz.

⁵³⁸ Ilyen információnak számított, hogy a két király Kassán találkozott és hasonlóra fog sor kerülni Budán is. LJUBIĆ VI. 215. sz. 1412. 4. 16. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 234. sz.

⁵³⁹ Marino Sanuto szerint három követ ment (Tommaso Mocenigo, Antonio Contarini és Marino da San Felice). 1412. április 17-én együtt utaznak el a lengyelekkel, figyelemreméltó kísérettel. VITAE, 864. Giorgio Dolfin krónikájában egy kicsit keverednek a történések. Tudomása alapján ötéves békekötés hírével (Lublóra utalhat) megérkezett a lengyel király embere (frate heremita). Zsigmond rajta keresztül pénzt kapott II. (Jagelló) Ulászlótól, aki majd ebből támadja meg Velencét. A magyar király hadsereggel akar Itáliába jönni, hogy megkoronázzák. (Elképzelhető, már ekkor megegyeztek némi pénzről, mondjuk a szépségi városok fejében, de most inkább egy későbbi eseményt emelt be a szövegébe. A békében nem említik a kölcsönt. MNL OL DF 267861. sz. 1412. 3. 15. Lubló. A béke szövege.). A lengyel király – folytatja Giorgio Dolfin – semmit sem akar tenni az ügyben. Velence Budára küldi követeit (Tudjuk, hogy Tommaso Mocenigora és Antonio Contarinire utal név nélkül.) együtt a lengyel köldöttel és nagy kísérettel. A „*comission ad plenum*” és „*ambassatori deli più nobili*” kifejezések a delegáció rangjára utalnak. 1000 dukátot kaptak. DOLFIN 151. (A következő bejegyzés dátuma 1412. április 18.).

de Diaco beszámolójából jól ismerik II. (Jagelló) Ulászló javaslatát a követítésről. Velence ezt nagy tiszteletköröket írva, elfogadja. A két követnek mindenképpen meg kell jelennie Zsigmond előtt is. Jelezzék neki a lengyel király szándékát. A 7000-es adót a Köztársaság visszautasítja, erről sem a múltban, sem a jövőben nem lehet szó. Erről nagyon határozott hangú passzusokat olvashatunk. A következő javaslatokat tették Zsigmondnak. Amennyiben azokat a dalmát részeket, amelyeket jelenleg birtokolnak teljesen és békében megtarthatják, valamint a maradék területek szintén a fennhatóságuk alá kerülnének,⁵⁴⁰ akkor egy lovat (*unum equum cohoptum*) – a színét nem írják, de ne legyenek kétségeink –, vagy egy aranyozott szövetet (*unum pannum aureum*) adnának évente adóként. És most jön a ráadás. A Velencétől eddig elfoglalt területeket a magyar királynak vissza kell adnia, de jelentős összeget áldoznának a fentiekre. A követek 300 000 dukát összegig mehettek el az ígéretesen.⁵⁴¹ Ha a békekötés nem sikerülne, akkor próbálkozzanak egy legalább ötéves fegyverszünettel, de a megszállt térségek átadásának feltételével. Akármelyik variációt választanak, Carlo Malatestit, III. Niccolò d'Este ferrarai örgrófot, és Velence szövetségeseit ebbe bele kell foglalni, és Zsigmond is hasonlóan tehet. Trau és Sebenico zálogba vétele fejében 200 000 dukátot ajánlhatnak fel.⁵⁴² Ígérjenek szabad átvonulást, amikor Zsigmond a római koronázására menne. Nem maradt ki a korszak gondolája sem. Egy lehetséges törökellenes hadjárat megindulásakor, melyet a magyar király személyesen vezetne, a Köztársaság Görögországba 6–10 gályát küldene. Velencében azokra is gondoltak, akik valami módon diplomatáikat támogathatják az uralkodónál. Ezek meggyőzésére 10 000 dukát dukált.⁵⁴³

Megjegyzem, másik követük (Paolo Veneto) ezalatt még Polóniában állomásozott. 1413 májusában ér vissza Velencébe.⁵⁴⁴ Ezt abból az iratból

⁵⁴⁰ A Hervoja bosnyák bánhoz tartozó Ragúza, Spalato, és néhány sziget, ellenben nem. Helyesen: vajda.

⁵⁴¹ A hozzászólók közül volt olyan, aki 200 000-et és 100 000-et javasolt.

⁵⁴² Ezt az összeget később 50 000 és 100 000 dukátnyi összegben képzelték el.

⁵⁴³ LJUBIĆ VI. 216. sz. 1412. 4. 17. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 235. sz.

⁵⁴⁴ Paolo Veneto humanista Lengyelországgal, és valahol Magyarországgal kapcsolatos tevékenysége tudomásom szerint ezzel véget ért. A szerzetest 1420-ban perbe fogták, és öt évre Ravennába száműzték. Voltak olyanok (kisebbségben), akik két évre gondolták kitiltani a városból. AS VENEZIA. Consiglio di dieci, Mistre, Registri 10. 29v –30r. 1420. 8. 8. Velence; LJUBIĆ VI. 227. sz. 1412. 5. 13. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 239. sz.

tudjuk, amelyet a hónap 13. napján foglaltak írásba a „lengyelországi követeknek”. Azért az idézőjel, mert ők nem lehetnek mások, mint Tommaso Mocenigo és Antonio Contarini. A diplomaták Magyarországról nem indultak tovább észak felé, hanem 1412. június 5-e tájban visszatértek városukba. Ismereteikre számítva, a tanácsba is meghívták őket.⁵⁴⁵ Ez azt jelentheti, végül is sikerült tárgyalniuk II. (Jagelló) Ulászló királlyal, ezért nem kellett tovább állniuk, jóllehet utasításukból kiderült, oda kellett menniük tárgyalni, ahová azt a lengyel király mondja.⁵⁴⁶ A májusi ukázukban – meghallgatva az Ágoston-rendi provinciális beszámolóját – meghagyták, ha sikerül Zsigmonddal is tárgyalniuk, akkor Sebenicót és Traut vásárlással próbálják megszerezni. Kérjék a 7000 dukát fizetésének eltörlését, az elfoglalt területek visszaszolgáltatását, a birodalmi területek határainak megállapítását. Továbbra is számítanak a lengyel király mediátor szerepére, aki állítólag arra kérte Zsigmondot, hogy fejezze be a háborút Velencével, inkább a török ellen forduljon.⁵⁴⁷ A levél végén leírták, milyen híreket kaptak Rómából ottani embereiktől.⁵⁴⁸ Ennek ismeretében érthetőbbé válik utasításuk, melyet nyugodtan tekinthetünk a hasonló májusi kiegészítésének, immár az új információk hatására.⁵⁴⁹ Ezek szerint a magyar király hajlandó teljes egészében átadni Dalmáciát, elengedné a 7000 dukát fizetését, visszaszolgáltatná a megszállt részeket, meghatározná számukra a birodalomhoz tartozó területeket 200 000 dukátért.⁵⁵⁰ A próbálkozások viszont eredménytelenül zárultak. Visszatértükkor beszámoltak, Zsigmond nem akarja a békét, ellenben folytatni fogja a háborút. Ekkor Velence védelmében tárgyalásokat kezdtek a városban tartózkodó Nápolyi László követével (Pandello Malenotte da Benvento) a két állam közti szövetség megkötéséről.⁵⁵¹ A párbeszéd megsza-

⁵⁴⁵ LJUBIĆ VI. 228. sz. 1412. 6. 5. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 241. sz. A két követ május 21-én indult Budáról és 27-én már Zágrábban találjuk őket. LJUBIĆ VI. 229. sz. 1412. 6. 5. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 243. sz. Valószínűleg a szokásos útvonalon haladtak tovább. Zengig szárazföldön, ott viszont hajóra ülhetek. Június 5-e előtt már meg kellett megérkezniük városukba. Ezen a napon már ott voltak. Ezt olvashatjuk róluk: „*nuper redierunt de partibus Hungarie.*” Ha a „*nuper*” június 4-re vonatkozik, akkor 15 nap alatt tették meg a távot. Roppant gyorsan. Buda és Zágráb között legalább 430 kilométer az út. Ez legalább 60 kilométeres napi átlagnak felel meg.

⁵⁴⁶ LJUBIĆ VI. 216. sz. 4. 17. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 235. sz.

⁵⁴⁷ LJUBIĆ VI. 227. sz. 1412. 5. 13. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 239. sz.

⁵⁴⁸ Uo.

⁵⁴⁹ LJUBIĆ VI. 216. sz. 4. 17. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 235. sz.

⁵⁵⁰ LJUBIĆ VI. 227. sz. 1412. 5. 13. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 239. sz.

⁵⁵¹ LJUBIĆ VI. 228. sz. 1412. 6. 5. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 242. sz. Az elbeszélő források

kításáért a magyar királyt tették felelőssé, aki túlzott és ésszerűtlen kérésekkel (*propter excessivas petitiones et irrationabiles*) rukkolt elő.⁵⁵² Zárásként a velencei diplomácia összefoglalva az utolsó követjárások eseményeit, nagyon udvarias levelet írt a lengyel királynak, megköszönve a béke érdekében tett próbálkozását.⁵⁵³

Zsigmond és Lengyelország kapcsolatának ismeretében mindkét fél részéről logikus lépés volt a nexus erőltetése. Polónia és a Német Lovagrend közti konfliktusban a magyar király az utóbbi oldalára állt.⁵⁵⁴ Már 1409-ben szövetségre léptek. Ennek lényege: fegyveres támadáskor az elfoglalt területeket nem tarja meg. A grünwaldi/tannenbergi csata (1410. július 15.) – amikor az egyesült lengyel-litván seregek legyőzték a lovagrendet – következményeként Zsigmond fokozatosan átalakította lengyel politikáját. Ebben sokat segíthetett német királlyá történő megválasztása is (1411. július 21.). 1411 elején visszaverték a Szepességnél betörő lengyeleket, és március 31-én Iglón Kanizsai János esztergomi érsek és Garai Miklós nádor megkezdtek az egyezkedést. A következő év január 4-én Zsigmond Budán fogadta a lovagrend marsallját (Michael Kűchmeister). A tárgyalásokon olyan magas árat szabott a háborúba lépés feltételekét (375 000 aranyforint), hogy ezt egyes-egyedül elutasításként lehetett kezelni. 1412. március 15-én Lublón megkötötték a békét. A két uralkodó Kassán és Budán is találkozott egymással. Az első toruni béke (1411. február 1.) végrehajtása közben felmerült ellentétek kérdésében Zsigmond a Német Lovagrenddel szemben inkább Lengyelországot támogatta (1412. augusztus 24.).⁵⁵⁵ 1412 tavaszára így II. (Jagelló) Ulászló királynak érdektelenné vált a velencei szövetség. Nyilvánvalóan ezért javasolta a magyar király 1412-ben őt döntőbírónak a Velencével felmerült vitás kérdések tisztázására.⁵⁵⁶

szerint a visszatérők nem hoztak jó híreket. Zsigmond Zárát nem adja. VITAE, 867. Hasonlót ír Giorgio Dolfin is. 1412. június 4-én érkeztek meg azok, akiket Zsigmondhoz küldtek a béke tetőálá hozásának érdekében, de nem jutottak semmilyen eredményre. DOLFIN, 154

⁵⁵² LJUBIĆ VI. 229. sz. 1412. 6. 5. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 243. sz.

⁵⁵³ LJUBIĆ VI. 235. sz. 1412. 6. 23. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 247. sz.

⁵⁵⁴ Zsigmond és a Német Lovagrend kapcsolatára: PÓSÁN 1998, 630–656.; PÓSÁN 2015, 147–158.

⁵⁵⁵ MÁLYUSZ 83–85.; HOENSCH 162–165. Zsigmond és a lengyel király kapcsolatára: ARNDT.

⁵⁵⁶ Ez már a velencei háború sűrűjében történt, nem összekeverendő XXII. János pápa közvetítésével. MÁLYUSZ 76.; HEIMPEL 1932, 146.

Ne írd alá, János

Velencében sokat reméltek az 1410-ben megválasztott új pápától, akit nagyon hamar megkerestek. 1410 januárjának közepén útnak is indították követüket. Neki kellett meggyőznie XXIII. Jánost, vállalja el a közvetítést a Köztársaság és a magyar király között.⁵⁵⁷ Ozorai Pipo biztosan megjelent a városban. Ekkor még fontosabb lehetett a pápa támogatásának elnyerése a német királyi cím megszerzését segítő, mint a velencei viszály rendezése, de csalogdnék, ha a dalmát kérdésről nem beszéltek volna. Zsigmond nem panaszkodhatott, mert három pápa közül is válogathatott. Ő XXIII. János mellett döntött.⁵⁵⁸ A temesi ispán állítólag 250–300 fős kísérettel indult útnak. Feladatát, a királyi főkegyúri jog elismertetését, ügyesen megoldotta. Régi szokás szerint a beneficiumokat továbbra is a magyar király adományozza, a pápára a jóváhagyás kötelezettsége marad. Meg persze a kamarának befizetendő kinevezési díj is. Nyilvánvaló, Ozorai Pipo kétségkívül szóba hozta a dalmát ügyeket, valamint Zsigmond német királlyá választásáról is egyeztetettek. Az egyház első embere nem sokat vitatkozhatott. Nápolyi Lászlóban közös ellenséget találtak, és Zsigmondban erős támaszt remélt német királyi ambícióit hasonlóan támogatandó. Odafele nem állt meg Velencében, be sem jelentkezett. A Signoria úgy döntött, akkor kell tudomást venni Ozorai Pipóról, ha ő azt előre jelzi. Majd akkor követeket küldhetnek hozzá, és ki is tüntethetik. Továbbutazását gályákkal segítették. A temesi ispán kérésére Zengig szállították.⁵⁵⁹ A pápa – folytatandó a főkegyúri joggal kapcsolatos egyezkedéseket – októberben Magyarországra menesztette Branda Casiglione bíborost, aki vonulását megszakítva megállt Velencében, ahol előadta utazása célját. A pápa felajánlja személyét a Zsigmond és a Velence közti konfliktus megoldásához, és tudni akarja a lagúnák városának a feltételeit. Másik feladata Magyarországon a kisebb egyházi

⁵⁵⁷ DOCUMENTI (CARLO) 54. sz. 1411. 1. 15. Velence. Michele Steno dózse levele.

⁵⁵⁸ Szerepére Zsigmond megválasztásában: SCHWERDFEGER.

⁵⁵⁹ XXIII. János továbbá felmentette Zsigmond párthíveit az egyháznak okozott károkért, valamint, őt tekinti Magyarország törvényes uralkodójának. A Nápolyi László-párti főpapokat külföldre helyezte, a király által kinevezett püspököket mind elfogadta. MÁLYUSZ, 213–215.; ENGEL 2003a, 247–248.; ZsO II/2. 7878. sz. 1410. 8. 21. Velence; ÓVÁRY 1890, 185. sz. 1410. 8. 28. Velence.

stallumok rendezéséhez kapcsolódott.⁵⁶⁰ Branda Casiglione kezdeményezte, ha Velencének bármilyen mondandója lenne Zsigmondhoz, ő azt örömmel tolmácsolná. Erre a válasza nehéz lehetett udvariasan reagálni. Majd így folytatták: követeik éppen Hungáriában vannak, hozzájuk irányítják XXIII János emberét.⁵⁶¹

Budán és Velencében lassan örültek a gondolák, mert érdemi tárgyalásokról mindössze a következő évből tudunk. Michele Stenó dózse 1411. február 15-én a konfliktus ismertetésére utasította diplomatáit.⁵⁶² A körülményeket ismerve a követekre nem várt könnyű tárgyalás a pápai udvarban. Velence évente 50 ezer dukátot akart adni Dalmácia fejében, Zsigmond viszont azokra a területekre (Treviso, Belluno, Padova, Verona) is szeretne volna kiterjeszteni fennhatóságát, hasonlóan Friulihoz, amelyeket Velence már bekebelezett.⁵⁶³ A Köztársaság részéről Marino Caravello és Antonio Moro kapták a feladatot, akik Bolognában érték utol a Szentatyát.⁵⁶⁴ Iparkodniuk illett. A pápai udvarban állomásozó diplomatájuktól (Micheletto Cagnolo) megtudták, Zsigmond képviselői vissza akarnak menni Magyarországra,⁵⁶⁵ és már 1411. március 14-e előtt elhagyhatták Bolognát. Marino Caravellónak és Antonio Morónak utol kellett érni őket valahol Velence levelét átadandó. A pápa sem tudhatott meg sok újdonságot a konfliktus rendezéséről. Maradt az 50 000-es ajánlat a hozzá tartozó körítéssel. A Köztársaságnak oly

⁵⁶⁰ XXIII. János azzal is megbízta, rendezze el, kit tekinthetnek egy prépostság vagy kanonokság jogos birtokosának. Azt, akit a magyar király nevezett ki, vagy aki egy pápai bullára alapozza igényét. MÁLYUSZ 214. Ozorai missziójáról: GÖLLER 171–174.

⁵⁶¹ Ők: Giovanni Barbarigo és Tommaso Mocenigo. LJUBIĆ VI. 111. sz. 1410. 10. 30. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 187. sz.

⁵⁶² LJUBIĆ VI. 129. sz. 1411. 2. 10. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 192. sz. 1411. 2. 15 (Sic!). Velence.

⁵⁶³ LEICHT 1939/1940, 37–38. A pénz mellett még évente a fehér lovat vagy egy aranyozott ruhát is küldtek volna tiszteletük jeléül. LJUBIĆ VI. 129. sz. 1411. 2. 10. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 192. sz. 1411. 2. 15. (Sic!). Velence; SCHIFF 6.

⁵⁶⁴ 1411. március 26-án tárgyalták azokat a leveleket, amelyeket Marino Caravello és Antonio Moro küldött február 24-én és 25-én Bolognából. AS VENEZIA. Miscellanea ducali ed atti diplomatici, Busta 15/1. 1411. 3. 6. Velence. A Morosini krónikában is megemlíti az eseményt. Tudomása szerint 1411 februárjában Zsigmond követséget küldött Bolognába XXIII. János pápához, de ezt tette Velence is, hogy tárgyaljanak Sebenico és más dalmát helyek kérdéséről. A követek nevét (Marino Caravello és Antonio Moro) hasonlóan megadja. 50 000 aranyat adnának évente és egy fehér lovat skarláttal lefedve. MOROSINI I. 63/562. Antonio Moro pályájára: GIRGENSOHN, 901–908.

⁵⁶⁵ A két követ „*pro factis Hungarie*” lettek a pápához küldve. AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Miste, Registri 48. 38. sz. 1411. 2. 14. Velence. A kötetet mikrofilmen használtam, mert az eredetit nem adták kézhez. Ezért van az „sz” és nem a recto-verso.

fontos, az Aquilejai Pátriarkátus ügyében szintén megosztották álláspontjukat a szentatyával. Vezetője legyen itáliai és Velence híve.⁵⁶⁶ Mondhatnák olyan, mint XXIII. János, akire mindkét kritérium ráillett. Kiderült, hiába a gyorsaság, a király emberei nem rendelkeztek kellő felhatalmazással. Ekkor a pápa Ozorai Pipót és saját unokatestvérét (Lelio da Torcello) szándékozott Zsigmondhoz küldeni.⁵⁶⁷ Az ispán érkezéséről nincsen adatom, de valahogy csak odakeveredett. Ozorai Pipo és a nepos 1411. március 21-én útra is kelték Magyarországra. Az iratban mintegy mellékesen megjegyzik, a németek Friuliban vannak.⁵⁶⁸ Ettől az úttól függetlenül, áprilisban valóban megjelentek Zsigmond követei a pápánál, az érdemi tárgyalásokhoz elengedhetetlen „*plenum mandatum*” birtokában. Velence ekkor hasonlóan XXIII. Jánoshoz szalajtotta diplomáit.⁵⁶⁹

XXIII. János, számomra úgy tűnik, végig Zsigmond pártján állt. Azt nem tudom, mit ígérhetett neki, de gondoljunk bele, a konstanzi zsinatra is sikeresen becsalogatta a lodi-i tárgyalásokra. Most talán a Szentszék védelme lehetett a magyar király csalija. Elképzelhető, Uski János pécsi préposton és budai plébánoson keresztül üzent, akit 1411. szeptember 6-án Rómába küldött, válaszként Lelio da Torcello pápai követ magyarországi útjára. Teljes felhatalmazást kapott a tárgyalásokra, úgy a szentatyával, mint Velencével.⁵⁷⁰ Ekkor újból Róma lépett. Követük 1411 decemberében Magyarországra tartva, megállt Velencében.⁵⁷¹ Bertoldo Orsini (XXIII. János unokaöccse volt.), akinek még fontos szerepe lesz a velencei hadjáratot lezáró

⁵⁶⁶ AS VENEZIA. Miscellanea ducali ed atti diplomatici, Busta 15/2. 1411. 3. 14. Velence. Arról, hogy miért kellett új pátriárkát választani, később írok.

⁵⁶⁷ A szövegben Pipo ispán áll, ez nem lehet más, mint az Ozorai. LJUBIĆ VI. 133. sz. 1411. 3 10. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 196. sz.; LEICHT 1939/1940, 51. 58.; SCHIFF, 6.

⁵⁶⁸ Velencében 1411 március 25-én kapták meg a követeknek azt a levelét, amelyet a hónap 19-ik napján írtak. Ebben olvashatjuk: Ozorai Pipo és a pápa és neposa XXIII. János parancsára a következő szombaton (március 21.) Magyarországra mennek. AS VENEZIA. Miscellanea ducali ed atti diplomatici, Busta 15/3. 1411. 3. 25. Velence. A nápolyi származású Lelio da Torcello még szeptemberben is Zsigmondnál volt. LJUBIĆ VI. 173. sz. 1411. 9. 26. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 200. sz. 1411. július 24-én a Sárkányrendet és egy *salvus conductus* is kapott. RI XI/1. 63. sz. 1411. 7. 21. Visegrád. A Regesta Imperii vonatkozó köteteinél nem adom meg az oklevél kibocsátóját, mert az mindig Zsigmond. A németek Friuliban nem mások, mint IV. Friedrich von Ortenburg emberei.

⁵⁶⁹ AS VENEZIA. Miscellanea ducali ed atti diplomatici, Busta 15/5. 1411. 4. 6. Velence; SCHIFF 6.

⁵⁷⁰ RI XI/1. 122. sz. 1411. 9. 6. Visegrád.

⁵⁷¹ ÓVÁRY 1890, 204. sz. 1411. 13. 3. Velence. Egy magyar követ ekkor éppen Sienában volt, a pápához ment. FINKE I. 23. sz. 1411. 12. 8. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 207. sz.

castelletoi fegyverszünet (1413. április 17.) összehozásában, a tanács előtt fejthette ki feladatát. A pápa a magyar királyhoz küldte a Velencével tető alá hozandó béke ügyében (*pro inducendo ipsum ad pacem cum nostro dominio*), továbbá tárgyalópartnerét vezesse Itáliába az egyház védelmét megoldandó (*pro conducendo dictum dominum regem Sigismondum ad partes Italie pro defensione et conservatione status ecclesie et pro defensione Rome*). A hallgatósága ellenben tudni szeretne volna, mi lesz a pápának azzal az ígéretével, amelyet a nála járó követeknek mondott régebben, és megígérte a Köztársaságnak. Addig nem koronázza meg Zsigmondot, továbbá nem hívja az Appennini-félszigetre, amíg a magyar király meg nem egyezett velük.⁵⁷² A követ beszédét alaposan megrágták. A következő tartalmú választ fogalmazták meg. Sajnálják, hogy háború tört ki a pápa és Nápolyi László között. A Köztársaság hagyományos békeszeretete okán, valamint a Róma iránti tiszteletből közvetítő szerepet vállalna. A dalmát kérdésben az eddig megismert érveiket sorolják fel. Felelemlegetik, amikor Zsigmondhoz követeket küldtek, egyezségekre jutottak. Mindkét fél diplomatái meg fognak jelenni XXIII. Jánosnál, aki majd közvetít köztük. A magyar király emberei ellenben nem bírtak megfelelő felhatalmazással, úgy a közbenjárási, mint a kiegyezési próbálkozások eredménytelenül maradtak. Jobban szeretnék, hasonlóan a pápához, ha az uralkodó, mint Velence barátja érkezne, de ez nem tőlük függ. Ha ellenséggént lépne Itáliába, akkor Velence felkészül érdekei védelmére.⁵⁷³ 1411. december 8-án a tanácsban fogadták Bertoldo Orsinit. Itt nyomatékosná vált, a pápa akkor is várja Zsigmondot, ha nem tudnának megegyezni Velencével.⁵⁷⁴ Valójában érthető lépésként értékelhetjük a Szentatya döntését. Nápolyi László állandó veszélyt jelentett a pápai államra, ellenében keresett szövetségest.⁵⁷⁵ Ezt Zsigmondban vélte felfedezni, akit ekkor már német királlyá választottak (1411. július 21.). A beavatkozás jogszerűségéhez így nem férhetett volna kétség, mert a Német-római Birodalom részeként tekintettek bizonyos itáliai részekre. A magyar uralkodónak hasonlóan jól jöhetett az invitálás, elég Ve-

⁵⁷² FINKE I. 23. sz. 1411. 12. 3. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 204. sz.

⁵⁷³ Uo. 205. 1411. 12. 3. Velence.

⁵⁷⁴ FINKE I. 23. sz. 1411. 12. 8. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 207. sz.

⁵⁷⁵ XXIII. János II. Anjou Lajost támogatta, aki 1411. január 16-án vonult be Bolognába. Március 31-én indultak Rómába, ahová április 11-én érkeztek meg. Ekkor a kúria is átköltözött. DEGANI 1898, 132. II. Anjou Lajos csapatai május 18-án és 19-én tönkre verik Nápolyi László seregeit Roccaseccánál. CUTOLO I. 371–372. Nápolyi László 1413 nyarán elfoglalta Rómát. CUOTOLI I. 400–403.

lencére gondolnunk. Visszatérve a grófhhoz, a tanácsban hallhatták, a Nápolyi László és a pápa között kitört háborúskodás következtében XXIII. János kénytelen segítségként Velencéhez és Zsigmondhoz fordulni. A Köztársaság sajnálattal veszi tudomásul a helyzetet, de a támogatást megtagadja. Kifejtik, Zsigmondot viszályukra tekintettel, kizárólag ellenséggként kezelhetik. Érdekességként még annyit, amikor Bertoldo Orsini megkérdezte, melyik utat válassza Hungária felé, akkor Serravalle felé irányították, mivel Friuli másik részén már ott vannak a magyarok.⁵⁷⁶ Azért arról sem feledkeznek meg, hogy gyorsan értesítsék Nápolyi Lászlót. XXIII. János ellene hívja be a magyar királyt, és hogy császárrá koronázza Rómában.⁵⁷⁷

Ismerjük Michele Steno dózsénak azt a levelét, amelyet a pápánál álmolószó követeknek (Laurenzio Bragadino és Marco Dandolo) címzett.⁵⁷⁸ Részletesen beszámolnak Bertoldo Orsini tevékenységéről. Kettős feladattal Magyarországra készül. Egyrészt Zsigmondot Itáliába akarja hívni „*in subsidium sue sanctitatis et ecclesie sancte*.” A másik megbízás sem volt kisebb kaliberű. Budán el kell érni a békekötést vagy az egyezséget (*bonam pacem seu concordium*).⁵⁷⁹ Velence, köszönhetően jó kapcsolatainak teljesen képben volt a pápa környékén történetekről. Két kardinális a „Venetus” és a „Fiorentinus” küldözgette leveleiket a kúriából. Kiderült, Zsigmond követei XXIII. János udvarában fungálnak. Feladatuk a „*concordium sive pace*.”⁵⁸⁰ Mondhatnák, még szép! Míg az első (Francesco Lando) Velencében, addig a második (Francesco Zabarella) Padovában született.⁵⁸¹ Egy dologról semmiképpen sem feledkezzünk meg. Ozorai Pipo csapatai ekkor már javában dúlták a Terra Fermát.⁵⁸² A Köztársaság diplomatai teljes felhatalmazással rendelkeztek a béketárgyalásokra (*cum plena nostra intetione pro dicta pace et concordio*). Alaposan kitanítják őket a dózse utasításában. Ha Zsigmond diplomatája azt kéri, Velence adja vissza Dalmáciát (*petit, quod dimittamus Dalmatiam sive illa loca, que tenemus in Dalmatia*), akkor a követke-

⁵⁷⁶ FINKE I. 23. sz. 1411. 12. 8. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 207. sz.

⁵⁷⁷ FINKE I. 23. sz. 1411. 12. 8. Velence.

⁵⁷⁸ Marco Dandolo pályájára: GIRGENSOHN 725–743.

⁵⁷⁹ LJUBIĆ VI. 200. sz. 1412. 1. 21. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 215. sz. 1412. 1. 21. Velence.

⁵⁸⁰ LJUBIĆ VI. 200. sz. 1412. 1. 21. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 215. sz. 1412. 1. 21. Velence.

⁵⁸¹ Franciscus Landus presbiter cardinalis Sanctae Crucis in Jerusalem. Franciscus Zabarella presbiter cardinalis Sanctorum Cosmae et Damiani.; GIRGENSOHN 2004; VALSECCHI.

⁵⁸² Erről a követeknek is írtak. Ozorai „*ad partes nostras Tervisanas descendisse*.”

ző érvekkel vághatnak vissza. A területet Nápolyi Lászlótól vették, ennek fejében már felajánlottak hűbéri adóként évente egy lovat – a színét nem írja, de ne legyenek kétségeink –, vagy egy rend aranyozott szövetet (*unum equum cohoptum sive unum pannum auri*), valamint egyszeri alkalomként 50 000 dukátot. Megkaphatják pénzügyi tranzakcióval, de akár feudumként is. Ha egyik sem tetszene, akkor minden évben 5000 dukátot fizetnének a királynak és leszármazottjainak. Ezt az összeget a tárgyalók 7000-ig emelhetik.⁵⁸³ Ezt azért ismerjük, mondjuk 1381-ből. Azért kíváncsi lettem volna, az igen kimondását követően, meddig küldték volna Magyarországra a pénzt. A két követnek emlékeztetnie kell tárgyalópartnereiket egy régebbi úzusra. I. (Nagy) Lajos idején Dalmácia fejében egy lovat – a színét nem írja, de ne legyenek kétségeink – kellett adniuk. Sikeres pápai közbenjáráskor az 50 000-et kifizetnék, de Ozorai Pipónak azonnal vissza kell adnia az elfoglalt területeket.⁵⁸⁴ Amennyiben Zsigmond megbízottai újabb, túlzó követelésekkel állnának elő, akkor kérjenek időt, mert a novumokról tájékoztatni kel Velencét. Újból felmerült az ominózus 7000 dukát kérdése. A pápai érdeklődésre ez legyen a replika: „*nos non tenemur ad dictas solutiones multis rationibus et causis, et specialiter, quia ipsa dominus rex, regnum et corona Hungarie non attendit nec observat nec attendere nec observare potest ea, que rex, regnum et corona Hungarie nobis facere et observare tenentur in partibus Dalmatie: et cum predictis et aliis verbis et rationibus, que videbuntur vestris sapientiis utiles et pertinentes, debeatis sustinere honorem nostrum et iura nostra, et quod non tenemur ad dictas solutiones.*”⁵⁸⁵ Konkrétumot azért ne keressünk az idézetben. Még azt sem tekinthetjük annak, amikor a magyar király, a királyság és a Szent Korona zsidványságára utalnak. Velence képviselőinek Ostroviza várának a helyzetéből is készülniük kellett. Ha XXIII. János rákérdezné az erősségre – erről kizárólag a magyar delegációtól tudhatott – akkor ez legyen a válasz: nem Zsigmondtól vették el, hanem Sandal bosnyák vajdától kapták. A két kardinálistól további információkhoz jutottak. A magyar király követe „*loquatur et tractaret de concordia,*” de Zsigmond „*non vult facere compromissum nisi de iure,*” és a pápa olyan döntést támo-

⁵⁸³ Ha ezt a javaslatot preferálnák, akkor nem fizetnének egyszeri alkalommal 50 000 dukátot.

LJUBIĆ VI. 200. sz. 1412. 1. 21. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 215. sz. 1412. 1. 21. Velence.

⁵⁸⁴ Természetesen, ha az 5000–7000 dukátos ajánlatot elutasítanak.

⁵⁸⁵ LJUBIĆ VI. 200. sz. 1412. 1. 21. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 215. sz.

gatna, amelyben mindkét fél konszenzusra jutott. Laurenzio Bragadinónak és Marco Dandolónak el kell érniük, hogy „concordia” legyen. Velencében sejthették, ez nem lesz egyszerű, egy „egyszerű” fegyverszünetbe (tregua) is belementek volna. Öt évre gondoltak. Feltételként Ozorai Pipo kivonulását szabnák meg, valamennyi megszállt terület átadásával. Végezetül kifejtették, ők valójában békét akarnak, mindig barátsággal viseltettek Zsigmond iránt.⁵⁸⁶ Ez utóbbi nagyon fontos dolog, habár elég nehéz gyakorolni több ezer magyar lovas árnyékában. A háború kezdetén járunk, még nagyon sok tárgyalás vár a szakértőkre. A fegyverek közt a diplomácia soha sem hallgat, ebből is látszik, ők nem lehetnek senkinek sem a múzsaí.⁵⁸⁷

⁵⁸⁶ Bizonyítékaik a szokások: Mária királyné kiszabadítása, a török elleni küzdelem, Zsigmond kime-
nekítése stb. LJUBIĆ VI. 200. sz. 1412. 1. 21. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 215. sz.

⁵⁸⁷ A háború alatti diplomáciai lépésekről a második részben írok.

„VIVA, VIVA SAN MARCO GLORIOSO”⁵⁸⁸

Két keresztény közt egy családért omlik ki a vére⁵⁸⁹

Említettem, mekkora hiátusnak tartom, hogy az Árpád–Anjou–Zsigmond korokban minimális tudásunk van a dalmát városok és a hozzájuk tartozó földek jogi, gazdasági, katonai helyzetéről, hajóhadukról, lakosok nemzetiségi összetételéről, a polgárok adminisztratív és mindennapi életéről.⁵⁹⁰ Reményeim szerint – már utaltam rá – miután befejezem „Zsigmond király itáliai politikája” című *opus magnumot*, belevágok a kutatásba. Nem lesz könnyű feladat, erre jó példa a Frangepán famíliának vázlatosan összeállított „pillanatképe.” Birtokainak elhelyezkedése arra predesztinálta a család mindenkori vezetőjét, rokonságának próbáljon olyan stratégiát kidolgozni, hogy két konstansul létező nagyhatalom között lavírozva sikerüljön megélni. Prekonceptióként azt gondolom, kapcsolatukra óhatatlanul rávetül Velence és Zsigmond aktuális kapcsolata. Nézzük az első szakaszt, a magyar király hatalomra jutásától az 1400-as évekig terjedő időszakot, amikor a 7000 dukát már nem érkezik meg Budára. Frangepán János már Mária bárójaként vett részt a királyné kiszabadításában.⁵⁹¹ 1380 és 1385 között horvát bán.⁵⁹² A helyzet később sem változott, a magyar korona alattvalójának tekintette magát. A királytól 1387 novemberében érdemei fejében – a királynék elleni lázadás leverésében játszott szerepét emelik ki – adományt is kap. Családja a Zágráb megyei Cetin várával és Klokocs kerülettel.⁵⁹³ Öt évvel később Zsigmondtól

⁵⁸⁸ „Éljen! Éljen a dicsőséges Szent Márk!” Johannes Ciconia zeneszerző ugyanilyen című munkájának az első sora a 14–15. század fordulójáról.

⁵⁸⁹ Tyukodi-nóta. Az idézet valójában így hangzik: „Két pogány közt egy hazáért omlik ki a vére.”

⁵⁹⁰ Velence 1437-ig megszerezte Dalmácia döntő részét. Nem utalok a Zsigmond halála utáni évekre sem. Mellékesen az sem lenne kis falat, ha sikerülne valakinek feltárnia a végvárrendszer déli erősségeinek a jogi helyzetét. Mikor, kik és miből építették? Később kik tartották fent? Milyen létszámmal és kinek a fennhatósága alatt állomásoztak ott a katonák?

⁵⁹¹ LJUBIĆ IV. 346. sz. 1387. 6. 14. Lucca. VI. Orbán pápa oklevele; MDE III. 366. sz. (A kötetben hibásan 466. sz.). Regesztája: PREDELLI III. Libro VIII. 262. sz. (Az eredetiben: 267. sz.).

⁵⁹² ENGEL II. 77.

⁵⁹³ Az iratban bőséges leírását találjuk a királynék elleni összeesküvésre, és Frangepán János szerepére a lázadás leverésében. FRANGEPÁN I. 155. sz. 1387. 11. 25. Buda. Zsigmond oklevele.; Uo. 156. sz. 1387. 11. 25. Buda. Zsigmond oklevele.; Uo. 157. sz. 1387. 12. 27. (Zágráb). A zágrábi káptalan oklevele.

adómentes fémbányászati jogot szerzett birtokaira,⁵⁹⁴ és megerősíti I. (Nagy) Lajos királytól kapott oklevelét Modrus és Vindold megyékről, valamint Zengg városáról.⁵⁹⁵

A központi hatalom távolságát a bőrén érezve, alkalomadtán Velencét választotta patrónusának. Általában akkor, amikor veszélyben érezte földjeit. Így történt ez 1389 októberében. A Korbáviai grófok ellen remélt segítséget a lagúnák városától. A nemleges válasz magyarázata sokatmondó. Velence nem avatkozik be a viszályba, mindketten a magyar király alattvalói,⁵⁹⁶ ellenben felajánlják közvetítő szerepüket.⁵⁹⁷ Gesztusként értékelhetjük, amikor engedélyezik számára 50 íjász zsoldba fogadását (110-at szeretett volna.), valamint bombardák beszerzését. Kölcsönbe kérte, de Velence, mivel híján van az eszközökben, mert Marca Trevignanában szükségük van rájuk, módjával tudnak neki küldeni. Pénzt is szeretett volna, de nem sikerült meggyőznie a Köztársaságot.⁵⁹⁸ A következő évben íjászokkal és ostromgépekkel segítik. Részletesen felsorolják azokat a fegyvereket, amelyeket „*cum galea Capella*” küldtek.⁵⁹⁹ Mindezt azért, mert Velence szívélyes barátja (*cordialis amicus*). Megtudjuk, miért is kellett neki nagyon gyorsan a hadiszerszámok. Leveléből kiderült, amikor testvére meghalt (Frangepán István), Modrus várát özvegyének (Carrara „Metlikai” Katalin) rokona (*cognatus*) elfoglalta bizonyos padovaiak segítségével.⁶⁰⁰ A meglepő szívélyességnek egy oka van: Carrara család ekkor már Velence ellenségének számított.⁶⁰¹ A szlavón bánná való kinevezése (1392) bizonyítja, Zsigmond bízott benne.⁶⁰²

⁵⁹⁴ FRANGEPÁN I. 164. sz. 1392. 11. 11. (Kiadási hely nélkül.). Zsigmond oklevele.

⁵⁹⁵ Uo. 165. sz. 1392. 11. 11. (Kiadási hely nélkül.). Zsigmond oklevele. Valamint: Uo. 166. sz. 1392. 11. 11. (Kiadási hely nélkül.). Zsigmond oklevele.

⁵⁹⁶ LJUBIĆ IV. 388. sz. 1389. 10. 7. Velence. Regesztája: FRANGEPÁN I. 160. sz.

⁵⁹⁷ LJUBIĆ IV. 389. sz. 1389. 10. 12. Velence. Regesztája: ZsO I. 1168. sz.

⁵⁹⁸ Kölcsönbe kérte. Az elutasítást a hosszúra nyúlt háborúskodásra fogták. LJUBIĆ IV. 390. sz. 1389. 10. 17. Velence. Regesztája: ZsO I. 1171. sz. Nem csak Velencétől akart ekkor pénzt. 1390 júliusában zálogba adta Zrínyi Pálnak Szluin várát és Terszat falut 4000 aranyért. FRANGEPÁN I. 162. sz. 1390. 7. 17. Jelovica. Frangepán János oklevele. Regesztája: ZsO I. 1593. sz. A várat valamikor kiválthatták, de 1409-ben újból zálogbaadták 1800 dukátért, hasonlóan Zrínyi Pálnak. FRANGEPÁN I. 194. sz. 1409. 5. 23. Jelovica. Regesztája: ZsO II/2. 6792. sz. Visszatérve 1390-re. Ekkor Ancona városa hasonlóan kikosarazza. Nem kéri Veglia-szigetét 3000 arany fejében zálogként. FRANGEPÁN I. 163. sz. 1390. 10. 1. Ancona. A város oklevele.

⁵⁹⁹ 30 jó ballistát küldenek neki.

⁶⁰⁰ LJUBIĆ IV. 395. sz. 1390. 4. 13. Velence.

⁶⁰¹ A familia padovai volt.

⁶⁰² 1392 és 1393 között viselte a tisztséget. ENGEL II. 77.

Frangepán János halála (1393. november 29.) a szomorúságon kívül nem változtatott semmin. A família továbbra is kellemesen élédegelt a Köztársaság és a magyar királyság árnyékában. A családfő szerepét özvegye Frangepán (Görzi) Anna vette át, és roppant gyorsan pénzhez szeretett volna jutni. Az okot felesleges keresni, százféle lehetett. A kézenfekvő magyarázatok egyike tűnik a leglogikusabbnak. A családfő halálát követően a lelki krízis könnyedén kapkodást eredményezhetett. Férje elvesztésével anyagi biztonságát is veszélyben érezhette. A felajánlott zálogok a familia törzsbirtokainak szélén feküdtek, feltehetően ezt is figyelembe vették. „Fizetőképes” jelentkezőnek pedig a lagúnák városára gondoltak. Velencének volt pénze és az Isztriai-félszigettel tervei voltak. Gazdaságilag és katona-stratégiaiilag egyre fontosabbnak tartották. Az özvegy és fia (Miklós) zálogként felajánlotta Raspo és Castelnovo isztriai várakat Velencének.⁶⁰³ Ezek 1392 tavaszán jutottak a hölgy kezére, amikor IV. Johann von Mayrhofen gurki püspök elismította VII. Johann Meinhard von Görz és VI. Heinrich von Görz közti egyenlőtlenséget, mint a grófok gyámja. Frangepán (Görzi) Anna VI. Johann Meinhard von Görz és Katharina von Pfannberg leánya volt, testvére a két görzinek. A családi megegyezés értelmében a várakat 13 000 dukátért – hasonló konstellációban – átvehette.⁶⁰⁴ Az 1393-as és az 1394-es évek fordulóján megkötötték az egyezséget. A Köztársaság Raspót 10 000 dukát fejében zálogba is vette, két lépésbeli törlesztéssel, 4000 és 6000 dukátra osztva a fizetést.⁶⁰⁵ Frangepán (Görzi) Anna prokurátorai az első részlet fejében azt át is adták.⁶⁰⁶ Nem sokat kellett várni a hátraléokra sem. Március első napján Castelnovo várában Bernardo Negro Velence részéről átadta a maradék 6000-et.⁶⁰⁷ Velencében ekkorra már pontosan tudták, milyen bevételeket hoz a stratégiaiilag fontos vár a hozzá tartozó falvacskákkal.

⁶⁰³ LJUBIČ IV. 457. sz. 1393. 12. 29. Velence. Regesztája: ZsO I. 3250. sz.; Uo. 3275. sz. 1394. 1. 5. Velence; Uo. 3912. sz. 1393. 4. 5. Velence; Uo. 4566. sz. 1396. 12. 5. Velence. Frangepán János halálának napjára: ENGEL I. 19. Egy oklevélben Annát már november 22-én özvegynek mondják. PREDELLI III. Libro VIII. 394. sz. 1393. 11. 22. Zengg. Frangepán (Görzi) Anna oklevele.

⁶⁰⁴ Értsd: zálogként. PREDELLI III. Libro VIII. 378. sz. 1392. 5. 1. Carso. IV. Johann von Mayrhofen gurki püspök oklevele; Uo. 379. sz. 392. 5. 1. Carso. IV. Johann von Mayrhofen gurki püspök oklevele.

⁶⁰⁵ Frangepán (Görzi) Anna már 1393. november 1-én megnevezte a zálogba adást levezénylő prokurátorait. Uo. 394. sz. 1393. 11. 22. Zengg. Frangepán (Görzi) Anna oklevele; LJUBIČ IV. 458. sz. 1394. 1. 5. Velence. Regesztája: PREDELLI III. Libro VIII. 397. sz.

⁶⁰⁶ Uo. 399. sz. 1394. 1. 20. Velence; Uo. 400. sz. 1394. 1. 20. Velence.

⁶⁰⁷ Uo. 404. sz. 1394. 3. 1. Castelnovo. Frangepán (Görzi) Anna oklevele.

Az összeírásból megtudjuk, azon a kis településen, amelyet a várfalakon belül találtak, hányan is éltek. Három nemesen kívül még öten. Köztük három özvegy és egy paraszt.⁶⁰⁸ Ilyen aprólékos előkészületek és a zálogösszeg teljes átadását abszolválva 1395 tavaszán roppantul csodálkozhattak, amikor az özvegy visszakérte a várat. Úgy informálták őket (*nos fuimus firmiter informati*), hogy huzamosabban vehetik bérbe, mert Frangepán (Görzi) Anna hosszú ideig nem fogja visszaváltani Raspót. Levelükben kifejtik, sokat fektettek be a várba, de természetesen a kitűzött időre vissza fogják szolgáltatni. Annyit kérnek, a terminus ésszerű legyen, tekintettel a kivonulás nehézségeire.⁶⁰⁹ Az egyezkedés hosszúra nyúlt, Velence megbízottja, Enrico de’Bel-demandi orvos (*phycicus*) már április 19-én biztosan ott volt Zenggben, de hol volt még a megegyezés. Utasítása szerint – ezt május 5-én datálták – el kellett érnie az erősség további birtoklását, a kivonulás annulálását.⁶¹⁰ A doktor úr vegyes sikerrel járt. Zenggben továbbra sem álltak el tervtől, ellenben Velence Isztria védelmét szem előtt tartva, nagyon szeretne volna megtartani Raspót. Kompromisszumos megoldás született. A Köztársaság képviselője és Frangepán (Görzi) Anna prokurátora (Raffale di Sorbar) a következőben egyeztek meg. A Köztársaság visszaad 6000 dukátot – ez meg is történt –, de még három évig a tulajdonában marad. A határidő lejártakor a hátralékot kötelesek kifizetni.⁶¹¹ Abban az estben, ha Anna testvérei maguknak akarnák a zálog tárgyát, a fentebb jelzett 13 000 dukát fejében, Velence azt köteles a fivéreknak azt átadni, és a maradék 4000 dukátot átutalni.⁶¹²

A következő év végén az özvegy újból Castelnuvót dobta a piacra. 3000 dukátot reméltek.⁶¹³ Raspo kapitánya (Marino Storlato) küldte el emberét a hírrel Velencébe. Az információt Frangepán (Görzi) Anna egyik szervitorától hallották. Kiderült, Anna és testvérei valójában hajlandók lennének mindkét helyet zálogként átadni. A lagúnák városának a

⁶⁰⁸ PREDELLI III. Libro VIII. 401. sz. Dátum nélkül. Valószínűleg 1394 legelején születhetett a lista.

⁶⁰⁹ Emberek és eszközök kivonására utalnak. LJUBIĆ IV. 489. sz. 1395. 4. 5. Velence. Regesztája: FRANGEPÁN I. 173. sz. Amikor zálogba vették, akkor az volt a feltétel, hogy az özvegy vagy leszármazottai, ezek nemlétében pedig VI. Heinrich von Görz és VII. Johann Meinhard von Görz grófok visszaválthatják. LJUBIĆ IV. 458. sz. 1394. 1. 5. Velence. Regesztája: PREDELLI III. Libro VIII. 397. sz. A zálog időtartalmát valóban nem határozták meg.

⁶¹⁰ Ezen a napon levelet írt Velencébe. Uo. 490. sz. 1395. 5. 6. Velence.

⁶¹¹ Ez 4000 dukát.

⁶¹² PREDELLI III. Libro IX. 6. sz. 1395. 5. 20. Velence.

⁶¹³ Zálogként akarták átadni.

válaszából kiderült,⁶¹⁴ az első erősséget nem akarják, ellenben a másikat igen. 15 000 dukátig mennének el az árban, nevezetesen ha legalább nyolc évre megkaphatják. Amennyiben szüksége lenne pénzre, a Raspo váráért a Velencének visszafizetett 6000 dukátot újból a rendelkezésére bocsátanák.⁶¹⁵ A térképre nézve azonnal érthetővé válik a Köztársaságot, miért érdekelte Raspo jobban. A várat Capodistria és Fiume között meghúzott képzeletbeli vonal közepén találjuk, az isztriai-félsziget északi kapujaként, míg Castelnúovót ettől északra építették meg. A két vár távolsága egymástól légvonalban 11 kilométer,⁶¹⁶ talán Raspo elővárának is nevezhetjük. Összegezve: fogalmam sincs, miért az egyik, és miért nem a másik is.⁶¹⁷ Amikor az özvegy Velence tanácsát és támogatását kérte, egyben egy közeli hatalomnak a kegyét kereste. Velence válaszából arra következtek, Frangepán (Görzi) Anna férje halálát követően nem bízhatott senkiben, és támadásokra számíthatott. Valójában a Köztársaságtól nem útmutatást, ez udvariassági fordulatnak tűnik, hanem katonákat remélt. Cserébe tapintatos javaslatokkal kellett beérnie. Jól erősítse és védje birtokait, továbbá más urakkal és bárókkal együtt állandóan óvják a szomszédos területeket is. Velence a szokásos érvvel rázta le a harcosok küldését. Romániában számos érdekeltségüket meg kell védeniük a töröktől, nem megy a segítségadás. 6000 dukátot viszont felajánlottak Frangepán (Görzi) Annának. Kiderül, ezt az összeget kapták vissza tőle Raspo fejében. Megjegyzik, a várat akkor vennék át, ha testvérei azt kíváltják tőle.⁶¹⁸ Kitől félhetett az özvegy? Logikailag azoktól a kisebb és nagyobb hatalmaktól, akik jelen voltak Dalmáciában. Pénzre volt szüksége, talán fegyveresekre, tudniillik a Köztársaságtól ezt nem kapott. Maradt a zálog. Castelnúovo várát ekkor is felajánlja a Köztársaságnak, mintegy mellékesen, mert levelének fő témája Zsigmond esedékes látogatása. A magyar király a birtokaira fog jönni – a nikápolyi csatavesztés utáni adriai-tengeri hazatérés idején vagyunk – ezért 1397. január 5-én felhatalmazta Velencét, váltsa ki az 1200

⁶¹⁴ Ezt Marino Storlato raspói kapitánynak címezték.

⁶¹⁵ LJUBIĆ IV. 539. sz. 1396. 12. 5. Velence. Regesztája: FRANGEPÁN I. 174. sz.

⁶¹⁶ Az útvonalkeresők 55 kilométeres utat adnak meg a terepviszonyok következtében, jelentős kerülővel a két vár között.

⁶¹⁷ Nyilvánvalóan Velencében tiszttában voltak két vár helyzetével. (Felszerelés, állapot, startégiai helyzet stb.).

⁶¹⁸ LJUBIĆ IV. 539. sz. 1396. 12. 5. Velence.

dukátért zálogba adott ékszereiket (*nostra argenteria est nunc ad presens Veneciis impignorata per nos*), gabona vagy evezőrudak ellenében.⁶¹⁹ A következő évben mégis megesett rajta a Köztársaság szíve. Nem véletlenül! Egyre közelebb kerültek a kitűzött cél eléréséhez. A már átadott 4000 dukát mellett,⁶²⁰ 7000-et kapott hitelbe. Biztosítékként Raspót adta cserébe. Frangepán (Görzi) Anna megígérte, Velence a haláláig bírhatja a várat kivéve, ha testvérei azt vissza akarják szerezni.⁶²¹ A Frangepánok kasszájába gyűlt a pénz, gondolhatnák, de volt azért olyan, aki vitte a bevételt. Zsigmond 17 000 dukátot kért kölcsön Frangepán (Görzi) Annától és Frangepán Miklóstól. Mindezt a török elleni harc és a végvárak védelemre hivatkozva. Ozaly erősségére tettek szert.⁶²² A zálogösszeg 1399 januárjának végére 24 000 aranyforintra emelkedett.⁶²³ Zsigmond a felszólításban mindig is nagy volt. Ha egy üzlet beindul! 1401. április 16-án az özvegy és leánya (Erzsébet) 18 500 aranyforinttal lettek szegényebbek, ellenben Sztenicsnyak várával nőtt a birtok.⁶²⁴ 1405-ben újabb 2000 dukátot zsebel be a családtól az erősség fejében.⁶²⁵ Örömmel jelentem, utólag egy újabb

⁶¹⁹ A testvéreitől zálogba kapott Castelnuovo várát most is dobra verné 3000 dukátért. LJUBIČ IV. 545. sz. 1397. 1. 5. Modrus. Frangepán (Görzi) Anna és Frangepán Miklós oklevele. Regesztája: PREDELLI III. Libro IX. 59. sz.

⁶²⁰ Ezt a pénzt akkor fizették ki, amikor lejárt a már említett 3 éves terminus, tehát valamikor 1398-ban. Uo. 6. sz. 1395. 5. 29. Velence.

⁶²¹ Uo. 150. sz. 1398. 12. 14. Velence; Uo. 148. sz. 1398. 11. 18. Zengg Frangepán (Görzi) Anna oklevele.; WENZEL 1890, 306.

⁶²² Zálogba kapták. Zsigmond kijelentette, nem veszi figyelembe a temesvári országgyűlés határozatait, és így köteles lesz a visszaváltáskor a vár fenntartására fordított pénz fejében 400 aranyforintot adni. FRANGEPÁN I. 176. sz. 1398. 11. 1. (Kiadási hely nélkül). Zsigmond oklevele. Regesztája: ZsO I. 5551. sz. A király ezen a napon feltehetőleg Bácsott tartózkodott. ENGEL–C. Tóth, 76.

⁶²³ Ekkor Frangepán István özvegye Carrara „Metlikai” Katalin és lánya (Erzsébet) volt a kedvezményezett. Zsigmond kijelentette, nem veszi figyelembe a temesvári országgyűlés határozatait. FRANGEPÁN I. 177. sz. 1399. 1. 29. Buda. Zsigmond oklevele. Regesztája: ZsO I. 5688. sz. A király a várért 1412 november első napján újabb 3000 forintot kér és kap kölcsön a zálogbirtok fejében. FRANGEPÁN I. 206. sz. 1412. 11. 1. (Kiadási hely nélkül). Regesztája: ZsO III. 2869. sz. A király ezen a napon feltehetőleg Zággyban van. ENGEL–C. TÓTH, 95.

⁶²⁴ A várat már I. (Nagy) Lajos zálogosította el Frangepán Istvánnak és feleségének Carrara „Metlikai” Katalinnak. 10 000 aranyforintért. Most 8500 aranyforintos ráfizetéssel továbbra is Frangepán István özvegyénél (Carrara „Metlikai” Katalin) és lányánál (Erzsébet) hagyja zálogba. Valójában, most 8500-at kellett fizetniük. FRANGEPÁN I. 178. sz. 1401. 4. 16. Buda. Zsigmond oklevele. Regesztája: ZsO II/1. 1004. sz.

⁶²⁵ Pontosabban Carrara „Metlikai” Katalintól és lányától, Erzsébettől. FRANGEPÁN I. 187. sz. 1405. 10. 5. Bihács. Zsigmond oklevele. Regesztája: ZsO II/1. 4178. sz.

évet adtam élni Frangepán István özvegyének.⁶²⁶ Még a másik „*vidua*” halála előtt (1402. 9. 5.),⁶²⁷ testvérei Raspót már eladásra ajánlották, az ügylettel prokurátoraikat bízták meg.⁶²⁸ A végleges kiárusítás előtt azért néhány apróságot rendbe kellett tenni. Fia Frangepán Miklós, nagybátyjai megbízottjától, már szeptemberben hozzájutott 1500 dukáthoz, annak a 13 000-nyi követelés részleteként, amelyért Raspo vára anyjánál zálogban volt. Ezzel a kifizetéssel a grófok szabadon rendelkezhettek a várral, elhárultak az utolsó akadályok is.⁶²⁹ Hamarosan nyélbe ütötték az üzletet. 20 000 dukátért, mint az erősség egyedüli és kizárólagos gazdái, Raspo a hozzá tartozó jogokkal együtt ettől kezdve a Köztársaságot gazdagította. Ebből 8000-et azonnal átadtak, 11 500 dukátot Velence visszatartott, a Frangepán (Görzi) Annának már átadott pénzek ellenében.⁶³⁰ A vár birtokbavétele gyorsan megtörtént.⁶³¹

A 15. század elején úgy a család, mint Velence és Zsigmond viszonylatában új fejezet kezdődött. A Köztársaságban felvállalták a torinói béke felrúgását, Frangepán Miklós pedig „*pater familias*” lett, aki hasonlóan felmenőihöz, már édesanyja elmúlása előtt is, alkalmanként Velencében látta életének megkönnyítőjét. 1401-ben követei útján 10 000 dukátot kért kölcsön a Köztársaságtól, amelyet lánytestvére kiházásítására (*dos*) akar fordítani.⁶³² Cserébe zenggi bevételi forrásokat ajánlott fel. Hiába.⁶³³ 1402 nyarán követi közvetítésével a Köztársasághoz fordult, mert Nápolyi László gályái birtokaiban jelentős károkat tettek. Segítséget most sem kapott.⁶³⁴ És most mindenki rájöhet, miben is hasonlított Zsigmond és Velence. Egyik sem szeretett pénzt kiadni, jóllehet az utóbbinak azért volt belőle bőven. Sze-

⁶²⁶ 1405-ben még élt. ENGEL I. 77.

⁶²⁷ Értsd: Frangepán (Görzi) Anna.

⁶²⁸ Ők: Giovanni da Rabatta görzi kapitány, Paolo Leoni da Padova és Luca Leoni da Padova. PREDELLI III. Libro IX. 233. sz. 1402. 6. 4. Lienz. VI. Heinrich von Görz és VII. Johann Meinhard von Görz grófok oklevele.

⁶²⁹ Frangepán Miklós Frisone nemest nevezte ki prokurátorának. Uo. 239. sz. 1402. 8. 20. (Kiadási hely nélkül.); Uo. 242. sz. 1402. 9. 5. Velence.

⁶³⁰ Uo. 241. sz. 1402. 9. 5. Velence.

⁶³¹ Uo. 243. sz. 1402. 9. 6. Velence; 245. sz. 1402. 9. 16. Raspo. Leonardo Donato raspói kapitány oklevele; Uo. 246. sz. 1402. 9. 16. Raspo. Leonardo Donato raspói kapitány oklevele.

⁶³² Két lánytestvért ismerek. Az egyik Erzsébet. FRANGAPÁN I. 177. sz. 1398. 1. 29. Buda. Zsigmond oklevele. A másik neve Margit. PREDELLI III. Libro IX. 241. sz. 1402. 9. 5. Velence.

⁶³³ LJUBIĆ IV. 594. sz. 1401. 4. 8. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 983. sz.

⁶³⁴ FRANGAPÁN I. 179. sz. 1402. 8. 31. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 135. sz.

gény Frangepán Miklós ezt 1403 májusában újból megtapasztalta. Potyára kért kölcsön 20 000 dukátot Zengg város fele bevételét ígérve cserébe.⁶³⁵ Magyarországi karrierjén egyelőre nem sokat dobott az sem, amikor 1403 nyarán Nápolyi László megérkezett Zarába, ő is ott volt.⁶³⁶ Azért lássuk be, a délvideki főuraknak nem sok választásuk maradt. Csatlakozás, aztán majd történik valami. A király messze van, ha meg közeledik, akkor még mindig lehet váltani. Ekkorra már régen átlépte a gondolat, a trónkövetelő hívének számított. Az év elején Oklics várát kapja meg tőle. Az oklevélben az adományozó rokonának nevezi.⁶³⁷ Megpecsételődni látszott Ozaly várának sorsa. Zsigmond ellenlábasa megerősítette Frangepán Miklós birtokcseréjét, melyben az említett várát átadja Novákovics Péternek, akitől Osztrovica és Cetin erősségeket kapja érte.⁶³⁸

⁶³⁵ Velencében azzal utasították el, hogy évek óta, és most is nagyon magasak a kiadásai, háromszor annyi gálya van a szolgálatukban, mint szokott. LJUBIĆ V. 8. sz. 1403. 5. 13. Velence. Regesztája: Frangepán I. 182. sz.

⁶³⁶ CANESTRINI, 218. 1403. 7. Zára. Galeotto firenzei jegyző levele.

⁶³⁷ FRANGAPÁN I. 180. sz. 1403. 1. 26. Nápoly. Nápolyi László király oklevele. Nem vagyok biztos a birtokba kerülésbe. 1411-ben ugyanis Frangepán Miklós 10 000 dukát fejében megszerezné Velencének Oklics várát. Az erősség várnagya Zsigmondtól való félelmében eladná az ispánnak, inkább mint a magyar király kezére jusson. LJUBIĆ VI. 161. sz. 1411. 8. 9. Velence. Regesztája: ZsO III. 809. sz.

⁶³⁸ Zsigmondot per Magyarországot bitorló, brandenburgi örgrófnak nevezik az iratban. FRANGAPÁN I. 181. sz. 1403. 1. 26. Nápoly. Nápolyi László király oklevele. Nem vagyok biztos a birtokba kerülésbe. 1405 nyarán Frangepán Miklós megegyezett Osztrovica Péterrel és Pállal, hogy két év múlva megkapja tőlük Osztrovica várát Cetin vára fejében. FRANGAPÁN I. 186. sz. 1405. 8. (Napi dátum nélkül.). Drevenik. 1408-ban Likai Pálnak Osztrovica vár feléért és egyéb birtokokért Gacska kerületben (districtus) fekvő birtokokat ad cserébe. FRANGAPÁN I. 191. sz. 1408. 4. 12. (Zágráb). A zágrábi káptalan oklevele. Regesztája: ZsO II/2. 6028. sz.; FRANGAPÁN I. 192. sz. 1408. 4. 12. (Zágráb). A zágrábi káptalan oklevele. 1410 őszén Zára segítséget kért Velencétől Osztrovica várának megtartása végett. Nem szabad, hogy Zsigmond kezére jusson, a zárai provizorok ajánljanak fel néhány 5000 dukátot a várnagynak. LJUBIĆ VI. 110. sz. 1410. 10. 20. Velence. Regesztája: ZsOII/2. 7992. sz.; LJUBIĆ VI. 115. sz. 1410. 11. 8. Velence. Regesztája: ZsOII/2. 8026. sz.; LJUBIĆ VI. 119. sz. 1410. 12. 30. Velence. Regesztája: ZsOII/2. 8113. sz. 1411 januárjában Michele Steno dózse felhatalmazza Luca Trunót, aki egy hadigályával Zarába megy, adja át Osztrovica vételárát (5000 dukát), valamint Sandalj bosnyák vajdának a velencei polgárjogot tartalmazó privilégiumot. LJUBIĆ VI. 124. sz. 1411. 1. 10. Velence. Regesztája: ZsO III. 24. sz.; MÁLYUSZ, 90–91. A pénzt 1411. április 13-án ki is fizették. LJUBIĆ VI. 137. sz. 1411. 4. 13. Zára. A város oklevele. Regesztája: ZsO III. 343. sz. Cetinnel sincs minden rendben. Apja (Frangepán János), már 1387-ben megkapta Zsigmondtól. FRANGAPÁN I. 155. sz. 1387. 11. 25. Buda. Zsigmond oklevele; Uo. 156. sz. 1387. 11. 25. Buda. Zsigmond oklevele.; Uo. 157. sz. 1387. 12. 27. (Zágráb). A zágrábi káptalan oklevele.

Novemberben személyesen, saját hajójával érkezett a lagúnák városába. Tanácsot és támogatást kért.⁶³⁹ Emlékezzünk vissza, édesanyja hasonló kéréssel kereste meg Velencét. Most azonban konkretizálja az ellenlábást. Zsigmond ellen akarja ezeket alkalmazni (*habet observare cum domino rege Sigismondo*).⁶⁴⁰ Komolyan gondolhatta az ügyet, mert szolgálatait és birtokait is felkínálta a Köztársaságnak. Azért biztos, ami biztos, a család régi szerződéseinek – melyeket még apja kötött Velencével Zengg városáról és Veglia-szigetéről – megújítását kérte. Ez elől nem zárkóztak el, de rövidnek tartják az időt, Frangepán Miklós nemsokára hazamegy. Továbbá ez nagyon régi dolog (*est res multum antiqua*). Kéri, ha hazamegy, akkor a Zenggben fellelhető iratokat kerestesse meg és küldje azokat Velencébe. Ők is kikotorják azokat, és mindkét fél előnye szerint megoldják az ügyet.⁶⁴¹ Hát egy ilyen választ látva, nem hiszem, hogy nyugodtan aludt aznap éjjel a comes. Jelzem, a pápai udvarban is hasonlóan jártak el, amikor valamit nem szerettek volna kiadni a kezükből. Így járt Hunyadi János kormányzó is. 1447-ben V. Miklóstól kérte a kegyúri joggal foglalkozó oklevelek megerősítését. Magyarországon ezeket nem találták, próbálkoztak Rómában. A pápai kúriában szorgosan keresték a „*placetum regiumra*” vonatkozó írásokat. Hiába, nem találták. A Szentatya az esztergomi érseknek (Szécsi Dénes) azt írta, a szóban forgó bullákat, amennyiben hiteles a másolatuk, küldjék el neki, és akkor megtörténhet a corroboratio.⁶⁴² Ugyan kérem! Velencében Frangepán Miklós álmatlanságát mélyítendő kijelentették, a tengerparti területeinek a védelmét nem vállalhatják magukra.⁶⁴³ Nekem úgy tűnik, a nápolyi gályák parancsnokainak senki sem szólt Frangepán Miklós szövetséges mivoltáról. Velence általánosságának és megúszósának tűnő magyarázatot adott a nemre. Baráti viszonyt ápolnak Zsigmonddal, Nápolyi Lászlóval valamennyi dalmát nemessel és várossal egyaránt (*nos simus in bono amore et in bona caritate cum rege Sigismondo, et similiter sumus cum rege Ladislao et cum omnibus nobilibus et communitatibus Dalmatie, et ipsos omnes habemus et tenemus in caros et bonos amicos nost-*

⁶³⁹ LJUBIĆ V. 22. sz. 1403. 11. 3. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 2697. sz.

⁶⁴⁰ Figyelem! Ekkor már javában elkezdődött az éves censzus miatti emberkedés, sőt már tudható volt politikai elkötelezettsége. Nápolyi László pártjára állt.

⁶⁴¹ LJUBIĆ V. 22. sz. 1403. 11. 3. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 2697. sz.

⁶⁴² FRAKNÓI, 146–147. Az adatra Szovák Kornél (Pázmány Péter Katolikus Egyetem) figyelmeztetett. Önzetlen segítségét nagyon köszönöm!

⁶⁴³ LJUBIĆ V. 22. sz. 1403. 11. 3. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 2697. sz.

ros).⁶⁴⁴ Erőltetettnek tűnhet, de ebből a pár sorból érezhető a „második szakasz” nagypolitikai koncepciója. Kivárni a Dalmácia területére ácsingózó két hatalom konfliktusának végét, addig látszólag kívüllállónak maradni. Ennek semlegességnek lett az „áldozata” Frangepán Miklós. És íme! Egy semmitmondó ríposztba mi mindent bele lehet magyarázni! Mindenestre legalább megtudjuk, kiktől féltette vízparti területeit.⁶⁴⁵ Én Nápolyi Lászlóra gondolk. Útmutatást is kapott: „*quod teneat modum, quod vivat et stet in amore et benevolentia posse suo cum utraque parte.*”⁶⁴⁶ Rendes népfrontos javallat, de annak, aki ezen a részen élt, érdemes volt megfogadnia. Soha nem lehetett tudni, melyik nagyhatalom lesz dominánsabb az elkövetkező időben.

Még mielőtt sajnálni kezdenénk az ispánt, érdemes átfutni azt az oklevelet, melyben Frangepán Miklóst az arbeiek már 1404 februárjában megválasztják podestának. Antonio Avancio presbitert küldték hozzá követnek, aki könnyezve adta elő (*lacrimabiliter exposiuit*) a szigeten uralkodó, a polgárokat sújtó, áldatlan helyzetet (gyilkosságok, várontások, rablások, száműzetések). A „Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen” igazságát szem előtt tartva, költségvetésükből évi 1000 velencei solidus librát szorítanak ki számára.⁶⁴⁷ És most jön a java! Oklevelében kifejti, a sziget a magyar korona fennhatósága alá tartozik, és ő és családja mindig is lojális volt a királyi hatalomhoz (*ob reverentiam et fidelitatem, quam nostri predecessores et nos habuimus et habemus semper ad regiam maiestatem Ungarie*). Ezért, valamit a szigetlakók kérését megfontolva, elvállalja a feladatot és megvédi őket minden atrocitástól.⁶⁴⁸ No de kérem! Én voltam ott Zarában? Nem, hanem Frangepán Miklós. Egyben biztosak lehetünk. Zsigmond ekkor már megbocsájtott neki, elvégre jóváhagyása nélkül nem mert volna belevágni az arbei ka-landba.⁶⁴⁹ 1406-ban szintén csurrag-cseppent a királyi kegyből. Zsigmond

⁶⁴⁴ Uo.

⁶⁴⁵ Uo.

⁶⁴⁶ Uo.

⁶⁴⁷ Az egyezés része, hogy egy az arbeiek minden évben választhatnak Frangepán Miklós szervitorai közül egyet, aki vikáriusként képviseli majd urát a szigeten. A jelölt személyét neki is el kell fogadnia. FRANGEPÁN I. 184. sz. 1404. 2. 26. Zengg. Frangepán Miklós ispán oklevele. Regesztája: ZsO II/1. 3011 sz

⁶⁴⁸ FRANGEPÁN I. 184. sz. 1404. 2. 26. Zengg. Frangepán Miklós ispán oklevele. Regesztája: ZsO II/1. 3011 sz

⁶⁴⁹ A magyar király beleegyezett, hogy podestá lehessen. FRANGEPÁN I. 185. sz. 1405. 5. 8. Buda. Zsigmond oklevele. Regesztája: ZsO II/1. 3860. sz.

mege erősítette Frangepán Jánosnak adott, Cetin váráról és Klokocs kerületéről rendelkező oklevelét (1397. november 25.).⁶⁵⁰ Hűségét bizonyítandó, ha a király hadba vonulna, és ha kötelezné, akkor katonáit küldené a seregbe, de maga is menne, ha ez a parancs.⁶⁵¹

Velence irányában sem maradt el a kitüntetett figyelem. 1403-ban a Köztársaságtól természetesen pénz szeretet volna. Frangepán Miklós 10 000 dukátban reménykedett, fedezetként Veglia-szigetét ajánlotta, de elutasították.⁶⁵² A jelenlegi helyzetben szükségük van a pénzre – érveltek –, és jobbnak látják, ha a dukátok náluk vannak, nem máshol. A negatív válasz nem keserítette el a kérelmezőt. Felvetette, ő akkor a polgároktól szedné össze a fenti összeget. Ez ellen nem emeltek kifogást.⁶⁵³ Esküvőjéről viszont nem feledkeztek meg Velencében 1405. április 10-én fogadták követét, akitől egy lovat – színét nem írják, de ne legyenek kétségeink – és egy sólymot (*astor*) kaptak. Mi ez, ha nem a fentebb kifejtett Szvatopluk-féle effektus? Viszonzásként egy 50–60 dukát értékű ajándékkal küldték hozzá emberüket a lagzi fényét emelendő.⁶⁵⁴ A következő évben alaposan végiggondolhatta, mi haszna lett abból, hogy akkor elment Zárába.⁶⁵⁵ 1406-ban a Nápolyi László pártján álló záraiakkal került konfliktusba. Velencétől kért védelmet, valljuk be, nem nagyon volt más lehetősége, Zsigmondhoz nem fordulhatott. Hamar megtanulta a jó tett helyébe jót várj mondás orbitális hamisságát. Zengget ajánlotta fel zálogként, de kérésére követei nemleges választ kaptak. A Köztársaság ellenben elküldi képviselőit Zárába, a konfliktus elsíkelendő.⁶⁵⁶ Az atrocitások száma nem csökkent. Ezt egy Velencéhez küldött

⁶⁵⁰ FRANGEPÁN I. 188. sz. 1406. 4. 22. (Kiadási hely nélkül). Zsigmond oklevele. A király ezen a napon feltehetőleg Budán tartózkodott. ENGEL–C. TÓTH, 85.

⁶⁵¹ Nelipicsi János cetinai ispán megígéri, nem fogja birtokait támadni. FRANGEPÁN I. 189. sz. 1406. 8. 17. Sinj. Nelipicsi János cetinai ispán oklevele. Regesztája: ZsO II/1. 4935.

⁶⁵² Zálogként kínálta a szigetet.

⁶⁵³ LJUBIĆ V. 23. sz. 1403. 11. 6. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 2750. sz.

⁶⁵⁴ Nevét nem írják le, a szövegben ezt olvashatjuk: „qui est germanus magni comiti.” Ő nem más mint ifjabb Garai Miklós nádor, így Frangepán Miklósról utalhatnak. Nem az első házassága volt. LJUBIĆ V. 58. sz. 1405. 4. 11. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 3783. sz. Egy másik helyen Frangepán Miklós Garait a cognatusaként említi. LJUBIĆ V. 80. sz. 1406. 4. 26. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 4687. sz. Valóban rokonságban álltak. Garai Miklós első feleségétől (Jelena Lazarević) született lánya Katalin, VI. Heinrich von Görz felesége lett. Ő volt Frangepán Miklós édesanyjának, Frangepán (Görzi) Annának a testvére, tehát Frangepán Miklós nagybátyja.

⁶⁵⁵ Értsd: Nápolyi László koronázására.

⁶⁵⁶ LJUBIĆ V. 74. sz. 1406. 1. 15. Velence; Uo. 80. sz. 1406. 4. 26. Velence; TEKE 1979, 43.

iratból tudjuk. Ebben újból megtagadták a segítséget a záraiak és Nápolyi László egyéb alattvalóival szemben, akik Frangepán Miklós birtokait zargatták.⁶⁵⁷ A kifogást már ismerjük. Ha Frangepán Miklós oldalára állnának, azonnal háborúba keverednének a királlyal, akivel ők békében élnek. Másik felvetését pozitívabban fogadták. Rokona, Garai Miklós, velencei polgár szeretett volna lenni. A nádor vágyát ő közvetítette. Meghallgatásra talált, de mindenkinek, aki ezt szeretné, annak „*est necessarium servare aliquas solemnitates*,” ennek megbeszélésére a magyar főúrnak követet kell küldenie „*cum mandato et libertate ad plenum ad predicta*.” En passant „elfecsegte,” mit tudott meg Garai Miklóstól. Zsigmond szövetséget szeretne Velencével Nápolyi László ellenében, Dalmácia megszerzésére. Ha igent mondanának, területeket kapnának a tartományból. A lagúnák városában nem estek hasra a gondolában, hanem ügyesen kikerülték a csapdát. Mivel ők úgy az Anjouval, mint Zsigmonddal jó viszonyt ápolnak, elutasítják az ötletet a nádor közvetítő szándékával együtt.⁶⁵⁸ És lám, így találkozik a mikrotörténelem – Frangepán Miklós túlélési kísérlete – a makrohistóriával. Az édeshármasszétrobbantásának zsigmondi próbálkozása. Hívhatnánk ezt az oszd meg és uralkodj taktikájának, de a „terzetto” sokkal jobban hangzik.

Jól példázza a két fél állandóan változó viszonyát az a levél, amelyben Francesco degli Argoiosi velencei jegyzőnek és követnek (*nuncius*) adtak utasításokat. 1407-ben Zenggebe küldték Frangepán Miklóshoz, mert az ott élő polgáraiktól, kereskedőiktől, valamint konzuluktól értesültek,⁶⁵⁹ a városi falak megerősítésére (*facere murari terram Segne*) a merkátoroktól adót szedtek be. Ez ellentétben áll a számukra adott kiváltságokkal. Megbízottjuknak érvényesíteni kell jogait, és ennek szellemében elérni a fizetési teher eltörlését.⁶⁶⁰ Az egyezkedés jócskán elhúzódott. A válasz szeptember 10-én ment a Köztársaságnak. Ebből kiderült Frangepán Miklós követet akar küldeni, szándékait bemutatandó. Ekkor újabb levél ment Zenggebe. Ebben már sokkal sarkosabban fogalmaztak. Pietro Cristiano konzulnak üzenik, vége a megbízatásának, nem képviselheti tovább a velencei kereskedőket, helyét Gregorio Grassi veszi át, ezentúl neki engedelmeskedjenek. Francesco degli

⁶⁵⁷ LJUBIĆ V. 80. sz. 1406. 4. 26. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 4687. sz.

⁶⁵⁸ LJUBIĆ V. 80. sz. 1406. 4. 26. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 4687. sz.

⁶⁵⁹ Értsd: a Zenggen élő polgáraitól és kereskedőiktől, továbbá az ott állomásozó velencei konzultól.

⁶⁶⁰ LJUBIĆ V. 107. sz. 1407. 8. 22. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 5691. sz.

Argoiosi adja át a következőket: fizessék vissza a merkátoroktól beszedett pénzt, valamint azt is, amit Maripetro adott a falépítésre.⁶⁶¹ Akkor térhet vissza, ha Frangepán Miklós elfogadja Velence feltételeit. Ha továbbra is k tartana a követ küldése mellett, közölje, földjeiről az összes velencei kereskedőt visszavonják, az innen származó valamennyi árut kitiltják a Köztársaság fennhatósága alatt álló területekről.⁶⁶² És még nincs vége! A zenggiek semmilyen terméket nem vihetnek el Velencéből, és az uralma alá eső térségek-ből. Kereskedőiknek hat hónapot adnak a kivonulásra.⁶⁶³ Hiába a fenyegetés, az ispán emberei megjelentek, de kompromisszumos megoldásukat, hogy öt évre adóztatnák meg a merkátorokat, élből elutasították.⁶⁶⁴ A következő évben újabb két követ érkezett Zenggből. Feleslegesen. A Köztársaság tartotta magát a fentiekhez, kereskedők vissza fognak térni a városból.⁶⁶⁵ Egy év alatt azért nagy nehezen megegyeztek. Velence totális győzelmet aratott, maradtak a régi kiváltságok.⁶⁶⁶ Michele Steno dózse azért biztos, ami biztos alapon újból oklevélbe foglaltatta a privilégiumokat. Megnyugodhatunk, mert a falak felhúzásához kirótt adót visszavonják, és Fantino Malipetro is a pénzéhez jut majd egyszer.⁶⁶⁷ Mi lehet a magyarázata Frangepán Miklós zenggi ispán lépésének? Hát nem az oroszán bajsának (szárnyának) a húzogatósa. Újból a krónikus pénzhányban keresném az okot. Nem volt ebben semmi Velence elleni politika, egy meggondolatlan próbálkozást láthattunk a pénztárca feltöltésére. Azért sem volt érdemes a Köztársasággal kekeckedni, mert városa partjainál egyre gyakrabban tűntek fel a nápolyi gályák. 1408 szeptemberében Frangepán Miklós tudomására jutott a záraiak és Nápolyi László embereinek terve, támadást akarnak ellene indítani Arbe-szigetének a bevételére. Most is Velencétől kért segítséget. Hasztalan. A magyarázat a szokásos, Köztársaság mindkét féllel békében akar élni.⁶⁶⁸ Jellem, ekkor már javában folytak a tárgyalások Nápolyi Lászlóval Dalmácia átadásáról,

⁶⁶¹ 180 dukáttal tartoztak neki. LJUBIĆ V. 113. sz. 1407. 11. 30. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 5824. sz.

⁶⁶² A levelet szeptember 18-án kapták meg Velencében. LJUBIĆ V. 110. sz. 1407. 10. 17. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 5763. sz.

⁶⁶³ Uo. Zengg és Velence kereskedelmi kapcsolatára a torinói béke után: TEKE 2008, 71–72.

⁶⁶⁴ LJUBIĆ V. 113. sz. 1407. 11. 30. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 5824. sz.

⁶⁶⁵ LJUBIĆ V. 121. sz. 1408. 4. 22. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6057. sz.

⁶⁶⁶ Fantino Malipetro pénzének visszafizetéséről is tárgyalniuk kellett. LJUBIĆ V. 126. sz. 1408. 6. 23. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6177. sz.

⁶⁶⁷ LJUBIĆ V. 127. sz. 1408. 6. 26. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6183. sz.

⁶⁶⁸ LJUBIĆ V. 138. sz. 1408. 9. 24. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6340. sz.

de az aláírásra még várni kellett. Úgy vélem, az elutasításra adott válaszként értékelhetjük, amikor Velencében híre jött (*divulgatur*) Frangepán Miklós állítólagos tervének. Földjein átengedni a török csapatokat, ráadásul ellátásukról is gondoskodni. A szóbeszéd kiderítésére követet (*nuncius*) küldtek Zenggbe.⁶⁶⁹ 1409-ben újból az a fránya pénz. Sikertelenül. 10 000 dukátot kért kölcsönbe, valamint két nemest, akikkel kormányzási kérdésekben tanácskozhatna.⁶⁷⁰ Ez utóbbit a szokásos tiszteletkörnek gondolom. Ki tudja miért, Velencében nemsokára egy új zenggi konzult választottak két évre, Bartolomeo Merzario személyében.⁶⁷¹

Az átmeneti konstelláció azonnal komolyabbra fordult Dalmácia eladása-megvétele után. Valójában Velence ekkor már nem nagyon hivatkozhatott a békés egymás mellett élés szem előtt tartására. Zengg – már említettem – nem szerepelt Nápolyi László és a Köztársaság által megerősített szerződésben, de Frangepán Miklós Arbe-szigete miatt két tűz közé került. Követe 1409 őszén jóakarataról biztosította a Köztársaságot. Ura a magyar királyság alattvalójának számít, ezzel szemben majd akaratuk (Velence) alapján cselekszik. De miért is? Kiderült, át kellene adnia a szigetet Zsigmond egyik megbízottjának a király iránti tiszteletből (*pro honore*), ellenben hajlandó lenne várni. A válaszban nem sokat kerteltek. Köszönik a szolgálatkészséget, de vigyázzon az átengedéssel, a sziget eleve az ő birtokuk.⁶⁷² Később – visszautalva egy szeptember eleji levélre – mást is jeleztek. Az ispán terve szerint a Magyarországról érkező hírekről titokban informálná a Köztársaságot, és felajánlja, tartsanak egy megbízható emberüket Zenggben, akinek mindenről be fog nekik számolni.⁶⁷³ Diplomátján (Paolo Veneto) keresztül Velence annyit üzent, köszönik az odaadást, de Arbe-szigete már évszázadok óta a birtokukban van, és nem tartják szükségesnek, hogy követet tartsanak Frangepán Miklós mellett. Van zenggi konzuljuk (Bartolomeo Marzer), aki velencei polgár, elég ez nekik.⁶⁷⁴ Az ispán,

⁶⁶⁹ LJUBIĆ V. 142. sz. 1408. 11. 9. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6404. sz.

⁶⁷⁰ LJUBIĆ V. 166. sz. 1409. 5. 17. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 152. sz.

⁶⁷¹ LJUBIĆ V. 178. sz. 1409. 7. 9. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 6882. sz.

⁶⁷² LJUBIĆ VI. 16. sz. 1409. 9. 13. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 169. sz.

⁶⁷³ LJUBIĆ VI. 28. sz. 1409. 10. 2. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 174. sz.

⁶⁷⁴ Az adatot már fentebb használtam, de itt is fontos megemlíteni. Megszabták, ott találkozzon Frangepán Miklóssal, „*ubi non differat nimium iter suum*.” Uo. Erre sorkerülhetett. LJUBIĆ VI. 41. sz. 1409. 12. 13. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 7224. sz. Az iratban elég sarkosan fogalmaztak

Velence tudomása szerint, nagy erővel készült Arbe-szigetének visszafoglalására. Egy jegyzőjüket vezényeltek hozzá. Feladatának megfelelően kifejti: ismerik hadi terveit, de ha nem akar ellenséges viszonyba kerülni velük, hagyja abba a készülődést.⁶⁷⁵ Engedje szabadon a fogságában lévő arbeiket, így kártérítést kaphatna a szigeten található erődítményekben hagyott muníció fejében.⁶⁷⁶ Tanúságos lehet mindenki számára Frangepán Miklós lavírozása Velence és Zsigmond között. Az arbei történések ezt jól mutatják. Az vesse rá az első gondolat, aki máshogy döntött volna. Egyrészt benyalni a Köztársaságnak, másrészt eleget tenni a magyar király kérésének.

Azért valahogy elváltak egymással. Erre utal, amikor Velence egy gályát bocsátott Frangepán Miklós rendelkezésére. A Szentföldre készült. Az iratban kiemelik, az ispán a Köztársaság polgára, egy gályát kap (*galea, que fuit Barbatica*), ez Trapesundban volt, és a hajót saját költségén Velencében felszerelheti (*possit armari facere hic Venetiis suis expensis*).⁶⁷⁷ Az utazásra 1411. április elsejét követő napokban kerülhetett sor.⁶⁷⁸ A jó viszonyra utal Miklós vegliai püspök ügye. Az egyháznagy Frangepán Miklós comes helytartójaként is fungált, sokat segített azokban a tárgyalásokban, melyet Nelipicsi János cetinai ispánnal folytattak Sebenico megszerzése címén.⁶⁷⁹ Velence közbenjár a pápánál és a bíborosoknál, hogy az éppen betöltetlen Abbazia di Santi

Arbe ügyében: „*quod locus, terra et insula Arbi erat et spectabat nostro dominio, quia emeramus Jadram et omnes terras, loca et insulas et iuris dictiones Dalmatie cum pleno dominio ipsius a serenissimo domino rege Ladislao.*” És emiatt Arbe „*perveniret ad manus nostras.*” LJUBIĆ VI. 41. sz. 1409. 12. 13. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 7224. sz.

⁶⁷⁵ A híreket a zárai provizoroktól, és más megbízható forrásból gyűjtötték be. LJUBIĆ VI. 43. sz. 1409. 12. 29. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 7241. sz.

⁶⁷⁶ LJUBIĆ VI. 52. sz. 1410. 2. 7. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 7330. sz.

⁶⁷⁷ LJUBIĆ VI. 67. sz. 1410. 3. 27. Velence. Regesztája: FRANGEPÁN I. 196. sz.

⁶⁷⁸ Ezen a napon végrendelkezett. FRANGEPÁN I. 201. sz. 1411. 4. 1. Zengg. Frangepán Miklós ispán oklevele. Regesztája: ZsO III. 298. sz. Vagyónát feleségére és fiaira hagyta. Védeműkre Garai Miklós nádort és testvérét, Garai Jánost kérte fel. CSUKOVITS 2003, 102. 105. A kiadás helye nekem arra utal, hogy a kikötővárosnak számító Zenggből indulhatott. Előbb talán Velencébe, de az sem kizárt, hogy egyenesen innét hajózott be a Szentföld irányába. Az utazást túlélte. 1412 tavaszán már biztosan visszatért. ÓVÁRY 1890, 236. sz. 1412. 4. 17. Velence.

⁶⁷⁹ Nelipicsi János cetinai ispánnal Frangepán Miklós szövetségi viszonyban állt. FRANGEPÁN I. 197. sz. 1411. 1. 20. Brinje. Frangepán Miklós ispán oklevele. Regesztája: ZsO III. 60. sz. Ezt házassággal is megerősítették. Frangepán Miklós elsőszülött fiát (János) Caterinellával (Nelipicsi János lánya) jegyezték el. FRANGEPÁN I. 198. sz. 1411. 1. 20. Brinje. Frangepán Miklós ispán oklevele. Regesztája: ZsO III. 61. sz.; FRANGEPÁN I. 199. sz. 1411. 1. 20. Brinje. Nelipicsi János cetinai ispán oklevele. Regesztája: ZsO III. 58. sz.; FRANGEPÁN I. 200. sz. 1411. 1. 20. Brinje. Nelipicsi János cetinai ispán oklevele. Regesztája: ZsO III. 59. sz.

Petri di Òssero beneficiumát, vagy egy hasonlót adjanak neki.⁶⁸⁰ Ellenben, amikor Frangepán Miklós pénzt kér, általában azonnal jött az elutasítás. 1411 augusztusában 3000 dukátot szeretett volna, ebből 1000-et sóban, a maradékot „rendesen.” A menetrendszerű elutasítás szépségpírként értékelhetjük, amikor engedélyt kapott, hogy Giorgio Traversa személyében provizort tartsanak Zarában.⁶⁸¹ Nem ismerem a követeinek adott utasítást, de bizonyára kiemelkedő figyelmet kaphatott a tarhálásra történő felszólítás. Frangepán Miklós 10 000 dukát fejében megszerezne Velencének Oklics várát. Az erősség várnagya Zsigmondtól való félelmében eladná az ispánnak, inkább, mint a magyar király kezére jusson. A várnak stratégiai szerepet vindikáltak, mivel Magyarország irányából itt lehet a zenggi comes földjeire jönni (*passus et transitus veniendi de Hungaria ad terras et loca dicti comiti*). Biztosítéknak Zengg valamennyi, míg Veglia-szigete és Vindol terület (*contrata*) bevételeinek a felét szánják. Sikertelenül.⁶⁸² A kötet szerkezete megállít a családi pillanatképpel. 1411 novemberének végére nem csupán a Terraferán alakult ki új helyzet a magyar csapatok megjelenésével, hanem a família történetében hasonlóan egy váltás következik. Döntés elé kerültek. Zsigmond vagy Velence? Netán mindkettő? A könyv második részében erre és még sok érdekességre kaphat választ az szorgalmas olvasó.

Egy magyar rabszolganő Kréta szigetén

Aki idáig eljutott a könyv olvasásában feltehetőleg értetlenül áll a cím felett. Jobban tette volna, ha a tartalomjegyzék böngészése közben gondolkodik el, mi köze lehet Zsigmond és Velence viszonyához egy rabszolganőnek. Valójában nem sok, de „marketingailag” jelzem, mániám történeteket írni. Mondhatnánk, még szép, a történész történeteket ír. Fájdalom, ez a középkor kutatóinál nem olyan egyszerű. A Kasszadarabok – copyright Szóvák Kornél – mellé elég nehéz új és kompakt sztorikat találni. Marad az aprómunka.

⁶⁸⁰ LJUBIĆ VI. 146. sz. 1411. 5. 16. Velence. Regesztája: ZsO III. 470. sz.

⁶⁸¹ A két követ: Miklós vegliai püspök és Gasparino alispán. LJUBIĆ VI. 159. sz. 1411. 8. 4. Velence. Regesztája: ZsO III. 797. sz.

⁶⁸² Vindol egy 25 kilométer hosszúságú völgy, Kraljevica és Novi Vindolski között. LJUBIĆ VI. 161. sz. 1411. 8. 9. Velence. Regesztája: ZsO III. 809. sz.

Adatokat összekötni, és ha kell, kiszínezni.⁶⁸³ Az első kötethez feldolgozott bejegyzésekből egyre futotta.⁶⁸⁴ Az 1405-ös év júliusának első napján érdekes oklevelet állítottak ki Krétán. Kiderül belőle, hogy Marcali Miklós egykori erdélyi vajda személyesen jött a szigetre, hogy kiváltsa Himfi Benedek lányát. Margit ekkor Giorgio Darvasio krétai polgár tulajdonában volt, mint rabszolga, és urától két lánya született (*Marietta és Iacoba*). Egy másik iratból megtudjuk, a lányt a törökök rabolták el és Darvasio vette meg, aki beleegyezett, hogy mindhárman hazatérjenek Magyarországra, sőt ennek költségét is hajlandó volt fedezni. A szövegből úgy tűnik, az apa az egyik lányt szerette volna Krétán tartani, de végül is megegyeztek abban, hogy mindkét gyerek követheti az anyját. Marcalinak az volt a terve, hogy újból eljön Margitért, de ha utazása halálával megghiúsulna, akkor másokat bíz meg ezzel a feladattal. Az irat végén ígéretet tesz, ha Darvasio vagy embere szeretné őket Magyarországon meglátogatni, azt megtehetik.⁶⁸⁵

Nem tudjuk, Himfi Margit mikor került a szigetre, és mióta élt rabságban. Egy másik adat hosszú szolgálógot említ, sajnos nem adva meg annak kezdetét.⁶⁸⁶ A kishölgy elrablásának idejét Kumorovitz Lajos Bernát I. (Nagy) Lajos magyar király havasalföldi háborújához kapcsolja, amikor I. László (Layk), valamint utóda, I. Radu vajdák felmondták a szövetségi viszonyt Magyarországgal, és a törökkel álltak össze. A hadjárat színtere Temes megye, Krassó megye déli része, valamint Erdély délkeleti része, a Szörényi bánság és a Havasalföld Dunán inneni területe volt. Véleménye szerint ekkor (1375) a magyar csapatok megütköztek a törökökkel, a lányt ekkor rabolhatták el, és Himfi Benedek 1376-os, szentföldi útjának és végrendeletének a háttérében Margit felkutatása állt. A zarándoklat ténylegesen meg is történt. Ebben az évben nem csak ő, hanem Lackfi István erdélyi vajda is a Szentföldre látogatott, a fentebb említett velencei segítséggel. Magának és 11 társának ugyanis gályát kért a Köztársaságtól. Az utazás közben Lackfi Rodoszra is ellátogatott, ahol egy magyarországi birtokcseréről tárgyalt a

⁶⁸³ A kiszínezés valóságon alapul. Azt jelent, hogy a szanaszét található adatokat megpróbálom egy történetté formálni.

⁶⁸⁴ A többi kötetben is célozom történetek felderítése és megírása.

⁶⁸⁵ ASV. Miscellanea, Atti diplomatici e privati, Busta 31. 919. sz. 1405, 7. 1. Candia Marcali Miklós oklevele. Regesztája: Óváry 1890, 147. sz. 1405. 7. 2 (Sic!). Candia Marcali Miklós oklevele. Az oklevél teljes szövege: Adattár: 1. sz.

⁶⁸⁶ Adattár: 2. sz.

johanniták nagymesterével. Tíz évvel később unokaöccse, Lackfi István lovászmester is felkereste a „Terra Santát.” Meggyőződése szerint, a zárándoklatok azt bizonyítják, Magyarországon nem hagytak fel Himfi Margit felkutatásával, és a keresésbe a vajda a johannitákat is bevonta.⁶⁸⁷ A szerző a csata megtörténte „személyi természetű” bizonyítékként értékeli a fehérség elragadását. Engel Pál ellenben úgy vélte, ha mindez 1375-ben történt volna, akkor 30 év elteltével nehezen elképzelhető a rokonság érdeklődése, és a fogságban született lányok sem lehettek volna 1408-ban még kiskorúak. Véleménye szerint Himfi Margitot 1391-ben, vagy 1392-ben rabolhatták el a Temes megyei Egerszegegről.⁶⁸⁸

Én is korainak tartom a Kumorovitz Lajos Bernát által megadott évet. Így a lánynak néhány évvel az előtt kellett volna születnie. A 6–8 éves gyerekek már kibírhatták a portyázók hazatérését, és még elég fiatalok voltak ahhoz is, hogy mire eladásra kerültek – ez akár hosszú hónapok múltán történhetett meg – még kelendőek voltak a rabszolgapiacon. De tegyük fel, egyévesen rabolták el, akkor is minimum 30 évesnek kellett lennie 1405-ben, amikor Marcali Miklós érte ment. Igazat adok Engel Pálnak. Ennyi idő után már nem valószínű a keresése, nem beszélve arról, miként emlékezett volna előkelő magyar nemesi származására. Egyáltalán milyen nyelven értesítette rokonait, akikre nem is emlékezhetett. Születhetett korábban is, de minél hátrább megyünk az években, hogy Himfi Margit vissza tudjon emlékezni előző életére, annál nehezebben elképzelhető a két kiskorú gyermek 1405-ben. Marietta és Iacoba még 1408-ban sem nagykorúak, Franceso Bernardi úgy beszélt róluk, mint kislányokról.⁶⁸⁹ Apja 1376-os szentföldi zárándoklata nem lehet bizonyíték az elrablásra, inkább Himfi Benedek vallásosságára utal. Már a havasalföldi akció idején, 1375. június 27-én, engedélyt kap 11 általa kiválasztandó társával együtt, és mivel kérésének még Avignonba el is kellett jutnia, kétségessé válik, valójában a lánya keresése érdekében szerezte be az engedélyt. A hadjárat ugyanis 1375. május elejétől szeptember végéig tartott.⁶⁹⁰ Inkább egy régi tervét szerette volna megvalósítani. Már 1357 tava-

⁶⁸⁷ KUMOROVITZ 942–947.

⁶⁸⁸ ENGEL 1998, 561–563.

⁶⁸⁹ Az oklevélnek a regesztáját ismerem. Az eredetit eddig nem találtam meg, így el kell fogadnom Mátyusz Elemér adatát. ZsO II/2. 6407. sz. 1408. 11. 10 Buda. Francesco Bernardi budai polgár oklevele.; ENGEL 1998, 561–563.

⁶⁹⁰ KUMOROVITZ 996.

szán is engedélyt kapott az utazásra, amit valószínűleg akkor elhalasztott.⁶⁹¹ Az ellentmondásokat nagy részben feloldja, és logikusabbnak is tűnik, ha Engel Pál feltevését fogadjuk el, miszerint Himfi Margitot később rabolták el. A bán lányának ekkor (1391–1392) minimum tizenegy évesnek kellett lennie, hiszen apja, 1380 novemberében már meghalt.⁶⁹² Hihetőbb, talán nem felejtette el honnét származik és anyanyelvét is beszélhette. Emlékeztetett rokonságára, ráadásul még fel lehetett ismerni. Ekkor válhat érthetővé, miért ágyasnak vették.⁶⁹³ És így nem csodálkozhatunk két kiskorú gyermekén sem.⁶⁹⁴ Mindezek mellett azt gondolom, elrablását nem kell, és nem is lehet hadjárathoz kötni. Egy betörő martalóc csapat „hadjáraton kívül” is bármikor elragadhatta.⁶⁹⁵ Ilyen próbálkozás alkalmával kerülhetett török fogságba, majd Krétára, 1382-ben egy magyar rabszolgalány, a nyolcéves Anna.⁶⁹⁶ Őt vajon melyik „hadjáratan” rabolhatták el?

Annyit biztosan állíthatunk, Himfi Margit a 15. század legelején már Krétán volt, 1405-ben lányai már nem csecsemők. Olaszul jól beszélhetett – évekig itáliai nyelvi környezetben élt.⁶⁹⁷ Erre közvetett bizonyítékként egy adatot ismerek. Hazatérését követően, Budán rendszeres vendég volt Francesco Bernardi, firenzei származású polgár házában, és nem azért, mert ott legalább örömmel látták, hanem mert velük könnyebben kommunikálhattak.⁶⁹⁸ Minden bizonnyal jobban beszélt olaszul, mint magyarul. Valamikor üzeni is tudott Magyarországra. Kréta nem a török világhoz tartozott, ahonnét nehezebb lett volna életjelet adni magáról. Tudjuk, tehetős emberekkel már akkor is kivételeztek. Válságdíj fejében a fogvatartók erőltették a kapcsolat felvételét a hazaiakkal, ahogy ez Ilsvai Leusták nádorral történt a nikápolyi csatavesztés után.⁶⁹⁹ Ennek számtalan módja lehetett. Kereskedők, zarándokok, utazók segíthettek a familiáknak, meg a szerencse. Egy példa. 1402-ben Krétáról Velencére érkezett a hír, hogy az elmúlt év novemberében

⁶⁹¹ SZOVÁK 1989. 11–17.; SZOVÁK 1998. 79–87.

⁶⁹² HOLUB 37–38.

⁶⁹³ Ebben életkora is szerepet játszhatott.

⁶⁹⁴ Ahogy említettem, 1405-ben ezt írták róla.

⁶⁹⁵ Ha minden harci cselekményt így nevezünk, akkor természetesen hadjárat.

⁶⁹⁶ VERLINDEN 805. 809.

⁶⁹⁷ Tudom, még nem volt olasz nyelv. Akkor maradjunk a krétaival kevert velenceinél.

⁶⁹⁸ ZsO II/2. 6407. sz. 1408. 11. 10. Buda. Francesco Bernardi budai polgár oklevele.

⁶⁹⁹ A francia lovagok válságdíját már annyira unom, erre most nem utalok, cserében egy magyar adatot kerestem. MÁLYUSZ 1984. 106–107.

a törökök nagy zsákmánnyal tértek vissza Thessaliába, de amikor a foglyokat szét akarták osztani maguk között, akkor az üldöző magyar csapatok Mircse havasalföldi fejedelemmel együtt szétverték őket.⁷⁰⁰ Elképzelhető, aki a hírt hozta Magyarországról, Himfi Margittal is találkozhatott. Magyarul sem felejtett el, különben nehezebb lett volna hírt adnia magáról. Otthon is emlékeztek rá, különben Marcali Miklós nem utazott volna Krétára. Miért őt választották? Talán mert nem tartozott a családdhoz, amúgy is utazni készült – szentföldi zárandokútra, esetleg diplomáciai küldetésre gondolok – és egy bárónak nagyobb esélyt véltek, mint egy nemesnek.⁷⁰¹ A számomra egyelőre ismeretlen feladat adhat némi magyarázatot arra az érthetetlen tényre, miért is nem vitte magával Magyarországra Himfi Margitot és gyerekeit, elvégre mindenben megegyeztek Darvasióval.⁷⁰² Mindenesetre az egykori erdélyi vajda elfogadta, hogy Darvasio ágyasa nem más, mint Himfi Margit.⁷⁰³ Valamiről felismerte a lányt.⁷⁰⁴ Rejtély, miért írta, vissza akar térni érte. Itt jön be újból a fenti felvetés, az a titokzatos és homályba vesző küldetés. Más, logikus magyarázatot nem tudok adni, miért nem tudta magával vinni a nőt és gyermekeit. Más útvonalon tért haza? Ekkor még nem akarta, hogy a magyarországi feltűnésével sok problémát okozó asszony addig haza kerüljön, amíg a családdal nem egyeztetett? Mindegyik kérdés sántít. Miért akart újból visszatérni Krétára? Eleve nem hitt Giorgio Darvasiónak, hogy betartja szavát, és hazaküldi Himfi Margitot és lányait.⁷⁰⁵ Mivel a rabszolganő volt, és nem szabad emberként a Köztársaság polgára, Marcali Miklósnak könnyebben mehetett a magánjogi egyezkedés.⁷⁰⁶ Mivel a rabszolgatartás nem számított bűnnek, az, hogy ura és szolgálja között mi történt, nem érdekelte a velencei adminisztrációt.

⁷⁰⁰ ZsO II/1. 1486. sz. 1402. 3. 3. Velence.

⁷⁰¹ Eddig semmilyen kapcsolatot nem találtam a két család között. Marcali Miklós diplomáciai feladatairól 1411-től vannak adataim.

⁷⁰² Ha viszont ez így lett volna, érthetetlen, miért nem említette úticélját az oklevelében.

⁷⁰³ Adattár: 2. sz.

⁷⁰⁴ Fogalmam sincs miről. Talán egy jellegzetes vonásról, a lány elbeszéléséből, vagy egyszerűen hinni akart a sikerben.

⁷⁰⁵ Adattár: 1. sz.

⁷⁰⁶ Sokat segített volna, ha a krétai anyagban találtam volna valamit. Sajnos a velencei levéltárban őrzött iratok közül a Duca di Candia fondból az 1405 és 1409 közti feljegyzések elpusztultak.

Említettem, nem ő volt az első ismert magyar, aki Krétára került rabszolgaként.⁷⁰⁷ 1382. május 17-én a negropontei Constantin Calotheo 55 hyperperáért eladta egy candiai lakosnak Annát, akiről megjegyezték, hogy magyar és nyolc éves. A kereskedő az említett kislányon kívül még két szerb és egy albán lányt is hozott magával a szigetre. Május 13-án 40 hyperpeáért túladott egy 20 éves szerben (Cali), akit Guil da Negroponte vett meg. A vevő május 17-én 50 hyperperáért szerzett egy másik szerb lányt, akit szintén Calinak hívtak. Az albánt (Herini) Petrus Barbo vásárolta meg május 13-án, 50 hyperpeáért. A vevők mind Candiában éltek.⁷⁰⁸ Magyar rabszolgáról később is van tudomásunk Krétáról. Franceso Castrolilaco jegyző 1483. december 2-án azt írta, egy úr felszabadított egy magyar nőt mondván „gyermekkoromtól fogva táplált és tanított” (*quia ab infantia mea me enutristi et educasti*). Az is kiderült, mintegy húsz éve élt már ura házában.⁷⁰⁹ Érdekesképpen, abban a listában (1381. április 2. és 1383. július 10. közötti adatokat tartalmaz), ahol Anna neve is szerepelt, milyen nemzetiségű rabszolgákat adtak el. A 406 személyből 93 tatár (22%), 16 orosz (3%), 127 bolgár (31%), 1 alán (0,2%), 119 görög (29%), 15 cserkesz (3%), 15 albán (3%), 6 szerb (1,4 %), 6 vlach (1,4 %), 3 szaracén (0,7%), 3 török (0,7%), 1 magyar (0,2%), 1 mongol (0,2%).⁷¹⁰

Himfi Margit tulajdonosa (Giorgio Darvasio) velencei polgár volt, aki Krétán lakott. Szerencsére több példányban megtaláltam testamentumát, amelyből talán némileg jobban megismerhetjük. A családból az apa (Marco Darvasio) már a szigeten élt, felesége Elisabetta (*Ysabetta*) 1416-ban végrendelezett a lagúnák városában.⁷¹¹ Fia szintén visszaköltözött Velencébe, és már itt foglalmazták meg végakarátát. 1413. február 20-án jelent meg nála Francesco Soro jegyző (*capellanus ecclesie Sancti Marci*). A testamentum bevezetője és befejezése latinul van, Darvasio ellenben olaszul mondta el döntéseit, és azt ezen a nyelven foglalták írásba. Ekkor már ágyban fekvő beteg, a Contrada di San Boldóban lakott. Apja már nem élt, végakarátának bevezetőjében ez áll: „*Zorzi Darvasio che fu de misser Marco de Candia presential-*

⁷⁰⁷ A körülményekre bővebben: E. KOVÁCS 2009, 105–123.

⁷⁰⁸ VERLINDEN, 851.

⁷⁰⁹ Uo. 881–882.

⁷¹⁰ Uo. 840–868. 870.

⁷¹¹ A végrendeletét Pietro Zane jegyző előtt mondta el, aki egyben a San Agustino templom plébánosa is volt. ASV. Cancellerie inferiore, Notai, Busta 1255. sz. 1416. 11. 5 Velence.

mente habitador in Veniexia.” Nagy valószínűséggel Giorgio Darvasio már a szigeten született, apja minden bizonnyal *burgensisként* érkezett Velencéből, talán valamilyen vállalkozásba foghatott. Sajnos azt nem tudjuk miből élt, és ez így van fiával is. Mivel a sziget fővárosában, a legnagyobb kereskedelmi központnak számító Candiában lakott, ami egyben Kréta legfontosabb kikötője, elképzelhetően kereskedéssel foglalkozhatott. A hátrahagyott javakból az látszik, hogy Marco Darvasio jelentős vagyont hagyhatott fiára, aki véleményem szerint nem csinált mást, mindössze felélte és forgatta az örökségét. Ennek szellemében 1409. szeptember 4-én 400 dukátnyi összeget adott kölcsön Marino Ruzzini üzletembernek (*quomo apar*). A végrendelet végrehajtásával megbízottakat látva biztosnak tűnik, jó kapcsolatokkal rendelkezett. A nevek a következők: Pietro Mocenigo (*messer*), Antonio Michele (*messer*) együtt Niccolò (*domino*), valamint Basileo Darvasio, akit a dózse kancellárjaként említ. Basileo Darvasio, aki minden bizonnyal egyben rokona is volt, 1380 és 1415 között a „*Cacelleria inferiore*” jegyzője volt, 1380 és 1436 között egyben notaiként is tevékenykedett Velencében. A Mocenigo család a város egyik legbefolyásosabb famíliája volt. 1403 és 1405 között, amikor Himfi Margit még a szigeten élt, Tommaso Mocenigo állt Kréta élén,⁷¹² aki később (1414) velencei dózse lett. Petro Mocenigo, Tommaso testvérének, Leonardónak, az egyik gyereke, tehát a dózse unokaöccse volt.⁷¹³ Antonio Micheléről és Niccolóról ennyi adatból nem tudtam semmit megállapítani.

Himfi Margit elengedése ideig-óráig fájdalmat okozhatott Giorgio Darvasiónak, de az élet ment tovább, és nem szomorú magányban. Testamentumában Mariára, felszabadított tatár rabszolgájára, 10 aranydukátot, valamint kelméket hagyott.⁷¹⁴ Másik rabnője (*Mariza*) kelméket és 20 aranydukátot kapott, hogy gyerekeit fel tudja nevelni.⁷¹⁵ Mivel végrendeletében nem emlékezik meg másról, nem nőülhetett meg, inkább ágyasokat vett magához. Házában egy Echele nevű szolga is lakott. Anyját sem említi a testamentumban, aki ekkor még élt. Maradék vagyonából – legyen az ingó,

⁷¹² GERLAND, 34.

⁷¹³ Giovanni Mocenigo két fia Tommaso és Leonardo volt. Ez utóbbi felesége Franceschina da Molin lett, akitől Pietro is született. 873–879., 880–982.

⁷¹⁴ Az sem kizárt, hogy a tatár lány Krétán már akkor is a házában élt, amikor Himfi Margit és gyerekei is.

⁷¹⁵ A szövegből nem derül ki, ő lenne a gyerekek apja, de az összeg nagyságát látva ez valószínű. Nicola 50 arany dukátot kapott élete elindításához, Caterinuccia pedig 100-at, amit akkor vehet át, ha férjhez megy, vagy ha belép egy apácarendbe. Róla tudni, ekkor még nem töltötte be a 14. életévét.

ingatlan – a velencei Scuola di Santa Maria de Valverde egyháza 200 aranydukát várományosa lett, azzal a feltétellel, hogy ott kell majd eltemetniük, mindezt saját költségükön.⁷¹⁶ Végrendeletéből Kréta sem maradt ki. A Santa Barbara de Candia templom javítására 128 hyperperát szánt, továbbá olyan oltárdíszeket, és egy missalét is hagyott rájuk, amelyek jelenleg a házában vannak. Emellett úgy rendelkezett, vásároljanak 12 aranydukát értékben egy breviáriumot, és ezt szintén küldjék el oda. 200 hyperpera összeget félretett. Ennek fejében minden héten két misét kellett mondani lelki üdvéért, azokat a kegytárgyakat használva, amelyeket a végrendeletében testált rájuk.⁷¹⁷

Miként került Himfi Margit Giorgio Darvasio birtokába? Erről nem lehetnek kétségeink. A férfi vett egy nőt a rabszolgapiacon, ágyast keresett magának. A magyar lány tetszhetett neki, ismerve anyagi helyzetét, nem kellett esztétikai kompromisszumot kötnie. Honnét, mikor és miként került Krétára, arról semmit sem tudunk, de ennek számtalan útja lehetett. Logikusnak tűnik, Darvasio a szigeten vette az éppen aktuális tulajdonosától.⁷¹⁸ Az oklevélben azt írták, a lányt a törökök adták el Giorgio Darvasiónak.⁷¹⁹ Ez így is lehetett, de elképzelhetőnek tartom, mindezt azért fogalmazták, mert így akarták aláhúzni, valójában szabadításról, jótéteményről van szó. Az eladásokhoz Krétán hivatalos írás kellett. Erre egy az 1380. október 5-én kiállított iratból idézek. A velencei Marino Quirino engedélyt kapott, hogy azokat a rabszolgákat, akiket Johannes Michael de Theologo (Ephesos) küldött neki Michaletti Urssióval hajón (*con cocha*), birtokolhatja, tarthatja, eladhatja (*habendi, tenendi seu venendi*). A szokásnak megfelelően azt is ellenőrizték, hogy a rabszolgáknak valóban Marino Quirino a tulajdonosa. A négy nő közül Cali albán, míg Menafisia, Neruise (8 éves), és Rodo (10 éves) bolgárok voltak. Az utóbbi három Laçariból származott.⁷²⁰ Johannes Michael de Theologo neve Ernst Gerland szerint magában rejti származási

⁷¹⁶ A templom mai neve Scuola di Santa Maria della Misericordia.

⁷¹⁷ ASV. Cancellerie inferiore, Notai, Busta 1233. sz. 282. sz.; Uo. Busta 192. sz. 28 és 29. sz. Az utóbbi a legjobban használható szöveg.

⁷¹⁸ Nem elképzelhetetlen, egymás után akár több kereskedő is birtokolhatta a lányt, míg végül Giorgio Darvasióhoz került.

⁷¹⁹ Adattár: 2. sz.

⁷²⁰ „*que quidem slave examine more solito confesse se fore slave (Sic!) suprascripti ser Marini.*” GERLAND, 73. Laçari hollétéről semmit sem tudok. Biztosan nem Leros-szigete, jóllehet örültem volna ha így van, mert nagyon közel van Kis-Ázsiához. Ernst Gerland helységnévmutatójában nagyon bízam, de nincsen benne.

nevét is: Johannes Michael de Ephesus. Epheszosz a kis-ázsiai tengerparton fekszik, nem messze Samos-szigetétől. Rabszolgát azon a területen nem volt nehéz beszerezni. Marino Quirino rendes rabszolga kereskedőként aztán továbbadott az árun.

Hősnőnk elrablásának és eladásának körülményeiről semmit sem tudunk. Érdemes egy másik történetet feleleveníteni, amikor egy 15–16 éves fiú került fogságba. Georgius de Hungariát Szászsebesről hurcolták el 1438-ban, amikor a törökök betörték Erdélybe. Az ostrom végén fogták el, és azonnal átadták egy „kalmárnak eladás céljából”. Láncon vitték a többi fogollyal Drinápolyig, és egészen 1458-ig szolgátságban maradt. Leírásában kitér sorstársai eladására is. Tapasztalata szerint annak érdekében, hogy a foglyok „könnyebben és célszerűbben megóvhatók legyenek, szerte minden városban az embervásárlás és embereladás céljára megbízott kereskedők vannak”. A kalmárok, akik szultáni engedély birtokában végzik munkájukat, láncokkal együtt mennek a harctérre a katonákkal, hogy azonnal megvegyék a foglyokat, mivel „akik elfogják őket, nyomban el is adják valamennyit, mivel gondozni nem tudják őket”. Ellenben a kereskedők mindenkivel foglalkoznak, legyen az felnőtt, gyerek vagy csecsemő. Ez utóbbiak közül még azokat is magukkal viszik zsákokba rakva, akiket elrablóik ki szoktak dobni az úton, hogy ne legyenek terhükre. Az emberek eladására minden városban külön piac van – írja a „szász- sebesi névtelen” – és itt adják el a láncra vert rabokat. „Rákényszerítik őket arra is, hogy mindenki szeme láttára meztelenül járkáljanak, fussanak, sétáljanak, táncoljanak, s mindezt azért, hogy világosan kitűnjön: beteg-e a rab vagy egészséges, férfi-e vagy nő, öreg-e vagy fiatal, szűz-e, avagy megrontott.” Ezután sűrűsödnek igazán a bajok. Ha megveszik a rabot „valamiféle leghitványabb paraszt és legotrombább falusi szolgálatára”, nem beszélve azokról a lelki és testi gyötrelmekről, amelyek a foglyokat érhetik. Véleménye szerint Törökországban mindenki úgy gondolja: „aki akár csak egyetlen rabot vagy rabnőt tud szerezni, már nem lát többé ínséget”.⁷²¹ Azt, hogy Himfi Margitnak az elrablás milyen sorsot hozott, nem tudjuk. Könnyen lehet, a Georgius de Hungaria által leírtak egy részét ő is átélhette.

1405-től egy darabig nyomon tudjuk követni a magyar rabszolganő sorsát. Amíg Giorgio Darvasióval volt *„humane, honorabiliter et benigne*

⁷²¹ GEORGIUS DE HUNGARIA, 49–153.

fuerit pertractata”, de nem mondott le arról a szándékáról, hogy visszatérjen Magyarországra. Gyerekeinek apja betartotta szavát, átvitte őt Velencébe, mert onnét sokkal egyszerűbb volt a hazaút.⁷²² Ekkor meglepetésszerűen megjelent a néhai Dénes bán fia, Johannes de Redel, aki Himfi Margit sógorának mondta magát. Giorgio Darvasio rájuk bízta a három nőt és pénzt is adott nekik az útra. A kedves rokon – úgy hallották – kifosztotta őket, és mindent elvett tőlük.⁷²³ A hamis jötevőről semmit sem tudok, akár létezhetett is, de valószínűbb, valaki jól becsapta a visszatérő családot. Az anya közel 25 éve hagyhatta el Magyarországot, ahol jószerivel már senkit sem ismerhetett. Mindez mikor történt? Nem tudom. 1408 novemberében már hosszabb ideje Budán tartózkodott, de abból a mondatból, amelyben Francesco Bernardi azt állítja, hogy amióta a királyi székhelyen van, Marcali még nem volt a lánynál, a pontos évet nem lehet meghatározni.⁷²⁴

A rablási történetet egy dátum nélküli fogalmazványból ismerem, amelyet Zsigmondhoz címeztek.⁷²⁵ Óváry Lipót közölt egy regesztát Giorgio Darvasio panaszáról. Ezt 1408. július 1-re datálta. Ebben az egykori rabtartó panasszal folyamodott a Signoriához. Velence pedig a magyar királyhoz fordult.⁷²⁶ Ennek az oklevélnek az eredetijét eddig még nem találtam meg. Az bizonyos, az általam közölt iratot Zsigmondnak szánták, és jóval Himfi Margit hazatérése után fogalmazhatták. Külső oldalán korabeli feljegyzésként ez áll: „*Copie de lettere scritte al serenissimo regi Honguanye.*” A szövegből kiderül: Giorgio Darvasio azért élt panasszal, mert sem Marcali Miklós, sem Johannes de Redel nem térítette meg költségeit, arra kéri a magyar királyt, tegyen lépéseket az ügyben.⁷²⁷ Az oklevél írójának műveltségi szintjére utal a „*Teucros*” kifejezés, amit a „*Turcos*” szinonimájaként használt. Ekkor már ismert volt Európában – éppen velencei közvetítéssel – az az eredetmonda, amelyben úgy a franciákat, mint a törököket a trójaiak leszármazottjának tartották.⁷²⁸

Himfi Margit további életéről Francesco Bernardi leveléből értesülünk, amit egy meg nem nevezett barátjához írt 1408 novemberében, akitől

⁷²² Az, hogy Himfi Margit mikor hagyta el Kréta-szigetét, nem tudjuk.

⁷²³ Adattár: 2. sz.

⁷²⁴ ZsO II/2. 6407. sz. 1408. 11. 10. Buda. Francesco Bernardi budai polgár oklevele.

⁷²⁵ Adattár: 2. sz.

⁷²⁶ ÓVÁRY 1890, 148. sz. 1408. 7. 1. Velence.

⁷²⁷ Adattár: 2. sz.

⁷²⁸ ECKHARDT, 157–201.

augusztus 21-én ő is kapott egy írást. A budai polgár olvasta Giorgio Darvasio és Piero Negro da Candia küldeményeit is, és azzal bízták meg, hogy az ügyben egyéb anyagokat is tanulmányozzon. Ezt Marcali Miklós, és más hivatalos személyek kérték tőle. Véleménye szerint Marcali Miklós nagyot hibázott, amikor elment Krétára a lányért, ez sem Himfi Margitnak és lányainak, sem Giorgio Darvasiónak nem szolgált javára. A nőt nem ismerte, Marcali elbeszéléséből szerzett róla tudomást, ellenben az apját jó barátjának nevezte, aki több mint 200 arannyal maradt adósa. Himfi Margitról a legjobbakat tudja mondani. Tisztességes és türelmes, semmi könnyelműség nincsen benne. Ha ez utóbbiról tudomást szerzett volna, akkor nem támogatta volna és nem is segítené. Marcali Miklós még nem volt itt, amióta a lány megjött, de nemsokára Budára érkezik, de nem hiszi, hogy segíteni fog Himfi Margitnak, mert olyan, mint egy igazi magyar. Azért tartja nagy hibának az egykori erdélyi vajda lépését, mert tudni való, hasonló körülmények között a nőrokonok nem akarnak tudni az elhurcolt leánygyerekekről. Francesco Bernardi kijelenti félő, most is ez fog történni. Levele végén megnyugtatja barátját. Háza hölgytagjai kapcsolatban vannak Himfi Margittal és leányaival.⁷²⁹ Himfi Margitról kizárólag jót hallott, aki a legnagyobb dicsérettel beszél Giorgio Darvasióról, és ha családja, valamint Marcali Miklós nem törődne vele, akkor mindhármukat, mint saját lányait venné magához.⁷³⁰ Hálát ad istennek, hogy rokonai (*suo nepo e uno suo chuxino*) 100 nagyobb és kisebb falut birtokolnak, és van egy másik unokaöccse (*nevode*) is, akinek felesége valamelyik Sordi da Piacenza családból származó lány.⁷³¹

Érthető, miért Francesco Bernardit keresték meg úgy Krétáról, mint Budáról a szövevényes ügyben. A firenzei kereskedőt már 1373-ban Budán találjuk. Ekkor Himfi Benedek megbízásából 200 aranyat kell Padovába juttatnia, amit a bán a herceg két familiárisától vett kölcsön. Az ő közvetítések megy Avignonba a pápai adó, és már 1382-ben állami szolgálatba került. Szerecsen Jakabbal együtt harmincadispán lett. Zsigmond öt évvel később mindkettőjüket a *lucrum camere* comesének nevezte ki, két év múlva megint

⁷²⁹ Orthona köztisztletnek örvend, olvashatjuk a levélben. Ezt azért emeli ki, mert így akarta Himfi Margitot még pozitívabban lefesteni. Hozzájuk akárki nem mehet, ellenben az egykori rabszolganó igen, mert tisztességes.

⁷³⁰ Értsd: Francesco Bernardi.

⁷³¹ ZsO II/2. 6407. sz. 1408. 11. 10. Buda. Francesco Bernardi budai polgár oklevele.

harmincad ispán. 1392-ben a pénzverő kamarák ispánja, négy évvel később ismét megkapja a harmincadispáni tiszteletet is, de immár egyedül. Gazdasági kapcsolatainak köszönhetően diplomáciai feladatokkal is megbízták – erről korábban már írtam – több alkalommal járt Velencében a király megbízásából. Budán lakott, tehető embernek számított. A magyar arisztokrácia tagjainak több alkalommal adott kölcsönt, és remek kapcsolatrendszert épített ki Magyarországon. 1402-ben azonban ez sem mentette meg attól, hogy Zsigmond – az itáliai kolónia tagjaként, a német polgárság biztatására – őt is letartóztassák. Valószínűleg vagyonának egy részét is elkobozták, de haláláig (1420 körül) fontos szerepet játszott a Budán élő itáliaiak körében.⁷³² Emiatt mutathatták be neki a Himfi Margit ügyére vonatkozó iratokat. Ő volt az itáliai közösség feje, mint a leggazdagabb, legtapasztaltabb és legbefolyásosabb polgár. Leveléből kiderül, támogatta és segíti Himfi Margitot, de arról nem beszél, ez pontosan mit jelentett. A kiszabadításban nem volt szerepe – mint említettem Himfi Benedeket jól ismerte –, hiszen világosan leírta, most értesült Marcali Miklóstól az asszonyról.⁷³³ Az iratokban a hazatérés körülményeiről, a költségekről, Giorgio Darvasio követeléseiről lehetett szó. Levelében sokat írt Himfi Benedek lányáról. Ez arra utal, talán Giorgio Darvasio tőle kapott híreket egykori ágyasáról és leányairól. Barátján keresztül – aki hasonlóan kapcsolatban állt az egykori „gazdával” – üzent is Velencébe. Kizárólag pozitívan beszélhet Himfi Margitról, ezért tarthat az ő köztiszteletben álló házával kapcsolatot. Megnyugtatóként közölte barátjával, a nő rokonai jómódú embernek számítanak, és mi lett volna egy itáliaiának fontosabb, mint az, hogy a családban van egy talján származású nő is. Ennek említése szintén azért, hogy emelje Himfi Margit tisztesség indexét, akiről nem tudjuk hol élt Budán.⁷³⁴ Könnyű lenne rávágni, hogy Marcali Miklós adott neki szállást, akinek 1403-ban még volt háza a városban.⁷³⁵ Valószínű-

⁷³² MÁLYUSZ, 160–1162. 175.

⁷³³ Kumorovitz Lajos Bernát szerint Francesco Bernardinek szerepe volt a hazahozatalban, mindez az apja iránti tiszteletből. KUMOROVITZ 945. Nem gondolnám, saját bevallása szerint 1408-ig nem is hallott az asszonyról.

⁷³⁴ Talán egy Himfi-rokon házában éltetett a családjával.

⁷³⁵ Marcali Miklósnak volt háza Budán, habár elképzelhető, Garai Miklós nádor parancsa értelmében elvették tőle, mert hűtlenség vétségébe esett. ZsO II/1. 2520. sz. 1403. 6. 28. Buda. Garai Miklós nádor oklevele. Ha ezt nem hajtották végre, akkor akár 1408-ban is lehetett egy épülete a városban. És az, hogy az év novemberében még nem találkoztak, nem kizáró oka a Marcali Miklósnál lakásnak. Ehhez a döntéshez nem kellett az utóbbi személyes jelenléte.

leg Velencéből egyenesen Budára hozták, és ott várta, mi fog vele történni. Francesco Bernardinak az a megjegyzése, hogy amióta megjött, a vajda még nem volt Budán arra utal, Himfi Margit várta a találkozást. Egy másik megjegyzéséből arra következtetek, nem olyan régen érkezhettek a városba. Ezt a kereskedő egyik kijelentésére alapozom. Kifejtette, ha a Himfiek és Marcali Miklós nem törődnének vele, akkor mindhármukat, mint saját lányait venné magához. Ez az én olvasatomban arra utal, nem olyan régen kezdődhetett el Himfi Margit magyarországi, de legalábbis a budai élete.

A firenzei polgár levelében felsorolt családtagok egy részét azonosítani lehet. Benedek a szerencsés unokaöcs (*nepo*), akinek itáliai „származású” felesége volt (Lipoveci de Surdis Katalin). Az igazsághoz hozzátartozik, a lipoveci család őse, Domenico de Surdis a 14. század első felében élt, tehát az itáliai származás említése igaz, de a család már magyar nemesi famíliának számított.⁷³⁶ A másik unokaöcs minden bizonnyal Him (Nabor) lehetett. Himfi Margitnak ugyanis volt egy testvére, Miklós udvari lovag (1385), akinek négy fia és egy lánya (Anna) született. Ez utóbbinak Miklós fia László volt a férje. (A másik két fiú: Basilius veszprémi kanonok és Cirinus). Olyan unokatestvért (*chuxino*), aki ekkor még élt, egyet találtam. Himfi Benedek bán testvérének, Péter egykori bolgár bánnak a fiát, Istvánt.⁷³⁷ A rokonság a 15. század elején tehát elég népesnek mondható, ha valóban segíteni akartak a hazatérőknek, többen is jelentkezhettek a feladatra. Tanulságos Francesco Bernardi okfejtése azoknak a nőknek a sorsáról, akiket elhurcoltak, és valahogy visszatértek hazájukba. A házasságon kívül született gyerek szégyennek számított, és ha még csemeték nélkül tértek vissza, egykori kiszolgáltatott életük ismeretében, vagy hamis impressziójuktól sújtva, nem tartották őket elfogadható partnernek, kitaszítottakká válhattak. A 15. század elején már sok ilyen tragikus sorsú nő lehetett. Francesco Bernardi jól ismeri ezt a szokást, és levelében Marcali Miklós szemére is vetette. Az egykori vajda tisztában volt vele, a nőrokonok nem akarnak tudni az elhurcolt leánygyerekekről.

Szerette-e Giorgio Darvasio Himfi Margitot? Nem gondolom, hogy a kapcsolat egyáltalán eljuthatott olyan érzelmi mélységig, hogy feltehessem

⁷³⁶ GENEOLÓGIA, Lipoveci (de Surdis).

⁷³⁷ Uo. Him rokonsága. 2. tábla: Himfi.

a kérdést. Rabszolgaként került hozzá, nyugodtan gondolhatta, megvásárlásával valójában kiszakította a török kezéből, így jót tett vele. Ebben van némi igazság, egy tehetős polgár házában élhetett, ahol minden bizonnyal jobb körülmények fogadták, mint fogsága idején. Nem bánhatott vele rosszszul, Himfi Margit már Budán élve sem mondott róla soha rosszat, legalábbis Francesco Bernardi előtt. Később is látunk pozitív dolgokat. Visszatérése után a férfi folyamatosan érdeklődött sorsáról.⁷³⁸ Váltásdíj nélkül engedte el, és Velencében pénzt adott neki, személyes dolgait magával vihetette, és a gyerekekről is lemondott. Ez utóbbi jól jelzi: egyszerű ágyasként kezelte Himfi Margitot, akire az idő előrehaladtával már vesztes tranzakcióként gondolt, ragaszkodott költségei megtérítéséhez.⁷³⁹

Szerette-e Himfi Margit Giorgio Darvasiót? Válaszom a kategorikus nem. A rabszolgasors a függést nevelte bele, és amikor megvették, neki ez nem szabadulás volt, hanem tulajdonosváltás. Minden bizonnyal jelentős korkülönbség volt közöttük, gyakorlatilag ágyasként élt Giorgio Darvasio házában, talán jobb körülmények között, mint egyéb sorstársai. Gazdáját el akarta hagyni, valahogy értesítette rokonait. Ez sikerült is neki. Lányait szerette és elérte, hogy mindkettőt magával vihetette. Budán azt írták róla, hogy nagyon türelmes.⁷⁴⁰ Azt gondolom, ez inkább alázat lehetett, amit egész életében gyakorolnia kellett. Reménykedem, lányaiban sok örömet talált, és ők sokkal boldogabban és szerencsésebben éltek, mint édesanyjuk. Himfi Margit élete nem számíthatott egyedinek a korszakban. Az elrablás és az eladás okozta megrázkódtatást már-már lehetetlen volt kiheverni. Ne legyenek illúzióink a fiatal lányok és fiúk további életével kapcsolatban. Nem volt mindenki olyan szerencsés – utólag reméljük ez így is történt – mint az a hét éves magyar fiú, akiről Velencében, 1445. március 13-án azt írta Anasztasio Cristiano jegyző, hogy „*recuperatum de manibus Turchorum*”, és azt akarja, ne szenvedjen szükséget és kapja vissza a szabadságát.⁷⁴¹ Utólag is azt kívánom neki, tegyen meg mindent a fiúért.

⁷³⁸ ZsO II/2. 6407. sz. 1408. 11. 10. Buda. Francesco Bernardi budai polgár oklevele.

⁷³⁹ Adattár: 2. sz.

⁷⁴⁰ ZsO II/2. 6407. sz. 1408. 11. 10. Buda. Francesco Bernardi budai polgár oklevele.

⁷⁴¹ VERLINDEN 657.

„REND CSAK A HÁBORÚBAN VAN”⁷⁴²

Ez király

Zsigmond és tanácsadói már 1411 nyarán dönthettek a friuli hadjáratról. A háború elsődleges okaként – ahogy a trieri érseknek (Werner von Falkenstein) írta – az aquilejai egyház jogainak megvédését nevezte.⁷⁴³ Amikor egy király oltalmat kínál, a történész azonnal kételkedni kezd, és megpróbálja előkeresni a valódi okot. Már az elején szögezzük le: az uralkodó Velencét szerette volna megleckéztetni a fent említett adó negligálása, valamint a Nápolyi László-féle adásvételért. A terület kiválasztása ellenben nem lehetett véletlen. Velencét tengeren támadni egyenlő lett volna a halálos ítélettel, viszont a szárazföldi hadjárat sikerrel kecsegtethetett. Egy hadjárathoz gyerekjáték ürügyet találni, ez a 15. században sem ment másképp. Mivel Friluli jogilag a Német-római Birodalomhoz, míg egyházi közigazgatás szerint az Aquileiai Pátriarkátushoz tartozott, pillanatok alatt a szívükön viselhették a tartomány sorsát annak dacára, hogy ekkor Velencével ujjat húzni nem mindennapi próbálkozásnak számított. Úgy vélem, Zsigmond kizárólag egy dologra építhetett. Villámgyors előretörés a Terrafermán, mert sikeres támadással ki lehetett volna kényszeríteni a dalmát kérdés rendezését. Senki sem gondolhatott Velence teljes térdre kényszerítésére. A fantazmagóriák ekkor még távol álltak a magyar hadvezetéstől.

Magasztosabb magyarázattal is szolgálhatok, jóllehet ez nagyon távol áll a személyiségetmtől. El tudom fogadni, ha valaki hisz a lélekemelés önzetlen mivoltában. A helyszín és az esemény hasonlóan alkalmassá tesz a fennköltiségre. 1411. július 21-ét írunk és Frankfurtban vagyunk. Zsigmondot távollétében ezen a napon a választófejedelmek – éppen másodjára – német királlyá választották. Hogy hol és mikor érhetette a régóta várt hír, nem tudjuk. A „szavazás” napján Visegrádon múltatta az időt, és egészen szeptember 14-ig ezen a részen várakozott.⁷⁴⁴ A dunakanyari polgármestereknek ezúton javasolom, amíg lehetséges pályázzanak EU-s pénzre abból a megfon-

⁷⁴² „A béke disznóól. Rend csak a háborúban van. Békében a nép elvadul.” Bertold Brecht: Kurázi mama és gyermekei.

⁷⁴³ ZsO IV. 244.sz. 1413. 2. (Napi dátum és kiadási hely nélkül.). Zsigmond oklevele.

⁷⁴⁴ A Visegrád–Hévkút–Visegrád–Esztergom–Visegrád vonalon mozgott. ENGEL–C. TÓTH 93.

tolásból, hogy minimum egy emlékparkkal, szállodával és egy élményfürdővel tisztelegjenek a jeles esemény előtt, mintegy maguknak vindikálni a tudás jogát, hol is érhetne el a Luxemburgit a számára oly kedves információ. Én azt képzelem – ez a mai világban már tényként kezelhető – Hévkúton lelhetek rá, ahová gondolhatnánk a meleg vizet kihasználva wellnessezni járt, *vulgariter* brüggölni.⁷⁴⁵ A történész pillanatok alatt felül tudja magát bírálni, ha egy újabb adatba botlik. Állt ott egy takaros királyi vadászház is.⁷⁴⁶ Lehet vitatkozni a célon. Figyelem! Mivel Hévkút már az enyészeté, a közelség a zebegényi képviselőtestületnek kedvez.⁷⁴⁷

Német királyként már valóban jöhetnek az emelkedett célok, első helyen természetesen a Német-római Birodalom sorsa. A mainzi és a kölni választófejedelmeknek írt megállapodásában kiter Itáliára, a császárság részeként tekintve a területre, Milánót külön kiemelve.⁷⁴⁸ Érdemes átfutni a következő sorokat: „*item is ez das einche lande, ez si in Dutschen Ytalien oder Welschen landen, die dem heiligen riche zugehoren oder zugehoren solten, uber lang oder kurz deme selben riche verfallen und ledig worden weren, und darzu daz land von Meylan, daz wir die mit aller unser besten vermogde understen sollen zu unser gehorsam und widder zu deme riche zu brengen ane alle geverde.*”⁷⁴⁹ Majlandot újból a birodalomhoz kapcsolni szép idea, ellenben korábban sem volt olyan égető, mint a Velence ellenes fellépés.⁷⁵⁰ Zsigmond megválasztása az itáliai államoknak elsősorban Milánóra jelentett igazi veszélyt, a hagyományos birodalmi területek visszaszerzése az Appennini-félszigeten kifejezetten rájuk lett szabva. 1411 nyaratól tetejében könnyen össze lehetett kötni a Reich és a magyar érdeket a lagúnák városával szemben. A cél: Dalmácia kerüljön vissza a Szent Korona fennhatósága alá. A Terrafermával szomszédos Friuli nemeseinek Velencével szemben álló része, mivel a Köz-

⁷⁴⁵ A helység német neve Warmbrunn(en). Az oklevélben a kiadási helynél ezt írják: „*zu dem warmen brunn.*” RI XI/1. 68. sz. 1411. 8. 9. Hévkút.

⁷⁴⁶ Az oklevélben a kiadási helynél ezt írják: „*in unserem jaghofe zu dem warmen brunen.*” Uo. 30. sz. 1411. 1. 31. Hévkút.

⁷⁴⁷ 1411. augusztus 8-án és 9-én biztosan Hévkúton volt. ENGEL–C. TÓTH, 93.

⁷⁴⁸ Az első II. Johann von Mainz érsekkel kötötte. A választók közötti jogcímén ő a német birodalmi főkancellár. DRTA VII. 64. sz. 1411. 7. 22. A másikat III. Friedrich von kölni kölni érsekkel. A választók közötti jogcímén ő Itália birodalmi kancellárja. Uo. 65. sz. 1411. 7. 22.; SCHIFF, 6.

⁷⁴⁹ DRTA VII. 64. sz. 1411. 7. 22. A szöveg kiadójának csoportosításában ez a 11-es pont.; Zsigmondra: HARTUNG, 318.

⁷⁵⁰ SCHIFF, 6.

társaság, rovásukra egyre több „hídfőt” tudott kialakítani, elsősorban a Német-római Birodalom védelmében bízhatott. A Nápolyi László-féle tranzakció következményét ismerjük. Háborúba torkollott a magyar uralkodó és a Köztársaság nexusa. Úgy tűnik, Zsigmond azokra az egykori birodalmi területekre (Treviso, Belluno, Padova, Verona) is szeretne volna kiterjeszteni fennhatóságát, hasonlóan Friulihoz, amelyeket Velence már eddigre bekebelezett. Ezért gyűjthette maga köré a fenti városokból elűzött egykori vezetőit vagy leszármazottait, akik benne látták hatalmuk visszaszerzésének legfontosabb támogatóját. Ilyen volt Brunoro della Scala (Verona) és Marsiglio da Carrara (Padova). Nem véletlen, 1410-ben mindkettőt összeesküvés vádjával száműzték. Ebben Ozorai Pipo is támogatta őket, nyilvánvalóan uralkodója megbízásából.⁷⁵¹ Ennek igazságtartalmáról nehéz nyilatkozni, ellenben a temesi ispán ebben az évben valóban végigvonult a Firenze–Bologna–Padova–Velence útvonalon.⁷⁵² Talán a Padova melletti pragliai kolostorban (Abbazia di Santa Maria di Praglia) vette maga mellé a fiatal Giovanni Buondelmonte szerzetest, akinek azonnal megszerezte a pápától a pécsváradi bencés apátságot.⁷⁵³ Még mielőtt véresen komolyan vennénk Zsigmond elkötelezettségét, félénken ideírnám Jobst német király megválasztásakor kiadott Itáliára vonatkozó részét: *„item ist ez daß einche lande, ez si in Dutschen Itallien oder Welschen landen, die dem heiligen riche zugehoren oder zugehoren solten, uber lang oder kurz demselben riche verfallen und ledig worden weren, und darzu daß lant von Meylan, das wir die mit aller unser besten moge understene sollen zu unser gehorsam und wiedder zu dem riche zu brengen one alle geverde.”*⁷⁵⁴ Gyakorlatilag ugyan arról olvashatunk benne, mint jó egy évvel később. A jogi alapra történő hivatkozás elegáns, de a megtámadottak oldaláról nem releváns. A történelem során élvezettel utalnak a régi jussra, mielőtt megindítanak a fegyveres csapatokat. Miként Carl Philipp Gottlieb von Clausewitz megfogalmazta: A gondola a politika folytatása más eszközökkel.

⁷⁵¹ LEICHT 1939/1940, 37–38.

⁷⁵² ENGEL 2003, 247–248. Életrajzírója szerint 1411. június 23-án szülővárosában (Firenze) volt. MELLINI 34.

⁷⁵³ A másik elképzelés szerint Firenzében találkozhatott vele rokonainál. MÁLYUSZ 215.

⁷⁵⁴ DRTA VII. 44. sz. 1401. 9. 30. Frankfurt. (Morva) Jobst német királlyá választásának pontjai. A szöveg kiadásának csoportosításában ez a 12-es pont.

Én írok levelet Önnek⁷⁵⁵

Amikor Zsigmond Werner von Falkenstein a trieri érseknek két évvel a friuli támadás után kifejtette, az aquilejai egyház jogainak megvédésére jelentek meg a magyar seregek Friuliban,⁷⁵⁶ annyiban igaza volt, hogy az Aquilejai Pátriarkátusra valóban ráfért volna egy alapos rendrakás. Jóllehet ezt a munkát legalább négyen próbálták magukra vállalni. Róma, Velence, Zsigmond és a friuli lakosok. Ott volt még maga a mindenkori pátriárka is, akit önálló politikai szereplőnek tekintek. Ne feledjük, ekkor a pápák úgy váltották egymást, mint Leonyid Iljics Brezsnyev halálát követően (1982) a szovjet elsőtitkárok, és mindegyikük a saját emberét szerette volna odaültetni.⁷⁵⁷ Korszakunkban az 1402. február 27-én kinevezett II. Antonio Panciera aquileiai pátriárka helyzete megingott, szerepe ambivalensé vált. IX. Bonifác döntött így, aki lépésével folytatta Aquilejai Pátriarkátus elleni pápai politikát. Gyakorlatilag megszűnt az aquilejai egyház fejének tényleges hatalma.⁷⁵⁸ Elődje I. Antonio Gaetani idején relatív béke uralkodott a tartományban, ellenben utódja alatt a helyzet gyökeresen megváltozott. Nagyon gyorsan kiújultak ez ellentétek a tartomány két meghatározó városa, Udine és Cividale között.⁷⁵⁹ Hol van már az az időszak, amikor a kortársak szerint személyét konszenzussal fogadták, sőt első lépései is biztatónak tűntek. Végiglátogatta egyházmegyéit, összehívta a friuli parlamentet, majd Udinét választotta székhelyéül. Az ígéretes kezdet hamar elakadt. Az utóbbi város és Cividale közötti látens konfliktusok, a nemesség megosztottsága a birodalom, vagy Velence irányába, a külországi hatalmak pressziója, akik stratégiai területként kezelték Friulit, nemsokára a felszínre törtek. 1403-ban ő maga is sokat tett, hogy ez így történjen. Októberben testvéreinek adományozta feudumként Zoppola kastélyát, és ezt a szomszédok – Prata, Porcia, Polcenigo, Spilimbergo és Valvason grófjai –, akik birodalmi párti-

⁷⁵⁵ Я к вам пишу. Alekszander Szergejevics Puskin: Anyegin. Tatjana levele Anyeginhez.

⁷⁵⁶ ZsO IV. 244. sz. 1413. 2. (Napi dátum és kiadási hely nélkül.). Zsigmond oklevele.

⁷⁵⁷ Az Aquilejai Pátriarkátus történetével sokan foglalkoztak és foglalkoznak. Témám szempontjából ezek döntő része nem releváns, én elsősorban az összefoglaló munkákat használtam. Történetére a 14. századig: WAKOUNIG 13–29. Hasonlóan remek összefoglalót írt Dieter Girgensohn. GIRGENSOHN 272–309.

⁷⁵⁸ WAKOUNIG 32–33.

⁷⁵⁹ MENIS 246.

ak voltak, ezt rossznéven vették.⁷⁶⁰ Dieter Girgensohn szerint az újdonsült egyháznagynak azonnal jelentős pénzügyi problémákkal kellett szembenéznie, kinevezésekor azonnal 5000 dukátot kért és kapott Velencétől, és mivel a pápai kamarával szemben 31 600 forintnyi tartozást halmoztak fel elődei, szolgálatba állásakor már ez az összeg is őt terhelte.⁷⁶¹

A gazdasági problémák mellett hamarosan egyházi jogi kérdések is felsorakoztak. Róma sem könnyítette meg a helyzetét. XII. Gergely leváltással fenyegette, mert még 1407-ben sem küldte el a kinevezésekor lefizetendő 10 000 forintot.⁷⁶² 1410-ben XXIII. Jánosnak már 45 300 forintot kellett volna átutálnia.⁷⁶³ A tartomány egyik legjelentősebb városával, Cividaleval, a fentebb említett pénzügyi problémák miatt ráadásul tovább romlott a viszony. A pátriárka egy alkalommal azt kérte tőlük, fizessék ki számára Tolomino (Gastaldato) utóbbi húsz évének bérleti díját, ráadásul a kiközösítést és a kiátkozást is bevetette a siker érdekében.⁷⁶⁴ Ezt a pénzt magánvagyonából kellett volna előteremtenie, de úgy gondolta, tartozását inkább az „állam” fedezze. 1408 nyarán ebben az ügyben a friuli parlamenthez és Velencéhez fordult, de lépésével végleg megosztotta a tartományt. Udine továbbra is lojálisnak mutatkozott, ellenben Cividale szövetségesei (Gemona, Venzona, Tolomezzo és számos nemes), nem. És hogy még érdekesebbé váljon az élet, a pápa 1409 márciusában helyére új pátriárkát nevezett ki, Antonio da Ponte concordiai püspök személyében.⁷⁶⁵ A pisai zsinaton (1409), ahol csupán a kardinálisok jelentek meg, újból Antonio Pancierát ismerték el pátriárkaként. XII. Gergely viszont Cividaleba hívott össze egy másik zsinatot III. Pfalzi Ruprecht német király és a várossal szövetséges Friuliak védelme alatt. A pápa 1409. június elsején lépett a városba. Július 6-án volt az első szekció és a zsinat szeptember 5-ig tartott.⁷⁶⁶ De azonnal jött az új fordulat. XII. Gergelyt nemsokára (június 6.) letétették a pisai zsinaton, utódja – V. Sándor – szintén megerősítette Antonio

⁷⁶⁰ SCALON 2014.

⁷⁶¹ GIRGENSHON 1996, 278–279,

⁷⁶² SCALON 2014.

⁷⁶³ GIRGENSOHN 279.

⁷⁶⁴ Longobárd előzményű adminisztratív egység. A központi hatalom delegáltja vezeti bírói, gazdasági és katonai jogokkal felruházva. Velence is átvette.

⁷⁶⁵ SCALON 2014.

⁷⁶⁶ MENIS 246.

Panciera pozícióját, aki Velence, Udine és a Savorgnan család segítségével olyan helyzetet teremtett, hogy XII. Gergely 1409. szeptember 6-án hajnalban elhagyta Civaldét és Porto Latisana felé menekült. Szerencséjére az üldözésére küldött Nicolò di Savorgnano nem tudta elfogni és így Rimini-ben hajóra tudott szállni.⁷⁶⁷

A belső perpatvarok általában hosszabb-rövidebb idő alatt megoldhatók, de egy külső beavatkozás azonnal megváltoztathatja a megszokott status quót. Különösen, ha mindez fegyverrel történik. Az Aquileiai Pátriarkátus területén saját zászló alatt már 1410 januárjában megjelentek a birodalmi csapatok IV. Friedrich von Ortenburg birodalmi vikárius vezetésével.⁷⁶⁸ A pápa azonnal – január 28-án – írt Vencel császárnak. A Szentatya tudomása szerint megjelenésükkel nagy zavart okoztak, de azt is megtudhatjuk, ellenséges érzelmeket táplálnak a Szentszék által törvényesen kinevezett Antonio Panciera pátriárkával szemben. Arra kéri, a viszály megszüntetése érdekében vonja vissza a kinevezést.⁷⁶⁹ Egy nappal később V. Sándor Friuli tartománynak címzett levelében kinevezettje érdekében fogalmazta meg gondolatait, alaposan kiemelve IV. Friedrich von Ortenburg megjelenésével kialakult helyzetet, és megemlítve a Vencelhez írt levél legfontosabb gondolatát. A vikárius visszarendelését, valamint Antonio Panciera támogatását.⁷⁷⁰ A nehéz helyzetbe került pátriárka hasonlóan tollat ragadott, amúgy is íráskényszerben szenvedett.⁷⁷¹ A címzett és a téma megegyezett. A császárnak szánta, és a birodalmi vikárius visszavonását kérte. A pisai zsinat határozatára hivatkozik, ahol újból ő lett az aquilejai egyház első embere. Feladatában ne akadályozzák.⁷⁷² IV. Friedrich von Ortenburg bevonulásával Friuli két táborra osztdott. Az egyik oldalon Udine

⁷⁶⁷ Uo. 246–247.

⁷⁶⁸ 1409-ben Vencel német király nevezte ki vikáriusnak Friuliba. SCHIFF 5. Működésére: WAKOUNIG 32–46. Magyarországi vikáriusaira 1414 után: KONDOR 119–138. Ernesto Degani szerint már 1410 novemberének a végén, decemberének az elején a birodalom zászlója alatt bevonult Civaldébe. DEGANI 1898, 106.

⁷⁶⁹ Uo. 306–308. 1410. 1. 28. Bologna. V. Sándor pápa oklevele.

⁷⁷⁰ Uo. 308–309. 1410. 1. 29. Bologna. V. Sándor pápa oklevele. Az ügyben még számos levelet ismerünk. A Szentatya IV. Friedrich von Ortenburgnak is írt. Ne akadályozza Antonio Panciera munkáját. Uo. 312–313. (1410). V. Sándor pápa oklevele. Ernesto Degani kiadásában számos helyen nem szerepelnek dátumok és kiadási helyek. Jelzem, ez nem az ő hibája, hozott anyagból dolgozott. A zárójelben található keltezésék feltevések, de megalapozottak.

⁷⁷¹ Elsőrendű latinistaként ontotta a leveleket.

⁷⁷² DEGANI 1898, 310–312. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

és szövetségesei, míg az ellenkezőn Cividale és követői. A gróf ez utóbbi városból, ahol állomásozott, megpróbálta maga körül egyesíteni a friuli városkákat. Ezek: Gemona, Tolmezzo, San Daniele és San Vito.⁷⁷³ A tartomány 15. század eleji belső életét sokan és sokféleképpen feldolgozták, ahhoz sok újat nem tudok hozzátenni, legfeljebb idézem őket. Ellenben úgy gondolom, az Ernesto Degani által összegyűjtött leveleskönyvet nem sokan használták rajta kívül. Én azért belevágtam, a kiadása segítségével megpróbálom rekonstruálni a tartomány életének sarkalatos pontjait.⁷⁷⁴

Antonio Pancierának nem sok választása maradt, mivel IV. Friedrich von Ortenburgnak esze ágában sem volt kivonulni, és ahol tudott, keresztbe tett az egyháznak. A pátriárka Udinéhez fordult, a vikárius kiűzéséhez kért segítséget. Lovas és gyalogos katonákat akart és Tristano di Savorgnanót.⁷⁷⁵ Hűséges híveként, amikor 1410. február 22-én Udinében összehívták a parlamentet előadta, milyen veszélyt jelent a vikárius megjelenése. Tristano di Savornano Antonio Panciera egyik legfontosabb támogatójának számított, azonban hajlandó lett volna szövetségre lépni Zsigmonddal, és Udinét is a király pártjára akarta állíttatni. Tárgyalásokat kezdeményezett az ügyben. Udine ellenben a Köztársaságot választotta, és ott is akartak maradni. Nem vágytak a ligára a német királlyal. A városban azért jónéhányan nem vágytak az ellenségeskedésre, hiszen IV. Friedrich von Ortenburg könnyűszerrel képes volt megakadályozni az udinei kereskedők mozgását.⁷⁷⁶ Ez nyilvánvalóan meg is tette. Udinében egyre romlott a gazdasági helyzet. Erre utal, amikor a falakat megerősítették az ellenség várható érkezésére gondolva, viszont a kőműveseket már nem tudták kifizetni. Elfogyott a büdzsé. 1410. március 7-én Tristano di Savorgnano ajánlott fel pénzt a teljesítés kiegyenlítésére.⁷⁷⁷ A belső bajok következtében Udine egyre szorosabb kapcsolatba került Antonio Pancierával. Ellenben Cividale városát ellenfelének tekinti. El is vette tőlük Tolmino városkát. Ezt Marquard von Randeck pátriárka óta birtokolták.⁷⁷⁸

⁷⁷³ LEICHT 1939/1940, 38.

⁷⁷⁴ DEGANI 1898.

⁷⁷⁵ Uo. 313–314. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele. Udinét később arra szólítja fel, engedelmeskedjenek marsalljának. Uo. 345–346. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele. Hadvezére, Giacomo d' Ariano da Napoli 1410. júliusában érkezett a tartományba.

⁷⁷⁶ LEICHT 1939/1940, 38–39.

⁷⁷⁷ A város ezt elfogadta, a következő hűsvétre ígérték visszafizetni. Uo. 39.

⁷⁷⁸ 1365 és 1381 között töltötte be hivatalát.

Így ellenőrizni tudták a kereskedelmi utakat Karintia felé a Predil-hágón keresztül, és Carnia területén Bischofslack felé.⁷⁷⁹

A pátriárka patrónusa sem tétlenkedett. V. Sándor 1410. január 31-én tartományt és az aquileiai egyházat teljes engedelmességre parancsolta. Antonio Panciera mellett és IV. Friedrich von Ortenburggal szemben. Mi több, kiközösítéssel fenyegette meg a rebelliseket.⁷⁸⁰ A lázadókhoz küldött leveleiből, akiket hasonlóan a pátriárka támogatására szólított fel kiderül, kik álltak az ellenséges oldalon. Cividale, Prata, Porcia, Brugnera, Polcenigo, Valvason, Spilimbergo, Gemona, Venzon, Tolomezzo, San Daniele (del Friuli), San Vito (al Tagliamento), Monfalcone és Marano (Lagunare) városkákat sorolhatjuk ide.⁷⁸¹ Az aquilejai egyház első embere az írás erejében hitt. Gondolom én utólag. Szorgalmasan ontotta a leveleket, mást nagyon úgy sem nagyon tehetett.⁷⁸² A birodalmi vikáriust a tartomány elhagyására kérte, tette mindezt olyan remek latinsággal megfogalmazott írással, ókori és keresztény szerzőkre történő utalásokkal. Örkény István örökbecsű kérdése jutott az eszembe: „Hölderlin ist ihnen unbekannt?”⁷⁸³ Érthetőbben: kizártnak tartom, IV. Friedrich von Ortenbug, netán bármelyik embere megértette a hivatkozásokat.⁷⁸⁴ De lehettek volna a magas kultúra legalaposabb ismerői, akkor is a pocsékba mentek a cizellált mondatok. Egy feladatuk volt. Megbuktatni Antonio Pancierát, aki a szorgos íróasztali munka közben sem feledkezett meg a protokollról. Azonnal gratulált XXIII. János pápá megválasztásakor.⁷⁸⁵

A „felkelők” Cividáléban gyülekeztek. Ekkorra már Guglielmo di Prata, Wenzel von Spilimberg és Corrado Boiano (cividalei) is Antonio Pan-

⁷⁷⁹ LEICHT 1939/1940, 39.

⁷⁸⁰ DEGANI 1898, 314–317. 1410. 1. 31. Bologna. V. Sándor pápa oklevele.

⁷⁸¹ Uo. 317–322. 1410. 1. 31. Bologna. V. Sándor pápa oklevelei.; Uo. 327–328. (1410. február táján). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁷⁸² Ernesto Degani oklevélgyűjtéséből azokat az iratokat szemlélzem, amelyekben a téma szempontjából található értékelhető adatok. A gyönyörű, de tartalmatlan mondatokat most hagyom. DEGANI 1898. Antonio Panciera írt mindenkinek: az aktuális pápának, a bíborosi kollégiumnak, a friuli rebellis városoknak egyenként, összevonva, és még sorolhatnám. Uo. 323–345. (1410) Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevelei.

⁷⁸³ ÖRKÉNY.

⁷⁸⁴ DEGANI 1898, 322–323. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.; Uo. 343–345. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁷⁸⁵ Uo. 333–334. (1410. május 17-e után.) Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

ciera ellen fordult.⁷⁸⁶ Az elsőnek említetténél ez teljesen érthető. Zsigmond szolgálatában többször járt a követségben.⁷⁸⁷ Jóllehet 1410 májusában az első kettő még az ő hívének vallotta magát.⁷⁸⁸ VII. Johann Meinhard von Görz grófhhoz küldött iratából kiderült Tolomezzo lakosai – a kezdetektől a rebellisek közé tartoztak – az adóval sem foglalkoztak. A pátriárka Tricesimo várából küldte ki az embereit, és beszédette az elmaradást. Azzal érvelt, ők is az aquileiai egyház alattvalói, tehát neki fizetnek.⁷⁸⁹ Kellhetett is a pénz, mert IV. Friedrich von Ortenburg jó néhány várat, földet és falvakat foglalt el,⁷⁹⁰ szolgáltatásaik elmaradása kieső jövedelemként jelentkezett. A megszállásokra 1410 januárja és májusa között kerülhetett sor.⁷⁹¹ Antonio Pancieranak elsősorban pénzre volt szüksége, de gyorsan. Testvéreitől 10 800 dukátot kért kölcsön. Ezen a pénzen gyalogos és lovas német zsoldosokat fogadott fel.⁷⁹² Corva falucskánál – a Meduna folyócska mellett – a pátriárka 125 katonája a német Regolino vezetésével megütköztek Nicolussio di Prata 100 gyalogosával. Az utóbbiak győztek.⁷⁹³ Szeretném felhívni a figyelmet a szemben állók számára. Itáliában vagyunk, ahol már 50 mercenárius is képes katonai sikereket elérni. Ugyanekkor testvére, Niccolò Natale Panciera sikeresen vívta meg Meduna várát.⁷⁹⁴ Augusztusig több hadieseményről nem írnak a források. Ebben több dolog is közrejátszhatott, legfőképpen a vikárius visszatérése a birodalomba.⁷⁹⁵

Az időleges csöndet használta ki XXIII. János, mikén már írtam, 1410 szeptemberének a közepén Giacomo Isolani da Bologna (utriusque ju-

⁷⁸⁶ Uo. 339–341. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele. Valamint Uo. 341–343. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.; Uo. 343–345. (1410). Antonio aquilejai pátriárka Panciera oklevele.; Uo. 346–348. (1410). Antonio aquilejai pátriárka Panciera oklevelei; BEINHOF 213.

⁷⁸⁷ Uo. 213. Aztán amikor megjelennek a magyar csapatok villámgyorsan átáll. 1412. május 10-én már úgy beszélnek róla Velencében, mint hitszegő. ZsO III. 2123. sz. Velence; Uo. 2853. sz. 1412. 10. 30. Zágráb. Zsigmond oklevele.

⁷⁸⁸ ZsO II/2. 7568. sz. 1410. 5. 6. Velence.

⁷⁸⁹ DEGANI 1898, 425–426. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁷⁹⁰ Uo. 325–327. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁷⁹¹ Az előző levelet V. Sándorhoz címtették. Ő 1410. május 3-ig pápa.

⁷⁹² Zálogként Chiusa, Carnia gastaldato, Pietrapelosa d'Istria marchesato, valamint Soffumbergo és Tricesimo várakat adta. DEGANI 1898, 114.

⁷⁹³ Uo. 115.

⁷⁹⁴ Uo. 115–116.

⁷⁹⁵ IV. Friedrich von Ortenburg 1410 augusztus közepe táján tért vissza Friuliba. Uo. 116.

ris) professzort és lovagot elküldte Antonio Pancierához. Velence neki és polgárának (Bartolomeo Nani) együtt kért *salvus conductus* a pátriárkától.⁷⁹⁶ Egy velencei levélből kiderül, a Köztársaságban biztosak, a pápa „*quies et securitas Foroiulii consistit in creatione novi patriarche italici, qui sit creatura vestre beatitudinis.*”⁷⁹⁷ Ez mondjuk én semmiképpen sem tekinteném jó hírnék az aktuális pátriárkának, de ne vágjunk a gondolák elejébe. A Szentatya megbízottja 1410. augusztus 13-án kapta meg megbízó levelét, de csak jóval ezután indult el a tartományba. Feladata az áldatlan helyzet felszámolása.⁷⁹⁸ A kettős követségben nincs semmi meglepő. Antonio Panciera és az Aquileiai Pátriárkatus ügye a római egyházat érintette, míg a friuli városok belső problémáiból Velence szeretett volna profitálni. A Köztársaság ekkor már elhatározta, szembeszáll a Habsburgokkal és a Német-római birodalommal, mivel azok régi jogait szeretnék volna érvényesíteni Friuliban és Isztriában egyaránt.⁷⁹⁹ Giacomo Isolani da Bologna Bartolomeo Nanival 1410 októberében már együtt próbálkozott a viszály felszámolásával. San Daniele (del Friuli) városába gyűlést hívtak össze 1410. október 29-re. Udinében döntöttek így, ahol ott voltak Cividale képviselői is. A rebelleket hívták oda.⁸⁰⁰ Emlékezzünk vissza az apró, de annál kellemetlenebb mondatocskára, (*quies et securitas Foroiulii consistit in creatione novi patriarche italici, qui sit creatura vestre beatitudinis.*)⁸⁰¹ Ha egy ilyen megjegyzést leírnak Velencében, én sem aludnék nyugodtan pátriárkaként. Nem tévedtem. Antonio Pancierát a pápai és a velencei követek XXIII. János döntését közvetítve, lemondásra szólították fel.⁸⁰² Nem gondolnám, hogy erről két sonkázás között San Daniélben (del Friuli) rendelkeztek volna együtt a pátriárka ellenfeivel. A ver-

⁷⁹⁶ Életére: TAMBA; DEGANI 1898, 349–350. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele. A követségről Sacile városát is értesítették. Uo. 352–353. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁷⁹⁷ LJUBIĆ VI. 100. sz. 1410. 8. 2. Velence.

⁷⁹⁸ Giorgio Tamba szerint XXIII. János Giacomo Isolani da Bologna professzor 1410 augusztus 13-án Forliba küldte, hogy a várost visszaszerezze a pápai államnak. TAMBA. Vagy nyomdahiba, vagy ezen a napon két megbízólevelet is kapott; DEGANI 1898, 438–440. 1410. 8. 13. Bologna. XXIII. János pápa oklevele.

⁷⁹⁹ MENIS 247.

⁸⁰⁰ DEGANI 1898, 440–441. 1410. 10. 25. Udine. Giacomo Isolano da Bologna és Bartolomeo Nani oklevele.

⁸⁰¹ LJUBIĆ VI. 100. sz. 1410. 8. 2. Velence.

⁸⁰² Ezt a pátriárka egyik leveléből tudjuk (*quod videlicet renuntiarem tantae dignitati Patriarchali*). DEGANI 1898, 441–442. 1410. 11. 14. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

dikt Bolognába születhetett és Velencében vált véglegessé.⁸⁰³ A Köztársaság örült volna egy új embernek az aquilejai egyház élén, aki lojálisabb, míg a pápa fejében ott motoszkálhatott, nem az ő delegáltja tölti be a posztot. Antonio Panciera nem nyugodott bele az ítéletbe. Belső emberét, Franceschino Germanót küldte 1411. november 14-én XXIII. Jánoshoz. Elfogadható magyarázatot vár a pápától, és mérlegelést. Panaszát többször írásba foglalta.⁸⁰⁴

A kedvezőtlen politikai konstelláció kialakulásában a pátriárka oldalán állók katonai sikertelensége szintén közrejátszhatott. 1410 júliusától már marsall (*marescallus*) vezette seregeit. Neki kellett engedelmeskedni az udinei katonáknak is.⁸⁰⁵ Ő nem volt más, mint Giacomo d' Ariano di Napoli, aki 1410 nyarától állhatott az aquilejai egyház szolgálatába.⁸⁰⁶ A katona Corrado Caracciolo kardinálisnak volt az unokaöccse (*nepos*),⁸⁰⁷ és levelezésben állt Antonio Pancierával,⁸⁰⁸ akit meggyőzött eddigi teljesítménye. Franceschino Germanót menesztette érte, hogy a zsoldosvezér néhány lovassal jöjjön Friuliba. Pénzt is küldött neki.⁸⁰⁹ Tapasztaltnak és hűségesnek vélte őt és alvezérét (Giuliano Grassono da Modena). Így kerülhettek csapatai élére.⁸¹⁰ A kifizetett zsold felett még kapott 110 dukátot, egy lovat 50 dukát értékben.⁸¹¹ Helyettesét is ismerjük (Giuliano Grassono da Modena) személyében.⁸¹² De kire is számíthatott még Antonio Panciera? A pátriárka folyamatos harcra szólította fel szövetségeseit a rebellisekkel szemben, elsősorban

⁸⁰³ XXIII. János ekkor Bolognába rendezte be udvarát.

⁸⁰⁴ DEGANI 1898, 441–442. 1410. 11. 14. Portogruario. Valamint: Uo. 357–358. (1410. november 14 után.). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.; Uo. 414–415. (1410. november 14 után.). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸⁰⁵ Uo. 345–346. (1410) Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸⁰⁶ Erre utal egy szeptemberi levél, ahol október 10-et említik, mint amikor lejár a három hónapos megbízása. Uo. 410–412. (1410. 9.) Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸⁰⁷ Cardinalis Sancti Chrysogoni. Militensiskén (Mileto) említik, mert 1402 és 1405 között ő volt ott a püspök.

⁸⁰⁸ Keresték, ajánlkozott, ajánlották, közvetítették, nem tudjuk. Egy alaklommal ezt írja Giacomo d' Ariano da Napoliról és Giuliano Grassono da Modenáról, hogy „*et quia credebamus, ut nobis assertum fuerat.*” Ez inkább az „ajánlott” kategóriába sorolható. DEGANI 1898, 417–420. 1410. 10. 8. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele. Ernesto Degani szerint XXIII. János kommandálhatta a zsoldosvezért. Uo. 116.

⁸⁰⁹ Uo. 1898, 409–410. (1410 július előtti.). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸¹⁰ Uo. 417–420. 1410. 10. 8. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸¹¹ Uo. 412–413. (1410 szeptembere). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.; Uo. 415–419. 1410. 10. 8. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸¹² Uo. 410–412. (1410 szeptembere) Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

Udinét.⁸¹³ A város és Tristano di Savorgnano mellett, hívei közül név szerint még az isztriai őrgrofot (Cristoforo da Cucagna) ismerjük.⁸¹⁴ Sbrogliavacha és Prodolone (Ma San Vito al Tagliamento része.) nemességét is mozgósította a Cividale elleni harcra,⁸¹⁵ mert a város – felszólítása ellenére – sem tért vissza hűségére.⁸¹⁶ A várost nemes egyszerűséggel a „rebellió szellemének” nevezte.⁸¹⁷ Az ellenfelek sem tétlenkedtek. Cividale, Gemona, Venzona, Tolomezzo, Guglielmo di Prata közvetítésével Carlo di Pii da Carpi condottierevel erősítettek. 100 lovassal lépett a szolgálatukba.⁸¹⁸

De térjünk vissza Giacomo d’ Ariano da Napoli személyéhez. Neves rokonság ide, előkelő familia oda, nápolyit fogtak vele. Kezdetben sikereket ért el. Elfoglalta Pers és Fontanabona várait. Az udineiek sem tétlenkedtek ugyanakkor felégették Polcenigo borgóját és a városka környékét.⁸¹⁹ Az ellenfelek közül a gemonaiak 1410. szeptember 10-én Tarcento határait rabolgatták. Ők is felgyújtották a città központját és lerombolták Doimo da Castello házát.⁸²⁰ Egymásnak tehát semmi szemrehányás a fosztogatások ürügyén. valójában nincsen min csodálkozni, a zsoldosvezérek ebből éltek, a zsákmányból fizettek és valószínűleg szerettek is zabrálni. Nem volt ez másként Giacomo d’ Ariano da Napoli fejében sem, aki a szakmája iránti tisztelettől vezérelve, hamarosan harácsolni kezdett. Már 1410 szeptemberében kiderült, a zsoldosvezérnek mások az elképzelései. Bűneit hosszasan lehetne sorolni, a legfontosabbakat említem. 50 lovas helyett 30-al érkezett.⁸²¹ Fogásba vetette és meg akarta ölni Antonio Panciera emberét (Germano Franceshino). A hónap első napjaiban Gemona környékén álltak lesben. Giuliano Grassono da Modenával és néhány katonájukkal két német kereskedőt ki-

⁸¹³ Uo. 350–352. (1410). Antonio Panciera pátriárka oklevele.

⁸¹⁴ Udine egy 1410. október 16-án kiadott pátriárkai oklevélre válaszol. Ezt Portogruarióban írták. Uo. 363–364. 1410. 10. 16. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele. A válaszból ismerjük meg támogatóit. Uo. 364–365. 1410. 10. 16-a után. Udine. A város oklevele. Udinétől kért katonákat és megemlítette, Tristano di Savorgnano szokása szerint segíti őt. Uo. 313–314. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.; Uo. 330–331. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.; Uo. 338–339. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸¹⁵ Uo. 348–349. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸¹⁶ Uo. 323–324. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸¹⁷ Uo. 352. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸¹⁸ Uo. 116.

⁸¹⁹ Uo. 117.

⁸²⁰ Antonio Panciera hívének számított. Uo. 117.; ZsO II/2. 7568. sz. 1410. 5. 6. Velence.

⁸²¹ DEGANI 1898, 417–420. 1410. 10. 8. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

raboltak. Áldozataik a via Pontebbanán haladtak és Velencébe tartottak.⁸²² 2200 forintot elvettek tőlük,⁸²³ és 1200 dukátot szétsztottak maguk között.⁸²⁴ A kifosztottak a velencei követtel megjelentek előtte és mindezt tőlük is hallhatta. Guliano Grassono da Modenáról a pátriárka megtudta, egy nagy áruló (*unus magnus proditor*), soha nem volt becsületes (*nec unquam habuit honorem*), és egyben pénzhamisító is (*quod est falsificator moneteae*). Fosztogatták a tartományt, nem teljesítették katonai kötelezettségüket, jól lehet 300 dukátot kaptak stipendiumként. Állomáshelyüket, az élelemmel bőségesen felszerelt Pers várát (Ma Majano település része.) átadták a glemonaiaknak.⁸²⁵ Nem okozok talán meglepetést, amikor elárulom a közvetítő nevét. Carlo di Pii da Carpi zsoldosvezér.⁸²⁶ Segítőkészsége szép példája az ellenséges oldalon állók szakmai összetartásának. Ezen az üzleten 1500 dukátot kerestek.⁸²⁷ Októberben Antonio Panciera „hivatalosan” is közzétette az árulást.⁸²⁸ Biztosnak látszik, a hitszegő az Isztriai-félsziget felé menekült. Ezt a pátriárka levelében olvashatjuk, amit Capodistria podestájának (Loredano da Venezia) írt. Bizalmas embereitől, Testa da Muggiától megtudta, hogy információi alapján, valamint Cristoforo da Cucagna isztriai őrgrof kérésére Loredano da Venezia a júdás lovait és javait lefoglaltatta.⁸²⁹ Egy másik iratból kiderül, a kirabolt merkátorok Velencéből jöttek, továbbá Giacomo d’ Ariano di Napoli ráadásként azzal a 660 dukáttal tartozik, amit stipendiumként felvett, majd „átrepült” az ellenséghez (*transvolavit ad hostes*). A pernahajder ekkor már a Köztársaság börtönkosztját élvezte, Antonio Panciera ezért kérte tőlük áruló tisztjének a kiadatását.⁸³⁰ A kardinális nagybácsi 1411. február 15-én meghalt, már nem tudott segíteni a messze

⁸²² A via Pontebbana Udinét és Tarvisót kötötte össze. Uo. 118.

⁸²³ Máskor 2000-et ír.

⁸²⁴ Kétféle pénzegységet ad meg.

⁸²⁵ DEGANI 1898, 410–412. (1410 szeptembere). Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.; Uo. 412–413. (1410 szeptembere). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele; 413–414. (1410 szeptembere). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele; Uo. 417–420. 1410. 10. 8. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸²⁶ Uo. 118.

⁸²⁷ Uo. 417–420. 1410. 10. 8. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele. Egy másik iratban 1300 dukátról írnak és 1000 fotint (Sic!) kárról, hiszen a várban található élelmet és takarmányt is eladták. Uo. 423–424. (1410 ősze.). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele; Uo. 118.

⁸²⁸ Uo. 417–420. 1410. 10. 8. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸²⁹ Uo. 423–424. (1410 ősze) Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸³⁰ Uo. 400–401. (1411 ősze) Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

gurult almának. Lehetett még más is a gondolájában. 1412. szeptember 9-én egy Velencébe tartó német kereskedő kirablásában ártatlannak találták. Az atrocitás pontos idejéről nem írtak, de akkor történt, amikor a friuli seregek parancsnoka volt. Akkor elfogták és elkobozták a javait.⁸³¹

Mandi! Jo mi clami Fidirì⁸³²

Antonio Panciera a pápai és a velencei követ tanácsára 1410 októberében békétárgyalásokba kezdett IV. Friedrich von Ortenburggal a következő év januárjáig tartó fegyverszünetről.⁸³³ Ebben San Daniele városában egyeztek meg a hónap végén.⁸³⁴ A harcok ellenben nem csitultak. Erre utal Monfalcone esete. A várat a „németek” 1410 első felében (márciusban) támadhatták meg.⁸³⁵ El is foglalták az erősséget.⁸³⁶ Ezzel biztosította az utat a birodalom irányába. Nyugodtan tudott vonulgatni Gorizia és Friuli között. Jelzem, Antonio Panciera nem volt egy hadászati teoretikus, nem nagyon mozgult ki Portogruiriói székhelyéről. Lehetett ott egy helyes íróasztala, és meg volt győződve a toll erejéről. Ebben van némi igazság, ez háborúban, profi katonának ellen is használ. Különösen, ha egy nyílvezzőn van, és egy képzett íjász kezeli. Káderpolitikájának (Giacomo d’ Ariano di Napoli) következményei most értek be igazán. De Soffumbergo (ma Colloredo di Soffumbergo) is hasonlóan járt, ott viszont a cividalei csapatok foglaltak.⁸³⁷ Sacile megtámadásával is számolnia kellett.⁸³⁸ Mindent összevetve, Nyilvánvaló, a pápa és Velence döntésében – mondjon le posztjáról – ez is közrejátszott. Merőben új helyzet állt elő, amikor Zsigmondot választották meg német királynak,⁸³⁹ aki már 1411. január 24-én levelet írt IV. Friedrich von Ortenburgnak, megerősítette pozíciójában, így továbbra is Friuli birodalmi vikáriusa maradt. Feladataként

⁸³¹ PREDELLI III. Libro X. 159. sz. 1412. 9. 9. Velence.

⁸³² Köszönés és bemutatkozás friuli dialektusban. Jelentése: Üdvözlégy! Az én nevem Frigyes.

⁸³³ DEGANI 1898, 362–363. (1410. október.); 363–364. 1410. 10. 16. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸³⁴ Uo. 121.

⁸³⁵ Uo. 111.

⁸³⁶ Uo. 115.; Uo. 429–430. 1410. 12. 17. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele

⁸³⁷ Uo. 445–446. (1410). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevelei.

⁸³⁸ Uo. 450. 1411. 3. 21. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸³⁹ Először 1410. szeptember 20-án.

az Aquileiai Pátriarkátus megtartását, a friuliak megvédését, a szabadság megőrzését, a viszály megszüntetését jelölte ki, mindaddig, amíg a pápa nem választ egy olyan pátriárkát, akit mindenki elfogad. A tartomány alattvalóit pedig engedelmességre szólította fel.⁸⁴⁰ Giusto Gironnál olvasható, ellenőrizni nem tudtam, hogy 1410. december 14. Guglielmo di Prata és Corrado Boiano csatlakoztak IV. Friedrich von Ortenburghoz, aki átkelt az Isonzó folyón. Jelentős seregében ott van VI. Heinrich von Görz góf és Ludwig von Teck.⁸⁴¹ Ez utóbbi lesz majd egyszer Antonio Panciera utóda. Nem sokáig váratott magára a Szentatyának küldendő válaszlevél. A pátriárka a vikárius visszahívását és a béke helyreállítását kérte az újdonsült német királytól.⁸⁴² Emlékezzünk vissza, ekkor elméletben éppen a hónap végéig még érvényben volt a még október táján kötött fegyverszünet.⁸⁴³ Februárban is hallgattak a fegyverek. Papíron. IV. Fridrich von Ortenburg – Cristoforo di Cucagna isztiai örgróftól tudja – figyelmen kívül hagyta a megegyezést és nem tette le a fegyvert. Muggia városa, továbbá Portole és Buje várak sincsenek biztonságban előle. Aggodalmait Velencével osztja meg.⁸⁴⁴ Ez érthető, a felsorolt helyek az Isztria-félszigeten találhatók, ahol nem sok keresnivalója van a Német-római Birodalom emberének. Nem tudjuk honnét, de elterjedt a hír, Antonio Panciera az isztiai birtokait eladná a Köztársaságnak. Muggiában legalábbis így tudták. A válasz kategorikus nem volt.⁸⁴⁵ Nem zörög a gondola, ha a szél nem fújja. Ismerve a Köztársaság törekvéseit, én hasonlóan igazat adtam volna a szóbeszédnek.⁸⁴⁶ Mellékszál, de ekkor már IV. Friedrich von Ortenburg is elkezdett Isztria iránt érdeklődni.⁸⁴⁷ Velence minél nagyobb részt szeretett volna kihalítani ebből a területből is,⁸⁴⁸ az aquileiai egyház, pontosabban a pátriárka problémái kapóra jöttek. Tetejében fontos szerepet játszottak a

⁸⁴⁰ Uo. 377–379. 1411. 1. 24. Buda. Zsigmond oklevele; RI XI/1. 28. sz. és 29. sz.; ANNALI (FRIULI) VI. 216.; MARCHESINI, 736.; SCHIFF, 5.

⁸⁴¹ GRION 77.

⁸⁴² DEGANI 1898, 82–385. (1411. 1. 24. után) Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸⁴³ Uo. 362–363. (1410. október); 363–364. 1410. 10. 16. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸⁴⁴ Uo. 443. 1411. 2. 21. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele. A februári fegyverszünetről egy másik iratban is olvashatunk. Ebben a pátriárka Muggia városát szólítja fel, hűségük legyen állandó. Uo. 367–368. (1411). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸⁴⁵ Uo. 415. (1411) Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸⁴⁶ Az iratban az „asseritur” szót olvashatjuk, amikor Antonio Panciera a híre utal.

⁸⁴⁷ DEGANI 1898, 129.

⁸⁴⁸ Értsd: Isztiai-félsziget.

közvetítésben, úgyhogy erősen a körön belül mozoghattak minden fontos információért megismerve. Tudjuk, ekkor már más helyen is próbálkoztak. Az Antonio Pancierához hűséges Caneva közössége 1411 tavaszán megírta, a sacileiek „*sunt colligati cum Inclito Ducali Dominio Venetiarum*” a pátriárka beleegyezése nélkül, akinek fogalma sem volt, mi az igazság az ügyben.⁸⁴⁹

Az aquilejai egyház feje végzetes politikai szorítóba került. Zsigmonddal kellett volna megegyeznie, közben kívánatosá vált tartománya konszolidációja is, ahol újabb konfliktusforrásként Velence is szerepet kért magának. Pier Silverio Leicht szerint 1411 tavaszán IV. Friedrich von Ortenburg kivonult Friuliból, Karintiába ment és a Gottschee-nél állomásozott. Mindezt Zsigmond parancsára, aki júniusban újból megerősítette, mint birodalmi vikárius,⁸⁵⁰ és a háború folytatására is felszólította.⁸⁵¹ Talán ez a rövid intermezzo bátoríthatta fel a friuliak egy részét, amikor a Köztársaság kezdeményezésére Guglielmo di Prata hathatós közreműködésével,⁸⁵² 1411. május 14-én a Tagliamento folyón túli területek bizonyos urai és közösségei (Prata, Ragogna, Porcia, Polcenigo, Spilimbergo, Valvasone, Federico Turri, Sacile, Aviano, Caneva, Muggia, Gemona, Venzona, Tolomezzo, San Vito al Tagliamento) 10 évre szövetséget kötöttek Velencével. A Köztársaságot Niccolò Vitturi és Andrea Zane képviselte.⁸⁵³ A névsorból jól látszik, döntő részben azok csatlakoztak, akik eddig IV. Friedrich von Ortenburgot támogatták. Ez két dolgot jelenthet. Zsigmond bejelentkezése előtti légüres hatalmi térben szövetségest kerestek Antonio Pancierával szemben, másrészt a Köztársaság Friuliban is megkezdte terjeszkedést. Jól nyitott. Május 25-én Michele Steno dózse megparancsolta a trevisói kapitánynak, a fenti szerződés értelmében június első napjától zsoldot fizessen jó néhány, a Tagliamento folyó inneni részén élő nemesnek.⁸⁵⁴ 1411. május és június hónapjának a fordulóján Antonio Panciera és Velence tárgyalni kezdett. Az egyháznagyot

⁸⁴⁹ Uo. 451. 1411. 4. 29. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸⁵⁰ RI XI/1. 38. sz. 1411. 6. 13. Temesvár.

⁸⁵¹ LEICHT 1939/1940, 51. 58.

⁸⁵² Guglielmo di Prata kezdettől fogva Antonio Panciera ellenségének számított. MIOTTI 286.; DEGANI 1898, 129.

⁸⁵³ PASCHINI 1960, 97. A szövetségesek felsorolása: DEGANI 1898, 392. (1411.) 6. 7. Velence. A Michele Steno dózse oklevele.; ANNALI (FRIULI) VI. 217–218. Továbbá: LEICHT 1939/1940, 53. Niccolò Vitturi pályájára: GIRGENSOHN 1008–1020.

⁸⁵⁴ Ezek Porcia, Brugnera, Valvasone, Polcenigo, Prata és Spilimbergo nemesei voltak, valamint Federico Turri. VERICI XIX. 2094. sz. 1411. 5. 25. Velence. Regesztája: ZsO III. 489. sz.

rokona, Giovanni Cechi da Portogruario kancellár képviselte.⁸⁵⁵ A megbeszélések tárgyát pontosan nem ismerem, ellenben számos apró konfliktus ronthatta viszonyukat. Ilyen volt, amikor bizonyos zopolai (a helység Pordenone mellett található) zsoldosok Frederico di Turrinak és Guglielmo da Pratának károkat okoztak.⁸⁵⁶ A Köztársaság nem véletlenül vette rossz néven az akciót, utóvégre mindketten a fentebb említett politikai társulás tagjainak számítottak. Követei (Giovanni Garzoni és Andrea Zane) beszámolóí alapján arra kérték a pátriárkát, ne támadja szövetségeseit.⁸⁵⁷ Másnap Antonio Panciera megígérte Velencének, nem fogja háborgatni a Köztársaság pártján álló friuli nemeseket és Muggia városát, de tegyék lehetővé neki jövedelmeinek beszédését.⁸⁵⁸

Az Antonio Pancierával szemben állók taktikája bevált. Ha rájuk törnek, mint egykori ellenségeikre, akkor egyben Velence újdonsült szövetségeseiben tesznek kárt.⁸⁵⁹ A helyzet megoldódni látszott, 1411. június 13-án már a Köztársaság követével (Marco Venierio) leültek tárgyalni.⁸⁶⁰ Ekkor még nem tudott XXIII. János döntéséről. A pápa kinevezte kardinálissá (1411. június 5.).⁸⁶¹ Az új titulusáról június 14-én szerzett tudomást. A körülmények arra utalnak, Velencének döntő szerepe lehetett a hirtelen jött szerencsében, meg nyilván annak is, hogy a roccaseccai győzelem (1411. május 18–19.) után a pápa többet tudott foglalkozni a friuli helyzettel. Kizárólag ő nem tudta, az év tavaszán már eldőlt a sorsa. Velencében ezzel tisztában voltak. Tudták, Antonio Pancieranak mennie kell. Emlékezzünk vissza, a Köztársaság vágyára: legyen itáliai és Velence híve.⁸⁶² Az új pátriárka meg-

⁸⁵⁵ DEGANI 1898, 389. 1411. 6. 1. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸⁵⁶ Uo. 390. 1411. 6. 3. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele. A zsoldosok máshol sem bírtak magukkal. Az osztrák hercegek birtokának számító Pordenone környékét is kirabolták. Uo. 453. 1411. 6. 5. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸⁵⁷ Azokra gondol, akikkel Velence 1411. május 14-én szövetséget kötött. Uo. 392. (1411). 6. 7. Velence. A Michele Steno dózse oklevele. Vaalmint: KANDLER IV. 936. sz. 1411. 6. 7. Velence. Regesztája: ZsO III. 542. sz.

⁸⁵⁸ KANDLER IV. 937. sz. 1411. 6. 8. (Portogruario). Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸⁵⁹ Károkat mindkét fél okozott egymásnak. Erre: DEGANI 1898, 454. 1411. 6. 12. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.; Uo. 393–394. 1411. 6. 11. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸⁶⁰ Uo. 395–396. (1411). 6. 3. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸⁶¹ Presbiter cardinalis Sanctae Susannae; SCALON 2014; DEGANI 1898, 406–407. 1411. 6. 5. Róma. A bíborosi kollégium oklevele.

⁸⁶² AS VENEZIA. Miscellanea ducali ed atti diplomatici, Busta 15/2. 1411. 3. 14. Velence.

választásának elhalasztása totális csődöt és rombolást jelentene Friulinak.⁸⁶³ Nyárig tartott az agónia. Az újdonsült bíboros belsősétől, Testa da Muggiától tudta meg a hírt, aki nemrég érkezett (*nuper*).⁸⁶⁴ Mindezt élő szóban hallotta Velencében a dózsétól.⁸⁶⁵ XXIII. János levelét követe (*nuncius*) egy Medici fogja hozni.⁸⁶⁶ A Köztársaság más úton szintén próbálkozott. 1411. július 28-án Marco Veniero levelet küldött Cividáléba. Kössenek békét Udinével. A hónap második felében IV. Friedrich von Ortenburg újból megjelent Friuliba. Cividáléba érkezett.⁸⁶⁷

Antonio Panciere nominálása valójában jól beleillik az addigi sorba. A 14. század végén és a 15. században abból a 11 főpapból, akik pátriárkák lettek, három már kardinális volt, háromból pedig az lett.⁸⁶⁸ Antonio Panciera megválasztásakor inkább kompromisszumról beszélhetünk. Ha tisztséget vált, könnyebb lesz a pacifikáció, gondolhatták, és a kinevezéssel tisztességes és vállalható menekülési útvonalat nyitottak számára. Antonio Panciera elfogadta új beosztását, de továbbra is az Aquileiai Pátriarkátus érdekeit kívánta szolgálni.⁸⁶⁹ A rebelliseket továbbra is szerette volna legyőzni. Erre utal az, amikor az 1411-es év végén II. (Vas) Ernő Ausztria társhercege követein keresztül felajánlotta közvetítését Antonio Panciera és a felkelők vitájában. A pátriárka a javaslatról az Udinét, Tristano di Savorgnanót, Simone Militét, Odorico da Coloretót és Doimo da Zuchót is tudósította. Ők lehettek az utolsók, akikről azt gondolhatta, még kiállnak mellette.⁸⁷⁰ Ne felejsük el! Ozorai Pipo csapatai ekkor már betörték Friuliba (1411. november 28.),⁸⁷¹ így a tartományban és egyháza élén egyaránt gyakorlatilag befejeződött a tevékenysége. November elsején már a kúriába történő költözéséről írt.⁸⁷² Azért

⁸⁶³ LJUBIĆ VI. 133. sz. 1411. 3. 10. Velence. Regesztája: ÓVÁRY 1890, 196. sz.

⁸⁶⁴ Ezért gondolom, hogy 1411. június 14-én hallott először a kinevezéséről.

⁸⁶⁵ Michele Steno vagy régebbiről tudhatott a lépésről, netán a pápai követ megállva Velencében, beszámolt neki a kinevezésről. Mindkettő feltevés elfogadható.

⁸⁶⁶ A szövegben ez áll: „*de Medicis de Florentia*.” A kereskedő-bankár család egyik tagja lehet. A hírt azonnal közölte Udinével és Tristano di Savorgnanóval. DEGANI 1898, 396–397. 1411. 6. 14. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevelei.

⁸⁶⁷ LEICHT 1939/1940, 59.

⁸⁶⁸ DE VITT 1988, 162–163.

⁸⁶⁹ DEGANI 1898, 407–408. 1411. 8. 13. Róma. XXIII. János pápa oklevele.

⁸⁷⁰ Uo. 430. 1411. 12. 30. Portogruario. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

⁸⁷¹ ANNALI (FRIULI) VI. 26.

⁸⁷² VII. Heinrich von Görz gófasonló levelet kapott. DEGANI 1898, 472–473. 1411. 11. 1. Porpetto. Antonio Panciera aquilejai pátriárka oklevele.

Velence nem lehetett a szíve közepén. II. Cillei Hermannon keresztül Zsigmondnak ajánlja fel egykori „birodalmát.”⁸⁷³ Erre Porpettóban került sor.⁸⁷⁴

Az aquilejai pátriárkával Zsigmond már korábban kapcsolatba került. 1406. októberben Antonio Panciera titkárának II. Cillei Hermann követe jelezte, a magyar király megújítaná szövetségét urával. Antonio Panciera ekkor még nem akart, vagy nem mert válaszolni, előbb követet küldött Velencébe megtárgyalandó a javaslatot.⁸⁷⁵ A közbenjáró személyének kiválasztása logikus, nem azért, mert már a király apósa volt. A családnak nagy területei voltak az Aquilejai Pátriarkátus területén. Végül még ebben az évben megújították a ligát.⁸⁷⁶ Három évvel később Zsigmond újból II. Cillei Hermannt bízta meg egy tárgyalással. Tristano di Savorgnanóval kellett a nevében értekeznie.⁸⁷⁷ Véleményem szerint a friuli nemes kereshette a kapcsolatot, aki ekkor még inkább Velencét tekintette fő ellenségének. Ezért kereshette a kapcsolatot az uralkodóval. Mert Friuliban már jóval előbb (1389) felmerülhetett kőszá ötletként néhány polgár fejében, inkább a magyar királyságot választanák Velence ellenében.⁸⁷⁸

Friuli valójában a Cillei-féle megkereséssel vált igazi ütközőállammá az érdekeit érvényesíteni akaró Német-római birodalom, a Velencét megleckéztetni készülő német-magyar király, és a Köztársaság között örlődve. A legkedvezőbb helyzetben a lagúnák városa volt. Sokáig Antonio Panciera és Tristano di Savorgnano is elkötelezett hívűknek számítottak. Az utóbbi régebben zsoldjukban állt, de mindketten hamar rájöttek, Velence bizony Friulit akarja. Tristano di Savorgnano ez okból láthatott a vikárius bevonulásakor szövetségést IV. Friedrich von Ortenburgban, majd később a pátriárka, a német királyban.⁸⁷⁹ Ozorai Pipo, majd Zsigmond megjelenése

⁸⁷³ Uo.; MENIS, 247.

⁸⁷⁴ DEGANI 1898, Valamint: ANNALI (FRIULI) VI. 225.

⁸⁷⁵ LJUBIČ V. 91. sz. 1406. 10. 12. Velence. Regesztája: ZsO II/1. 5055. sz.; ENGEL 1998, 561–563.; ZAWADZKY 27.

⁸⁷⁶ ZAWADZKY 27.

⁸⁷⁷ Erről, egy Budán, 1409 szeptember 4-én kiadott oklevélből tudunk. HORVÁTH 1861, 51.; ZAWADZKY 27.

⁸⁷⁸ A már említett zsákok egyikében (A harmadikban.) két irat található. Az egyikben Velence számos friuli várossal (*comune*) és nemessel ligát kötött. A másikban titkos szerződést, hogy nem adnak át helységeket Magyarországnak. PREDELLI III. Libro VIII. 324. sz. (Az eredetiben: 312. sz.). 1389. 7. 27. Velence.

⁸⁷⁹ LEICHT 1939/1940, 39–40.

valójában könnyebb helyzetet teremtett. Így csupán két nagyhatalom közül kellett dönteni. A sors iróniájaként a két ellenséges város, Udine és Cividale, a magyarok bejövetelekor került egy oldalra. A rokonságok dicséretéről sem feledkezzünk meg. Az új pátriárka (Ludwig von Teck) IV. Friedrich von Ortenburg grófnak a sógora volt.⁸⁸⁰ A kinevezése körüli hercehurca Zsigmondnak kedvezett. Az aquilejai káptalan 1412. július 6-án választotta meg XXIII. János pápa hozzájárulása nélkül,⁸⁸¹ a magyar fegyverek árnyékában.

Leugrunk Jugóba

Zsigmond és tanácsadói a dalmát konfliktus kezdetkor már foglalkozhattak a fegyveres beavatkozással, mint lehetséges megoldási móddal. Erre hamar rájöttek Velencében is, ahol valahol, nem is nagyon mélyen sejtették, a király nem fogja annyiban hagyni a dolgokat. Nem téveszthette meg őket a diplomáciai offenzíva sem. Tapasztaltak voltak, és igen hamar szembesültek az ellenlépésekkel is. Hol máshol, mint Dalmáciában. A Köztársaság baja elsőnek igazán Sebenicóval gyűlt meg. 1410 tavaszán parancsba kapták Zsigmondtól, rombolják le a királyhoz hűtlen lett Scardona falát.⁸⁸² Meszlényi Péter Dalmát és horvát kapitánynak támogatnia kellett őket.⁸⁸³ Szófogadóan betarthatták az utasítást, ugyanis Velence visszavágásként nekiugrott Sebenicónak. Pontosabban Zárát tolta maga előtt. A város flottáját vezényelte ellenük. Csata is lehetett. Vezetőjük (Tomaso di Petrizo) 20 dukátot (*ad valorem ducatorum viginti*) kapott hősiességéért.⁸⁸⁴ Úgy gondolom, valamilyen szinten megerősíthették Sebenicót. Magnificus Martinus Ders a városban időzött, talán ez lehetett az oka.⁸⁸⁵ Scardona a következő évben került

⁸⁸⁰ A második kötetben erről oldalakon keresztül értekezem.

⁸⁸¹ Megválasztásáról és szerepéről a második kötetben írok.

⁸⁸² LJUBIĆ VI. 83. sz. 1410. 4. 27. Végles. Zsigmond oklevele. Regesztája: ZsO II/2. 7523. sz. Scardóna is értesítette. Megparancsolta, engedelmeskedjenek Sebenicónak. LJUBIĆ VI. 82. sz. 1410. 4. 27. Végles. Zsigmond oklevele. Regesztája: ZsO II/2. 7524. sz.

⁸⁸³ Az oklevélben felszólítja, a Korbáviai Károly dalmát-horvát bánnak bérbe adott sókamarákat az év végén foglalja el és vegya saját kezelésébe. A sebenicóiak engedélyt kapnak 10 000 mérő só elvitelére, vám és utólagos fizetés nélkül. LJUBIĆ VI. 84. sz. 1410. 4. 27. Végles. Zsigmond oklevele. Regesztája: ZsO II/2. 7522. sz.

⁸⁸⁴ Zárai polgár volt. LJUBIĆ VI. 103. sz. 1410. 8. 22. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 7880. sz.

⁸⁸⁵ A levél a sebenicói mellett, a többi kapitánynak is szolt. A király megparancsolja, semmilyen vissza-

Zsigmond kezébe. 1411. október 10-e tájban foglalták el. A vár őrsége ügyetlen taktikai hibát követett el. Nyílt csatába bocsátkoztak a túlerővel.⁸⁸⁶ Talán az ősi trükknek dőlhetnek be, a színlelt menekülésnek. Okulásként a Köztársaságban jelezték, többet ilyen nehogymint előforduljon.⁸⁸⁷ Sebenicót Spalato és Nelipicsi János cetinai comes is támogatta,⁸⁸⁸ de ez nem védte meg őket Velencétől. Úgy tűnik, 1411 januárjában megtámadhatták a várost.⁸⁸⁹ „Az ispán ingatag” című dal jutott akkor eszembe, amikor a kezembe került az az irat, amelyben Velence, márciusban 10 000–10 000 dukátot ajánlott fel Nelipicsi Jánosnak. Cserébe segítsen Sebenicót és Traut megszerezni.⁸⁹⁰ Zsigmond tanácsadó érezhették, lehet itt még nagyobb baj is. Úgy tűnik március–április fordulóján magyar segédcsoportokat vezényeltek Sebenicóba. Velencében Zárán keresztül értesültek a lehetséges hadmozdulatról. 100 zsoldos és egy galeotta felszerelésére elegendő pénzt küldenek biztonságból egy fegyveres hajóval. Ezt a sebenicói partokhoz vezénylik.⁸⁹¹ Billegő körzetet könnyű volt találni. Ott voltak azok a magyar lovasok, akik Sebenicóban állomásoztak, és 1000 dukát fejében simán átálltak volna. Megkeresték a város velencei provizorát, és ennyi pénzt kérve felajánlkoztak. Velence emelte a tétet. Provizora és a kapitánya titokban tárgyaljon a „hegedüsistvánokkal”, de óvatosságra intve őket. Ha átadnák a várost, akkor se engedjék őket belépni a fennhatóságuk alatt álló erősségekbe. Tegyenek félre Zárában 10 000

élés ne történjen a helyi polgárokkal. A vár kapitányát Péternek hívták. A vezetéknévét nem adják meg. LJUBIĆ VI. 122. sz. 1411. 1. 8. Buda. Zsigmond oklevele.

⁸⁸⁶ Egy Zárából, október 10-én feladott levélből tudták meg Velencében a vár elestét. LJUBIĆ VI. 183. sz. 1411. 10. 24. Velence. Regesztája: ZsO III. 1105. sz.

⁸⁸⁷ LJUBIĆ VI. 183. sz. 1411. 10. 24. Velence. Regesztája: ZsO III. 1105. sz. Az ellenséges hadműveletről tudtak Velencében. Parancsot adtak, Zárából küldjenek oda fegyvereket, nehogy elfoglalják. LJUBIĆ VI. 179. sz. 1411. 10. 24. Velence.

⁸⁸⁸ Velence a tuniszi konzulján keresztül (Luca Trunu) tájékoztatta Spalatót. A cetinai comeshez levél ment. LJUBIĆ 125. sz. 1411. 1. 12. Velence. Regesztája: ZsO III. 27. sz.

⁸⁸⁹ Velence a tuniszi konzulját (Luca Trunu) bízta meg, útközben szálljon ki Ragúzában és nyugtassa meg őket, nem fogják őket megtámadni, mint ahogy ez Sebenicóval történt. LJUBIĆ VI. 126. sz. 1411. 1.15. Velence. Regesztája: ZsO III. 42. sz. Bariša Krekić szerint Velence és ragúza kapcsolata a trónviszály idején is barátságos volt, és ez így is maradt akkor is, amikor a Köztársaság megszerezte Dalmáciát. KREKIĆ, 101. Márciusban Velencében bárkák helyett inkább egy csapatszállításra alkalmas galeottát fegyvereznek fel. Ezt sebenicónál akarják bevetni. LJUBIĆ 134. sz. 1411. 3. 24. Velence. Regesztája: ZsO III. 270. sz. Néhány nap múlva értesítik a zárai rektorokat. Mivel Sebenico alá magyar katonaság érkezéséről vannak híreik, pénzt küld Zarába. Ebből 100 zsoldost és egy galeottát kell felszerelniük. LJUBIĆ VI. 135. sz. 1411. 3. 28. Velence. Regesztája: ZsO III. 278. sz.

⁸⁹⁰ LJUBIĆ VI. 132. sz. 1411. 3. 3. Velence. Regesztája: ZsO III. 210. sz.

⁸⁹¹ Ez is egy galeotta. LJUBIĆ VI. 135. sz. 1411. 3. 28. Velence. Regesztája: ZsO III. 278. sz.

dukátot azért, ha a magyarok vagy mások valóban sikerrel járnának. Ezt Sandalj bosnyák vajda pénzéből fedeznék, melyet Velencébe szánt elhelyezni (*pro emenda imprestita*). Az átállt katonáknak egy feladatot azért adnának, Nelipicsi János cetinai comes földjeit alaposan dúlják meg.⁸⁹² Úgy érzem, a terv nem sikerült, néhány hét múlva a bosnyák vajda dukátjaiból 8000-et már Zára megerősítésére szántak. Ebből még 2000-et levonhatunk. Ennyit szántak Pietro Venierónak, aki egy gálya teleszerelésére kölcsönzött a Kőztársaságnak. Így oldották meg a törlesztést.⁸⁹³

Pontosan nem lehet tudni, Eberhard zágrábi püspök és csapatai mikor érkeztek Sebenico környékére.⁸⁹⁴ Az gondolom, erre 1411 őszén kerülhetett sor. nem sok bizonyítékom van a dátumra. Június 4-én és július 30-án Velencében úgy döntöttek, hajókat és katonákat vonnak ki a városból.⁸⁹⁵ Veszélyben – később majd látjuk – ezt nem tették volna. Pontosítva: úgy gondolom, ekkor még Zárt tartották a támadás célpontjának, de amikor látták a valós helyzetet, azonnal váltottak. Szeptember első napján Velence hat oklevélben rendeli el a sebenicói tornyok védelmét, mert ellenük támadás várható, a városlakók ostromra készülnek, vissza akarják foglalni a kikötőjüket. A dolog komolynak tűnhetett. Katonákat rendeltek oda Isztriából. Polából és Piranóból 30 fegyverest háromhavi zsolddal, Zárán keresztül, a tornyokat védendő. Hajókat is vártak. Megérkezésükig, a helyi flottát a sebenicói provizor (Giacomo Dandolo) irányítja. A tornyok két hónapos ostromot is kibírnak, ennyi időre ellátták a katonákat élelemmel és fegyverekkel. Azokat a zárai gyalogosokat, akik már hónapok óta szolgálatban vannak, újjakkal váltatják fel. Az aurániai várnagy figyelmét is felhívták a

⁸⁹² A katonák felajánlkozásának hírért a zárai provizoroktól kapták. A lovasok Zsigmond zsoldjában állhattak. Sandalj bosnyák vajda összesen 11 000 dukátot szánt Velencében elhelyezni. LJUBIĆ VI. 141. sz. 1411. 4. 28. Velence. Regesztája: Óváry 1890, 199. sz.

⁸⁹³ LJUBIĆ VI. 145. sz. 1411. 5. 13. Velence. Regesztája: ZsO III. 464. sz. Nelipicsi János cetinai comes megnyerésére kijelölt hűséges személy felhatalmazást kap, 10 000–10 000 dukátot ígérhet az ispánnak Sebenico és Trau megszerzése okán. A két város polgárainak is adhat 5000–5000 dukátot, ha segítik megkaparintani a két *cittát*. Mivel ez a személy jó viszonyban áll Sandalj bosnyák vajdával, vagy személyesen beszéljen vele, vagy küldje oda egyik megbízottját, és tárgyaljanak a két város megszerzéséről. A vajda, ha egyetért és hasznosnak találja, akkor ebben az ügyben küldjön Velencébe egy teljes felhatalmazással bíró követet. LJUBIĆ VI. 144. sz. 1411. 5. 13. Velence. Regesztája: ZsO III. 465. sz.

⁸⁹⁴ SCHÖNHERR 1895, 507.; HÓMAN 387.; MÁLYUSZ 91.

⁸⁹⁵ Zára alá vezénylik a hajókat. LJUBIĆ VI. 168. sz. 1411. 7. 30. Velence. Regesztája: ZsO III. 774. sz. A katonákat Zarába és Nonába szánják. GULLINO 19–20.

közelfő veszélyre. Az öböl kapitányát Korfu-szigetéről Sebenico alá vezénylik, ott kell cirkálniuk. Útközben az ellenséges fegyveres hajókat el kell sülyeszteniük.⁸⁹⁶ A magyar seregek érkezése elég ok lehetett az ilyen mértékű előkészületre. Az 1411. október 10-e előtt elvesztett Scardona megszerzése talán kapcsolatba hozható a zágrábi püspök megérkezésével.⁸⁹⁷ Ha egyáltalán eljutott Sebenico környékére.

A zágrábi püspök unokaöccse, a frissen kinevezett dalmát-horvát bán, Medvei (Albeni) Petermann októberének a végén, novemberének az elején Bribirig jutott.⁸⁹⁸ A vár Cirkvenica és Zengg között, az elsőhöz közelebb található. Stratégiai fontosságáról nem vagyok meggyőződve, de jó hír ez nekünk. Legalább egy pici kapaszkodót kaptunk a levelet író zárai rektoroktól. A térképre nézve kiderül, ez a seregtest északi irányból próbálkozott a dalmát partvidéken, ellentétben a másikkal, amelyek délen, a jóval Zára alatt található Sebenicónál. 1411. november 8-án már a magyarok elvonulásáról tájékoztatták Velencét. A bán indulóban van a felső részek – jelentsen ez bármit – felé (*pro eundo ad partes superiores*) 200 magyar lovast, valamint 100 Knin környéki nemest hátrahagyva a vár őrzésére. Hozzáteszik, „*quod nisi maius sfortium remaneat in Barberio, neque maius periculum videant imminere, quam credunt*” saját csapataikkal kiűzik őket Bribirből, vagy amennyire lehetséges, olyan nagy károkat fognak nekik okozni. Velencéből engedélyezik az ötletet, defegyvernnyugvásról (*tregua*) hallani sem akarnak.⁸⁹⁹

Nápolyi László dalmát koronázási városa nem lehetett könnyű helyzetben. A Köztársaság hídfőállásként használta, polgárainak oda kellett figyelniük saját biztonságukra. Októberben Osztrovica várát féltették. Az erősség Zára „kulcsának” számított, érthető az aggodalom, mivel „*nullo modo debemus velle, quod vadat ad manus regis Hungarie vel sequatium suorum*.” A város provizorai az átadás fejében ajánljának fel néhány ezer aranyat a várnagynak. Ez végül 5000 dukát lett. A pénzt útnak is indították.⁹⁰⁰ És ezzel még nincs

⁸⁹⁶ LJUBIĆ VI. 163–168. sz. 1411. 9. 1. Velence. Regesztái: ZsO III. 884–889. sz.

⁸⁹⁷ Egy Zárából, október 10-én feladott levélből tudták meg Velencében a vár elesét. LJUBIĆ VI. 183. sz. 1411. 10. 24. Velence. Regesztája: ZsO III. 1105. sz.

⁸⁹⁸ LJUBIĆ VI. 184. sz. 1411. 11. 8. Velence. Regesztája: ZsO III. 1176. sz.

⁸⁹⁹ A fegyverszünetről (*tregua*) sokan írtak Velencének levélben. LJUBIĆ VI. 184. sz. 1411. 11. 8. Velence. Regesztája: ZsO III. 1176. sz. 1411 november 8-án a Signoria hadi intézkedést tett a Dalmáciában tartózkodó magyarok ellen. ÓVÁRY 1890, 193. sz. 1411. 11. 8. Velence.

⁹⁰⁰ LJUBIĆ VI. 110. sz. 1410. 10. 20. Velence. Regesztája: ZsOII/2. 7992. sz.; LJUBIĆ VI. 115. sz.

vége a megbízásoknak. 1410 novemberében Knin/Tenin a célpont, hiszen „*est nobis utilior et magis necessarius, quam aliquis alius locis, quia est principalis clavis et passus possidendi venire in Dalmatiam.*” Szerencsére a vár feje nem Zsigmond embere (*castellanus est in discordia cum rege Hungarie*), vissza kell vezetni Velence pártjára. Újból Zára kapta a feladatot⁹⁰¹ Osztrovica fele ekkor már Frangepán Miklós tulajdona.⁹⁰² Ha már a zenggi ispánnál tartunk, emlékeztetek mindenkit Oklics várára. Kiderült, Frangepán Miklósnak 10 000 dukát fejében meg tudná szerezni Velencének Oklics várát, mert várnagya a Zsigmondtól való félelmétől vezérelve inkább eladná az ispánnak, mint az a magyar király kezére jusson. Hiába volt minden, elvetették az ötletet, nem adtak kölcsönt.⁹⁰³ Írhatnám, legalább kettő kulcsfontosságú vár (Osztrovica és Knin) – használhatom a szót, ők is így aposztrofálták azokat – megszerzésével a szárazföld felőli támadókat tudták sakkban tartani, sőt Oklics fontosságát is alaposan kiemelték. Kezdem azt hinni, a kereslet rendesen bezavarta az eladók lelkét. Egyszerűen fel akarták srófolni az árat. Dicsérni kezdték a portékát, aláhúzva stratégiai fontosságát. Aztán vagy sikerült, vagy nem. Az állandó katonáskodás töménytelen pénzbe került. 1411 májusának a végén Velencében úgy döntöttek, felülvizsgálják az eddigi kiadásokat. Zárára, Sebenicóra és Dalmáciára sokat költöttek. A pénzkirámlás oka a háború, de még ebben a helyzetben is a takarékoskodás mellett döntöttek. A kiadásokat meg kell reformálni, regulázni és csökkenteni.⁹⁰⁴ Aztán ott volt az itáliai államokra jellemző katonahiány. A Krétán állomásozó zsoldosok közül százat összetoboroztak Zarába és Dalmáciába betöltendő a hiányt.⁹⁰⁵

Zára valójában egy előretolt velencei helyőrséggé funkcionált. A lagúnák városából nézve Zára lett új tartománya központja. A területet érintő valamennyi ügyet rajtuk keresztül oldattak meg. Oda futottak be a

1410. 11. 8. Velence. Regesztája: ZsOII/2. 8026. sz.; LJUBIĆ VI. 119. sz. 1410. 12. 30. Velence. Regesztája: ZsOII/2. 8113. sz.

⁹⁰¹ LJUBIĆ VI. 117. sz. 1410. 11. 21. Velence. Regesztája: ZsO II/2. 8055. sz.

⁹⁰² FRANGEPÁN I. 191. sz. 1408. 4. 12. (Zágráb). A zágrábi káptalan oklevele.

⁹⁰³ „*quod castrum est passus et transitus veniendi de Hungaria ad terras et loca dicti comitis, timore domini regis Hungarie est dispositus dictum castrum vendere, et esset contentus, quod potius perveniret ad manus domini comitis predicti, quam domini regis Hungarie.*” LJUBIĆ VI. 161. sz. 1411. 8. 9. Velence. Regesztája: ZsO III. 809. sz.

⁹⁰⁴ Erre a feladatra két provizort választottak. LJUBIĆ VI. 148. sz. 1411. 5. 28. Velence. Regesztája: ZsO III. 499. sz.

⁹⁰⁵ ZsO III. 454. sz. 1411. 5. 10. Velence.

gályák, és onnét indultak tovább a Földközi-tenger irányába. Számos velencei kereskedő és polgár hosszabb-rövidebb időre át is települt. A cittá vezető tisztségviselői hasonlóan „odaátról” érkeztek. Stratégiai fontossága miatt soha nem mondtak volna le róla. Kiemelt figyelmet fordítottak Zárára, ezért a Köztársaságban már hamar észlelték az 1411-es dalmáciai mozgólódásokat. Velencében a legnagyobb titoktartásra kötelezve mindenkit megtárgyalták Zára helyzetét. Ismerik Zsigmond szándékait – itt a fegyveres visszavágásra utalnak –, de tisztaban vannak a polgárság egy részének az érzelmeivel. Ők nem ilyen lovat akartak. Úgy értékelték a helyzetet, legjobb lesz a partvidéket hajóhaddal megerősíteni. Összevonásokat rendeltek el. Sebenicóból iderendelték a gályákat, de a Barutiba és az Alessandriába indulóknak itt hasonlóan meg kellett szakítaniuk útjukat azzal a kikötéssel, hogy a város haderejét növeljék. Két provizor megválasztásáról döntöttek, akiknek augusztus 12-re meg kellett érkezniük Zarába, és együtt kell működniük az ottani rektorokkal. Mindenáron meg kell őrizniük a megvásárolt Dalmáciát.⁹⁰⁶ Fentebb említettem, 1411 nyarán még úgy vélték, a városnál próbálkoznak a magyarok. Jól végiggondolt intézkedési tervet dolgoztak ki. Már 1411. június 4-én Michele Steno utasítja az öböl kapitányát (Pietro Lauredano) és a törökökhöz küldött követét (Giacomo Trevisano), menjenek Zarába, ahol ellenőrizték az építkezéseket. Nem tévedhettek sokat, ha véderőművekre gondolok. A helyi katonaság létszámát megismerve dönteniük kellett. Ha elegendőnek tartják, akkor ezzel nincs több dolguk, különben Sebenicóból vezényeljenek át közülük. Ide is át kellett menniük. A bástya lerombolását, valamint a tornyok megerősítését felügyelendő.⁹⁰⁷ A tornyokat még Giovanni Misich adta át Velencének.⁹⁰⁸ A következő állomás Nona. Hiány okán ide is Sebenicóból vonjanak ki négy lábúakat a gazdáikkal. Aurána védelme érdekében lovasokat vezényeljenek oda. Addig maradjanak, amíg azt Zsigmond seregeinek az előrenyomulása megkívánja.

1411 őszére aztán besűrűsödtek a dolgok. Fogalmazhatnák úgy, ellenség hiányában. A támadás olyan erőtlenre sikerült, mint amikor az ikerdugattyús 250- es Csepellel benzin nélkül próbálnánk behajtani

⁹⁰⁶ Barutiba 2, míg Alessandriába 4 gálya ment. LJUBIĆ VI. 168. sz. 1411. 7. 30. Velence. Regesztája: ZsO III. 774. sz.

⁹⁰⁷ LJUBIĆ VI. 150. sz. 1411. 6. 4. Velence. Regesztája: ZsO III. 525. sz.

⁹⁰⁸ GULLINO, 19–20.

Makkoshetyére. Akkor meg mi végett burjánzottak el a feladatok? A belső rosszakarókat rakták gondolán kívül. A velencei adminisztráció a szokott alapossággal fogott a rendezésbe. Mert az bizonyos, Zarában szép számmal voltak olyanok, akiknek nem tetszett Velence megjelenése. Ők a magyar király alattvalóinak tartották magukat, és ehhez ragaszkodtak. Még mielőtt az engem ismerők kijelentenék, a könyv írásának ezen a pontján valami súlyos dolog történhetett velem, továbbfűzöm mondandómat. Mindezt azért gondolták így, mert Zsigmond „távolságának” köszönhetően, valójában teljes szabadságot élveztek. A Köztársaság fizikális megjelenésével alaposan belenyúlt a belső status quóba. Az új hatalmi helyzet nem feküdt mindenkinek, kiváltképp a magyarországi családi- és gazdasági kapcsolatokkal rendelkezőknek. Kettészakadt a város. Ott voltak a „magyarosok” meg a „velencések”. A záraiak meg néztek, mint a belgák, hogy ők hová álljanak. 1411. szeptember 7-én a helyzet felvázolásával kezdték a velencei tanácsban. A városban nagyon sok nemesnek van rokona Hungáriában, valamilyen juttatást-szolgálatot is kapnak a királytól, és soha sem lesznek Velence hívei. Elégedetlenek a Köztársasággal. De mire az a nagy zúgolódás? Erre majd Antonio Contarini adja meg a választ. A város velencei provizorja azért utálják őket, mert elvették tőlük azokat az előnyöket, amelyeket más fennhatósága alatt élveztek (*quia sub aliis dominis, sub quibus fuerunt, solitierant habere honores et alia comodia multa, que sub nostro dominio cesant*).⁹⁰⁹ Így már sokkal világosabb a gondolkodásuk fekvése! És ekkor jött a „Mi a teendő?” Nem 1902-ből, hanem 1411-ből. Több variánst gondoltak végig. Az egyik iskola a magyarbarátokat Velencébe szállította volna, visszatérésüket megakadályozva, így eltávolítván őket a tetthelyről. Mások halasztást javasoltak, mert az idő most nem alkalmas a döntésre. Azért ültek abban a tanácsban felkészültek is. Antonio Contarini a *divide et impera* jegyében kifejtette: 10 fiatal, szegény nemes menjen katonai szolgálatra Padovába, Veronába, Vicenzába és Tarvisióba, tehát a Terrafermára, 18-an meg legyenek kisebb városokban (Isztriában és Dalmáciában) podesták. Kifejtette, a régen alkalmazott drasztikus módok most nem érnek semmit, hiszen rossz hírt keltené Dalmáciában, és még jobban elidegenednének a Köztársaságtól.⁹¹⁰ Az ötlet

⁹⁰⁹ Uo. 21.

⁹¹⁰ LJUBIĆ VI. 169. sz. 1411. 9. 7. Velence. Regesztája: ZsO III. 908. sz.; GULLINO, 21.

remek, hivatallal kiszűrni a szemet, és jónéhányan biztosan nem fogják túlélni a katonáskodást sem.

A gályákon ekkor az áruk és az ellátmány mellett a feljelentő levelek is hasonlóan megértek. A biztonságérzet bizony érdekes döntésekre sarkallja a politikusokat. Ekkor, a hajóhadnak köszönhetően, a Köztársaságban a város védelmét biztosítottak vélték.⁹¹¹ Októberben öt gyanús nemest a lagúnák városába küldtek, mert rokonaik vannak a magyar seregben (*quod attinentes sui, qui erant in Hungaria, sunt nunc in exercitu Hungarorum*). A visszatérő törökországi követből gyorsan provizort kreáltak.⁹¹² Nehéz eldönteni, most így toltak ki Giacomo Trevisanóval, netán ezzel jutalmazták. A központi döntés végrehajtása döcögve mehetett. Ez nem meglepő. A Köztársaságban nem sokat ismerhettek személyesen a kiűzésre ítéltettek közül, ellenben a helyi adminisztrációhoz sokan fordulhattak némi könnyítésért a listáról lekerülést kérve. Október legelején meg is érkezett a szemrehányás. Velencében nem értik, miért nem hajtották végre az utasításokat. Ráadásul, a hadra fogható fiatalokat válogatás nélkül Nónába küldték (*in mittendo aliquos nobiles Jadre ex junioribus et aptioribus ad arma ad civitatem nostram None*). Emlékezzünk vissza. Valóban parancsot kaptak a város katonai megerősítésére, de dicséret helyett visszarendeltették velük a nemeseket azzal a kitételrel, akiket gyanúsak talál, azt transzportálják Velencébe. Nyugtassák meg őket, jóindulatú fogadtatásra számíthatnak.⁹¹³ A belső ellenségtől való félelmet a kerengő hírek erősíthették fel. Magyar csapatokat vártak Zára környékére (*et quia divulgatur et affirmatur, gentes Hungarorum venturas esse ad partes Jadre*), ide a Terrafermáról katonákat csoportosítanak át.⁹¹⁴ A háborúra készülve (*respectu gentium, que dicuntur descendere*) két zárai provizort választottak.⁹¹⁵ Kiderült, a fentebb említett öt zárai nemes mellett, 18-at gyanúsak ítélték, rajtuk kívül másokat is

⁹¹¹ A zárai rektorok írták a levelet. LJUBIĆ VI. 178. sz. 1411. 10. 20. Velence. Regesztája: ZsO III. 1094. sz.

⁹¹² A zárai rektorok írták a levelet. LJUBIĆ VI. 178. sz. 1411. 10. 20. Velence. Regesztája: ZsO III. 1094. sz.

⁹¹³ LJUBIĆ VI. 175. sz. 1411. 10. 2. Regesztája: ZsO III. 1011. sz.

⁹¹⁴ Padovából dobtak át 100 katonát. LJUBIĆ VI. 175. sz. 1411. 10. 2. Regesztája: ZsO III. 1011. sz.

⁹¹⁵ LJUBIĆ VI. 176. sz. 1411. 10. 8. Velence. Regesztája: ZsO III. 1036. sz. Az egyik provizor Leonardo Zane lett. Október 13-án indul a gálya, amivel mennie kell. LJUBIĆ VI. 177. sz. 1411. 10. 9. Velence. Regesztája: ZsO III. 1041. sz.

annak találtak, a Nónából visszahívottak közül 12-nél többről állították a megbízhatatlanságot.⁹¹⁶ Átszállításukat komolyan vették. Amikor Stefano Contarenóval egy gályát küldtek Szicíliába, engedélyezték a zárai vezetőknek a visszatartását addig, amíg az ingatagok átszállítása meg nem történik. Ha kell, még két Krétára vezényelt hajó is náluk maradhat.⁹¹⁷ Nem sokkal később lehetett lazítani a hadi figyelmen. 1411. november 12-én a város rektorai és a provizor már konszolidált helyzetről számoltak be. A polgárok biztosnak érzik Zára helyzetét. Giacomo Trevisant visszarendelése mutatja, valóban elmúlhatott a vélt (magyar seregek érkezése) és a valós (az ötödik hadoszlop felszámolása) veszély.⁹¹⁸ Más dalmát városokról azért nem így gondolkodtak. Auránát megerősítették.⁹¹⁹ Vitale Paradisót viszont egy gályával és két galcottaival a sebenicói tornyok őrzésére utasították.⁹²⁰ Azért nem tagadták meg önmagukat. Két hajót szereljenek le, majd küldjék rajtuk Velencébe azokat a zárai nemeseket, akik még a városban maradtak.⁹²¹

A dalmát partvidék mellett, Isztriában szintén megkezdődtek a harcok. 1411 februárjában IV. Friedrich von Ortenburg birodalmi vikárius Zsigmond nevében elfoglalta Terra di Muggiát, valamint Buie és Portole várait.⁹²² Muggia podesátja II. Cillei Hermann lett, aki helyettesének Paul Glagovicert nevezte ki.⁹²³ A városka megszerzése az egyszerű sikeren túl azért is szerencsés lehetett, mert a német kereskedők döntő része ide érkezik, majd innét Friulin keresztül vonulgatnak Velencébe.⁹²⁴ És ez csak a kezdet! Az isztriai őgróf még ugyanebben az évben arról számolt be Capodistria podestájának, hogy a magyar király újabb háromezer lovast akar a félszigetre küldeni.⁹²⁵ A támadások nem érhatték váratlanul Antonio Pancierát és Velencét sem. Ez utóbbi, amikor tudomást szerzett a vikárius

⁹¹⁶ LJUBIĆ VI. 182. sz. 1411. 10. 24. Velence. Regesztája: ZsO III. 1106. sz.

⁹¹⁷ LJUBIĆ VI. 180. sz. 1411. 10. 24. Velence. Regesztája: ZsO III. 1104. sz.

⁹¹⁸ LJUBIĆ VI. 186. sz. 1411. 11. 19. Regesztája: ZsO III. 1240. sz. Zára biztonságáról hasonló szellemben írt az öböl kapitánya is. LJUBIĆ VI. 187. sz. 1411. 11. 19. Velence. Regesztája: ZsO III. 1241. sz.

⁹¹⁹ A megerősítés feladatát Zára kapta. LJUBIĆ VI. 186. sz. 1411. 11. 19. Regesztája: ZsO III. 1240. sz.

⁹²⁰ LJUBIĆ VI. 187. sz. 1411. 11. 19. Velence. Regesztája: ZsO III. 1241. sz.

⁹²¹ A hajók leszerelése a fegyvertelenítést jelentette. A gályákat a háborúban ellátták fegyverekkel, míg békeidőben megszabadították azokat a harciaszközlőktől. LJUBIĆ VI. 187. sz. 1411. 11. 19. Velence. Regesztája: ZsO III. 1241. sz.

⁹²² KANDLER IV. 930. sz. 1411. 2. 21. Portogruario. Antonio Panciera aquileiai pátriárka levele.

⁹²³ SZOMBATHELY 162., 168.

⁹²⁴ LEICHT 1939/1940, 54.

⁹²⁵ COLOMBO 101.

katonai sikereiről, az isztriai hadsereg felállításáról döntött.⁹²⁶ A 15. század elején a pátriárkátus befolyása a félszigeten hasonlóan Friulihoz, alaposan meggyengült. Buie és Portole ekkor szinte már független városoknak számítottak, de még létezett ugyan az isztriai örgrófság, amit *pietrapelosainak* is neveztek. Vezetője ekkor Cristoforo di Cucagna volt. (1421-ben szűnik meg, amikor Taddeo d’Este – Velence zsoldosvezére – elfoglalta Isztriát.).⁹²⁷ A helyzetet bonyolította, hogy a félsziget az aquileiai pátriárkátus fennhatósága alá tartozott, de a városok nagy részét a Köztársaság már a 13. században bekebelezte.⁹²⁸

Usque ad finem⁹²⁹

Zsigmond csapatai majd olyan helyzetben érkeznek, amikor az Aquileiai Pátriárkátus területe politikailag szétszabdaldódott. Ezek a belső viszályok elősegíthették a támadás sikerét, de Velencének is kedvezhettek. Nem mindenki támogatta az új pátriárkát (Ludwig von Teck), és a magyar uralkodót. A Köztársaság már 1411 őszén biztos volt a támadásban Erre utalnak azok a lépések, amelyeket Isztria megerősítésére tettek. Nem gondolom, hogy óriási hibát követett volna el a magyar hadvezetés, ha a terv valóban kiszivárgott. Egyrészt mert Velence biztos lehetett benne, hogy a dalmát városok megvétele Zsigmond nem fogja válasz nélkül hagyni, másrészt mert kémeik hamar felfedezhették a csapatösszevonásokat. A források ismeretében úgy tűnik, a hadmozdulatokból nem lehetett világosan látni a támadás pontos irányát. Erre utal a raspói kapitány egyik levele, amikor is azt írta Velencének, hogy az ellenséges erők Zerzenichben állomásoznak,⁹³⁰ hogy onnét támadják meg Isztriát vagy Friulit.⁹³¹ Elképzelhetően Blagai László és háromszáz lovasáról jelenthettek, akik megjelenése 1411 szeptemberében Civalalében két dolgot jelentett. A támadás várható célja Friuli lesz és a főserg is lassan megindul-

⁹²⁶ ÓVÁRY 1890, 193. sz. 1411. 2. 20. Velence.

⁹²⁷ VERGOTTONI 125–127.

⁹²⁸ BENUSSI 1887, 5–11.

⁹²⁹ A végsőig. Fordíthatnám utolsó vérig, vagy utolsó lehetig. Nem teszem, mert aki eljutott idáig, az jogosan félreértheti.

⁹³⁰ Nem tudtam azonosítani.

⁹³¹ AS VENEZIA. Senato, Deliberazioni, Mistre, Registri. 49. 54v. 1411. 9. 10. Velence. Kiadása: ATTI E MEMORIE V. 312–313.

hat. Egy biztos. A hírek folyamatosan érkeztek Velencébe. 1411 decemberének elején II. (Vas) Ernő és IV. (Ürestarisznyájú) Frigyes ausztriai hercegek szintén jelezték, a magyarok Friuli megtámadására készülnek.⁹³² Jóllehet, ekkor már öt napja Civaldaléban tekeregtek.

Segédjegyzői fogalmam sincs, Zsigmond és tanácsadói miért döntöttek a Terraferma megtámadásáról, ahol a 15. század fordulóján Velence megkezdte hatalma kiépítését. Célja a minél nagyobb területek hatalom alá vonása, elsősorban az élelmiszer ellátást javítandó. A terjeszkedés iránya: Verona, Vicenza, Padova, és észak felé Friuli.⁹³³ Az ok egyszerű: a Köztársaság biztonságáért (*pro assecuratione statum nostrum, pro defensione status nostri*) tették meg ezeket a lépéseket. De nem kizárólag az utánpótlás céljából terjeszkedtek, habár az új földek adóbevétele jelentős lehetett. Így tudták mindkét irányba kiterjeszteni az ütköző területi zónát, a „mag” város védelmében. A stratégiai terjeszkedés nem állt meg itt. Idő kérdése, és Isztria, Friuli és Dalmácia szépen betagozódik.⁹³⁴ Ez máshol is így működött, aki képes volt új területeket szerezni, ütközőállamokat kialakítani, miként a magyar királyság is, az megtette. A Nápolyi László-féle tranzakciót nyilvánvalóan nem lehetett válasz nélkül hagyni, de számomra érthetetlen, miért nem Dalmáciát támadták és szállták meg, szemben a friuli hadmozdulatokkal. Ha Mályusz Elemérhez hasonlóan gondolkodott volna, akkor itt kellett volna próbálkozni. Véleménye szerint a dalmát városoknak jobban megfelelt Magyarország. Földrajzi helyzeténél fogva Horvátország és bosnyák hátország felé irányuló közvetítő kereskedelmet ők bonyolíhták volna le, szemben Velencével, ahol konkurenst láttak kereskedőikben. A magyarok érintetlenül hagyták a helyi jogszokásokat, maguk választhatták meg előjáróikat, míg a Köztársaság saját embereit helyezte előtérbe a helyiekkel szemben.⁹³⁵ Nehéz utólag is okosnak lenni, hát még akkor. A pilanatnyi erőviszonyokat, a történések rezdülését már nem érthetjük. Az emberi alaptermészetet nézve, mindig inkább ahhoz húztak, aki az erősebb. Zsigmonddal azért volt szerencsénk, mert messze volt, a magyar királyság tisztségviselői hiába erősködtek megfelelő anyaországi támogatás (pénz,

⁹³² STEINWENTER 92–93. 1411. 12. 3. Velence.

⁹³³ MÁLYUSZ 90.

⁹³⁴ Kifejezetten a Terrafermára utalok. A tengeren túli területekkel nem foglalkozom.

⁹³⁵ MÁLYUSZ 90.

paripa fegyver) nélkül. Velence ezzel szemben egy gondolányira, pénze és hajói tekintélyt parancsoltak. Valóban formális önállósággal bírtak, de legalább szép épületeket kaptak.

De még így sem tudok elfogadható magyarázatot adni a hadszíntérre. Abban egyetértek Mályusz Elemérrel, a velencei háború Zsigmond szemszögéből teljesen indokolt,⁹³⁶ de Dalmáciára miért tekintett mellék-hadszíntérként? Küldött ő oda katonaságot Eberhard zágrábi püspökkel és unokaöccsével, az újonnan kinevezett dalmát-horvát bánnal, Medve (Albeni) Petermannal, de mindenféle hadvezéri képesség nélkül nehéz is lett volna eredményeket elérni.⁹³⁷ Az sem volt rossz döntés, amikor 1411 februárjában IV. Friedrich von Ortenburg Iszriában támadott, előrevetítve a nagy félszigeti hadjáratot.⁹³⁸ Friuli és a Terraferma megtámadását logikus, de már erőn felüli lépésnek tartom. Három fronton képtelenség volt normálisan helytállni. Egy sápatag magyarázattal tudok előjönni. Mint oly sokszor, a hosszú távú érdek alulmaradt a pillanatnyi célokkal szemben. Az uralkodó mindenképpen meg akarta magát koronáztatni Aachenben és Rómában is.⁹³⁹ Ez utóbbit az itáliai helyzet – a Milánóval és Velencével szembeni ellenséges viszonyra utalva – nem tette lehetővé, erre nem sok esélyt láthatott, legfeljebb ha katonai erővel rákényszeríti a két városállamra az akaratát. Talán emiatt dönthetett Itália mellett, a partvidékkel szemben. Presszionálni, követelni, és mindezt összekötni az ünnepélyes aktussal. Utólag tudjuk, az egészből „zs” terv valósult meg, az Appennini-félszigeti átvonulás. A Terraferma megtámadására (rossz) példaként ott volt I. (Nagy) Lajos már említett akciója 1356-ból, amikor a Brenta és a Piave folyók közti részek a magyarok kezére kerültek, de Trevisóval már nem bírtak. Vagy higgyünk neki? Komolyan vette választási feltételeit, majd ahogy egyik levelében a birodalmi alattvalókhöz írja: a Német-római birodalomhoz tartozó itáliai területek Lombardiát is beleértve a Reich részei, ez vonatkozik az aquilejai egyházra és Friulira is. Mivel az utóbbit Velence támadja, megvédeni megy Veronával, Padovával, Vicenzával és Treviso városokkal együtt.⁹⁴⁰

⁹³⁶ Uo.

⁹³⁷ SCHÖNHERR 1895, 507.; HÓMAN 387.; MÁLYUSZ 91.

⁹³⁸ E. KOVÁCS 2013a, 227–252.

⁹³⁹ Róma előtt a vaskoronát is szerette volna Milánóban.

⁹⁴⁰ DRTA VII. 125. sz. 1412. 1. 30. Buda. Zsigmond oklevele.

A nevem Spano. Pipo Spano

Velencében mindenre felkészültek, így egy szárazföldi összecsapásra is. A magyarok támadásában biztosak voltak, nyilvánvalóan az időt és a helyet még nem tudhatták. 1411. július 4-én meghozták az első védelmi intézkedéseket. Michele Steno dózse Tarvisio podestájának (Alessandro Bono) parancsba adta, szervezze meg az utászokat (*quastatores*), szám szerint 200 jól felkészültet, akik majd a város határa környékétől, a Livenza folyó felé vájjanak egy árkot. A szakembereket egy hónapra vették fel. Hat ácsot (*marangonos*) Canevába rendelték.⁹⁴¹ Az ellenséges lovasságra gondolva belefogtak egy 22 mérföld hosszú széles és mély árok ásásába a Livenza folyótól keletre. Ezzel Sacile irányába egy erős védművet építettek ki. A Livenza jobb partján és Camol területen hasonlóan ezzel próbálkozhattak.⁹⁴² Egy nappal a magyar főserег megjelenése (november 29.) után Veronának 30, míg Padovának 20 lándzsát kellett küldeni az árok védelmére.⁹⁴³ A zsoldot Velence fogja fizetni. Ennek a résznek Bertolino di Zanebono a parancsnoka, az ő vezetése alá rendelik a katonákat. Írnak az újonnan megvett földek, a trevisói és a cenedai rektoroknak. A kerületi csapatokból (*de districtualibus regimimis*) jelentős számmal ők is csoportosítanak tapasztalt fegyverforgatókat, pontosabban egyet minden tizedhez (*aptis ad arma, unum pro decena*). Egy hónapra számítsanak, bérüket hasonlóan a központból kapják.⁹⁴⁴ Jó szívvel ide sorolom azt a próbálkozását, amikor még februárban Velence megpróbálta elfoglalni a Friuli kapujának számító Latisanát. Almorò Lombardo vezetésével 50 bárkát küldtek a vár alá. A próbálkozás meghiúsult. Pocsék lett az idő. Nem tudtak Caorlénél átkelni.⁹⁴⁵ Szeptemberben sem pontosodtak az értesülések. Az isztriai rektoroktól és a Friuliból érkező beszámolók alapján annyit lehetett tudni, az ellenség Isztriára vagy Friulira fog támadni.

⁹⁴¹ Verici XIX. 2096. sz. 1411. 7. 4. Velence; SCHIFF 6. A második kötetben a friuli hadjáratot rekonstruálom, abban olvasható lesz a rendelkezés elemzése is.

⁹⁴² ANNALI (FRIULI) VI. 222. A bejegyzés dátuma: 1411. 8. 3. Az árok pontos hosszát nem lehet tudni, de általában 20–22 mérföldnyire gondolják. MALLETT 1989, 40.

⁹⁴³ A szövegben a „*lanceas*” kifejezést olvashatjk. Ez egy 2–3 főből álló katonai egység.

⁹⁴⁴ Nyolc kisebb líra a zsold „*ad rationem monete Venete pro quolibet*.” COGO 1893, 319–320. 1411. 11. 29. Velence. Regesztája: ZsO III. 1286. sz.

⁹⁴⁵ Latisana a görzi grófok fennhatósága alatt állt 1245 óta. 1412. június 7-én kerül velencei kézre, amikor a San Giovanni Battista templomban a comune képviselői megegyeztek Carlo Malatesti köveiteivel. GALASSO 51.

Elrendelték 200 gyalogos zsoldba vételét, akik között több legyen az íjász.⁹⁴⁶ 24-én már nem lehettek kétségeik az irány felől. Jegyzőjük (Francesco della Siega) leveléből értesültek a rossz hírről. 300 magyar érkezett Cividaleba. Bertolino di Zanebono velencei kapitánynak parancsba adják, ha ellenséges szándékkal jöttek, akkor támadja meg őket.⁹⁴⁷ Talán már az elővédet vezető Blagai László csapatai lehettek.⁹⁴⁸ Arról hamar bizonyosságot tettek, hogy nem a longobárd emlékeket fogjak egész nap nézegetni. Mindezt Morteigliano és Paganico bánta. Mindkét települést felgyújtották hathatós cividalei közreműködéssel.⁹⁴⁹ A város kiválasztásának több oka lehetett. Közel volt Goriciához, ahol a Zsigmond szövetségesének VII. Johann Meinhard von Görz gróftól segítséget remélhettek, Stratégiailag fontos helyen feküdt. A Júliai-Alpok lábánál, már sík területen. Innét aztán könnyű volt belovagolni a Terrafermát. Cividale fontosságát Velencében is ismerték, különösen a Friuli belső helyzet szempontjából. A lázadók központi városának a megnyerése jó ötletnek bizonyult volna, ha nem lett volna háború 1411. július 28-án békekötésre buzdítják őket Udinével, közbenjárónak magukat javasolják. A Köztársaságnak érdeke volt a megegyezés, mert a széthúzás Zsigmondnak kedvezett. Jól érzete ezt IV. Friedrich von Ortenburg, aki 10 napra engedélyezte a fegyvernugvást.⁹⁵⁰ A vikárius valójában egyre több communitást akart a német király mellé állítani. Az év tavaszán Gemona városa küldött követeket Zsigmondhoz IV. Friedrich von Ortenburg – gondolom visszautasíthatatlan – kérésére.⁹⁵¹ Cividale is „levelezett” a királlyal.⁹⁵² Udine 1411. október 18-án követet küldött az uralkodóhoz, aznap Velencébe is elküldték kancsárjukat (Niccolò).⁹⁵³

A Terrafermára ekkor már mindennaposak lehettek a betörések. Ezek ellensúlyozására Velencében újabb védelmi lépésekről határoztak.⁹⁵⁴

⁹⁴⁶ LJUBIĆ VI. 171. sz. 1411. 9. 13. Regesztája: ZsO III. 933. sz.

⁹⁴⁷ LJUBIĆ VI. 172. sz. 1411. 9. 24. Regesztája: ZsO III. 971. sz.; SCHÖNHERR 1895, 507.

⁹⁴⁸ LEICHT 1939/1940, 61. 68.

⁹⁴⁹ ANNALI (FRIULI) VI. 223. A bejegyzés dátuma: 1411. 9. 30.

⁹⁵⁰ Remanzaccóban találkoztak. A birodalmi vikáriust Georg Ausperger kapitány és helyettese, Paul Glovicer képviselte. Belőle később udinei kapitány lesz. A cividalei polgárok között ott van lovag Corrado Boiani is. LEICHT 1939/1940, 59.

⁹⁵¹ ANNALI (FRIULI) VI. 216. A bejegyzés dátuma: 1411. 3. 13.

⁹⁵² A birodalmi vikáriuson jött a levél. Uo. 222–223. A bejegyzés dátuma: 1411. 9. 8.

⁹⁵³ A követ Niccolò de Matusso volt. Uo. 224. A bejegyzés dátuma: 1411. 10. 18. Udine.

⁹⁵⁴ ÓVÁRY 1890, 202. sz. 1411. 11. 2. Velence.

Ezek közé tartozhatott, amikor a 1411. november 5-én megparancsolja Brentonico, Avio és Ala várak megerősítését. Ezek a Rovereto alatt találhatók, a Trentó irányából érkezőket tudták ellenőrizni, a Terraferma veronai és vicenzai részét északról védve. A Bolzánóhoz közeli San Genesio városkánál húzódó hágókat is az ellenőrzésük alá vonták.⁹⁵⁵ Dicsérendő előrelátás, de a magyar főszereg majd más irányból érkezik. 1411. november 3-án Zsigmond döntése alapján IV. Friedrich von Ortenburg, Stiborci Stibor és Ozorai Pipo az aquilejai pátriárkátus és Friuli területére birodalmi megbízottak lettek.⁹⁵⁶ A birodalmi vikárius ekkor már eleve a területen volt, Stiborci Stibor hiába nyerte el a megtisztelő címet, nem láthatta meg Friulit. 1411. november 3-a és 23-a között Visegrádon van.⁹⁵⁷ Majd innét átkeveredik Budára (1412. január 12.).⁹⁵⁸ 1412. február 28-án meg már Ófaluban ébredt⁹⁵⁹ Nem lehetett ott a hadjáratban. A temesi ispán ellenben közeledett. Fogalmunk sincsen, mikor indulhattak, de 1411. október 10-én Rozgonyi Simon országbíró elhagyta egy pert, mivel Szentgyörgyi Vince László urával együtt Ozorai Pipóval hadba vonult.⁹⁶⁰ Egy hónap eleji indulás akár még elképzelhetőnek tűnhet, mivel a temesi ispán vezetésével, november 28-án bevonultak Cividaleba a magyar seregek 11 000 katonával.⁹⁶¹ Egy beszámoló szerint a magyar csapatok két részletben érkeztek. A temesi ispán a Száván kelt át és hatezer lovassal vonult Friuli irányába.⁹⁶² A sereg másik felét egy „*Sabor*” nevű vezette. A firenzei Körösnél vált el tőlük, de hamarosan számos lovassal Saborunk is megérkezett.⁹⁶³ Erre úgy tűnik, később került sor. Velence 1411. december 11-én úgy tudta, az utóbbi még nem csatlakozott a másik vezérhez, aki hatezer lovassal már Friuli nagyobb részét elfoglalta.⁹⁶⁴ A főszereg felvonulá-

⁹⁵⁵ RAVANELLI 26.

⁹⁵⁶ RIXI/1. 144. sz. 1411. 10. 3. Visegrád.

⁹⁵⁷ C. TÓTH 2004, 473.

⁹⁵⁸ Uo. 484.

⁹⁵⁹ Uo.

⁹⁶⁰ ZsO III. 1043. sz. 1411. 10. 10. Pest. Rozgonyi Simon országbíró oklevele.

⁹⁶¹ ANNALI (FRIULI) VI. 26. A bejegyzés dátuma: 1411. 11. 28. Cividale. A szakirodalomban általában 10 000–12 000 ezer körüli magyar seregről írnak. A velencei krónika adja a legmagasabb (12 000) számot. DOLFIN 147. A második kötetben a hadsereg létszámával is foglalkozom.

⁹⁶² Giorgio Dolfin azt írta, hogy Ozorai Pipo 6000 emberrel érkezett Friuliba. DOLFIN 146.

⁹⁶³ ZsO III. 1293. sz. 1411. november. Az oklevél töredékes, nem tudjuk, ki írta. Giorgio Dolfin munkájában a „*Sabor*” név nem lehet Stiborci Stibor. Jeleztem, nem jött Friuliba. Saborunk, tudomása szerint, hétezer lovassal érkezett. DOLFIN 147.

⁹⁶⁴ ZsO III 1338. sz. 1411. 12. 11. Velence. Stiborci Stibor 1412 márciusában már Magyarországon volt.

si útvonalát egyelőre nem ismerem. Blagai Lászlóról egy adománylevélben megemlést tettek, a Karintiai-Alpokon átkelve érkezett meg Friuliba.⁹⁶⁵ Nincs több támpont. Végezetül: azon a szép szombati napon, amikor Ozorai Pipo a cividalei dóm előtt leszállt a lováról, Santa Maria Assunta ide, Santa Maria Assunta oda, a következőt mondhatta abban a szép toszkán dialektusában: Maumétto! Magnà! Bombare! Diacere! Eppù...⁹⁶⁶ A mondatot a második kötetben folytatom.

ZsO III. 1839. sz. 1412. 3. 9. Lubló. Az ország előkelőinek oklevele.

⁹⁶⁵ MNL OL DL. 66563. sz. 1414. 1. 25. Visegrád. Zsigmond oklevele. Kiadása: BLAGAY, 146. sz.

⁹⁶⁶ A dómot Santa Maria Assunta tiszteltetére emelték. Toszkán dialektusban: Az ördögöt! Enni! Inni! Aludni! És utána.

ADATTÁR

Marcali Miklós egykori erdélyi vajda oklevele Himfi Margit ügyében

1405. július 1. Candia

Nos Nicolaus de Marcaly, olim voyvoda partis Vnguarie Transilvanus, notum facimus universis presentes litteras inspecturis, quod cum nobilis et circumspectus vir ser Georgius de Arvasio, civis et habitator Candide nostris requisitionibus inclinavit offerendo et largiendo nobis liberaliter et sine premio Margaritam sclavam suam, filiam condam domini Benedicti bani, de generosa Hunguarie prosapia oriundam nunc pristinae suae traditam libertati. Habentes liberationem dicte Margarite valde gratissimam ac meritoriam apud Deum et homines sumus contenti ac promittimus et obligamus predictam Margaretam cum Marieta et Iacoba, filialibus suis, quas predictus nobilis vir ser Georgius, pater earum matri suae tradidit nutriendas, in Deum et in animam nostram suscipere nostrisque propriis sumptibus et expensis ad patriam suam conducere, necnon ipsam cum filiabus suis predictis caritative ac fraternaliter pertractare honores sibi et comoda inferendo, ita quod dictam Margaritam a filiabus suis predictis nec unam a reliquis valeamus aliquo modo segregare, sed omnes simul, videlicet predictam Margaritam cum predictis duabus filiabus suis simul et non divisim ad lares proprios transmittamus, salvo semper Dei et gentium impedimento. Si vero, quod absit, preventi morte non possimus venire Candidam pro accipiendo predictam Margaritam cum filiabus suis predictis, tunc tenemur et obligamus nos dare talem ordinem nobilibus et aliis personis religiosis et secularibus nostre committive, quod dicta Margarita cum filiabus suis predictis honorifice ac decenter ad patriam suam mittatur, ita, quod ordinationem meam predictam sibi sentiat profuisse. Preterea principes et barones ac alios nobiles et subditos regni Hunguarie, cuiuscunque dignitatis et condicionis existant, rogamus attente, subditos vero committatus seu dominii precipiendo mandantes, quatenus predictum nobilem virum ser Georgium vel eius nuntium ad partes Hungarie accesserit pro visitando filias suas predictas, placeat et debeatis nostre contemplationis intuitu cum familia et rebus suis habere propensius commendatum, assistendo sibi opportunis favoribus ac honores impendendo

sibi et comoda sicut pro securitate, comodo et honore suo cuilibet vestrum videbitur.⁹⁶⁷ Quicquid autem honoris, comodi et favoris sibi prestatitis, nobis reputabimus fore factum et curialitates nostras erga personam ipsius nobilis fiendas nostris memorialibus ascribemus. In quorum testimonium presentes litteras patentes impressione nostri sigilli anularis iussimus communiri. Data Candide insule Crete, die primo mensis Iulii.⁹⁶⁸ Anno millesimo quadringentesimo quinto. Indictione XIIIa.⁹⁶⁹

⁹⁶⁷ A „*cuilibet nostrum videbitur*” a szöveg alján jelezve, hogy ide tartozik.

⁹⁶⁸ Utána áthúzva: die.

⁹⁶⁹ Az irat három példányban maradt meg. ASV. Miscellanea, Atti diplomatici e privati, Busta 31. 919. sz. 1405. július 1. Candia. Marcali Miklós oklevele.

Feljegyzés Zsigmond magyar királyhoz Himfi Margit ügyében

Velence, dátum nélkül

Domino regi Hungarie

Excellentie Vestre notum esse non dubitamus, sicut et omnibus generaliter⁹⁷⁰ satis liquet, qualiter egregia domina Margarita, filia condam domini Benedicti bani apud Teucros miserabili captivitate et servitute detenta, per ipsos Teucros prudenti et discreto viro, Georgio Darvasio, dilecto civi nostro, tunc temporis in nostra Cretensi insula commoranti fuerit venumdata ipso tamen eam non cognoscente. Qualiterque ipsa Margarita per eundem Georgium, donec secum fuit, humane, honorabiliter et benigne fuerit pertractata. Et demum ad instantiam domini Nicolai de Marcali, regii vayvode partis Transilvane, ad insulam predictam Crete profecti ipsam Margaritam recognoscentis et eius liberationem requirentis, quod liberaliter et prompte idem civis noster informatus et de quo sanguine traxit originem ac longe servituti sue compatiens ad suam pristinam restituerit libertatem cum duabus filiabus, quas ex ea habuerat, promittente prefato domino Nicolao, sicut per suas patentes litteras sigillo suo munitas evidenter apparet, omnibus suis expensis antedictam Margaritam cum filiabus predictis ad lares proprios reducere. Sed cum hec sit, quod dictus Georgius, civis noster prefatam Margaritam et filias suas predictas de insula Cretensi ad civitatem nostram Venetiarum non sine magno incommodo suo et agendorum suorum ac non modicis sumptibus reduxisset, ut exinde habiliter et commodius ad partes Hungarie duceretur. Supervenit quidam, qui se nominabat Iohannem domini Dionisii bani de Redel, asserens se dicte Margarite sanguinis affinitate propinquum, cuius iamdictus civis noster liberaliter et recte procedens ipsam cum filiabus conducendam ad partes Hungarie consignavit. Et sumptus sumptibus addens eis certam quantitatem pecunie numeravit, ut possent sibi in suo itinere secundum rerum et (...) ⁹⁷¹ idem Iohannes pecuniis se dicebat exhaustum, qui Iohannes, sicut

⁹⁷⁰ A sor felé írva.

⁹⁷¹ Itt annyira vízfoltos és tört az irat, hogy egy fél sor olvashatatlan.

audivimus, in itinere dictam Margaritam omnibus suis bonis et pecuniis spoliavit. Cum autem tam per prefatum dominum Nicolaum, quam per ipsum Iohannem, quam etiam per dictam Margaritam vicio ingratitude nis amplexato, usque in presentem diem nulla unquam solutio, satisfacio vel reservatio eidem Georgio facta sit. Nos habentes, quod inhumanum et omni equitati et iusticie dissonium esset, quod idem civis noster pro tam bonis et piis operibus et liberalitatibus suis deberet ingratitude premiari, Maiestati Vestro hec nota facere voluimus eandem instantissime deprecantes, quatenus dignetur et placeat talia mandata, ubicunque necesse fuerit, exhibere, taliterque favores impendere, quod dictus Georgius, civis noster sive eius procurator et nuntius, harum exhibitor ad suam condignam satisfactionem et restaurationem, sicut est iustum,⁹⁷² valeat pervenire. Certissimum hoc tenentes, quod prefata Vestra Maiestas considerata serie rei taliter providebit, quod idem Georgius suum debitum consequatur, quod nobis ad grandem conplacentiam ascribemus.⁹⁷³

⁹⁷² Előtte áthúzza: dignum.

⁹⁷³ ASV. Miscellanea, Atti diplomatici e privati, Busta 31. 940. sz. Dátum nélkül. Velence.

FORRÁSOK

Levéltári források

AS VENEZIA = Archivio di Stato di Venezia

ASV = Archivio Segreto Vaticano

MNL OL DF = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Diplomatikai Fényképgyűjtemény

MNL OL DL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Diplomatikai Levéltár

Irodalom

ANNALI (FRIULI) VI. = Annali del Friuli. Raccolta delle cose storiche appartenenti a questa regione. Compilati dal Conte Francesco de Manzano. Volume 6. Udine, 1868.

ARNDT = Richard Arndt: Die Beziehungen König Sigimunds zu Polen bis zum Ofener Schiedsspruch 1412. Halle, 1897.

ASCARI = Tiziano Ascari: Contarini, Ugucione. In: Dizionario Biografico degli Italiani 28 (1983). www.treccani.it. (A letöltés ideje: 2017. 05. 25.)

ASCHBACH IV. = Joseph Aschbach: Geschichte Kaiser Sigmunds. Band. 4. Hamburg, 1845.

ATTI E MEMORIE V. = Senato. Deliberazioni Misti. Registri. Cose dell'Istria. In: Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria. Volume 5. Fascicolo I^o. e 2°. Parenzo, 1889. 265–318.

ÁLDÁSY 1901 = Áldásy Antal: Zsigmond király és a velencei köztársaság. Századok 35 (1901). Első közlemény 15–44. Második közlemény: 116–145. Harmadik közlemény: 209–230.

ÁLDÁSY 1909 = Áldásy Antal: Zsigmond király viszonya Milánóhoz és Velencéhez római útja idején. Budapest, 1909. (Értekezések a történeti tudományok köréből 22.)

BAUM = Wilhelm Baum: Kaiser Sigismund. Hus, Konstanz und Türkenkriege. Graz 1993.

BÁRÁNY = Bárány Attila: Angol lovagok a nikápolyi csatában. Hadtörténelmi Közlemények 118 (2005). 517–572.

- BENUSSI 1887 = Bernardo Benussi: Commissioni dei Dogi ai Podestà veneti nell'Istria. In: *Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*. Volume 3. Parenzo, 1887. 3–109.
- BENUSSI 1925 = Bernardo Benussi: Pola nelle sue istituzioni municipali sino al 1797. Intero I. In: *Miscellanea di Storia Veneta-Tridentina*. Volume 1. Venezia, 1925. 1–516.
- BERZEVICZY = Berzeviczy Albert: Beatrix királyné. Budapest, 1908.
- BLAGAY = A Blagay-család oklevéltára. Szerkesztették: Thallóczy Lajos és Barabás Samu. Budapest, 1897.
- BRAUDEL = Fernand Braudel: Anyagi kultúra, gazdaság és kapitalizmus. XV–XVIII. század. Budapest, 1985.
- CANESTRINI = Giuseppe Canestrini: Discorso sopra alcune relazioni della Repubblica fiorentina col Re d'Ungheria e con Filippo Scolari. In: *Archivio Storico Italiano* 4 (1843). 185–232.
- CAPPELLETTI = Giuseppe Cappelletti: Storia della Repubblica di Venezia. Volume 5. Venezia, 1850.
- CARILE = Antonio Carile: Dolfín, Giorgio detto Bagion. In: *Dizionario Biografico degli Italiani* 40 (1991). www.treccani.it. (A letöltés ideje: 2017. 05. 25.)
- CESSI 1944 = Roberto Cessi: Storia della Repubblica di Venezia. Tomo 1. Milano-Messina, 1944.
- CESSI II. 1985a = Roberto Cessi: Alcune notizie su Paolo Veneto. In: Roberto Cessi: *Padova medioevale. Studi e documenti*. Raccolti e riediti a cura di Donato Gallo, presentazione di Paolo Sambin. Volume 2. Padova, 1985. 649–664.
- CHRONICA = Raphayni de Caresinis: Chronica (1343–1388). A cura di Ester Pastorello. In: *Rerum Italicarum Scriptores*. Tomo 12/2. Bologna, 1923.
- CHRONICON SICULUM = Chronicon Siculum incerti authoris ab anno 340 ad annum 1396 in forma diarii ex inedito codice Ottoboniano Vaticano, cura et studio Iosephi de Blasiis. In: *Monumenti storici a cura della Società Napoletana di Storia Patria*. Serie prima: Cronache 2. Neapoli, 1887.
- CICOOGNA = Emanuele Antonio Cicogna: Delle iscrizioni Veneziane. Volume 4. Venezia, 1884.
- COGO 1893 = Gaetano Cogo: Brunoro dalla Scala e l'invasione degli Ungheri del 1411. In: *Nuovo Archivio Veneto*. 5 (1893). 295–332.
- COLOMBO = Franco Colombo: Storia di Muggia. Il comune Aquileiese. Trieste, 1970.

- CRONICA (VOLGARE) = Cronica volgare di Antonio Fiorentino dall'anno 1385 al 1409. A cura di Elina Bellondi. In: *Rerum Italicarum Scriptores*. Tomo 27/2. Città di Castello, 1915.
- CUTOLO I. = Alessandro Cutolo: *Re Ladislao d'Angiò–Durazzo*. Volume 1. Milano, 1936.
- CUTOLO II. = Alessandro Cutolo: *Re Ladislao d'Angiò–Durazzo*. Volume 2. (Note e documenti). Milano, 1936.
- CZECH = Czech János: *A magyar históriát érdeklő oklevelek a 'Cs. Kir. Házi. és Udvari Levéltárban Bécsben*. In: *Tudománytár* 9 (1836). 217–235.
- CSUKOVITS 2003 = Csukovits Enikő: *Középkori magyar zárandoklatok*. Budapest, 2003.
- CSUKOVITS 2012 = Csukovits Enikő: *Az Anjouk Magyarországon*. 1. kötet. I. Károly és uralkodása (1301–1342). Budapest, 2012.
- DECSÉNYI = Decsényi Gyula: *Zsigmond király és Velence összeköttetéseinek történetéhez*. *Századok* 25 (1891). 751–763.
- DEGANI 1898 = Ernesto Degani: *Il codice diplomatico di Antonio Panciera da Portogruaro. Patriarca d'Aquileja e cardinale di Santa Chiesa 1406–1411*. Venezia, 1898. (Deputazione Veneta di Storia Patria. Serie seconda. Volume 4.)
- DIPLOMATARIUM VENETO-LEVANTINUM = *Diplomatarium veneto-levantinum sive acta et diplomata res venetias graecas atque levantis illustrantia 1351–1454*. A cura di Riccardo Predelli. Volume 2. Venezia, 1899.
- DOCUMENTI (CARLO) = Sante Remedia–Anna Falconi–Claudio Riva–Giuseppina Giuliadori Gatella: *Appendice I. Documenti*. In: *La signoria di Carlo Malatesti (1385–1429)* a cura di Anna Falcioni. Premessa di Augusto Vasi. Rimini, 2001. 443–674. (Centro Studi Malatestiani-Rimini. Storia delle signorie dei Malatesti XII.)
- DOLFIN = Giorgio Dolfin: *Cronicha dela nobil cità de Venetia et dela sua provincia et destretto*. Origini–1458. A cura di Angela Caracciolo Aricò. Introduzione di Angela Caracciolo Aricò. Trascrizione e note di Chiara Frison. Tomo 2. Venezia, 2009. (Medioevo e rinascimento. Testi.)
- DRTA V. = *Deutsche Reichstagsakten unter König Ruprecht 1401–1405*. Herausgegeben von Julius Weizsäcker. Band. 5. Gotha, 1885.
- DRTA VII. = *Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Sigmund 1410–1420*. Herausgegeben von Dietrich Kerler. Band. 7. München, 1878.
- DRTA VIII. = *Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Sigmund 1421–1426*. Herausgegeben von Dietrich Kerler. Band. 8. Gotha, 1883.

- DRTA IX. = Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Sigmund 1427–1431.
Herausgegeben von Dietrich Kerler. Band. 9. Gotha, 1887.
- DRTA X. = Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Sigmund 1431–1433.
Herausgegeben von Hermann Herre. Band. 10. Gotha, 1906.
- DRTA XI. = Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Sigmund 1433–1435.
Herausgegeben von Gustav Beckmann. Band. 11. Gotha, 1898.
- DRTA XII. = Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Sigmund 1435–1437.
Herausgegeben von Gustav Beckmann. Band. 12. Gotha, 1901.
- ECKHARDT = Eckhardt Sándor: Sicambria. In: Minerva 6 (1927). 157–201.
- ENGEL 1987 = Engel Pál: Az utazó király: Zsigmond itineráriuma. In: Művészet Zsigmond király korában 1387–1437. 1. kötet. Tanulmányok. Budapest, 1987. 70–92.
- ENGEL I. = Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. 1. kötet. Budapest, 1996.
- ENGEL II. = Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. 2. kötet. Budapest, 1996.
- ENGEL 1998 = *Engel Pál: A török–magyar háborúk első évei (1389–1392). Hadtörténeti Közlemények 111 (1998). 555–577.*
- ENGEL 2003 = *Engel Pál: A honfoglalás és a fehérló-monda „igaz” története.* In: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket gondozta Csukovits Enikő. Budapest, 2003. 649–660.
- ENGEL 2003a = *Engel Pál: Ozorai Pipo. Ozorai Pipo emlékezete.* In: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket gondozta Csukovits Enikő. Budapest, 2003. 247–301.
- ENGEL–C. TÓTH = Engel Pál–C. Tóth Norbert: Itineraria regum et reginarum (1382–1438). Itineraria Sigismundi regis imperatorisque (1382–1437), Mariae (1382–1395) et Barbarae (1405–1438) reginarum consortium eiusdem, necnon Elizabeth reginae (1382–1386), relictæ Ludovici I regis. Budapest, 2005. (Subsidia ad historiam mediæ ævi Hungariæ inquirendam 1.)
- EUBEL I. = Hierarchia catholica mediæ ævi, sive Summorum pontificum, S. R. E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series ab anno 1198 usque ad annum 1431 perducta. E documentis tabularii præsertim Vaticani collecta, digesta, edita per Conradum Eubel. Monasterii, 1913.
- FEHÉR = A fehér ló mondája In: Magyar Néprajzi Lexikon.

- FINKE I. = *Acta Concilii Constanciensis. Akten zur Vorgeschichte des Konzil von Konstanz (1401–1414)*. Herausgegeben von Heinrich Finke. Band 1. Münster, 1896.
- FRAKNÓI = Fraknói Vilmos: *A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig*. Budapest, 1985.
- FRANGEPÁN I = *A Frangepán család oklevéltára (1133–1453)*. Kiadják: Thallóczy Lajos és Barabás Samu. 1. kötet. Budapest, 1910. (*Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria* 35.)
- FÜGEDI = Fügedi Erik: *„Könyörülj, bánom, könyörülj...”* Budapest, 1986.
- GALASSO = Vinicio Galasso: *Latisana dalle Origini al Duemila*. Fossalta di Portogruaro, 1999.
- GALLICCIOLLI = Giambattista Gallicciolli: *Delle memorie Venete antiche profane e ecclesiastiche*. Tomo 4. Venezia, 1795.
- GEORGIUS DE HUNGARIA = Georgius de Hungaria a „Szászsebesi Névtelen”. *Értekezés a törökök szokásairól, viszonyairól és gonoszságáról, 1438–1458*. Fordította: Kenéz Győző. In: *Rabok, követek, kalmárok az Oszmán Birodalomról*. Közreadja: Tardy Lajos. Budapest, 1977. 49–153.
- GENEOLÓGIA = Engel Pál: *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar geneológia*. CD-ROM. Budapest, 2003.
- GERLAND = Ernst Gerland: *Das Archiv des Herzogs von Kandia im Königlichem Staatsarchiv zu Venedig*. Strassburg, 1899.
- GIRGENSOHN 1996 = Dieter Girgensohn: *Kirche, Politik und adelige Regierung in der Republik Venedig zu Beginn des 15. Jahrhunderts*. Band 1-2.. Göttingen, 1996.
- GIRGENSOHN 2004 = Dieter Girgensohn: *Lando, Francesco*. In: *Dizionario Biografico degli Italiani*. 63 (2004). www.treccani.it. A letöltés ideje: 2017. május 35.
- GÖLLER = Emil Göller: *Papst Johann XXIII. und Kaiser Sigmund im Sommer 1410*. In: *Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte* 17 (1903). 169–180.
- GRION = Giusto Giron: *Guida storica di Cividale e del suo distretto*. Cividale, 1899.
- GULLINO = Giuseppe Gullino: *La frontiera navale*. In: *Storia di Venezia dalle origini alla caduta della Serenissima*. Volume 4. *Il Rinascimento. Politica e cultura*. A cura di Alberto Tenenti e Ugo Tucci. Roma, 1996. 13–112.

- HARTUNG = Fritz Hartung: Die Wahlkapitulationen der deutschen Kaiser und Könige In: Historische Zeitschrift 107 (1911). 306–344.
- HEIMPEL 1932 = Hermann Heimpel: Aus der Kanzlei Kaiser Sigismunds. In: Archiv für Urkundenforschung 12 (1932). 111–180.
- HOENSCH = *Jörg K. Hoensch*: Kaiser Sigismund. Herrscher an der Schwelle zur Neuzeit 1368–1437. München, 1996.
- HOLUB = Holub József: Himfi Benedek halálának éve. Turul 37 (1922/23). 37–38.
- HORVÁTH 1861 = Horváth Mihály: Magyar regesták a Bécsi Császári Levéltárból 1118–1605. In: Magyar Történelmi Tár 9 (1861). 1–96.
- HORVÁTH 1937 = Horváth Henrik: Zsigmond király és kora. Budapest, 1937.
- HÓMAN = Hóman Bálint: Magyar történet. Harmadik könyv. XV. század. In: Hóman Bálint–Szekfű Gyula: Magyar történet. Budapest, 1936.
- HÓVÁRI = Hóvári János: A nikápolyi csata. Fordulópont a balkáni oszmán hódítások történetében. Hadtörténelmi Közlemények 111 (1998). 578–582.
- JANKOVICS = Miklós Jankovics: Pferde, Reiter, Völkerstürme. München–Basel–Wien, 1971.
- JANSSEN I. = Johannes Janssen: Frankfurts Reichsrespondenz nebst andern verwandten Aktenstücken von 1376–1519. Band 1. (Aus der Zeit König Wenzels bis zum Tode König Albrechts II. 1376–1439). Freiburg im Breisgau, 1863.
- JÁSZAY = *Jászay Magda*: Velence és Magyarország. Egy szomszédság küzdelmes története. Budapest, 1990.
- KANDLER IV. = Pietro Kandler: Codice Diplomatico Istriano 1400–1499. Volume 4. Trieste, 1862–1865.
- KATONA = Katona István: Historia critica regum Hungariae stirpis mixtae. Tomulus 5/12. Budae, 1790.
- KONDOR = Kondor Márta: Absente rege: Luxemburgi Zsigmond magyarországi vikáriusai (1414–1419). In: Kor-szak-határ. A Kárpát-medence és a szomszédos birodalmak (900–1800). Szerkesztette: Fedeles Tamás – Font Márta – Kiss Gergely. Pécs, 2013. 119–138.
- KOSÁRY = Kosáry Domokos: Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába. Budapest, 1951.
- E. KOVÁCS 2006 = E. Kovács Péter: Mária királyné kiszabadítása. Magyar-velencei szövetség 1387-ben. Századok 140 (2006) 925–937.

- E. KOVÁCS 2009 = Egy magyar rabszolganő Krétán a 15. században. In: *Honoris causa*. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére. Szerkesztette: Neumann Tibor és Rácz György. Budapest, 2009. 105–123.
- E. KOVÁCS 2010 = E. Kovács Péter: Egy firenzei követjárás Magyarországon. *Századok* 144 (2010). 1455–1536.
- E. KOVÁCS 2013a = E. Kovács Péter: Zsigmond isztriai hadjárata. In: „A hadtáp volt maga a fegyver.” Tanulmányok a középkori hadszervezet és katonai logisztika kérdéseiről. Szerkesztette: Pósn László és Veszprémy László. Budapest, 2013. 227–252.
- KÖBLÖS–SÜTTŐ–SZENDE = Magyar békeszerződések 1000–1526. Pápa, 2000.
- KÖRMENDI = Körmendi Tamás: Dalmácia címere a középkori magyar királyok heraldikai reprezentációjában. In: *Archivariorum historicorumque magistra*. Történeti tanulmányok Bak Borbála tanárnő 70. születésnapjára. Szerkesztette: Kádár Zsófia, Lakatos Bálint, Zarnóczki Áron. Budapest, 2013. 391–408.
- KRANZIERITZ = Kranzieritz Károly: Változások a Délvidéken Nikápoly után. Az 1397. és az 1398. év katonai eseményei. In: *Micae Mediaevales II*. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról. Szerkesztette: Péterfi Bence, Vadas András, Mikó Gábor és Jakab Péter. Budapest 2012. 97–108. (ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola. Tanulmányok – Konferenciák 3.)
- KREKIĆ = Bariša Krekić: Un mercante e diplomatico da Dubrovnik (Ragusa) a Venezia nel Trecento. In: *Dubrovnik, Italy, and the Balkans in the Late Middle Ages*. London, 1980. V/71–101.
- KRETSCHMAYR = Heinrich Kretschmayr: *Geschichte von Venedig*. Band 2. Gotha, 1920.
- KUMOROVITZ = Kumorovitz Lajos Bernát: I. Lajos királyunk 1375. évi havasalföldi (és „török”) háborúja. *Századok* 117 (1983). 919–982.
- LEICHT 1939/1940 = Pier Silverio Leicht: L'esilio di Tristano di Savorgnano. In: *Memorie Storiche Forogiuliesi* 35/36 (1939/1940). 37–68.
- LEICHT 1941 = Pier Silverio Leicht: L'esilio di Tristano di Savorgnano. In: *Memorie Storiche Forogiuliesi* 37 (1941). 1–49.
- LEXIKON VII. = *Lexikon des Mittelalters*. Planudes bis Stadt (Rus'). Band. 7. München, 1995.

- LJUBIĆ IV. = Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i mletačke republike. Skupio i uredio Šime Ljubić. Knjiga 4. Od godine 1358 do 1403. Zagreb, 1874. (Spectantia Monumenta Slavorum Meridionalium IV.)
- LJUBIĆ V. = Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i mletačke republike. Skupio i uredio Šime Ljubić. Knjiga 5. Od godine 1403 do 1409. Zagreb, 1875. (Spectantia Monumenta Slavorum Meridionalium V.)
- LJUBIĆ VI. = Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i mletačke republike. Skupio i uredio Šime Ljubić. Knjiga 6. Od godine 1409 do 1412. Zagreb, 1878. (Spectantia Monumenta Slavorum Meridionalium IX.)
- LJUBIĆ VII. = Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i mletačke republike. Skupio i uredio Šime Ljubić. Knjiga 7. Od godine 1412 do 1420. Zagreb, 1882. (Spectantia Monumenta Slavorum Meridionalium XII.)
- LJUBIĆ VIII. = Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i mletačke republike. Skupio i uredio Šime Ljubić. Knjiga 8. Od godine 1420 do 1424. Zagreb, 1886. (Spectantia Monumenta Slavorum Meridionalium XVII.)
- LUCIUS = Lucius Iohannes De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex. In: Iohannes Georgius Schwandtner: Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genuini. III. Vindobonae, 1748.
- MALLET 1989 = Michael E. Mallett: L'organizzazione militare di Venezia nel'400. Roma, 1989.
- MALLET 1996 = Michael E. Mallett: La conquista della Terraferma. In: Storia di Venezia dalle origini alla caduta della Serenissima. Volume 4. Il Rinascimento. Politica e cultura. A cura di Alberto Tenenti e Ugo Tucci. Roma, 1996. 181–244.
- MARCHESINI = Giuseppe Marchesini: Annali per la storia di Sacile anche nei suoi rapporti con le Venezie. Sacile, 1985. (Ristampata anastatica.)
- MÁLYUSZ = Mályusz Elemér: Zsigmond királyuralma Magyarországon 1387–1437. Budapest, 1984.
- MDE II. = Monumenta Hungariae Historica. Acta Extera II. Magyar Diplomáciai Emlékek az Anjou-korból. 2. kötet. Szerkesztete: Wenzel Gusztáv. Budapest, 1875.
- MDE III. = Monumenta Hungariae Historica. Acta Extera III. Magyar Diplomáciai Emlékek az Anjou-korból. 3. kötet. Szerkesztete: Wenzel Gusztáv. Budapest, 1876.
- MENIS = Gian Carlo Menis: Storia del Friuli dalle origini alla caduta dello stato patriarcale (1420). Udine, 1977.

- MELLINI = Domenico Mellini: Vitadi Filippo Scolari, volgarmente chiamato Pippo Spano. Firenze 1570.
- MIKLÓSY = Miklós Zoltán: A magyar király tengeri hajóhada a középkorban. Budapest, 1934.
- MIOTTI = Tito Miotti: Castelli del Friuli. Feudi e giurisdizioni del Friuli occidentale. Volume 4. Udine, 1980.
- MOCENIGO = Filippo Nanni Mocenigo: Veneziani ed Ungheresi fino al secolo XV. Venezia, 1905.
- MOROSINI I = I codice Morosini. Il mondo visto da Venezia (1094–1433). Edizione critica, introduzione, indice e altri apparati di Andrea Nanetti. Tomo Primo. Introduzione e Cronaca-Diario dal 1094 al 1413 (fino a tutto il dogado di Michele Steno). Spoleto, 2010.
- ÓVÁRY 1888 = Óváry Lipót: Regesták a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában létező s olaszországi levéltárakban másolt magyar történelmi vonatkozású oklevelekből. Első közlemény. In: Magyar Történelmi Tár 11 (1888). 450–470.
- ÓVÁRY 1889 = Óváry Lipót: Zsigmond király és az olasz diplomácia. Századok 23 (1889). 273–293.
- ÓVÁRY 1890 = Óváry Lipót: A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságának oklevél-másolatai. 1. kötet. Budapest, 1890.
- ÖRKÉNY = Örkény István: In memoriam dr. K. H. G. In: Válogatott egyperces novellák. A kötetet összeállította: Fráter Zoltán. www.mek.oszk.hu. (A letöltés ideje: 2017. 05. 25.)
- PASCHINI 1960 = Pio Paschini: Notizie storiche della Carnia da Venzona a Monte Croce e Camporosso. Udine, 1960.
- PELLEGRINI 1901 = Amadeo Pellegrini: Il Piccinino. In: Zeitschrift für romanische Philologie. 25 (1901). 230–243.
- PELLINI = Dell'istoria di Perugia. Opera del P. Pompeo Pellini. Parte seconda. Venezia, 1664. (Historiae Urbium et Regionum Italiae Rariores 15/2.)
- PÓSÁN 1998 = Pósán László: Zsigmond és a Német Lovagrend. Hadtörténelmi Közlemények 111 (1998). 630–656.
- PÓSÁN 2015 = Pósán László: A Német Lovagrend és Poroszország. Máriabesnyő, 2015.

- PREDELLI III. = Riccardo Predelli: I libri commemorali della Republica di Venezia. Registri. Tomo 3. Venezia, 1883. (Monumenti storici publicati dalla R. Deputazione Veneta di Storia Patria. Volume 9. Serie prima. Documenti. Volume 7.)
- PREDELLI IV. = Riccardo Predelli: I libri commemorali della Republica di Venezia. Registri. Tomo 4. Venezia, 1896. (Monumenti storici publicati dalla R. Deputazione Veneta di Storia Patria. Volume 9. Serie prima. Documenti. Volume 8.)
- RAGUZA (OKLEVÉLTÁR) = Ragusa és Magyarország összeköttetéseinek oklevéltára. Összeállította: Gelcich József. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Thallóczy Lajos. Budapest, 1887. (Diplomatarium relationum Republicae Ragusanae cum Regno Hungariae.)
- RAVANELLI = Contributi alla storia Dominio Veneto nel Trentino di Cesare Ravanelli. Estratto dall'Archivio Trentino 11 (1893) Trento, 1893.
- REGESTEN II. = Regesten der Pfalzgrafen am Rhein 1214–1508. Bearbeitet von Lambert von Oberndorff. Band 2/1. Innsbruck, 1912.
- RI VIII. = Regesta Imperii VIII. Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346–1378. Aus dem Nachlasse Johann Friedrich Böhmers. Herausgegeben und ergänzt von Alfons Huber. Innsbruck, 1877.
- RI XI/1. = Regesta Imperii XI/1. Die Urkunden Kaiser Sigismunds (1410/11–1424). Verzeichnet von Wilhelm Altmann. Innsbruck, 1896.
- RI XI/2. = Regesta Imperii XI/2. Die Urkunden Kaiser Sigismunds (1427–1437). Verzeichnet von Wilhelm Altmann. Innsbruck, 1897–1900.
- ROMANIN = Samuele Romanin: Storia documentata di Venezia. Tomo 3. Venezia, 1855.
- SAUERBREI = Moritz Sauerbrei: Die italienische Politik König Sigismunds bis zum Beginn des Constanzer Concils 1410–1415. Halle, 1893.
- SCALON 2003 = Cesare Scalon: Guarnerio d'Artegna. In: Dizionario Biografico degli Italiani. 60 (2003). www.treccani.it. A letöltés ideje: 2017. május 35.
- SCALON 2014 = Cesare Scalon: Pancera (Sic!), Antonio. In: Dizionario Biografico degli Italiani. 80 (2014). www.treccani.it. (A letöltés ideje: 2017. 05. 25.)
- SCHIFF = Otto Schiff: König Sigismunds italienische Politik bis zum Romfhart (1410–1431). Frankfurt, 1909. (Frankfurter historische Forschungen. Heft 1.)
- SCHNERB = Bertrand Schnerb: A francia-burgundi kontingens részvétele a nikápolyi hadjáratban. Hadtörténelmi Közlemények 111 (1998). 583–592.

- SCHÖNHERR 1895 = Schönherr Gyula: Az Anjou-ház örökösei. In: Szilágyi Sándor (Szerkesztette). Magyar nemzet története. 3. kötet. Budapest, 1895. 387–630.
- SCHÖNHERR 1898 = Schönherr Gyula: Nápolyi László trónkövetelésének külföldi vonatkozásai. Budapest, 1898. (Értekezések a történeti tudományok köréből 4.)
- SCHMITZ = Ludwig Schmitz: Das itinerar Johannes XXIII. In: Historisches Jahrbuch 17 (1896). 63–64.
- SCHWERDFEGER = Joseph Schwerdfeger: Papst Johann XXIII. und die Wahl Sigismunds zum römischen König 1410. Ein Beitrag zur Vorgeschichte des Konstanzer Concils Wien, 1895.
- SMIČIKLAS XVII. = Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae (1386–1394). Digessit Stjepan Gunjaca. Collegit Tadija Smičiklas. Zagrabiae, 1981.
- SMIČIKLAS XVIII. = Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae (1395–1399). Collegit Tadija Smičiklas. Digessit Duje Rendić-Miočević. Suppleverunt et editionem curaverunt Miljen Samšolović et Vesna Gamulin, Damir Karbić, Zoran Ladić, Mirjana Matijević-Sokol, Rajka Modrić, Jakov Stipisić. Zagrabiae, 1990.
- STEINWENTER = Arthur Steinwenter: Studien zur Geschichte der Leopoldiner. In: Archiv für Österreichische Geschichte 63 (1881). 1–146.
- STORIA (VENEZIA) = Storia di Venezia. Volume 1. Origini-Età ducale, a cura di Lellia Cracco Ruggini, Massimiliano Pavan e Giorgio Cracco, Gherardo Ortalli. Volume 2. L'età del comune, a cura di Giorgio Cracco, Gherardo Ortalli. Volume 3. La formazione dello Stato patrizio, a cura di Girolamo Arnaldi, Giorgio Cracco, Alberto Tenenti. Volume 4. Il Rinascimento. Politica e cultura, a cura di Alberto Tenenti, Ugo Tucci. Volume 5. Il Rinascimento. Società ed economia, a cura di Alberto Tenenti, Ugo Tucci. Volume 6. Dal Rinascimento al Barocco, a cura di Gaetano Cozzi, Paolo Prodi. Volume 7. La Venezia barocca, a cura di Gino Benzoni, Gaetano Cozzi. Volume 8. L'ultima fase della Serenissima, a cura di Piero del Negro, Paolo Preto. Venezia, 1992–1998.
- SUPPLEMENTI = Supplementi alla cronica di Pier Zagata. Volume 2 della seconda parte. Verona, 1749.
- SÜTTŐ I. = Süttő Szilárd: Anjou-Magyarország alkonya. Magyarország politikai története Nagy Lajostól Zsigmondig, az 1387. évi belviszályok okmánytárával. 1–2. kötet. Szeged, 2003.

- SÜTTŐ 2009 = Süttő Szilárd: Ungarn in Lorenzo de Monacis' Pia descriptio miserabilis casus illustrium reginarum Hungariae. Notizien zum Werk. In: *Studia Historica Adriatica ac Danubiana* 2 (2009). 51–88.
- SZOMBATHELY = Marino Szombathely: I podestà di Muggia. In: *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*. Volume 3. Venezia, 1954, 160–174.
- SZOVÁK 1989 = Szovák Kornél: A győri ferences őrség (custodia) XIV. századi történetéhez. *Levéltári Szemle* 39 (1989). 11–17.
- SZOVÁK 1998 = Szovák Kornél: Meritorum apud Dominum fructus cumulatorum (Megjegyzések a 14. századi főúri vallásosságához.) In: R. Várkonyi Ágnes *Emlékkönyv születésének 70. évfordulója ünnepére*. Szerkesztette: Tusor Péter. Társzerkesztők: Rihmer Zoltán és Thoroczkay Gábor. Budapest, 1998. 79–87.
- TADIĆ = Jorjo Tadić: *Promet putnika u starom Dubrovniku*, Dubrovnik, 1939. (Arhiv za Turizam – Dubrovnik 2.)
- TAMBA = Giorgio Tamba: Isolani, Jacopo. In: *Dizionario Biografico degli Italiani* 62 (2004). www.treccani.it. (A letöltés ideje: 2017. 05. 25.)
- TEKE 1979 = Teke Zsuzsa: Velencei-magyar kereskedelmi kapcsolatok a XIII–XV. században. Budapest, 1979. (Értekezések a történeti tudományok köréből 86.)
- TEKE 2008 = Teke Zsuzsa: Il porto di Segna come impresa economica nel Medioevo. In: *Studia Historica Adriatica ac Danubiana* 1 (2008). 71–78.
- THURÓCZY = Thuróczy János: *A magyarok krónikája*. Fordította: Horváth János. Budapest, 1980.
- TKALČIĆ I. = Monumenta Historica Liberae Regiae Civitatis Zagrabiae. Edidit Johannes Baptista Tkalčić. 1. kötet. 1093–1399. Zagrabiae, 1889.
- C. TÓTH 2004 = C. Tóth Norbert: Zsigmond király tisztségviselőinek itineráriuma. Uralkodásának elejétől az 1420-as évekig. *Századok* 138 (2004). 465–494.
- C. TÓTH 2013 = C. Tóth Norbert: *A székes- és társaskáptalanok prépostjainak archontológiája 1387–1437*. Budapest, 2013. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 4.)
- VALSECCHI = Chiara Valsecchi: Zabarella, Francesco. In: *Dizionario Biografico degli Italiani*. 78 (2012). www.treccani.it. A letöltés ideje: 2017. május 35.
- VERGOTTONI = Giovanni Vergottoni: La costituzione provinciale dell'Istria nel Tardo Medio Evo. In: *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*. Volume 38. Parenzo, 1926, 82–127.

- VERICI XIX. = Storia della Marca Trivigiana e Veronese dei Giambatista Verici. Tomo 19. Venezia, 1791.
- VERLINDEN = Charles Verlinden: L'esclavage dans l'Europe Médiévale. (Italie, Colonies italiennes du Levant, Levant latin-Empire byzantin. 2 kötet. Gent, 1977.
- VESZPRÉMY = Veszprémy László: A nikápolyi hadjárat értékelése az újabb hadtörténetírásban. Hadtörténelmi Közlemények 111 (1998). 57–63.
- VITAE = Marino Sanuto: Vitae ducum venetorum, italice scriptae ab origine urbis sive ab anno 421 usque ad annum 1493. Milano, 1733. (Rerum Italicarum Scriptores 22 k.)
- DE VITT 1988 = Flavia de Vitt: Vita della chiesa nel tardo medioevo. Capitolo 1/2. In: Paolo Cammarosano–Flavia de Vitt–Donata Degrassi: Il Medioevo. A cura di Paolo Cammarosano. Udine 1988. 159–176. (Storia della società friulana. Collana di studi storici diretta da Giovanni Miccoli.)
- WAKOUNIG = Marija Wakounig: Dalmatien und Friaul. Die Auseinandersetzungen zwischen Sigismund von Luxemburg und der Republik Venedig um die Vorherrschaft im adriatischen Raum. Wien, 1909. (Dissertationen der Universität Wien 212.)
- WENZEL 1847 = Wenzel Gusztáv: Története azon hétezer aranynyi adónak, melyet az 1381-ki turini békötésnél fogva a 'velencei köztársaság a' magyar koronának évenként fizetni köteles volt. Magyar Akadémiai Értesítő 7 (1847). 342–365.
- WENZEL 1862 = Wenzel Gusztáv: A turini békekötés 1381. In: Magyar Történelmi Tár 11 (1862). 1–124.
- WENZEL 1884 = Wenzel Gusztáv: Okmánytár Ozorai Pipo történetéhez. In: Magyar Történelmi Tár. Harmadik sorozat. 7 (1884). Első közlemény: 1–31. Második közlemény: 220–247. Harmadik közlemény: 412–437. Negyedik közlemény: 613–627.
- WENZEL 1890 = Wenzel Gusztáv: A Frangepánok Magyarország történetében az Anjou királyok korában. Második és befejező közlemény. Századok 24 (1890). 289–310.
- WIEL = Alethea Wiel: The navy of Venice. New York, 1910.
- ZANNONI = Maria Zannoni: Giorgio Dolfín cronista Veneziano del secolo XV. In: Memorie della R. Accademia di Scienze Lettere ed Arti in Padova 58 (1941–1942). 5–23.

- ZAWADZKY = Max Zawadzky: Die Cillier und ihre Beziehungen zu Kaiser Sig-mund und König Albrecht. Halle an der Saale, 1911.
- ZsO I. = Zsigmondkori Oklevéltár (1387–1399). 1. kötet. Összeállította: Mályusz Elemér. Budapest, 1951.
- ZsO II/1. = Zsigmondkori Oklevéltár (1400–1406). 2/1. kötet. Összeállította: Mályusz Elemér. Budapest, 1956.
- ZsO II/2. = Zsigmondkori Oklevéltár (1407–1410). 2/2. kötet. Összeállította: Mályusz Elemér. Budapest, 1958.
- ZsO. III. = Zsigmondkori Oklevéltár (1411–1412). 3. kötet. Mályusz Elemér kéziratát kiegészítette és szerkesztette Borsa Iván. Budapest, 1993.
- ZsO IV. = Zsigmondkori Oklevéltár (1413–1414). 4. kötet. Mályusz Elemér kéziratát kiegészítette és szerkesztette Borsa Iván. Budapest, 1994.
- ZsO V. = Zsigmondkori Oklevéltár (1415–1416). 5. kötet. Mályusz Elemér kéziratát kiegészítette és szerkesztette Borsa Iván. Budapest, 1997.
- ZsO VI. = Zsigmondkori Oklevéltár (1417–1418). 6. kötet. Mályusz Elemér kéziratát kiegészítette és szerkesztette Borsa Iván. Budapest, 1999.
- ZsO VII. = Zsigmondkori Oklevéltár (1419–20). 7. kötet. Mályusz Elemér kéziratát kiegészítette és szerkesztette Borsa Iván. Budapest, 2001.
- ZsO VIII. = Zsigmondkori Oklevéltár (1421). 8. kötet. Összeállította: Borsa Iván és C. Tóth Norbert. Budapest, 2003.
- ZsO IX. = Zsigmondkori Oklevéltár (1422). 9. kötet. Összeállította: Borsa Iván és C. Tóth Norbert. Budapest, 2004.
- ZsO X. = Zsigmondkori Oklevéltár (1423). 10. kötet. Összeállította: C. Tóth Norbert. Budapest, 2007.
- ZsO XI. = Zsigmondkori Oklevéltár (1424). 11. kötet. Összeállította: Neumann Tibor és C. Tóth Norbert. Budapest: 2009.
- ZsO XII. = Zsigmondkori Oklevéltár (1425). 12. kötet. Összeállította: Lakatos Bálint és C. Tóth Norbert. Budapest, 2013.

FÜGGELÉK

A könyvben szereplő földrajzi nevek mai megfelelői

Almissa	Omiš	Horvátország
Arbe	Rab	Horvátország
Vrána/Aurania	Vrana	Horvátország
Barcarozsnyó	Râșnov	Románia
Bács	Bač	Szerbia
Bihács	Bihać	Bosznia-Hercegovina
Bischofslack	Škofja Loka	Szlovénia
Bribir	Bribir	Horvátország
Brinje	Brinje	Horvátország
Brixen	Bressanone	Olaszország
Bozen	Bolzano	Olaszország
Boroszló	Wrocław	Lengyelország
Brazza	Brač	Horvátország
Brixen	Bressanone	Olaszország
Bukkari	Bakar	Horvátország
Buie	Buje	Horvátország
Candia	Iráklio	Görögország
Capodistria	Koper	Szlovénia
Castelnuovo (d'Istria)	Podgrad	Szlovénia
Castello de Valle	Bale	Horvátország
Cattaro	Kotor	Montenegró
Cetin	Cetingrad	Horvátország
Cherso	Cres	Horvátország
Chilia/Licostomo	Cetatea Chilia	Moldova
Cilli	Celje	Szlovénia
Cirkvenica	Crivenica	Horvátország
Cittanova	Novigrad	Horvátország
Curzola	Korčula	Horvátország
Csáktornya	Čakovec	Horvátország
Csázma	Čazma	Horvátország
Diakóvár	Đakovo	Horvátország
Drevenik	Drivenik	Horvátország

Drivasto	Drisht	Albánia
Durazzo	Durrës	Albánia
Grünwald	Grunwald	Lengyelország
Epheszosz	Efes	Törökország
Érsomlyó/Versec	Vršac	Szerbia
Fiume	Rijeka	Horvátország
Gallipoli	Gelibolu	Törökország
Gomnec	Ivanic	Horvátország
Gottschee	Kočevsko	Szlovénia
Görz	Gorizia	Olaszország
Grabranci	Grabova/Rakovica	Horvátország
Igló	Spišská Nová Ves	Szlovákia
Jelovica	Jelovica	Szlovénia
Kalamota	Koločep	Horvátország
Kapronca	Koprivnica	Horvátország
Karánsebes	Caransebea	Románia
Klissza	Klis	Horvátország
Klokocs	Klokoč	Horvátország
Komáromsehi	Čechy	Szlovákia
Korfu	Kérkira	Görögország
Kostel	Podivin	Csehország
Kőrös	Križevci	Horvátország
Knin/Tenin	Knin	Horvátország
Laurana	Lovran	Horvátország
Lèsina	Hvar	Horvátország
Lokruma/Lacroma	Lokrum	Horvátország
Lubló	Stará Ľubovňa	Szlovákia
Lucse/Baranyalócs	Luč	Horvátország
Medvevár	Medvedgrad	Horvátország
Modon	Methoni	Görögország
Modrus	Modrus	Horvátország
Nagyszombat	Trnava	Szlovákia
Nikápoly	Nikopol	Bulgária
Nona	Nin	Horvátország
Ófalu	Spišská Stará Ves	Szlovákia
Oklics	Okićem	Horvátország

Orjava	Orljavac	Horvátország
Òssero	Osor	Horvátország
Osztrovica	Lišane Ostrovičke	Horvátország
Ozaly	Ozalj	Horvátország
Pago	Pag	Horvátország
Pacsitel	Počitelj	Horvátország
Peker	Sredjani	Horvátország
Pirano	Piran	Szlovénia
Portole	Oprtalj	Horvátország
Pola	Pula	Horvátország
Porto Cigale	Lussinpiccolo/ Mali Lošinj	Horvátország
Pozsegavár	Požeško-Slavonska	Horvátország
Pozsony	Bratislava	Szlovákia
Quarner	Kvarner	Horvátország
Raguza	Dubrovnik	Horvátország
Raspo	Rašpor	Horvátország
Reven	Mali Raven	Horvátország
San Genesio (Altesino)	Jenesien	Olaszország
Scardona	Skradin	Horvátország
Sebenico	Šibenik	Horvátország
Spilimberg	Spilimbergo	Olaszország
Szászsebes	Sebeș	Románia
Szentmihály(köve)/ Tótfalud	Tăuti	Románia
Szepeshely	Spišská Kapitula	Szlovákia
Spalato	Split	Horvátország
Szkutari	Shkodra	Albánia
Szluin	Slunj	Horvátország
Sztenicsnyak	Steničnak	Horvátország
Temesvár	Timișoara	Románia
Terszat	Trsat	Horvátország
Tolmino	Tolmin	Szlovénia
Trapesund/Trebisonda	Trabzon	Törökország
Trau	Trogir	Horvátország
Trient	Trento	Olaszország
Trieszt	Trieste	Olaszország
Várad	Oradea	Románia

Végles	Viglaš	Szlovákia
Veglia	Krk	Horvátország
Vindol	Novi Vindolski	Horvátország
Vrána	Vrana	Horvátország
Zágráb	Zágreb	Horvátország
Zára	Zadar	Horvátország
Zengg	Senj	Horvátország

**A kötetben szereplő kiemelkedő személyiségek uralkodási,
vagy születési és halálozási dátumai⁹⁷⁴**

Achilleusz, Szent	keresztény mártír	(5. század)*
Acciaiuoli, I. Antonio	athéni herceg	(1402–1435)
Anjou, III. Johanna	nápolyi királynő	(1414–1435)
Anjou, I. Károly Róbert	magyar király	(1308–1342)
Anjou, II. (Kis) Károly	magyar király	(1385–1386)
Anjou, III. (Kis) Károly	nápolyi király	(1381–1386)
Anjou, I. (Nagy) Lajos	magyar király	(1342–1382)
Anjou, II. Lajos	címzetes nápolyi király	(1384–1417)
Anjou, Mária	magyar királynő	(1382–1395)
Arnulf	frank király	(887–900)
Artegna, Guarnerio d'	italiai humanista	(1410 k.–1466)*
Bajazid, I. (Villám)	oszmán szultán	(1389–1402)
Balzac, Honoré de	francia író	(1799–1850)
Boguslaw, V.	nyugat-pomerániai fejedelem	(1326–1374)
Bonifác, IX.	pápa	(1389–1404)
Borbone-La Marche, II. Giacomo di	Borbone La Marche grófja	(1393–1435)
Bourgogne, II. Philippe le Hardi	burgundi herceg	(1363–1404)
Brecht, Bertold	német író, költő	(1898–1956)*
Brezsnyev, Leonid Iljics	szovjet főtitkár	(1906–1982)*
Cane, Facino	Milánó ura	(1360–1412)*
Carrara, II. Francesco da	Padova ura	(1359–1406)*
Casanova, Giacomo	velencei kalandor	(1725–1798)
Ciconia, Johannes	zeneszerző	(1370–1412)
Cillei, II. Hermann	magyar báró	(1360 k.–1435)*
Contarini, Uguccione de	italiai zsoldosvezér	(1379 k.–1441)*
Corner, Marco	velencei dózse	(1365–1368)
Clausewitz, Carl Philipp Gottlieb von	katonai teoretikus	(1780–1831)*

⁹⁷⁴ A bíborosok, püspökök, egyéb egyházi javadalmazások, főurak, országos tisztséget viselők nem kerültek be a listába. Velük majd a harmadik kötetben található névmutatóban találkozunk. Az uralkodóknál és főnemeseiknél stb. nem adom meg valamennyi titulussukat. És tudom, hogy Anjou, II. (Kis) Károly és Anjou III. (Kis) Károly, valamint Durazzói Margit nápolyi királynő és Durazzói Margit magyar királyné egy és ugyanazon személyek, de így egyszerűbbnek véltem a feldolgozást. Csillaggal azt jelöltem, amikor nem az uralkodási időt, hanem a születés és a halál évét jelzem.

Dandolo, Andrea	velencei dózse	(1343–1354)
Durazzói, Margit	nápolyi királynő	(1381–1387)
Durazzói, Margit	magyar királyné	(1385–1386)
Este, III. Niccolò d'	ferrarai örgróf	(1393–1441)
Ember, Győző	levéltáros/történész	(1909–1993)*
Gaetani, Antonio	aquilejai pátriárka	(1395–1402)
Gergely, XII.	pápa	(1406–1409)
Görz, VI. Heinrich von	görzi és tirol gróf	(1385–1454)
Görz, VII. Meinhard Johann von	görzi és tiroli gróf	(1382–1430)
Habsburg, III. Albert	osztrák herceg	(1365–1395)
Habsburg, IV. Albert	osztrák herceg	(1395–1404)
Habsburg, II. (Vas) Ernő	osztrák herceg	(1406–1442)
Habsburg, IV. (Ürestarisznyájú) Frigyes	osztrák herceg	(1406–1439)
Habsburg, IV. Lipót	osztrák herceg	(1386–1411)
Habsburg, Vilmos	osztrák herceg	(1395–1404)
Hervoja	bosnyák vajda	(?–1416)
Homérosz	görög költő	(i. e. 8. század) *
Horthy, Miklós	kormányzó	(1920–1944)
Hunyadi, János	kormányzó	(1446–1453)
Jagelló, II. Ulászló	lengyel király	(1386–1434)
Jobst, (Morva)	német király	(1410–1411)
Kálmán, (Könyves)	magyar király	(1095–1116)
Károly, VI. (Örült)	francia király	(1380–1422)
Kierkegaard, Søren Aabye	dán filozófus	(1813–1855)*
Kotromanics, Erzsébet	magyar királyné	(1353–1382)
Lazarevics, István	szerb fejedelem	(1389–1427)
László, I. (Szent)	magyar király	(1077–1095)
László (Layk), I.	havasalföldi vajda	(1364–1377 k.)
Lázár	szerb fejedelem	(1371–1389)
Leoncavallo, Ruggero	olasz zeneszerző	(1857–1919)*
Leó, VI. (bölcs)	bizánci császár	(886–912)
Luxemburgi, IV. Károly	német császár	(134–1378)
Luxemburgi, IV. Vencel	cseh király	(1363–1419)
Luxemburgi, I. Vencel	német király	(1376–1400)
Luxemburgi, Vencel	IV. Károly mostohatestvére	(1337–1387)*

Luxemburgi, Zsigmond	magyar király	(1387–1437)
Mann, Thomas	német író	(1875–1955)
Mánuel, II.	bizánci császár	(1391–1425)
Miklós, V.	pápa	(1447–1455)
Nápolyi, László	nápolyi király	(1376–1414)
Mircea, (Öreg)	havasalföldi vajda	(1386–1418)
Monferrato, II. Teodoro del	monferratói örgróf	(1364–1418)*
Nereus, Szent	keresztény mártír	(5. század)*
Nevers, II. Jean sans Peur de	nevers-i gróf	(1385–1405)
Nürnberg, Burggravine Elisabeth von	III. Pfalzi Ruprecht neje	(1358 k.–1411)*
Orléans I. Louis d'	orléansi herceg	(1392–1407)
Ostoja	bosnyák király	(1398–1404, 1409–1418)
Örkény, István	magyar író	(1912–1979)*
Pfalz, III. Ruprecht von	német király	(1400–1410)
Piast, III. (Nagy) Kázmér	lengyel király	(1333–1370)
Piast, Erzsébet	III. (Nagy) Kázmér lánya	(1330–1361)*
Polenta, Obizzo da	Ravenna ura	(?–1431)*
Pomeran, Elisabeth von	Zsigmond édesanyja	(1347 k.–1393)*
Puskin, Alekszander Szergejevics	orosz író, költő	(1799–1837)
Radu, I.	havasalföldi vajda	(1377 k.–1383)
Randeck, Marquard von	aquilejai pátriárka	(1365–1381)
Sandalj	bosnyák nagyvajda	(?–1435)
Savoia, VIII. Amadeo di	szavojai gróf	(1391–1440)
Sándor, V.	pápa	(1409–1410)
Schweidnitz, Anna von	IV. Károly császár neje	(1339–1362)*
Sixtus, IV.	pápa	(1471–1484)
Steno, Michele	velencei dózse	(1400–1413)
Teck, Ludwig von	aquilejai pátriárka	(1412–1439)
Tvrtko, I.	bosnyák király	(1353–1391)
Veneto, Paolo	italiai humanista	(1368 k.–1428/1429)*
Veniero, Antonio	velencei dózse	(1382–1400)
Visconti, Filippo Maria	milánói herceg	(1412–1447)
Vratiszláv, V.	stettini-kasubi- pomerániai herceg	(1326–1390)

Vratiszláv, VI.	stettini-kasubi-	(1376–1394)
	pomerániai herceg	
Walsee-Enns, II. Reinprecht	duinói gróf	(1364–1422)
Wilde, Oscar	ír író	(1854–1900)*
Wittelsbach, III. Stefan von	bajor herceg	(1392–1413)
Zoilus/Zoilos	görög filozófus	(i. e. 400 – i. e. 380)*
Zoilus, Szent	keresztény mártír	(? –304)*
Zoilos	alaexandriai pátriárka	(542–551)
Zsukov, Georgij Konsztantyinovics	szovjet marsall	(1896–1974)*

Tartalomjegyzék

Ouverture	5
Ad lectores	7
Ungheria–Venezia: 7000:0	13
<i>Mária királyné kiszabadítása</i>	13
<i>„O rosa bella, o dolce anima mia”</i>	26
<i>„Hétezer jó és igaz súlyú, jó aranyból való dukát”</i>	40
Megbomlik a megbonthatatlan	57
<i>Maiestà! A’ sacra coronà e rimàst a Visegrád</i>	57
<i>A Dalmát Nápolyi</i>	65
<i>Magyarázni a magyarázhatatlant</i>	77
Haláli Velencében	97
<i>A béke disznóól</i>	97
<i>Polak, Wenecja, dwa bratanki</i>	100
<i>Ne írd alá, János</i>	106
„Viva, viva San Marco glorioso”	113
<i>Két keresztény közt egy családért omlik ki a vére</i>	113
<i>Egy magyar rabszolganő Kréta szigetén</i>	128
„Rend csak a háborúban van”	143
<i>Ez király</i>	143
<i>Én írok levelet Önnek</i>	146
<i>Mandi! Jo mi clami Fidri</i>	156
<i>Leugrunk Jugóba</i>	162
<i>Usque ad finem</i>	171
<i>A nevem Spano. Pipo Spano</i>	174
Adattár	179
<i>Marcali Miklós egykori erdélyi vajda oklevele Himfi Margit ügyében</i>	179
<i>Feljegyzés Zsigmond magyar királyhoz Himfi Margit ügyében</i>	181
Források	183
<i>Levéltári források</i>	183
<i>Irodalom</i>	183
Függelék	197
<i>A könyvben szereplő földrajzi nevek mai megfelelői</i>	197
<i>A kötetben szereplő kiemelkedő személyiségek uralkodási,</i> <i>vagy születési és halálozási dátumai</i>	201

